

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**FRAZÉMY V SLOVENSKÝCH A ANGLICKÝCH
EKONOMICKÝCH TEXTOCH**

Dizertačná práca

Evidenčné číslo: ff31976a-2a18-4599-8446-1441c4fca64e

Študijný program: všeobecná jazykoveda
Študijný odbor: 2.1.33.všeobecná jazykoveda
Pracovisko: Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Školiteľ dizertačnej práce: doc. PhDr. Ján Chorvát, PhD.
Stupeň kvalifikácie: philosophiae doctor (PhD.)

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že dizertačnú prácu *Frazémy v slovenských a anglických ekonomických textoch* som vypracovala samostatne pod odborným vedením doc. PhDr. Jána Chorváta, PhD., a s využitím uvedených prameňov.

Banská Bystrica 8. 6. 2014

Mgr. Petra Strnáďová

Pod'akovanie

Ďakujem svojmu školiteľovi doc. PhDr. Jánovi Chorvátovi, PhD., za inšpiráciu, odborné vedenie a hlboko ľudský prístup.

Vďaku vyjadrujem aj prof. PaedDr. Vladimírovi Patrášovi, CsC., za metodologické usmernenie, môjmu manželovi Ondrejovi, a tiež Ivanovi Školudovi za graficko-technickú pomoc, a nakoniec celej mojej rodine za ich podporu, toleranciu a vytvorenie podmienok pre napísanie dizertačnej práce.

Abstrakt

STRNÁDOVÁ, Petra: *Frazémy v slovenských a anglických ekonomických textoch*. [Dizertačná práca.] / Petra Strnádoová. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Filozofická fakulta; Katedra slovenského jazyka a komunikácie. – Školiteľ: doc. PhDr. Ján Chorvát, PhD. – Stupeň odbornej kvalifikácie: philosophiae doctor. – Banská Bystrica : FF, 2014, 160 s.

Objektom skúmania predkladanej dizertačnej práce sú frazémy obsiahnuté v komentároch publikovaných v elektronických vydaniach slovenských a anglických periodík s ekonomickým zameraním. V teoretickej časti sumarizujeme súčasný stav výskumu mediálnej komunikácie a frazeológie na Slovensku a v anglosaskom prostredí. Súbežne analyzujeme komentár a príbuzné publicistické žánre z hľadiska štylistického a pragmatického. Výskumný materiál sme vybrali z denníkov Hospodárske noviny a Financial Times a z týždenníkov Trend a The Economist. Cieľom práce je zistiť, akú funkciu majú frazémy v textoch komentárov, ktorých žánrová definícia v rámci mediálnej sféry zahŕňa vyjadrovanie postoja a potenciálne ovplyvňovanie verejnej mienky v súlade s ideologickým nastavením periodika. Stanovený cieľ sme sa rozhodli dosiahnuť aplikáciou metód lingvistického prúdu nazývaného diskurzna analýza, ktorého charakteristika tvorí súčasť kapitoly o metodologických prístupoch. Ako hlavný metodologický nástroj využívame komplexnú textovú analýzu Normana Fairclougha. Výskum zahŕňa aj kvantitatívnu analýzu frekvencie výskytu frazém v jednotlivých periodikách a výslednú komparáciu parametrov oboch analýz. Pomocou získaných výstupov verifikujeme v závere dizertačnej práce hypotézy stanovené na základe čiastkového výskumu, ktorého ukážky sú taktiež súčasťou analytickej časti. Okrem hypotézy o vyššej frekvencii frazém v anglických periodikách, ktorá je v skutočnosti porovnateľná so slovenskými, potvrdzujeme ostatné predpoklady týkajúce pragmatického a štylistického aspektu funkcie frazém, ako aj existencie a podpory ideologického rámca jednotlivých periodík. V prílohovej časti prinášame glosár vyselektovaných frazém a ich stručnú sémantickú charakteristiku. Prínos práce spočíva v rozvinutí výskumného potenciálu diskurznej analýzy a najmä jej praktickom uplatnení, čo môže prispieť k rozšíreniu pragmaticky a najmä interdisciplinárne orientovaného lingvistického výskumu na Slovensku.

Kľúčové slová: diskurz, frazeológia, frazéma, komentár, kritická diskurzna analýza, mediálna komunikácia

Abstract

STRNÁDOVÁ, Petra: *Phrasemes in the Slovak and English Economic Texts*. [Dissertation thesis.] / Petra Strnádoová. Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Arts; Department of Slovak Language and Communication. – Supervisor: doc. PhDr. Ján Chorvát, PhD. – Qualification degree: philosophiae doctor. – Banská Bystrica : FF, 2014, 160 s.

The research object of the dissertation thesis are phrasemes used in the commentaries published in the electronic issues of the Slovak and English business papers and journals. In its theoretical part we summarize the current situation in the research of media communication and phraseology on the Slovak and Anglo-Saxon linguistic scenes. Commentary and related journalistic genres are also analysed from both stylistic and pragmatic aspects. Research material was selected from the dailies *Hospodárske noviny* and *Financial Times*, and the weeklies *Trend* and *The Economist*. The objective is to find out what function the phrasemes have in the texts of commentaries whose genre definition within the media sphere includes expression of attitude and potential influence of the public opinion, in compliance with the ideological set-up of a paper or journal. We have decided to reach the goal by application of the methods typical for a linguistic school called Discourse Analysis. Its characteristics are included in the chapter on the methodological approach. The text analysis by Norman Fairclough is used as the main methodical instrument. Our research also includes quantitative analysis of phraseme occurrence frequency in particular periodicals, and final comparison of the parameters of both analyses. The hypotheses set on the grounds of preliminary research are verified in conclusion. Apart from the hypothesis about higher frequency of phrasemes in the English periodicals, which is comparable to the Slovak ones in reality, the other presumptions concerning the pragmatic and stylistic aspects of the phraseme function, as well the existence and support of the ideological framework of the particular periodicals, were all proved. The examples of preliminary research are also included in the analytical part. The attachments contain a glossary consisting of the selected phrasemes and their brief semantic characteristics. The main benefit of the dissertation thesis is secondary research of Discourse Analysis and its practical application, which may enrich and extend pragmatically oriented interdisciplinary linguistic research in Slovakia.

Key words: commentary, critical discourse analysis, discourse, media communication, phraseme, phraseology

PREDHOVOR

Skúmanie frazém a im príbuzných lexikálnych útvarov má v súčasnej slovenskej lingvistike relatívne široké zastúpenie aj ohlas. Jazykovedci pristupujú k téme z rôznych aspektov a ich výskumy prinášajú cenné výsledky tak kvantitatívneho, ako aj kvalitatívneho charakteru. V snahe prispieť do tohto pomerne bohatého prameňa sme sa rozhodli zvoliť prístup budujúci na známych faktoch, no usilujúci sa o nový, resp. inovatívny uhol pohľadu. Uvedené atribúty sme identifikovali v mladom, interdisciplinárne orientovanom lingvistickom prúde, ktorý nesie označenie diskurzná analýza. Preto je ambíciou práce tento prístup prakticky uplatniť.

Výskumný materiál sme vyberali z ekonomicky zameraných slovenských a anglických periodík. Na tento výber existuje viacero subjektívnych aj objektívnych dôvodov. Prvým a najdôležitejším je domicil autorky dizertačnej práce na Katedre odbornej jazykovej komunikácie Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela. Ekonomické texty sú preto, povedané jazykom biológa, jej prirodzeným „habitatom“ reprezentujúcim spojenie medzi študijnými a pracovnými aktivitami. Všeobecnojazykovedný výskum môže takýmto spôsobom priniesť obohatenie aj študentom ekonomických študijných odborov, a to priamym zvýšením obsahovej kvality autorkiných seminárov.

Okrem toho je nepochybne relevantný aj jej osobný interest o veci verejné v politickej, a teda aj ekonomickej oblasti, ktoré sú neoddeliteľnými zložkami tvoriacimi fundament každodennej reality. Preto ak je v práci reč o politike, implicitne sa tým mieni aj ekonomika. V súčasnom globalizovanom svete je ekonomika hlavným nástrojom získavania a udržiavania skutočnej (politickej) moci a aj navonok viditeľná vojenská sila je v skutočnosti iba jej funkciou. Prirodzene, nejde o nové fenomény, len sú dnes – práve vďaka médiám – viditeľnejšie a vypuklejšie než kedykoľvek v histórii.

Dizertačná práca sa však načrtnutých tém zo zrejmých dôvodov týka len okrajovo. Jej hlavným cieľom je preskúmať, akú úlohu v tom všetkom zohráva jazyk, resp. diskurz, alebo presnejšie, či, do akej miery, a najmä akým spôsobom sa jazyk, resp. jeho konkrétna jednotka nazývaná frazéma, podieľa na šírení a udržiavaní ideológie a moci v rámci mediálneho ekonomicko-politického diskurzu reprezentovaného komentármi v príslušných periodikách.

OBSAH

Abstrakt.....	6
Abstract	7
PREDHOVOR	9
OBSAH	10
Zoznam tabuliek, obrázkov a príloh	12
Zoznam použitých skratiek	13
ÚVOD	15
1 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ	18
1.1 Masmediálna komunikácia verzus lingvistika s interdisciplinárnym presahom	18
1.1.1 Z výskumov (mas)mediálnej komunikácie v domácej a svetovej odbornej literatúre	19
1.2 Frazémy v komentároch ekonomicky zameraných periodík	25
1.2.1 Komentár ako publicistický žáner.....	25
1.2.2 Blog verzus komentár: predmet výskumu v širšom zmysle	28
1.2.2 Blog verzus komentár: predmet výskumu v širšom zmysle	28
1.2.3 Frazéma verzus idióm: predmet výskumu v užšom zmysle	33
1.2.3.1 Postavenie frazeológie v štruktúre domácej a anglosaskej jazykovedy.....	33
1.2.3.2 Terminologické poznámky k pojmom frazéma a idióm	37
1.2.4 Aktuálnosť a význam výskumu frazém	38
2 METODICKÉ PRÍSTUPY K SKÚMANEJ PROBLEMATIKE	42
2.1 Diskurz a diskurzna analýza - terminologické aspekty metodického inštrumentária.....	44
2.1.1 Obsahové vymedzenie, vývoj a metodologický aparát.....	49
2.1.2 Textová analýza ako hlavný metodický nástroj	54
2.2 Predmet a cieľ výskumu, výber výskumného materiálu, hypotézy a metodologická schéma	58
3 ANALÝZA A DISKUSIA.....	60
3.1 Čiastkový výskum	60
3.1.1 Sémanticko-translatologické východisko	60

3.1.2 Pragma(lingvis)tický pohľad	63
3.1.3 Semiotický experiment	69
3.2 Kritická diskurzna analýza vybraných komentárov s dôrazom na frazémy a ich funkciu.....	77
3.2.1 Kritická diskurzna analýza komentárov v denníku Hospodárske noviny.....	77
3.2.1.1 Komentár HN 26. 12. 2012.....	78
3.2.1.2 Komentár HN 27. 6. 2013.....	84
3.2.2 Kritická diskurzna analýza komentárov v denníku Financial Times.....	89
3.2.2.2 Komentár FT 15. 5. 2013.....	98
3.2.3. Kritická diskurzna analýza komentárov v týždenníku Trend	103
3.2.3.1 Komentár T 10. 6. 2012.....	103
3.2.3.2 Komentár T 15. 5. 2013	110
3.2.4 Kritická diskurzna analýza komentárov v týždenníku The Economist	115
3.2.4.1 Komentár E 9. 6. 2012	116
3.2.4.2 Komentár E 20. 10. 2012	124
3.2.5 Porovnanie rozdielov medzi slovenskými a anglickými ekonomickými periodikami v relevantných parametroch Faircloughovej textovej analýzy	131
3.2.6 Sémantická interpretácia frazém a kvantitatívna analýza frekvencie ich výskytu vo vybraných komentároch.....	136
3.2.7 Vyhodnotenie kvalitatívnej a kvantitatívnej analýzy z hľadiska cieľa výskumu a verifikácia hypotéz	139
4 ZHRNUTIE, ZÁVERY, PERSPEKTÍVY	141
RESUMÉ	148
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	153
PRÍLOHY	161

Zoznam tabuliek, obrázkov a príloh

Tabuľka č.1 Odlišnosti štyroch prvkov mediálneho systému

Tabuľka č.2 Kvantitatívna analýza frazém vo vybraných komentároch jednotlivých periodík vzhľadom na rozsah textu

Tabuľka č. 3 Porovnanie rozdielov v relevantných parametroch Faircloughovej textovej analýzy medzi slovenskými a anglickými periodikami

Obr. č.1 Dimenzie diskurzu a diskurznej analýzy

Obr. č.2 Diskurzna analýza: predmet výskumu

Obr. č.3 Komparácia výsledkov: výskumný materiál

Obr. č.4 Sémantický trojuholník

Obr. č.5 Priama/vecná súvislosť medzi reálnou situáciou a pomenovaním (hodnotením) jej významu

Obr. č.6 Prenesenie obrazného (metaforického) významu (frazologizácia slovného spojenia)

Obr. č.7 Uplatnenie frazémy v špecifickom kontexte

Príloha č.1 - komentár HN 26. 12. 2012

Príloha č.2 - komentár HN 27. 6. 2013

Príloha č.3 - komentár FT 27. 7. 2011

Príloha č.4 - komentár FT 15. 5. 2013

Príloha č.5 - komentár T 10. 6. 2012

Príloha č.6 - komentár T 15. 5.2013

Príloha č.7 - komentár E 9. 6. 2012

Príloha č.8 - komentár E 20. 10. 2012

Príloha č.9 - Sémantická analýza frazém – Hospodárske noviny

Príloha č.10 - Sémantická analýza frazém – Financial Times

Príloha č.11 - Sémantická analýza frazém – Trend

Príloha č.12 - Sémantická analýza frazém – The Economist

Zoznam použitých skratiek

DA Diskurzna analýza

CDA Kritická diskurzna analýza (Critical Discourse Analysis)

HN Hospodárske noviny

T Trend

FT Financial Times

E The Economist

ÚVOD

Globalizovaný svet druhej dekády dvadsiateho prvého storočia predstavuje pre vedcov skúmajúcich ktorýkoľvek jeho aspekt veľkú výzvu. Nielen množstvom nahromadených poznatkov a informácií, neustálou akceleráciou jeho rastu¹ či analogicky sa rozširujúcou škálou informačných a komunikačných médií a s tým súvisiacich technológií, ale tiež nutnosťou informácie účinne triediť a selektovať s ohľadom na vlastný vedecký zámer.

Podobne to platí pre fungovanie jednotlivca v (civilizovanom) svete všeobecne: v súčasnosti sa schopnosť vybrať si zo záplavy informácií, ktoré (mas)médiá bez prestania ponúkajú, iba tie skutočne potrebné začína rovnáť podmienke prežitia a vytváranie psychologických obranných mechanizmov voči „informačnému smogu“ sa pomaly dostáva na úroveň tvorby podmienených reflexov.

(Mas)mediálna komunikácia preto predstavuje zložitú a z vedeckého hľadiska prítiažlivú tému implikujúcu výskum princípov jej fungovania, prostriedkov v nej využívaných a cieľov, na ktoré sa sústreďuje. Súc oblasťou výsostne ľudskou (ide o číry produkt ľudského ducha), navyše vytvárajúcou a sprostredkujúcou spoločenské dianie a kontakty, prirodzene priťahuje najmä pozornosť vedcov z humanitných vedných odborov – hoci techn(olog)ická povaha jej nositeľov (v zmysle technických prostriedkov, ktoré ju umožňujú) prirodzene zahŕňa aj aspekt prírodných vied.

V našej dizertačnej práci sa snažíme prispieť k lepšiemu poznaniu predmetnej oblasti zameraním sa prevažne na jej lingvistickú stránku. Pozornosť sústreďujeme na funkciu frazém v anglických a slovenských publicistických textoch z ekonomickej oblasti, vybraných konkrétne z elektronických verzií denníkov Hospodárske noviny a Financial Times a týždenníkov Trend a The Economist. Popri komparácii, ktorá sa prirodzene ponúka ako hlavný inštrument na spracovanie výskumov, využívame aj metodické inštrumentárium diskurznej analýzy, nakoľko ju považujeme – s ohľadom na vyššie

---

¹ Stephen Hawking exaktne vyčíslil exponenciálny rast celosvetovej produkcie vedeckých článkov za posledných 100 rokov s odkazom na biologické limity ľudského mozgu a relatívne nízku rýchlosť zabudovávania zmien v DNA, čo súvisí s obmedzenou schopnosťou absorbovať narastajúce kvantá informácií (bližšie pozri Hawking, 2002, s. 157-158).

uvedené – za vhodný spôsob uchopenia stanovenej témy. Jej pragma(lingvis)tický kontext a interdisciplinárny presah do sfér sociologických, psychologických, antropologických a politologických nám totiž umožňuje komplexnú analýzu a interpretáciu predmetu nášho výskumu, čo považujeme za cieľ nášho snaženia. Pretože čo platí v mikrokozme, prejaví sa aj v makrokozme.

Dizertačná práca sa tradične skladá z dvoch častí, teoretickej a analytickej. V teoretickej časti prinášame teoreticko-metodologické východiská, teda najmä výsledky sekundárneho výskumu v stručnom prehľade doterajších poznatkov v skúmanej oblasti, či presnejšie oblastiach. V snahe načrtnúť myšlienkové pozadie sa najprv zameriavame na masmediálnu komunikáciu. Analyzujeme a následne kriticky hodnotíme viaceré pohľady na spoločensko-politické ciele a funkcie žurnalistiky a publicistiky, predovšetkým otázky ideológie, moci a ovplyvňovania verejnej mienky v ekonomicko-politickom masmediálnom diskurze. Tieto úzko súvisia s našim metodickým prístupom, teda otázkami diskurznej analýzy, ktorú zo synchronného aj diachrónneho hľadiska podrobne skúmame v samostatnej kapitole. Predtým však vymedzujeme predmet výskumu v širšom a užšom zmysle, a tým sú – vzhľadom na charakter výskumného materiálu – komentár a frazéma, resp. idióm. Komentár definujeme predovšetkým zo štylistického hľadiska, teda ako žáner publicisticky racionálneho typu, no zmieňujeme sa aj o vývojových trendoch a interlingválnych rozdieloch v rámci slovenskej a anglosaskej lingvistickej a publicistickej paradigmy. S ohľadom na špecifiká výberu výskumného materiálu v osobitnej podkapitole vedieme tiež krátku polemiku o postavení blogu v rámci analytických publicistických žánrov a jeho vzťahu ku komentáru.

K výskumu frazém sa vyjadrujeme prierezovo a selektívne, bez klasifikačných detailov a so zameraním na ich funkčnú stránku, čo je v súlade s cieľom našej práce. Vzhľadom na dvojazyčnosť výskumnej vzorky sumarizujeme súčasné postavenie frazeológie a najmä terminologické aspekty kľúčových pojmov frazéma/idióm tak v anglofónnej, ako aj v slovenskej/slovanskej lingvistike, pričom túto dichotómiu prirodzene uplatňujeme aj v praktickej časti. V danom kontexte formulujeme hypotézy zamerané na funkciu frazém v skúmaných textoch, resp. diskurzoch. Všetky zložky sekundárneho výskumu na záver usúvzťažňujeme do systému, ktorý sme si na účel vlastného primárneho výskumu vytvorili.

Vzhľadom na použitý metodický prístup je jadrom analytickej časti, teda primárneho výskumu, diskurzna analýza frazém zasadených do kontextu ekonomických komentárov, ktorých plné znenie je súčasťou príloh. Z Morrisovej triády semiotických zložiek

jazykového znaku sa zameriavame na sémantiku a pragmatiku, nakoľko syntaktika ako reprezentant formálnej zložky nie je explicitnou súčasťou predmetu nášho výskumu. Samozrejme však nezabúdame na neoddeliteľnú prepojenosť všetkých troch atribútov a formálnu stránku do našich úvah v primeranom rozsahu zaradujeme. Lingvisticko-deskriptívna, čiže formálna zložka, má navyše východiskovú pozíciu v trojvrstvovom modeli kritickej diskurznej analýzy, ktorú sme sa v našom výskume rozhodli primárne aplikovať. Na ňu sa navrstvuje zložka interpretačná, zaoberajúca sa textom ako zdrojom a zároveň produktom jeho interakcie s okolím, a nakoniec explanačná, ktorá skúma vzťah medzi textom a jeho sociálnym kontextom v zmysle sociálnej determinácie procesov jeho produkcie a interpretácie. V súlade s postulátmi kritickej diskurznej analýzy zaujímame k výsledkom individuálne sociopolitické stanovisko so zachovaním priestoru pre vedeckú objektivnosť.

Vzhľadom na dvojjazyčnosť nášho korpusu je potrebné pri explanácii a interpretácii jeho cudzojazyčných (anglických) zložiek siahť aj po translatologických metódach. Finálnym krokom je potom zovšeobecnenie a porovnanie výsledkov v slovenských a anglických periodikách, čiže uplatnenie generalizácie a komparácie s cieľom zadefinovať súvislosti medzi čiastkovými výsledkami. To nám umožňuje vyvodiť závery v zmysle potvrdenia alebo vyvrátenia hypotéz, a teda naplnenia ambície práce naznačenej v titule.

1 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Masmediálna komunikácia verzus lingvistika s interdisciplinárnym presahom

Ako už bolo uvedené, frazémy vyselektované z anglických a slovenských komentárov v internetových periodikách ekonomického zamerania, ktoré tvoria predmet výskumu, mienime skúmať v kontexte mediálnej komunikácie so zacielením na tlač, resp. jej elektronickú podobu dostupnú na internete.

Existuje všeobecne rozšírený názor, že (mas)médiá majú v súčasných spoločenských systémoch ústredné postavenie (Fairclough, 1995, s. 3) a tým aj veľký (či už reálny, alebo domnelý) vplyv na verejné a politické dianie. Do pozornosti sa tu ponúka kľúčový pojem *politika*, ktorý môžeme chápať vo viacerých významových rovinách. Tomu prislúcha aj široké spektrum definícií snažiacich sa vystihnúť jeho obsah: počnúc grécko-latinskou správou vecí verejných, cez Bismarckovo umenie možného až po cynickú interpretáciu ako snahu získať a udržať si moc. Nech už sa stotožníme s ktoroukoľvek, prípadne aj žiadnou z nich, rozhodne nemôžeme poprieť jednoznačnú súvislosť medzi médiami a politikou. Ak ich aj nebudeme považovať priamo za nástroj (vykonávania) politickej moci, môžeme spoločne s A. Školkayom tvrdiť, že „potenciálne normatívne vplyvy médií zahŕňajú okrem poskytovania informácií najmä vplyv analýz a komentárov na orientovanie sa v... diani ... a úlohu katalyzátora... medzinárodných a... vnútroštátnych udalostí“ (Školkay, 2009, s. 7-8).

S poskytovaním informácií súvisí aj rozhodovanie o tom, čo bude a čo nebude zverejnené, (angl. agenda setting a gate keeping), kedy, v akom rozsahu a akom „zarámovaní“ (angl. framing), prípadne s akými zvýraznenými explicitnými alebo implicitnými významami (angl. foregrounding and backgrounding) (pozri McCombs a Reynolds, 2002; Cappella a Jamieson, 1997, in: Školkay, 2007, s. 7). Je teda v kompetencii mediálnych organizácií, resp. samotných novinárov (táto otázka je taktiež predmetom polemík), čo bude obsahom spravodajstva a následných analýz či komentárov,

a tiež akým spôsobom bude tento obsah sprostredkovaný. Narážame tu na fundamentálnu otázku, do akej miery médiá svojím diskurzom² tvoria či ovplyvňujú verejnú mienku a tým – najmä v demokratických štátoch – aj politický vývoj. Dostávame sa tak ku Foucaultovmu poňatiu (kritickej) diskurznej analýzy³ v zmysle odkrývania ideológie vrastenej do komunikátov produkovaných médiami a konzumovaných širokými masami čitateľov, divákov i poslucháčov (porov. Jaworski a Coupland, 1999, s. 6). Z rovnakého zdroja tiež pochádza názor, že „ideologické štruktúry sa nutne zaoberajú analýzou mocenských vzťahov a sociálnej diskriminácie, napríklad ukazovaním odlišných prístupov k diskurzným sieťam“ (Šolkay, 2009, s. 34). Podobný odkaz prináša aj N. Fairclough; v súvislosti s konceptom „naturalizácie“ ideológiou zaťaženého mediálneho obsahu (teda jeho podania takým spôsobom, ktorý umožní prijatie ideologického odkazu ako prirodzenej, samozrejmej, to jest „neideologickej“ pravdy) hovorí, že problematika vzťahu jazyka a moci je v podstate otázkou demokracie a teda otázkou politickou (1995, s. 27, in: Jaworski a Coupland, 1999, s. 34).

Z uvedeného vyplýva, že témy súvisiace s diskurzom v mediálnej komunikácii sa do značnej miery sústreďujú okolo vzťahu médií, resp. mediálnych organizácií a politickej moci⁴. Teraz sa pozrieme bližšie na médiá a (mas)mediálnu komunikáciu všeobecne.

1.1.1 Z výskumov (mas)mediálnej komunikácie v domácej a svetovej odbornej literatúre

V úvode k prekladu významnej publikácie *Systémy médií v postmoderním svete* (Hallin a Mancini, 2008) píše J. Jiráček nasledovné: „Při „řešení“ vztahu mezi médií a politikou se autoři dělí (kromě rozlišení na optimisty zdůrazňující demokratizační potenciál médií a pesimisty spatřující ve vlivu médií spíše riziko devastace demokratické politiky) na ty, kteří přisuzují dominantní roli médiím a sledují více vliv médií na politiku, a na ty, kteří spatřují dominanci na straně politiky a všímají si více vlivu politiky na média... Současně se objevuje celá řada autorů, kteří si všímají jednotlivých důsledků proměny vztahu mezi médií a politikou, především podřízení politiky tzv. mediální logice... a dále postupující profesionalizaci politické komunikace...“ (Hallin a Mancini, 2008, s. 13).

Jiráček uvádza ku každej skupine mená viacerých kľúčových autorov, napr.

---

² K pojmu diskurz pozri kap. 1.3.1

³ K pojmu diskurzna analýza pozri kap. 1.3.2 a kritická diskurzna analýza pozri kap. 1.3.2.1

⁴ Ako bolo uvedené vyššie, politická moc úzko súvisí, ba do značnej miery sa prekrýva s mocou ekonomickou, čím sa dostávame späť k nášmu výskumnému materiálu, ktorým sú ekonomické texty.

N. Chomského ako reprezentanta druhej skupiny presvedčenej o dominantnom postavení politiky voči médiám. My sa však sústredíme na odkaz skúmaného diela. V ňom sa autorský tandem pokúša o výklad vzťahu medzi mediálnymi a politickými systémami v štátoch „západnej civilizácie“ (medzi ktoré nezahrnuli krajiny V4 vzhľadom na ich odlišný a teda z hľadiska danej koncepcie „nesystémový“ historický vývoj poznamenaný komunistickou skúsenosťou) ako „výsledku historického vývoje, ktorý ve spoločnosti nabýva *systémové* podoby“ (Hallin a Mancini, 2008, s. 14). Svoju koncepciu postavili na kritike základného diela mediálnej teórie Čtyři teorie tisku z roku 1956 od F. Sieberta, T. Petersona a W. Schramma. Na základe vlastných výskumov dospeli k nesúhlasu s jednou z kľúčových téz „štyroch teórií“, ktorá považuje médiá vždy za „závislú premennú“ voči „systému sociálnej kontroly“, ktorý „reflektujú“ (Hallin a Mancini, 2008, s. 37). Všimli si ironickú paralelu tejto teórie voči Marxovmu konceptu základne a nadstavby, hoci práve na kritike Marxa sú „štyri teórie“ postavené. Podľa Hallina a Manciniho totiž „existujú jasné dôkazy, že mediální instituce samy ovlivňují sociální struktury“ (s. 37). Vypracovali preto vlastnú koncepciu troch modelov mediálnych systémov.

Prvý model nazvali liberálny a charakterizuje ho relatívna dominancia trhových mechanizmov a komerčných médií. Prevažuje údajne v Británii, Írsku a Severnej Amerike. Druhý, demokraticko-korporativistický model, sa uplatňuje v severnej kontinentálnej Európe a je preň typické tradičné súžitie komerčných médií a médií previazaných s organizovanými sociálnymi a politickými skupinami, ako aj relatívne aktívna, hoci legislatívne obmedzená úloha štátu. Tretí model polarizovaného pluralizmu prevláda v stredomorských krajinách južnej Európy a vyznačuje sa integráciou médií a stránickej politiky, slabším historickým rozvojom komerčných médií a silnou úlohou štátu. Toto rozdelenie nevnímajú dogmaticky, uvádzajú prirodzené (niekedy aj značné) rozdiely medzi štátmi patriacimi do jednej skupiny, no napriek tomu prinášajú silné argumenty v prospech daného rozdelenia. Príčinu paralel vidia pritom predovšetkým v historicko-geografických súvislostiach, najmä v hnutí reformácie (a protireformácie), priemyselnej revolúcii, demokratickej revolúcii a utváraní národných štátov. Dôležitým momentom je tiež fakt súčasnej tendencie ku konvergencii európskych mediálnych systémov smerom k liberálnemu modelu (bližšie pozri Hallin a Mancini, 2008, s. 90-94).

Na rozdiel od svojho kritického východiska („štyroch teórií“) sa snažia o empirický a nie normativistický prístup k modelom, teda neposudzujú jednotlivé systémy podľa miery ich odlišnosti od liberálneho ideálu médií ako neutrálneho „strážneho psa“ nezávislého od štátnych intervencií (porov. Hallin a Mancini, 2008, s. 42), čím sa tiež do

určitej miery dištancujú od donedávna prevažujúcej teórie diferenciácie, pre ktorú je tento štandard rozhodujúci. V tejto súvislosti si kladú tiež množstvo otázok, napríklad či je nezávislosť médií spôsobená ich komercializáciou, alebo ju naopak narúša, resp. či je rôznorodosť názorov lepšie zastúpená v mediálnych systémoch s externou alebo internou pluralitou (to jest v spravodajských médiách zastupujúcich odlišné politické orientácie, alebo u médií snažiacich sa prezentovať správy „vyváženým“ spôsobom). Odpovede hľadajú pomocou porovnávacej analýzy vychádzajúc z predpokladu, že „jakéhokoli hodnotení mediálnych systémů se musí zakládat na jasném pochopení jejich společenského kontextu“ (Hallin a Mancini, 2008, s. 44).

Na komparáciu mediálnych systémov navrhujú štyri základné parametre: a) štruktúru mediálnych trhov, ktorá je predpokladom rozvoja masovej tlače, b) mieru a formu politického paralelizmu (teda odrazu lokálnych politických hodnôt v médiách), c) vývoj novinárskeho profesionalizmu a de) mieru a formu štátnych zásahov do mediálneho systému (Hallin a Mancini, 2008, s. 319). V tabuľke č. 1 zámerne zjednodušeným spôsobom poukazujú na vzorce odchýlok medzi jednotlivými modelmi a vyššie uvedenými parametrami.

Liberalizmus	Polarizovaný pluralizmus	Demokratický	korporativizmus
Rozvoj masovej tlače veľký	malý	veľký	
Politický paralelizmus malý	veľký	veľký	
Profesionalizácia veľká	malá	veľká	
Zásahy štátu malé	veľké	veľké	

Tabuľka č. 1: Odlišnosti štyroch prvkov mediálneho systému (podľa Hallin a Mancini, 2008, s. 323)

Upozorňujú však, že tabuľka obmedzuje dané štyri faktory na kvantitatívny rozmer, hoci predstavujú tiež kvalitatívne rozdiely – štát napríklad hrá významnú úlohu v modeli polarizovaného pluralizmu aj v modeli demokratického korporativizmu, avšak veľmi odlišným spôsobom. A preto hoci dospievajú k záveru, že vlastnosti politického systému sa prejavujú v štruktúre médií viac či menej priamo, zároveň poznamenávajú, že súvislosti medzi premennými mediálneho a politického systému obvykle nie je možné mechanicky interpretovať tak, že sa vždy zhodujú. Dôvodom je fakt, že prvky politickej štruktúry sú v interakcii s ďalšími druhmi prvkov vrátane technologických a ekonomických, pričom

niektoré platia pre celú spoločnosť a iné sú špecifické pre mediálny priemysel. Kauzálne vzťahy teda nie sú jednosmerné, pretože mediálne systémy často ovplyvňujú systémy politické a opisovaný proces je súčasťou ich spoločného vývoja v rámci určitého historického kontextu.

Pre náš vlastný výskum je dôležitá tiež prognóza relevantnosti liberálneho modelu voči ďalším, potenciálne odlišným mediálnym systémom mimo skúmaných krajín z dôvodu jeho veľkého globálneho vplyvu a tiež šíreniu štruktúry a myšlienky liberálnych médií neoliberalizmom a globalizáciou.

Dôvodom, prečo sme Hallinovu a Manciniho dielu venovali takú veľkú pozornosť, je skutočnosť, že ich bádania sa týkajú tlače ako vybraného reprezentanta mediálnych systémov a navyše priamo nadväzujú na oblasť diskurznej analýzy, ktorou sa budeme zaoberať v ďalšej kapitole. Oba aspekty predstavujú značnú inšpiráciu aj pre náš budúci výskum, čo však samozrejme platí aj o ďalších autoroch.

Doteraz pertraktovaná teória mediálnej komunikácie má svojho „supútника“ v teórii masovej komunikácie, čo sa niekedy odráža v ich úplnej konvergencii v pojme masmédiá či masmediálna komunikácia. Z naznačeného čnie aj ústredný pojem „komunikácia“, ktorá prebieha medzi expedientom v podobe mediálnych organizácii a ich reprezentantov, napr. novinárov („v zastúpení“ politikov) a percipientom, teda „masou“ či „masami“ konzumentov mediálnych obsahov, pričom jednotlivé médiá zastupujú rôzne komunikačné kanály.

Podľa D. McQuaila môže mať pojem „masa“ pozitívnu aj negatívnu konotáciu. Pozitívne sa prejavuje „zejména v socialistické tradici, kde „masa“ vyvoláva predstavu sily a solidarity obyčajných pracujících lidí, kteří sa zorganizovali, aby se postavili za společné zájmy nebo čelili útlaku“ (1999, s. 58). Môžeme pokojne dodať, že masy môžu mať pozitívny ohlas aj v tradícii kapitalistickej (napr. hnutie „Occupy Wall Street“ či grécke masové protesty proti vládnym úsporným opatreniam v dôsledku finančnej krízy). Azda by preto bolo vhodnejšie hovoriť o tradícii demokratickej, nakoľko priamo súvisí s právom na verejný protest, ktorý patrí k charakteristikám demokratických systémov – totalitné systémy sa snažia akékoľvek verejné prejavy nesúhlasu udusiť už v zárodku a podporujú, resp. organizujú jedine masové prejavy podpory vlastného režimu.

Čo sa týka negatívneho chápania pojmu masy, D. McQuail tvrdí, že jeho pôvodné používanie odkazovalo na predstavu davu či „pospolitého ľudu“, ktorý bol obvykle vnímaný ako nevzdelaný, obmedzený a potenciálne iracionálny, ba dokonca surový (porov. 1999, s. 58). Vzhľadom na prevažujúce individualistické a elitárske spoločenské

a kultúrne hodnoty „západnej civilizácie“ preto stále dominuje práve negatívne vnímanie masy, hoci je to do značnej miery závislé od zvoleného politického či osobného pohľadu. Vo všeobecnosti sa „masové“ rovná „neosobné“, „amorfné“, „bez individuálnych črt“. Logickým následkom je potom fakt, že „symbolický obsah „sdělení“, předávaný v procesu masové komunikace, bývá častěji spíše „vyroben“ standardizovaným způsobem (masovou produkcí), než aby se vyznačoval jedinečností, kreativitou či překvapivostí. Je to „produkt“, výsledek pracovního procesu, který má směnnou hodnotu (na mediálním trhu) i užitnou hodnotu (pro příjemce), a proto je považován za obchodovatelnou komoditu... Většina masově mediovaných sdělení není adresována konkrétním osobám a mezi podavatelem a příjemcem existuje fyzická vzdálenost, která se téměř nedá překlenout“ (McQuail, 1999, s. 59).

Táto vzdialenosť je navyše zdôraznená sociálnou priepasťou, nakoľko expedient (teda obvykle profesionálny komunikátor) má spravidla väčšiu spoločenskú prestíž, moc, zdroje, skúsenosť, znalosti a autoritu než percipient. Dochádza tu teda ku značnej asymetrii, ktorú je možné čiastočne oslabovať väčším výberom médií a lepším prístupom k nim, no v princípe to typický vzťah masovokomunikačného procesu príliš neovplyvní. Podobne špecifická je povaha recipienta, ktorý je „součástí většího souborného publika, ale s jeho členy je v nepatrném nebo vůbec žádném kontaktu a má jen velmi malou představu či povědomí o tom, kdo do něj vlastně patří“ (McQuail, 1999, s. 60).

Tu si dovoľíme isté protirečenie v súvislosti s internetom, resp. internetovými verziami tlačených periodík, ktoré do tejto definície zrejme ešte neboli zahrnuté. S nimi totiž súvisí fenomén internetových diskusných fór, ktoré na stránkach elektronických médií poskytujú platformu pre utváranie o čosi jasnejšieho obrazu o jednotlivých príjemcoch mediálnych komunikátov ako individuálnych osobností, aj ako osôb vo vzájomných vzťahoch. Hoci zvyčajne ide o diskusie anonymné a individuálne črty je možné čiastočne odvodiť skôr sekundárne a zovšeobecnene na základe jednotlivých diskusných príspevkov, predsa len sa takto otvára iný rozmer sledovania a hodnotenia percipienta v rámci mediálnej komunikácie (bližšie pozri aj Strnáďová, 2011). V neskorších kapitolách túto tému rozvíja aj samotný autor, ktorý medzi dôsledky príchodu tzv. nových médií a prechodu „od masy k trhu“ (McQuail, 1999, s. 319) počíta okrem nadbytku možností výberu a individualizácie správania príjemcov aj možnosť interaktívneho užívania médií v dôsledku rozvoja počítačových systémov. Z jednosmerných systémov sa tak stávajú obojsmerné, alebo dokonca mnohonásobne prepojené siete (porov. McQuail, 1999, s. 324).

Dôležitou otázkou v súvislosti s masmédiami je účinok ich odkazov na publikum,

teda recipienta. Existuje opäť množstvo teórií, ktoré vychádzajú buď z „iracionálneho modelu“ ľudskej povahy predstavujúceho ľudí ako korisť akéhokoľvek silného podnetu, alebo z „racionálneho modelu“, podľa ktorého pri utváraní názorov a získavaní informácií využívame svoje kritické a rozumové schopnosti. Dané možnosti sú na opačných póloch a realita sa pohybuje niekde medzi nimi. Za najvyhovujúcejší preto McQuail považuje Katzov „funkčný model“, kde zmena (názoru a pod. – pozn. aut.) je podmienená vlastnými motívmi, potrebami a želaniami (bližšie pozri McQuail, 1999, s. 374). Záver vyplývajúci z výskumu hovorí, že „sám předpoklad účinků masových médií je opodstatněný, ale směr, stupeň, trvalost a předvídatelnost účinků jsou naprosto proměnlivé a musí být zjišťovány případ od případu, přičemž možnosti zobecnění jsou velmi omezené“ (McQuail, 1999, s. 383).

Takéto konštatovanie pochopiteľne dáva priestor rozkošateniu čiastkových výskumov a považujeme ho aj za isté odobrenie hľadania nových prístupov k interpretácii mediálnych „produktov“, ktorými sa aj my mienime zaoberať.

Prehľad ukončíme ešte nasledovným citátom zo Školkayovej monografie: „Niektorí autori tvrdia, že vzniká celosvetová komunita („global village“ - pozn. aut.), ktorá komunikuje cez celosvetové médiá, alebo často prostredníctvom úzko zameraných komunikačných médií. Priamo už nekomunikujú iba zástupcovia rôznych mimovládnych organizácií, ale aj poprední svetoví politici“ (Školkay, 2009, s. 185). Môžeme dodať, že v aktuálnom čase európskej dlhovej krízy a zrejme aj druhej vlny globálnej hospodárskej krízy sa zhusťuje komunikácia hlavne medzi svetovými ekonómami. Následky tohto trendu sa prejavujú na rôznych úrovniach vrátane mediálneho diskurzu, a preto sa ich snažíme v našej práci reflektovať.

1.2 Frazémy v komentároch ekonomicky zameraných periodík

Ako bolo povedané v úvode, objektom nášho výskumného záujmu v širšom zmysle sú komentáre vybrané zo slovenských a anglických periodík zameraných na ekonomické otázky (Hospodárske noviny, Trend, Financial Times, The Economist). V užšom zmysle sa sústreďujeme na frazémy, resp. idiómy a ich využitie v uvedených publicistických textoch. Zameriavame sa najmä na ich funkčno-pragmatický rozmer v rámci inter- či transdisciplinárneho presahu diskurznej analýzy predovšetkým ku sociológii a politológii. Vzhľadom na uvedené, a zároveň s odkazom na predchádzajúcu kapitolu o (mas)mediálnej komunikácii to znamená, že sa sústreďujeme jednak na spôsob, akým komentáre ako publicistický žáner a v nich frazémy ako špecifický aspekt mediálneho diskurzu ovplyvňujú verejnú mienku a tým prispievajú k upevneniu existujúcej, resp. (re)konštrukcii novej „ideológie“ a sociálnej skutočnosti, a tiež na spôsob, akým sú komentáre (vrátane frazém) využívané na opísané ciele existujúcimi politicko-mocenskými štruktúrami. Vychádzame však prirodzene z ich lingvistického ukotvenia v diskurze, ktorý determinuje spôsob ich využitia a interpretácie.

1.2.1 Komentár ako publicistický žáner

Zo štylistického hľadiska sa publicistické texty dlhý čas zaraďovali do široko chápaného odborného štýlu a až neskôr sa vyprofilovali ako produkty osobitného štýlu publicistického, resp. žurnalistického či novinárskeho (porov. Mistrík, 1984; Findra, 2004; Vaňko, 2006). J. Mistrík však zároveň pripomína, že v rámci analytických žánrov ako jednej zo svojich zložiek je publicistický štýl „organickým pokračovaním rečníckeho štýlu“ (1984, s. 459). Cieľom publicistických textov je „informovať o aktuálnych otázkach spoločenského, politického, kultúrneho, hospodárskeho a športového života doma a v zahraničí, z čoho vyplýva mnoho pretrvávajúcich charakteristických čŕt ako verejnosť, oficiálnosť, písomnosť, monologickosť, neprítomnosť adresáta, komunikatívna funkcia“ (Findra, 2004, s. 186). V dôsledku vyššie uvedeného potom platí, že „vzhľadom na komunikatívnu funkciu sa predpokladá, že publicistické texty sú vecné a objektívne.

Predovšetkým v dialogizovaných prejavoch⁵ sa však výraznejšie presadzuje aj osobnosť expedienta, v dôsledku čoho sa posilňuje pragmatické zameranie textu, zacielenosť na adresáta. Súvisí to s úsilím získať čitateľa alebo poslucháča, presvedčiť ho o správnosti a pravdivosti sprostredkovanej informácie, a tak ho ovplyvňovať a formovať jeho postoje. Nad vecné fakty sa takto často dostáva ich interpretácia a hodnotenie“ (Findra, 2004, s. 187).

Kým sa budeme venovať priamo komentáru, zastavíme sa ešte pri výrazových prostriedkoch všeobecne. Pri ich využití v publicistike môžeme hovoriť o „funkčnej zviazanosti“ automatizovaných, teda štandardizovaných až klišéovitých, a aktualizovaných, teda emocionálno-expresívnych a obrazných výrazových prostriedkov a ich diferencovanom uplatňovaní v aktuálnych textoch (porov. Findra, 2004, s. 189). V praxi to znamená, že okrem neutrálneho spôsobu prezentácie udalostí pomocou prevažne nociónálnej vrstvy slovnej zásoby v spravodajských formátoch disponujú novinári aj širokou škálou príznakových prostriedkov, po ktorých majú možnosť siahnuť pri písaní analytických žánrov. Oba typy textov sa však „komponujú tak, aby sa akcentovalo ich vecnovýznamové zameranie, aby hodnotenie bolo uložené predovšetkým vo faktoch a argumentoch“ (Findra, 2004, s. 191), čo odkazuje na pôvodné zaradenie publicistiky do odborného, resp. náučného štýlu.

Samotný náš kľúčový žánr, teda komentár, definuje J. Findra ako „úvahu na aktuálnu tému... autor komentára reaguje na udalosť, ktorá už bola prezentovaná spravodajsky. Táto spravodajská udalosť (udalosti) predstavuje jeho faktografický základ, ktorý je predmetom analýzy a podkladom na vyslovenie subjektívneho postoja a názoru“ (2004, s. 215). J. Mistrík formuluje podobný odkaz pomocou výrazu *interpretácia* faktov a rozširuje platnosť vyslovovaného názoru nielen na subjekt autora, ale celej redakcie (porov. 1984, s. 473).

Vyššie uvedené môžeme doplniť o poznámku, že autor svoj názor obvykle nevyslovuje len s cieľom sa oň s čitateľmi podeliť, ale (s odkazom na teóriu masmediálnej komunikácie a kritickú diskurzívnu analýzu) ich o ňom aj presvedčiť a tým ovplyvňovať verejnú mienku. Podobný náhľad prezentuje opäť Mistrík, ktorý opisuje napätie medzi autorom a čitateľom ako nevyhnutný obsah dialogických a polemických prvkov, „ktorými sa naznačuje postoj a stupeň zaangažovanosti autora“ (1984, s. 473). Pri charakteristike diachrónneho vývoja publicistiky dokonca explicitne pomenúva skutočnosť: „Analytický

---

⁵ Či už ide o dialóg explicitný alebo implicitný (fiktívny) – pozn.aut.

žánér vzniká azda vtedy, keď sa noviny začínajú názorovo diferencovať a keď sa stávajú nástrojom agitácie, propagácie a boja“ (Mistrík, 1984, s. 467). Niekde tu má zrejme koreň prívlastok „mienkotvorný“, udeľovaný obvykle tým periodikám, ktoré majú či už domnelý, alebo skutočný dosah na formovanie prevládajúcich názorov v spoločnosti. Ľudské konanie totiž zvyčajne nezávisí od okolitých udalostí ako takých, ale od ich subjektívnej interpretácie a následnej reakcie na túto interpretáciu, pričom sa médiá stali nesmierne účinným nástrojom na ovplyvňovanie týchto (zdanlivo) subjektívnych interpretácií.

Na základe štúdia aj nami citovaných autorov prináša J. Vaňko (2006) zovšeobecňujúce konštatovanie, že pri začleňovaní komentára do publicistických žánrov sa za spoločnú charakteristickú vlastnosť viacerých klasifikačných postupov (napr. Mistríkovho či Findrovho) pokladá interpretačnosť, výkladovosť a vyjadrovanie postoja, resp. hodnotenie (bližšie pozri Vaňko, in: Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 34). V citovanej štúdii sa autor zameriava na tematickú a sémantickú štruktúru textu novinového komentára, ako aj zisťovanie osobitostí interakcie medzi autorom textu komentára a jeho prijímateľom so zreteľom na aktuálny spoločenský kontext. Tvrdím, že „autorom novinového komentára je síce jednotlivec, ale ako člen skupiny producentov správ v systéme masovej komunikácie prezentuje predovšetkým jej názory, postoje a záujmy“ (Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 36) jasne načrtáva súvislosť s výskumami mediálnej komunikácie a kritickej diskurznej analýzy, hoci ju spočiatku explicitne nepomenúva. Nasledovným odkazom na známu tézu Normana Fairclougha, že „diskurz je nositeľom ideológie“ (Fairclough, 1989, s. 37), však už priamo poukazuje na uvedené prepojenia a konštatovaním, že „náhľady a postoje vyslovené v komentári nie sú (iba) náhľadmi a postojmi ich autora, ale reprezentujú určitú ideovú či názorovú koncepciu kolektívneho odosielateľa“ (Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 36), sa vracia k odkazu J. Mistríka (pozri vyššie).

Na margo percipienta, teda čitateľa komentára, Vaňko opäť uvádza charakteristiky známe z analýz (mas)mediálnej komunikácie: „Prijímateľom nie je jednotlivec ani malá, vymedzená skupina ľudí, ale masa a jej hlavnými atribútmi sú heterogénnosť a disperznosť“ (Vaňko, in: Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 36). No s ohľadom na fakt, že komentár reagujúci prevažne na predchádzajúce spravodajstvo, resp. na iné mediálne sprostredkované texty má výrazne intertextovú povahu, je možné predpokladať okruh čitateľov s analytickými danosťami a vysokou mierou informovanosti o témach v komentároch pertraktovaných. Preto za konštitutívnu vlastnosť komentára môžeme považovať práve spomínanú intertextovosť, čiže text reflektujúci iné texty. Vaňko v tejto

súvislosti pripomína bachtinovskú polyfóniu prejavujúcu sa tým, že do aktuálneho textu vstupujú iné texty, s ktorými autor vedie otvorený či skrytý dialóg (porov. Vaňko, in: Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 37).

Z hľadiska časovej diferencie medzi uverejnením pôvodného textu (zvyčajne správy) a komentára navrhuje zaviesť pojmy „kontaktný text“ pre tie, ktoré inšpirovali komentátora aktuálne, t.j. s odstupom najviac niekoľkých dní, a „dištančný text“ pre také prototexty, ktoré boli uverejnené vo vzdialenejšom časovom horizonte. S ohľadom na potrebu aktuálnosti, ktorú akcentujú rýchlo sa rozvíjajúce informačno-komunikačné technológie spôsobujúce akcelerované zastarávanie informácií všetkého druhu v dôsledku ich okamžitej dostupnosti (často aj z viacerých zdrojov), je prirodzene vyšší výskyt kontaktných textov. Na druhej strane tie isté technológie uľahčujú vyhľadávanie a zisťovanie súvislostí, nadväzností a kontradikcií medzi rôznymi dištančnými textami⁶.

V dôsledku žánrových konvencií a potreby vyjadriť sa na relatívne malom priestore Vaňko ďalej upozorňuje na nutnosť kondenzácie textu komentára a s tým súvisiace sémantické presupozície, t. j. dve a viac výpovedí obsiahnutých vo vete, k porozumeniu ktorých u čitateľa dochádza v závislosti na rozsahu jeho informovanosti buď operatívne, alebo až po vynaložení istej inferenčnej námahy (Vaňko, in: Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 42). Poukazuje tiež na fakt, že v komentároch v slovenských mienkotvorných denníkoch sa často vyskytuje rétorická argumentácia, ktorá zahŕňa aj pragmatickú zložku textu a má charakter implicitného dialógu v podobe tvrdenia a jeho odôvodnenia ako reakcie na potenciálnu otázku čitateľa. Jej cieľom je dosiahnuť stotožnenie sa čitateľa s tvrdením, či aspoň uznanie jeho opodstatnenosti.

1.2.2 Blog verzus komentár: predmet výskumu v širšom zmysle

Pri vyhľadávaní textov vhodných pre náš výskum na internetových stránkach časopisu *The Economist* sme narazili na problém ich identifikácie. Koncepcia tohto periodika totiž v internetovej verzii neponúka samostatnú rubriku komentárov pod týmto názvom, ba ani pod žiadnou z príbuzných alternatív, ktoré využívajú iné médiá (napr. *opinions/analyses* – názory/ analýzy v *New York Times* a pod.). Obsahová ponuka titulnej (webovej) stránky každého čísla má nasledovnú štruktúru: a) *World politics*, b) *Business and Finance*, c) *Economics*, d) *Science and Technology*, e) *Culture*, f) *Blogs*, g) *Debate*,

---

⁶ Dobrým príkladom môže byť webová stránka *Demagog.sk* inšpirovaná zahraničnou *FactCheck.org*, ktorá overuje pravdivosť faktov či argumentov použitých politikmi v diskusných reláciách.

h) Multimedia, i) Print Edition. Žiaden z uvedených odkazov ani po „rozbalení“ neukrýva explicitne pomenovanú zložku komentárov. Dôvodom je zrejme fakt, že ide o týždenník a spravodajstvo sa v ňom teda vyskytuje len v podobe zhrnutia udalostí týždňa v politike a ekonomike (dostupných aktuálne iba v printovej verzii, hoci archív digitalizovaných starších čísel ich dodatočne ponúka aj online). Všetky ostatné články sú teda pravdepodobne z princípu, vzhľadom na povahu periodika, považované za prejavy analytických, prípadne beletristických žánrov. Neurčitá číslovka „všetky“ však indikuje, že tam patria aj články z rubriky vyhradenej pre blogy a preto sa v tejto kapitole pokúsime blogy definovať a klasifikovať a osvetlíme dôvody pre ich zakomponovanie či vylúčenie z nášho korpusu.

Definícia blogu, ktorú ako jednu z prvých generuje prehliadač Google, pochádza z internetovej verzie Merriam-Websterovho slovníka a označuje blog ako „webovú stránku obsahujúcu online súkromný denník naplnený úvahami, komentármi a často i hyperodkazmi autora, ako aj obsah takejto stránky (a web site that contains an online personal journal with reflections, comments, and often hyperlinks provided by the writer; *also* : the contents of such a site⁷)“. Výraz „súkromný denník“ naznačuje privátny obsah, ktorý obvykle nie je určený pre verejnosť; z praxe však vieme, že väčšina blogerov takpovediac ide s kožou na trh⁸ a chce, aby ich texty čítalo čo najviac ľudí. Narážame tu teda na isté protirečenie, vysvetlenie ktorého spočíva v jednoduchom fakte obsahovo-pragmaticko-komunikačnej rôznorodosti weblogov (pozri nižšie).

Je všeobecne známe, že internet zásadne zmenil komunikačný vzorec medzi novinármi a ich čitateľmi: najprv vďaka diskusným fóram, ktoré umožnili priame reakcie na článok/text, a následne práve pomocou blogov. Tie v istom zmysle dovolili čitateľom prevziať úlohu (viac či menej) fundovaných novinárov a komentovať udalosti podľa vlastných predstáv. Tento proces nesie v sebe mnohé prvky demokratizácie, keďže novinárov takpovediac zosadzuje z trónu a berie im exkluzívnu výsadu verejného vyjadrovania sa k okolitému daniu v prospech masy – internet je predsa masové médium par excellence, so všetkými pozitívami aj negatívami z toho vyplývajúcimi. Blogové rubriky všetkých mienkotvorných periodík (na Slovensku aj vo svete) však majú jasne stanovené pravidlá, ba dokonca etické kódexy⁹ zabráňujúce zneužitiu blogov na šírenie extrémistických či iných spoločensky neprijateľných názorov a vylučujúce vulgarizmy,

---

⁷ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/blog>

⁸ frazéma je použitá zámerne v snahe ilustrovať explanáciu

⁹ pozri napr. Kódex blogera na www.blog.sme.sk

osobné invektívy a osočovanie z komunikačných prostriedkov v nich používaných¹⁰. Napriek tomu nemožno (vždy) umiestniť medzi novinárov píšucich komentáre a blogerov znamienko rovnosti, a to nielen čo sa týka ich profesionality, kompetentnosti či kvality produktu.

Vaňko (2006) vo svojej štúdii prináša komplexné porovnanie hĺbkovej a povrchovej štruktúry blogu a komentára. Na základe analýzy primárnych aj sekundárnych zdrojov vyvodzuje viaceré závery sumarizujúce aktuálne vývojové štádium blogu ako (potenciálne) publicistického žánru, pričom rozdeľuje blogy na dve základné skupiny: prvou sú „štylisticky homogénne texty príbuzné s publicistickými útvarmi s väzbami na analytické a beletristické žánre, písané z pozície objektívneho pozorovateľa“, a druhou „štylisticky heterogénne útvary tematicky zacielené na subjektívnu sféru ich autora“ (Vaňko, in: Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 67). Napriek mnohým podobnostiam v oblasti jazykovo-štylistickej výstavby však blogy z prvej skupiny jednoznačne vyhraňuje voči komentárom. Za určujúci považuje pragmaticko-komunikačný aspekt, keďže blogy a komentáre sú podľa neho zasadené do fundamentálne odlišných komunikačných rámcov – komentáre vychádzajú v tlačených novinách a blogy na internete. Zo súčasnej perspektívy si však dovoľíme tvrdiť, že tento argument stratil od relatívne nedávnych čias publikovania štúdie svoje opodstatnenie¹¹, nakoľko väčšina periodík poskytuje na svojich webových stránkach prístup aj ku komentárom. Jasným príkladom je celý náš korpus vytvorený z komentárov vybraných z elektronických verzií zdrojových novín a časopisov.

Podobne rýchly vývoj technológií čiastočne či úplne poprel (prípadne čoskoro poprie) aj viaceré tvrdenia týkajúce sa rozdielov v parametroch publicistického štýlu, napr. zúženú platnosť atribútu verejnosti vyplývajúcu z údajne užšieho okruhu používateľov internetu v porovnaní s čitateľmi tlačených novín. Z dostupných štatistík však vieme, že tento fakt sa veľmi rýchlo obracia naruby a tlačené noviny a časopisy začínajú čeliť doslova existenčnému ohrozeniu¹². Príčinou je rýchly rozmach dostupnosti inteligentných elektronických zariadení umožňujúcich čítanie digitalizovaných textov a non-stop

---

¹⁰ Najnovší a najradikálnejší spôsob eliminácie neprimeraných prejavov v takýchto diskusiách prijal podľa vzoru New York Times a BBC denník Sme, a to formou tzv. moderovaných diskusií. Príspevky čitateľov do takejto diskusie sa nezobrazia okamžite, ale až po ich prečítaní a schválení moderátormi. Schválené sú pritom len príspevky, ktoré „prinášajú nové relevantné informácie alebo kvalitne vyargumentované názory,“ ako sa uvádza vo vyhlásení redakcie k novému opatreniu. Moderované budú (spočiatku) len niektoré diskusie, rádovo jedno percento (<http://www.omeiach.com/tlac/item/2981-smesk-zavadza-moderovane-diskusie>).

¹¹ Tu opäť pripomínáme vyššie spomenutú akceleráciu zastarávania informácií, ktorá sa dotýka aj výsledkov vedeckého bádania.

¹² Ide o trend, ktorý naberá kritické rozmery zatiaľ len na západ od SR, no podobne ako veľa iných súvisiacich fenoménov sa cez Atlantik rýchlo blíži k našim teritóriám. Do pozornosti dávame napr. zánik tlačenej verzie týždenníka Newsweek po 80 rokoch svojej existencie, ku ktorému došlo na konci roku 2012.

pripojenie na internet (inteligentné mobilné telefóny, tablety, elektronické čítačky a pod.). S tým súvisí aj hypertextovosť, ktorú Vaňko prisudzuje výhrade blogom (opäť v kontraste voči novinovým komentárom): tu tiež musíme poukázať na zásadný posun, ktorý nastal v posledných rokoch a ktorý vniesol hypertextové odkazy alebo explicitne pomenované a citované odkazy na súvisiace články aj do komentárov žurnalistických profesionálov¹³.

V záverečnom zhrnutí Vaňko charakterizuje blogy ako hybridný útvar a ich status v prostredí masovej komunikácie ako „participujúce médiá“ (Vaňko, Kráľ, Kralčák, 2006, s. 70). Tým zároveň odkazuje na výskumy Rebeccy Bloodovej, ktorá vo svojej eseji *Weblogs and Journalism in the Age of Participatory Media* (2003) dochádza k podobným záverom: (we)blog nie je publicistickým žánrom aj napriek faktu, že mnohé blogy píše samotní novinári, a preto namiesto „nafukovania“ pojmu žurnalistika, resp. publicistika, s cieľom zahrnúť do neho každého, kto napíše čokoľvek o súčasnom dianí, navrhuje používať práve pojem „participating media“ (participačné médiá). Odôvodňuje to faktom, že blogeri nie sú v pozícii prinášania nových informácií (teda blogy nefungujú ako spravodajstvo) a ich práca preto nie je vo výsledku totožná s prácou novinárskych profesionálov, ktorí majú na posudzovanie a komentovanie mandát podmienený špecifickou kvalifikáciou a skúsenosťami. Zároveň tu pripomíname myšlienku „ideologického pozadia“ a naviazanosti novinárov na majiteľov príslušného média, ktorá je ďalším dištinktívnym atribútom oddeľujúcim komentáre od blogov.

Súčasný trend je však zrejмый: blogy dostávajú stále väčší priestor (nielen) v elektronických médiách. Výber z tých najlepších redakcie publikujú aj na stránkach printových verzií a viac či menej pravidelnými blogermi sa dnes stávajú okrem novinárov aj politici a iné verejne činné osoby – vedci z rôznych oblastí výskumu, akademici, aktivisti z tretieho sektora, poslanci parlamentu, ministri vlád, premiéri aj prezidenti. Tým sa jednak podčiarkuje hybridnosť žánru tak z hľadiska tematického, ako aj štylistického či pragmaticko-komunikačného, no zároveň sa akcentuje jeho význam a neustále sa zvyšujúci dopyt.

Oblúkom sa teraz vrátíme k týždenníku *The Economist*, ktorý v rubrike *Blogs* ponúka rôzne pravidelné stĺpčky od fundovaných odborníkov (samozrejme predovšetkým ekonómov), politikov, vzdelaných laikov, ale aj vlastných novinárov. Na porovnanie,

---

¹³ pozri <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2013/cislo-26/jalovy-rozpocet-optimizmus.html> alebo <http://komentare.sme.sk/c/6887453/tma-v-zornom-poli.html> alebo <http://hnonline.sk/nazory/c1-60343120-velmi-dobre-moze-znamenat-vselico>

v týždenníku Trend ešte stále existuje samostatná rubrika Komentáre, do ktorej prispievajú výhradne kmeňoví profesionáli. Blogy sa nachádzajú v osobitnej rubrike, ktorá však na titulnej stránke e-Trendu pokrýva päťnásobne väčšiu plochu ako komentáre a podobne ako The Economist ponúka priestor najmä reprezentantom odbornej a politickej verejnosti.

Čo sa týka denníkov, Hospodárske noviny komentáre explicitne pomenúvajú a zaraďujú do špeciálnej rubriky, no pri zobrazovaní obsahu webovej stránky sa ich afília často stráca. Pod hlavičkou Komentáre HN sa tak objavujú aj články napísané ne-novinármi (obvykle renomovanými ekonómami a politikmi vrátane súčasných či bývalých členov vlády) a označené ako „Názor“ či „Aktuálne“. Môžeme preto konštatovať, že denník Hospodárske noviny do značnej miery stiera hranicu medzi blogom a komentárom (resp. medzi blogermi a komentátormi, t.j. autormi novinových komentárov) a približuje sa k „západnému“ štandardu prítomnému aj vo Financial Times: rubrika Comment ponúka komentáre od osobností novinárskych, no v oveľa väčšom meradle aj nenovinárskych. Titulok Comment má v angličtine navyše širšiu konotáciu ako slovenský komentár – prekladové slovníky uvádzajú aj významy *poznámky*, *výklad* a pod. – a preto v rubrike nájdeme zaradené napríklad aj recenzie odbornej literatúry¹⁴. V tejto súvislosti je zaujímavá aj formulácia z druhého vydania Faircloughovho esenciálneho diela Critical Discourse Analysis (2010, s. 15)), kde sa v súvislosti s mediálnym diskurzom na tému finančnej krízy zmieňuje o „economists and other commentators“, teda ekonómoch a iných komentátoroch. S vysokou mierou pravdepodobnosti môžeme teda vyvodiť záver, že „klasické“ komentáre reflektujúce ich tradičné pojetie, ako sme ich s pomocou slovenských lingvistov definovali, v anglosaských médiách (už) neexistujú, aspoň nie vo výlučnej podobe. Výber komentárov z Financial Times do korpusu bol aj preto o čosi komplikovanejší, nakoľko sme vytriedľovali texty nezodpovedajúce domácim špecifikáciám.

Okrem toho sme sa s ohľadom na uvedené množstvo nejasností a protirečivých argumentov týkajúcich sa blogov v opozícii voči komentárom rozhodli zo svojho korpusu vylúčiť tiež analytické články označené ako blogy, hoci ich kvalita bola v mnohých prípadoch porovnateľná, či dokonca vyššia, než kvalita niektorých „pravých“ komentárov. Považujeme však za dôležité na tieto fakty upozorniť, nakoľko sa vo svojej práci snažíme sledovať a upozorňovať aj na trendy, ktoré v istom zmysle rúcajú základy doterajšieho stavu v sledovanej oblasti.

---

¹⁴ <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/7e0a54e8-9c2f-11e0-acbc-00144feabdc0.html#axzz2pFYT8H4T>

1.2.3 Frazéma verus idióm: predmet výskumu v užšom zmysle

Cieľom tejto podkapitoly je jednoznačne vymedziť a pomenovať predmet nášho výskumu v užšom zmysle. Vzhľadom na terminologickú nejednotnosť a mnohé ďalšie máťúce fakty týkajúce sa intra- či interlingválneho výskumu frazeologizmov, frazém, frazeologických jednotiek, idiómov, kolokácií a ďalších príbuzných lingvistických fenoménov nesúcich v rôznych geografických a kultúrnych¹⁵ oblastiach rôzne denotácie a konotácie, sa v nasledujúcich podkapitolách snažíme nájsť medzi nimi prienik a následne vyšpecifikovať objekt, ktorého výskum napĺňa obsah a cieľ našej práce.

1.2.3.1 Postavenie frazeológie v štruktúre domácej a anglosaskej jazykovedy

Vzhľadom na dvojjazyčnú povahu nášho výskumu tak v zmysle skúmania pôvodných anglických textov a ich interpretácie v slovenskom jazyku, ako aj porovnávaní anglických a slovenských textov (a kontextov), narážame v prvom rade na duálny pohľad na frazeológiu ako vednú disciplínu. Medzi slovenským (príp. v širšom kontexte slovanským či (stredo/východo)európskym) a anglosaským ponímaním je totiž výrazný rozdiel. Zatiaľ čo domáca jazykoveda zväčša považuje frazeológiu za „relatívne samostatnú zložku lexikológie“ (Mlacek, 1984, s. 15) a teda pevnú súčasť jazykového systému, v tradičnom anglosaskom, resp. (zjednodušene) anglickom poňatí frazeológia ako pojem vo význame jazykovedná (sub)disciplína takmer neexistuje (porov. Kvetko, 2009, s. 13-14). Od 90. rokov 20. storočia sa síce z času na čas objavujú snahy túto situáciu zmeniť, prichádzajú však zvyčajne od zahraničných jazykovedcov hostujúcich v anglicky hovoriacich krajinách, alebo od emigrantov s taktiež cudzím materinským jazykom a najmä jazykov(edn)ým vzdelanostným základom, prípadne od ich žiakov či kolegov ovplyvnených ich náhľadmi.

Ako príklad môžeme uviesť zborník z konferencie Foreign Language Learning: Phraseology and Discourse, ktorý vyšiel v roku 2008 pod názvom Phraseology: An interdisciplinary perspective. Autori pochádzajúci z rôznych krajín skúmajú frazeológiu či frazeologické jednotky z rôznych aspektov vrátane kognitívnej lingvistiky či počítačovej lexikografie. Príznačné však je, že i napriek „ortodoxne“ frazeologicky znejúcim názvom

---

¹⁵ Vedu a výskum považujeme za súčasť širšieho pojmu kultúra.

konferencie i zborníka sa v názvoch príspevkov zväčša objavujú anglické výrazy *idiom* či *collocation*, resp. *phrase*, ktoré sa považujú za viac či menej presné ekvivalenty u nás zavedeného triplicitného termínu frazeologizmus/frazéma/frazeologická jednotka (bližšie pozri kap. 1.2.3.2)

V úvode k zborníku J. Sinclair¹⁶ uvádza dva dôvody, pre ktoré sa frazeológia ako samostatná vedná disciplína v „západnej“¹⁷ jazykovede zatiaľ celkom neudomácnila a je „dlho zanedbávanou oblasťou opisu jazyka“ (Granger a Meunier, 2008, s. XV). Prvým z nich je fakt, že frazeológia vraj nerozlišuje jasne medzi gramatikou a lexikou. Uplatňuje holistický pohľad na „frázy“¹⁸ vybrané priamo z textu, čo sa nezhoduje s tradičným prístupom a tým umožňuje ich rôznorodú škálu. Trestom za to je však jej častá ignorácia, keďže ju údajne nie je možné zaradiť do tradičného aparátu jazykovej analýzy. Druhým dôvodom je skutočnosť, že frazeológia uprednostňuje – na rozdiel od väčšiny gramatík – syntagmatické vzorce pred paradigmatickými. Preto sa význam frazém formuje skôr inklúziou, a nie exklúziou ostatných prvkov v rade. Z toho však paradoxne vyplýva aj dôvod, prečo aj napriek vyššie uvedenému v súčasnosti začínajú anglosaskí lingvisti frazeológii predsa len venovať pozornosť, a tým je prudký rozmach korpusovej lingvistiky, kde korpusy tvoria primárne zdroje dát pre jazykovú analýzu. Zároveň konštatuje interdisciplinárny záber frazeológie (porov. Granger a Meunier, 2008, s. XV-XVI).

V podobnom duchu sa vyjadruje aj autor úvodného prieskumu vzťahu frazeológie voči lingvistickej teórii S. T. Gries¹⁹. Príčinu posunu v chápaní dôležitosti frazeológie vidí v jej integrácii do mnohých oblastí teoretickej aj aplikovanej jazykovedy a upustení od tradičného, teda čisto deskriptívneho prístupu. Daňou za dlhodobý „výpadok“ zo zorného poľa západných, resp. anglosaských lingvistov, je chýbajúca základná terminológia, o definíciu ktorej sa následne pokúša určením šiestich základných dimenzií, resp. parametrov „frazeologizmu“. Majú nimi byť: *povaha* prvkov, z ktorých sa frazeologizmus skladá, *počet* prvkov, z ktorých sa frazeologizmus skladá, *koľkokrát* sa slovné spojenie

¹⁶ Jeden z najvýznamnejších anglických lingvistov posledného obdobia, patrí medzi priekopníkov korpusovej lingvistiky a diskurznej analýzy, ako aj lexikografického systému Cobuild vychádzajúceho z korpusových dát.

¹⁷ Sinclairov výraz „*Western tradition of scholarship*“ čiže „západná tradícia vedeckého výskumu“ zrejme odkazuje na anglosaskú jazykovedu. Z nášho pohľadu totiž „západ“ = „západná Európa“ a do tej patria aj románske jazykovedy, v ktorých je frazeológia pomerne hojne skúmaná. Dokazujú to nakoniec i prispievatelia do menovaného zborníka, z ktorých veľká skupina pochádza práve z týchto krajín.

¹⁸ V kontexte nášho jazykovedného systému terminologická nepresnosť, keďže rozsah pojmu „fráza“ je oveľa širší, ba vo svojej podstate odlišný od pojmu „frazéma“ a jeho synonym.

¹⁹ Gries je okrem iného jedným z kľúčových autorov pomerne novej teórie kološtrukcií (*collostructions*), ktorej názov napovedá hľadanie (nového) významu vo vzťahu susediacich a teda navzájom sa ovplyvňujúcich a súvisiacich (morfo-syntaktických) konštrukcií.

musí zopakovať, aby sa mohlo považovať za frazeologizmus, prípustná vzdialenosť medzi prvkami frazeologizmu, miera *lexikálnej a syntaktickej ohybnosti* prvkov frazeologizmu, úloha, ktorú v definícii zohráva *sémantická jednotnosť* a *sémantická nekompozičnosť/nepredvídateľnosť* (bližšie pozri Granger a Meunier, 2008, s. 4).

Na základe týchto parametrov potom formuluje definíciu, podľa ktorej je „frazeologizmus definovaný ako spoločný výskyt (angl. co-occurrence) určitej formy, resp. lémy lexikálnej jednotky, a jedného alebo viacerých ďalších jazykových prvkov rôzneho druhu, ktoré fungujú ako jedna *sémantická jednotka* vo vete a ktorých frekvencia spoločného výskytu je vyššia ako očakávanie na základe náhodnosti“ (Granger a Meunier, 2008, s. 6).

Nasledujúce aplikácie na viacerých príkladoch, ako aj prehľad a porovnanie vnímania frazeologizmov a frazeológie z hľadiska generatívnej, kognitívnej a najmä korpusovej lingvistiky sa snažia ďalej podčiarknuť význam a dôležitosť obrátenia pozornosti jazykovedcov práve na túto oblasť, aj napriek máťúcemu výslednému dojmu, že jazyk sa vlastne skladá zo samých frazeologizmov²⁰.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že frazeológia si v anglosaskej lingvistike skutočne zatiaľ iba hľadá miesto a tvár, čím sa jej status značne odlišuje od situácie v našej domácej jazykovede. Najrozsiahlejšiu a zrejme najzásľušnejšiu prácu na tomto poli odviedol J. Mlacek, ktorého monografia *Slovenská frazeológia* (1. vydanie 1977) položila pevný základ tejto vednej (sub)disciplíny tak definíciou základných pojmov, ako aj precíznou typológiou a klasifikáciou frazeologických jednotiek. Jeho celoživotné systematické dielo však pochopiteľne nevyrástlo samo osebe, nadviazalo na tradíciu predchodcov (V. Lapárová, V. Budovičová, E. Smiešková, J. Mihál) a priebežne bolo a je obohacované súbežcami aj nasledovníkmi (M. Ivanová-Šalingová, E. Kučerová, P. Ondrus, A. Habovštiak, K. Palkovič,; v súčasnosti najmä F. Miko, P. Ďurčo, P. Kvetko, J. Skladaná, E. Krošláková, D. Baláková, J. Dolník). Dobovo príznačný je fakt, že J. Mlacek čerpal značnú inšpiráciu zo sovietskych frazeologických výskumov, kde však vznikali objektívne kvalitné diela (V. Vinogradov, V. Mokijenko, A. Barkin a ďalší; môžeme sem zaradiť aj počiatočné diela D. Dobrovol'ského, ktoré sa datujú do 80. r.

---

²⁰ To mimochodom korešponduje aj sa našou intuitívnou či „laickou“ (pretože výskumom zatiaľ nedoloženou) teóriou, že v angličtine ako primárne analytickom jazyku sú frazeologizmy skutočne oveľa frekventovanejšie a teda akosi viac „inherentné“ než napr. vo flektívnych jazykoch (viď napr. tzv. frázové slovesá, ktoré z hľadiska slovtvorby čiastočne fungujú podobne ako derivácia verb pomocou prefixov v slovenčine). To môže byť aj „psychologickým“ dôvodom dlhodobého prehliadania frazeológie ako samostatnej vednej disciplíny v anglosaskom kontexte, nakoľko frazémy z textu (jazyka) nevystupujú tak jasne a „hmatateľne“.

20. stor.). V tých časoch v ruštine zároveň vychádzali aj preklady európskych autorov (napr. Ch. Ballyho), ako aj hodnotné štúdie cudzojazyčných frazeologických systémov (A. Nazarjan, E. Černyševa). Stojí za zmienku, že na bývalú sovietsku a zároveň celú východoeurópsku frazeológiu ako zdroj inšpirácie a hotovej terminológie, ktorú niektorí anglosaskí lingvisti predsa len preberajú, priamo poukazuje napr. A. Cowie (1998, s. 1-10).

V tomto kontexte si dovoľíme spomenúť aj (zatiaľ) neformálnu „multilingválnu frazeologickú sekciu“ na Katedre odbornej jazykovej komunikácie EF UMB, kde za posledných 20 rokov vzniklo viacero štúdií a dizertačných prác v (resp. o) nemeckom, francúzskom, talianskom aj anglickom jazyku. Autormi sú M. Olejárová (1999), Ľ. Mešková (1995), L. Rosenbaum-Franková (2010), J. Kubeková (2010), J. Chorvát (1998, 2000), D. Škvareninová a P. Strnáďová).

Všetky tieto zdroje predstavujúce rôznorodé názory, a samozrejme Mlacekove vlastné rozsiahle výskumy sa pretavili do snahy o vymedzenie frazeologickej jednotky, jej všeobecne platných vlastností a tým aj jej koncíznej definície. J. Mlacek dospel k nasledovnej formulácii, ktorú priradzuje k „širšiemu“ chápaniu frazeologickej jednotky (neprijímajúc tak jej dovtedy prevažujúcu (významovú) ekvivalenciu so slovom): „Fraseologická jednotka (fraseologizmus) je ustálené slovné spojenie, ktoré sa vyznačuje obraznosťou a nerozložiteľnosťou svojho významu, ako aj expresívnosťou“ (1984, s. 46). V porovnaní s Griesovou definíciou, ktorú sme uviedli na predchádzajúcej strane, postavenou výlučne na kvantitatívnych ukazovateľoch, má táto úplne opačný, teda kvalitatívny charakter. Do tretice uvedieme ešte príklad, v ktorom sú skombinované prvky kvantity aj kvality: frazémy sú „pevné (stabilné) slovné spojenia, ktorých základnými znakmi sú polylexikalita (skladajú sa minimálne z dvoch lexém) a stabilita“ (Malá, 2004, s. 311). Zreteľne sa tu odráža prirodzená rozdielnosť prístupov rôznych jazykovedcov, ktorú však vnímame jednoznačne ako obohatenie a príspevok ku komplexnejšiemu a tým pravde bližšiemu pohľadu na predmet nášho výskumu.

V našom teoretickom uvažovaní neuvádzame všetky podrobnosti z oblasti typológie, kategorizácie a klasifikácie frazém, ako ich navrhol J. Mlacek a ako sú domácimi frazeológmi všeobecne akceptované a ďalej rozvíjané, keďže cieľom nášho výskumu nie je ich aktualizácia, kritika ani rozšírenie. Ako sme už uvideli, pokúsime sa na ich základe vybudovať istú nadstavbu, „spájací koridor“ k ďalším vedným disciplínam, pričom sme si vedomí, že bez existencie tohto základu by naše snaženia neboli vôbec možné. Spomenieme azda len základný výpočet štruktúrnych a sémantických vlastností, resp. príznakov frazém podľa Mlacka (1984), pričom v mnohých prípadoch ide

o nejednoznačné, resp. nie všeobecné vlastnosti, ktoré sa selektívne priradujú k jednotlivým typom frazém. Medzi štruktúrne patria predovšetkým: ekvivalentnosť so slovom, reprodukovanosť („hotovosť“ už pred rečovým procesom), zmeravenosť, resp. petrifikovanosť, morfológicko-syntaktická ustálenosť. Výpočet sémantických príznakov zahŕňa: významovú nerozložiteľnosť, celostnú nomináciu, idiomatickosť, resp. doslovnú nepreložiteľnosť, obraznosť, resp. prenesnosť významu (porov. Mlacek, 1984, s. 33-48). Na tieto vlastnosti nadväzuje expresívnosť, teda vyjadrenie postoja ku komentovanej udalosti, ktorá má pre náš výskum veľký význam a zasahuje do štylistických až pragmatických sfér jazyka.

Podrobnejšie sa teraz vrátime k vzťahu medzi pojmami frazéma a idióm (angl. *idiom*), ktoré sú pre náš výskum relevantné.

1.2.3.2 Terminologické poznámky k pojmom frazéma a idióm

Najprv si pripomenieme, že pri pomenovaní takých slovných spojení, ktoré slovenská (slovanská) frazeológia kategorizuje triplicitným termínom *frazeologizmus/frazéma/frazeologická jednotka* sa v angličtine najčastejšie používajú pojmy *idióm* (angl. *idiom*) alebo *kolokácia* (angl. *collocation*). Idiómy sú však v súčasnom domácom systéme len jednou zo subkategórií frazeologizmov, pričom Mlacek ich definuje ako synonymá pomenovania sémanticky najtesnejších ustálených spojení, tzv. *frazeologické zrasty* (porov. 1984, s. 22). Kolokácie by sme mohli zasa prirovnať k *frazeologickým celkom* a najmä *frazeologickým spojeniam*, teda jednotkám, ktorých nový, resp. nadobudnutý frazeologický význam len čiastočne či sprostredkovane súvisí s pôvodným významom jeho jednotlivých zložiek (porov. Mlacek, 1984, s. 70-72).

Pre náš výskum sa dôležitý javí termín idióm, ktorý vnímame v súlade s jeho interpretáciou z hľadiska slovenskej, ale zároveň aj anglickej lingvistiky (hoci len čiastočne, nakoľko v angličtine má polysémantický charakter). Podľa Kvetka termínom *idiom* sa najčastejšie označujú „viac sémanticky a formálne ustálené výrazy*“ (2009, s. 14). Presnejšia definícia pochádza z Oxfordského slovníka, kde je jeho primárny význam opísaný nasledovne: „Skupina slov zavedená ich používaním a majúca význam neodvoditeľný od významov jednotlivých slov*“ (1995, heslo *idiom*, in: Kvetko, 2009, s. 15). Kvetko okrem toho uvádza podskupinu tzv. *pure idioms*, teda „čistých/pravých idiómov“ (Kvetko, 2009, s. 16), ktorá má v slovenskej frazeológii obsahovo najbližšie k podskupine frazeologických zrastov, resp. idiómov.

Zaujímavé riešenie pertraktovanej pojmovej nejednotnosti ponúka F. Čermák: „U dichotomie *frazém* a *idiom* (a také *frazologie* a *idiomatika*) je vidieť jak jasný rozdíl, tak určité překrývání. Obecně jde o rozdíl v hledisku; je proto vhodné ve snaze rozdílné hledisko zdůraznit udržet i rozdíl terminologický. V zásadě platí, že analyzujeme-li kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluvíme o *frazému*, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů (včetně nominativních), opravňuje užití názvu *idiom*“ (2007, s. 33). Ak by sme teda prijali Čermákovo hľadisko, podľa neho skúmame predovšetkým idiómy, nakoľko v centre našej pozornosti je viac stránka významová ako formálna. Na druhej strane sa vzhľadom na použitú metodologickú výbavu čiastočnej analýze formálnej stránky nevyhneme, a preto by sme pojmy frazéma a idióm mali používať podľa toho, akú stránku (formálnu/obsahovú/funkčnú) aktuálne skúmame. V konečnom dôsledku však dochádzame k záveru, že sa v našej práci oba aspekty nevyhnutne navzájom prelínajú. V dôsledku toho by pojmová dichotómia pôsobila zmätočne a preto sa prikláňame k univerzálnemu použitiu štandardného pojmu *frazéma*.

1.2.4 Aktuálnosť a význam výskumu frazém

V dnešnom svete charakterizovanom neustále sa zrýchľujúcim technickým pokrokom a tým aj komunikačnými technológiami umožňujúcimi pred pár rokmi nepredstaviteľné formy, rýchlosť a intenzitu komunikácie by sa mohlo zdať, že frazeologizmy so svojou relatívnou petrifikovanosťou a teda nízkou flexibilitou nebudú mať dlhú životnosť a postupne z jazyka vymiznú. Ukazuje sa však pravý opak. Frazeologizmy sú iba relatívne petrifikované, ustálené, nemenné, a to presne do takej miery, aby to nenarúšalo zrozumiteľnosť výpovede. V skutočnosti výsostne flexibilne reagujú na mimojazykové podnety a udalosti: správajú sa ako chameleóny, prispôsobujú sa dobe a tendenciám v jazyku. Pri pozornom rozbere komunikátu niekedy s údivom zisťujeme, v akom veľkom počte sa vyskytujú a aké podoby nadobúdajú, čo platí aj o publicistických textoch.

Niektoré frazémy síce skutočne ustupujú do úzadia, resp. sa strácajú (čo súvisí s neustále prebiehajúcimi spoločenskými zmenami), no oveľa viac ich do systému prichádza a obohacuje komunikáciu. Nejde vždy o úplne nové jednotky, pri viacerých sa prehodnocuje ich štylistická hodnota, resp. sa dotvárajú nové varianty už existujúcich. Dominantnú tendenciu v súčasnosti predstavuje derivovanie nových menných frazém z istých typov parémii (napr. *Zakázané ovocie najviac chutí* – *zakázané ovocie*, *Trafená*

hus zagága – trafená hus..., porov. Mlacek, 2003, s. 152). Nová „odvodená menná frazéma pritom už nie je variantom východiskovej jednotky, ale osobitnou frazémou s celkom odlišnými sémantickými a konštrukčnými kvalitami“ (Mlacek, 2003, s. 152). Niektoré z derivovaných (a do istej miery „zjednodušených“) jednotiek sa zahniezdia vo vybraných tematických oblastiach a stávajú sa ich lexikálnymi indikátormi. Mlacek identifikuje a následne pomenúva niekoľko typov realizácie frazeologických jednotiek:

1. *Varianty* frazémy sú „také rozličné podoby tej istej frazémy, pri ktorých je ich premenlivosť uzuálna, v jazyku zafixovaná a pritom nezasahuje významovú platnosť samej frazémy, teda viac-menej zachováva totožnosť danej frazémy.“

2. *Aktualizácie* frazémy predstavujú „individuálne, neuzuálne zásahy do stvárnenia frazémy, ktoré prinášajú aj zmenu alebo aspoň istú modifikáciu funkčnej platnosti danej frazémy“

3. „Akýmsi medzičlánkom medzi variantnosťou a aktualizovaním sú také zmeny, ktoré sú síce neuzuálne, individuálne, ale autor nimi nijako nezasahuje identitu frazémy, iba rozširuje škálu uzuálnej premenlivosti“. Hovoríme o tzv. *frazeologickej inovácii*“ (bližšie pozri Mlacek, 2003, s. 155-156).

V Sabolovej štúdii (2007, s. 123) založenej na Mlackových výskumoch sa na druhej strane hovorí, že „aktualizácia frazeologickej jednotky sa hodnotí aj ako defrazeologizovanie slovného spojenia, ako deštrukcia, deformácia frazeologizmu – takto pozmenené slovné spojenie stráca svoju znakovú platnosť a treba ho chápať ako spojenie znakov“. V rovnakom duchu vyznievajú aj postrehy lotyšskej autorky (publikujúcej v angličtine) Anity Naciscioneovej, ktorá sa zameriava na štylistické a kognitívne aspekty uplatňovania frazém v diskurze a miestami spochybňuje všeobecne prijímané postuláty. Vyššie uvedené varianty, aktualizácie a inovácie, niekedy považované aj za negatívne spôsoby „narušenia“ či „deformácie“ pôvodnej frazémy, dáva do spojitosti s kognitívnymi procesmi, ktoré úzko súvisia s kreativitou pri používaní jazyka a vývojom myšlienky v rámci diskurzu (porov. Naciscione, 2010, s. 10).

Za podnetné pre ďalší výskum považujeme tiež Dolníkove (2007) úvahy o procese vzniku frazém, a konkrétne o princípe iracionality vo frazéme. Vychádza pritom z princípu antropomorfizmu riadiaceho „interakciu človeka so svetom v tom zmysle, že človek prenáša svoje vlastnosti na mimoľudské entity... jazyk je [preto] produkt racionálno-iracionálneho konania človeka“ (s. 59). Iracionalitu považuje za atribút rozumu ako heuristickej zložky intelektu predpokladajúcej moment obrazotvornosti, fantázie a intuície tvorivo transcudujúcej hranice poznania sprostredkované druhej zložke, t.j. umu, ktorého

podstatnou súčasťou sú logické formy usudzovania. V spojitosti s rozumom iracionalita zahŕňa aj mimointelektuálne zložky vnútra človeka, teda emócie a vôľu (porov. Dolník, 2007, s. 60). Podstatou štúdie je potom pozorovanie analógií s konštitučnými, resp. derivačnými procesmi tvorby iných jazykových jednotiek. Na margo transpozície konštatuje, že „špecifickosť frazeologickej transpozície spočíva v tom, že je spojená so zmenou vnímania výrazovej štruktúry. Prepína sa na „frazeologické“ vnímanie tejto štruktúry, ktoré je založené na konštruovaní frazeologického perцепčného tvaru...kým jeho pozadím sú usúvzt'ážnené slová, z ktorých sa podľa pravidiel vyvodzuje súhrnný význam, jeho figúrou (obrazom) je konfigurácia slov tvoriaca výrazový celok, ktorý v kontraste s pozadím signalizuje aj kontrastnú sémantickú interpretáciu“ (Dolník, 2007, s. 61-62). V súvislosti s nepriamym vyjadrovaním intencie sa „dá uplatniť schéma „*od povedaného k mienenému*“. Povedaným sa nevystihuje mienené... Dotýkame sa tu sociálnej konštitučnej bázy frazémy, teda otázky, ako môže frazeologicky mienená výrazová štruktúra principiálne nadobudnúť sociálny status... Sociálna konštitučná báza je založená na inferenčnej kompetencii používateľov jazyka, ktorej oporou je znalosť princípu kooperácie“²¹ (Dolník, 2007, s. 62-63). Na tieto analógie nadväzujú myšlienky nadväzujúce na teóriu filozofického konštruktivismu a týkajúce sa frazém ako interpretačných konštruktov. Pomocou nich „nositelia jazyka interpretujú príslušné výseky sveta, reprodukujú zafixované interpretácie alebo ich modifikujú... V ich interpretačnej vlastnosti sa prejavuje... konštrukčná potencia jazyka, ktorou si jeho nositelia skonštruovali a konštruujú svoju životnú realitu“ (Dolník, 2007, s. 65). Tieto závery považujeme za kľúčové v zmysle relevantnosti pre náš výskum, pretože priamo nadväzujú na postuláty kritickej diskurznej analýzy (pozri kapitola 1.4.2).

Čermákovo (2007) uvažovanie sa odráža od prirodzeného stavu v jazykovom systéme charakteristického vysokou mierou entropie, resp. nízkou mierou usporiadanosti prejavujúcou sa nepravidelnosťou a neprediktabilitou ich výskytu, pričom „v jazyce je dobrým príkladom vysoké entropie práve frazeologie a idiomatika, prejavujúci se při analýze frazémů a idiomů v procese komunikace: jejich informační zpracování, zvl. při jejich dekódování, je vždy složitější a vrstevnatější... Přestože je míra informace při jejich postupném dekódování nutně velmi malá, je naproti tomu míra informace přenášaná jimi jako známými a naučenými celky (ustálenými pojmenováními) ve srovnání s pravidelnými kombinacemi jazyka vyšší“ (s. 71).

²¹ Ide o pojmy používané v rámci pragmalingvistickej teórie komunikačných implikátúr.

V zhode s Patrášom (2002) upozorňujúcim na pragmatický rozmer komunikácie v zmysle prirodzenej snahy expedientov „usporiť“ jazykovú prácu, teda „výhodne utvárať efektívny (ekonomický) komunikačný pôdorys“²² (s. 39) poukazuje Čermák na skutočnosť, že „frazémy a idiomy jsou pak jazykové prostředky významně ekonomické, které na malou plochu své formy vážou značně komplexní význam a funkci, a to v jasném protikladu k prostředkům pravidelného jazyka“ (2007, s. 71). Potrebu hodnotenia považuje za základný atribút ľudskej komunikácie, ktorého relevantnosť kladie na rovnakú úroveň ako potrebu oznamovať skutočnosti. Vysvetľuje tak evalvatívnosť frazém vrátane ich emocionálnej zložky. Vzhľadom na oblasť sémantiky zdôrazňuje vágnosť ich významu už v oblasti denotátu, čo súvisí s ich neurčitosťou a neexaktnosťou s nejasnými hranicami, z čoho vyplýva dôležitosť textu a kontextu, ktorý aktuálny význam často dotvára a modifikuje. Nadväzuje tak na problematiku variantov, aktualizácií a inovácií: „Lze tedy mluvit o významné míře potenciality dalšího, nestandardního úzu“²³ (2007, s. 72), z čoho pramení záver, že frazeológia a idiomatika sa preto rýchlo a pružne vyvíja.

Frazeologický exkurz uzavrieme myšlienkou, že „ohnisko záujmu frazeológov sa posúva k odborným textom v najrôznejších formách: od vedeckého prejavu cez oficiálne dokumenty až po publicistické popularizačné texty“ (Rosenbaum Franková, 2010, s. 130). Je to zároveň odkaz na výskumný materiál našej práce, ktorú tým zaraďuje do aktuálneho kánonu frazeologických výskumov.

---

²² Výrok sa týka prednostne ústnej komunikácie, no jeho platnosť môžeme v zmysle tézy o dialogickosti každého jazykového prejavu rozšíriť aj na náš predmet výskumu.

²³ Za štandardný úzus sa považuje momentálne a štatisticky platný úzus väčšinový a typický, ktorý hovoriaci ľahko prispôsobuje svojim potrebám.

2 METODICKÉ PRÍSTUPY K SKÚMANEJ PROBLEMATIKE

Ako konštatujú Dolník a Bajžíková, „po pragmaticko-komunikačnom obrate sa hranice lingvistiky rozmazali“ (1998, s. 6). V praxi to znamená prudký rozmach inter- a trans-disciplinárnych metodologických prístupov, pomocou ktorých sa jazykovedci snažia nájsť odpovede na „lingvisticky relevantné“ otázky. Aj pri hľadaní najvhodnejšieho prístupu k téme našej práce sme prešli pomerne dlhú a kľukatú cestu, počnúc náhľadom deskriptívno-štrukturalistickým, o akom sme uvažovali v pôvodnom projekte dizertačnej práce, cez sémanticko-kognitívny a neskôr socio- či pragma-lingvistický, až k diskurznej analýze, ktorá je v istom zmysle syntézou všetkých vyššie uvedených a tiež priam dokonalou reflexiou „rozmazanosti“ hraníc jazykovedy vrátane jej metodologického aparátu.

Teoretické výskumné výsledky tohto pomerne mladého lingvistického prúdu, najmä tzv. Birminghamskej školy, viedli okrem iného k jeho priamemu prepojeniu a praktickej aplikácii v metodike vyučovania (cudzích) jazykov, čo analogicky umožňuje prepojenie a praktickú aplikáciu výsledkov našej doktorandskej práce vo vlastnom pedagogickom pôsobení. Ďalšími dôvodmi, pre ktoré sme sa rozhodli pre diskurznu analýzu, sú najmä jej interdisciplinárna povaha umožňujúca pestrý výber metodologických nástrojov a interpretačných možností, ako aj už spomínaná priama súvislosť niektorých jej smerov (najmä kritickej diskurznej analýzy) s výskumami mediálnej komunikácie. V neposlednom rade je to tiež značné množstvo existujúcej odbornej literatúry v anglickom jazyku, z ktorej je možné čerpať a v rámci našej práce ďalej sprostredkovať poznatky a inšpiráciu.

Vzhľadom na uvedené argumenty využívame pri spracúvaní výskumného materiálu diskurznu analýzu ako lingvistický prúd a zároveň strešný pojem, resp. všeobecný primárny prístup zahŕňajúci celú škálu metód vrátane interlingválnej komparácie, pomocou ktorých dospievame k záverom relevantným voči stanoveným cieľom, t. j. potvrdeniu či vyvráteniu hypotéz (pozri nižšie). Keďže je časť výskumnej vzorky cudzojazyčná, v rámci analýzy a interpretácie sémantickej stránky idiómov, prípadne celých (kon)textov, je potrebné siahnuť aj po niektorých translatologických metódach. Tým zároveň naplníme tézu dvojazyčnosti výskumného materiálu implikovanú v téme dizertačnej práce.

Z charakteru našej práce ďalej vyplýva prevaha výskumu kvalitatívnej povahy. Kvantifikujeme selektívne iba frekvenciu výskytu frazém/idiómov v jednotlivých periodikách za účelom finálnej komparácie výstupov, ktoré považujeme za relevantné. S ohľadom na matematicko-štatistickú nenáročnosť tejto méty ju dosahujeme manuálnym spočítavaním výskytu sledovaných jazykových jednotiek; nepoužívame teda dostupné softvéry, nakoľko by šlo o zbytočné predimenzovanie príslušného metodického nástroja. Pre naše potreby postačí vyššie uvedený nástroj nižšieho kalibru, ktorým dokážeme spracovať dáta manuálne, pomocou základných matematicko-štatistických metód s výsledkami zhrnutými do štandardného tabuľkového formátu.

2.1 Diskurz a diskurzna analýza - terminologické aspekty metodického inštrumentária

Skôr, ako sa budeme venovať diskurznej analýze a metódam v nej obsiahnutým, je potrebné vymedziť východiskový pojem *diskurz*. Vyskytoval sa už v klasickej filozofii, no v súvislosti s jazykom sa s ním stretávame od čias F. de Saussura. V najvšeobecnejšom poňatí ho môžeme včleniť do synonymického radu text, prehovor, jazykový prejav, komunikát, čo však samozrejme naznačuje istú terminologickú nejasnosť. Táto nejasnosť má podľa Wodakovej (2008, s. 17) v geografickom priestore strednej Európy tradičné korene, keď diskurz stál ako ústny komunikát v opozícii textu ako prejavu písomného. V súčasnosti je však už takéto poňatie v dôsledku „lingvistickej globalizácie,“ teda voľného cezhraničného pohybu myšlienok a poznatkov, zjavne prekonané, čo ilustrujeme náhľadmi významných, rýdzo stredoeurópskych a konkrétne českých a slovenských jazykovedcov. Napríklad Hoffmanová ponúka široko koncipovanú definíciu diskurzu ako „používanie jazyka v interakcii“, resp. „integrovaný celok textu a kontextu“ (1997, s. 8). Podľa Dolníka sa „diskurz stal východiskom výskumných koncepcií zahrnutých do výskumného programu tzv. druhej kognitívnej revolúcie... (ktorá) sa nesie v znamení diskurzného obratu“ (2010, s. 311). K diskurznej analýze už mieri jeho tvrdenie, že „diskurz zahŕňa symbolické interakcie, ako aj konvencie a vzťahy, v ktorých sú tieto interakcie viazané neformálnymi pravidlami a navzájom prepojené spôsobmi, ktoré, ako vyjadril M. Foucault, odrážajú *poriadok vecí*“ (Dolník, 2010, s. 311). Obaja citovaní autori sa zhodujú v otázke spojitosti skúmania diskurzu a zamerania jazykovedných výskumov na stránku parole, resp. performance, teda smerom funkčno-pragmatickým.

Jemné posunutie spektra prináša Patráš (2003), ktorý diskurz poníma ako „stredovú textovú kategóriu nachádzajúcu sa v priestore medzi jazykovým systémom (*langue*) a individuálnym tvorivým aktom, zameranú na osobu, miesto i moment hovorenia, odrážajúcu normu alebo stratégiu používania v procese tvorenia textu a výpovede“ (In: Čmejrková – Hoffmannová, 2003, s. 176).

V snahe syntetizovať divergentné tendencie rôznych poňatí diskurzu vymedzuje Kraus ich potenciálne spoločné črty nasledovne: a) schopnosť prenášať určité *informácie*, ktorých význam sa vytvára v priebehu štylizáčnej a interpretačnej činnosti autora a príjemcu textu, b) zmyslová a formálnymi jazykovými prostriedkami vyjadrená

súdržnosť, *koherencia* jeho jednotlivých zložiek – slov a výpovedí, c) *situačnosť*, t.j. zasadenie do konkrétneho prostredia a vymedzenie vzťahu k určitému sociálne, názorovo, generačne či inak vymedzenému auditóriu, a d) *intertextovosť*, t.j. nadväznosť na iné texty, zreteľná najmä v diskurzoch orientovaných diskusne a polemicky (Kraus, 2003, in: Čmejrková – Hoffmannová, 2003, s. 17).

V súvislosti s intertextovou povahou diskurzu Kraus pripomína aj už spomínanú bachtinovskú polyfóniu a dôsledok reťazca súvislostí otvárajúcich diskurz v priestore a čase iným diskurzom. Preto je podľa neho – v súlade s Bachtinom - „každý komunikačný akt svojou podstatou dialógom, pretože vstupuje do sveta zaplneného poznatkami, predstavami, teóriami, ideológiami, ktorých stvárnením sú minulé diskurzy aj potenciálne diskurzy budúce“ (Kraus, 2003, in: Čmejrková – Hoffmannová, 2003, s. 22-23).

M. Bočák vo svojej štúdii taktiež analyzuje heterogenosť pohľadov na diskurz. Okrem iných cituje McHoula a Graceovú, ktorí „delia konceptualizácie diskurzu do dvoch kategórií: na nefoucaultovské a foucaultovské (kritické). V rámci nefoucaultovských poňatí navyše rozlišujú formálny (lingvistický) prístup, pre ktorý je diskurz textom či jazykom, a empirický (sociologický) prístup, analyzujúci konverzáciu ako sociálnu interakciu“ (1993, s. 26, in: Bočák, 2009, s. 2). Na M. Foucaulta ako myšlienkový zdroj prirodzene poukazujú všetci autori uplatňujúci diskurznu analýzu, pričom najčastejšie sa odvolávajú na jeho formuláciu diskurzu ako „konvencionalizovaných spôsobov hovorenia, ktoré konštituujú konvencionalizované spôsoby myslenia a súčasne sú konštituované týmito spôsobmi myslenia“ (parafráza Dolník, 2010, s. 312). Toto chápanie vychádza z Foucaultovho vnímania spojenia spôsobov hovorenia a myslenia ako konštitučnej sily ideológií, ktoré slúžia na šírenie moci v spoločnosti (Dolník, 2010, s. 312). Podobne T. van Leeuwen definuje diskurz ako „nástroj spoločenskej konštrukcie skutočnosti“ (1993, s. 193; porov. Jaworski - Coupland, 1999, s. 34).

M. Jorgenesenová a L. Phillipsová (2011) ilustrujú odraz objektívnej skutočnosti v diskurze na príklade povodne. Uvedený jav objektívnej reality sa deje nezávisle od ľudského myslenia a reči, rovnako ako jeho následky – utopí sa každý, kto je v nesprávnom čase na nesprávnom mieste, bez ohľadu na to, čo si myslí alebo hovorí. Avšak vo chvíli, keď sa tomuto javu pokúsime pripísať význam, vstupuje automaticky do diskurzu. Väčšina ho označí za „prírodný úkaz“, no v detailoch sa aj táto základná definícia môže líšiť. Niektorí sa rozhodnú pre meteorologický diskurz v zmysle náhleho zvýšenia hladiny rieky ako dôsledku nečakanej prietrže mračien. Ďalší budú odkazovať na fenomén El Niño, iní na globálne následky skleníkového efektu, a nájdu sa aj takí, ktorí

poukážu na zlyhanie vládnych činiteľov, ktorí nevyčlenili dostatočné prostriedky na budovanie protipovodňových hrádzí. Zabudnúť by sme nemali ani na tých, ktorí v povodni uvidia prejav spravodlivého Božieho hnevu trestajúceho hriešnych ľudí, či náznakov príchodu Armagedonu. Vzostup vodnej hladiny ako materiálny úkaz objavujúci sa v určitom časopriestore teda môže v rámci rôznych perspektív a diskurzov nadobudnúť rôzne významy, ktoré sa navyše môžu medzi sebou rôzne kombinovať. Samotné diskurzy následne odkazujú na ďalšie činnosti, ktoré sa v dôsledku samotného úkazu javia ako možné a správne, či už je to stavanie hrádží, organizácia politickej opozície proti globálnej environmentálnej politike či proti vládam jednotlivých krajín, alebo príprava na nadchádzajúci Armagedon. Pripisovanie významu v diskurze teda funguje ako konštituent spoločenských zmien (2011, s. 9)²⁴.

Samotný N. Fairclough inými slovami opisuje diskurz ako „entitu, ktorú nemôžeme definovať nezávisle: porozumieť jej môžeme iba analýzou súboru vzťahov...a to, čo diskurz konkrétne vnáša do zložitých vzťahov konštituujuúcich život spoločnosti, je význam a tvorba významu (Fairclough, 2010, s. 3). Tieto vzťahy sú podľa neho dialektické, čo je ďalším dôvodom, prečo nie je možné diskurz vnímať ako samostatný „objekt“.

Ako už bolo spomenuté, základným myšlienkovým prameňom, z ktorého čerpajú prakticky všetci reprezentanti diskurznej analýzy, je M. Foucault. Vo svojom diele sa drží všeobecnej premisy konštruktivismu, ktorá hovorí, že poznatky nie sú iba odrazom skutočnosti. Pravda je diskurzívna konštrukcia a preto rôzne poznatkové režimy určujú, čo je pravdivé a čo nepravdivé. Autorovou snahou je tieto režimy preskúmať a objasniť pravidlá určujúce čo sa smie a čo nesmie povedať, alebo čo sa považuje za pravdivé a čo za nepravdivé (Foucault, 1980, s. 119).

Ďalším dôležitým aspektom Foucaultovho diela (1977), z ktorého diskurzni analytici čerpajú, je vzťah moci a poznania, ktoré sa podľa neho navzájom podmieňujú. Uvádza príklad kriminalistiky ako (prevažne represívnej) mocenskej štruktúry a kriminológie ako poznatkovej bázy, na ktorej je výkon moci postavený; obe logicky nemôžu existovať jedna bez druhej. Zároveň je to názorná ilustrácia známeho Barthesovho (1982) výroku, že ľudia sú pánmi aj otrokmi jazyka.

Zo slovenských lingvistov sa diskurzom obšírnejšie zaoberá Dolník v jednom zo svojich kľúčových diel *Všeobecná jazykoveda* (2010). Okrem iného sa vyjadruje k téme

---

²⁴ Tu nachádzame jasný odkaz na Austinovu teóriu rečových aktov, kde „následné činnosti“ reprezentujú perlokúcie nastávajúce v dôsledku ilokučných (diskurznych), a medzi riadkami tiež ilokučných aktov, hoci tie nie sú explicitne spomenuté.

významu kontextu v súvislosti s diskurzom, vychádzajúc zo základnej tézy, že „diskurz je stvárný kontextom a diskurz stvární kontext... Kontext ako parameter (premenná) zahŕňa tieto aspekty, čiže sa mu pripisujú tieto hodnoty (konštanty): svet, jazyk, aktéri, predchádzajúci a budúci možný diskurz, médium, cieľ... analýzou sa objasní vzájomný konštitučný vzťah medzi diskurzom a relevantnými aspektmi jeho kontextu“ (s. 313). Vychádza tu zo systematiky B. Johnstoneovej (2005), kde základná otázka znie: Ako je diskurz stvárný kontextom a ako stvární diskurz svoj kontext? Odpoveď je zhrnutá v týchto subtézach: a) Diskurz je stvárný svetom a diskurz stvární svet; b) Diskurz je stvárný jazykom a diskurz stvární jazyk; c) Diskurz je stvárný jeho aktérmi a diskurz stvární aktérov; d) Diskurz je stvárný predchádzajúcim diskurzom a diskurz formuje možnosti pre budúci diskurz; e) Diskurz je stvárný médiom a diskurz formuje možnosti pre svoje médium; f) Diskurz je stvárný cieľom a diskurz formuje možné ciele (Johnstone, 2005, s. 9).

Súvislosť so základnou otázkou štylistiky vzťahujúcou sa na štýlotvorné faktory je zrejmá, no diskurzna analýza sa dotýka oveľa širšej oblasti, napríklad aj úvah o generatívnej či repetitívnej povahe produkcie reči - teda či jazyková kompetencia nie je založená skôr na pamäti ako tvorivosti, resp. či gramatika (v najširšom zmysle) nie je skôr sústava stratégií, ktorými zaobchádzame s jestvujúcimi textami, a nie sústava pravidiel na tvorenie úplne nových textov (porov. Dolník, 2010, s. 317). Tieto otázky sa následne viažu na oblasť aplikovanej lingvistiky, kde sa môžu premietnuť do konkrétneho spôsobu vyučovania cudzích jazykov (pozri Birminghamská škola nižšie).

Ďalej nadväzujú fenomény *persuázie*, ktorá je dôležitým momentom z hľadiska funkcie vplyvu skúmaných textov na príjemcu, a potom *stereotypov*, ktoré sú vysvetľované tak z hľadiska klasickej rétoriky a logiky, ako aj z hľadiska socio-kognitívneho a rovnako hrajú dôležitú úlohu v našich analýzach a interpretáciách. Pretože „závažné je to, že hodnotový systém sa presadzuje (aj) prostredníctvom stereotypov, čiže štandardizovaných úsudkov, ktoré sú v pozadí vyhodnocovania vnímaných komunikátov. Tieto stereotypy fungujú tak, že sú buď explicitne prítomné, alebo sú len implicitne, ba až latentne prítomné - tento je oveľa bežnejší - a fungujú ako predpokladaná zafixovaná opora hĺbkového presvedčovania a jeho štandardizácie“ (Dolník, 2010, s. 324). Vychádzajúc z klasickej rétoriky rozvíja Dolník v tejto súvislosti úvahu o vytváraní a udržiavaní persuazívnej klímy, teda štandardizovanej predstavy o dominancii a progresívnosti preferencie hodnotového systému, na ktorý je spoločnosť orientovaná, pomocou permanentnej reprodukcie hĺbkového presvedčovania. Preň je charakteristická implicitná, resp. latentná

prezencia stereotypu, čo je bežné pre väčšinu bežných verejných komunikátov (porov. Dolník, 2010, s. 324-325).

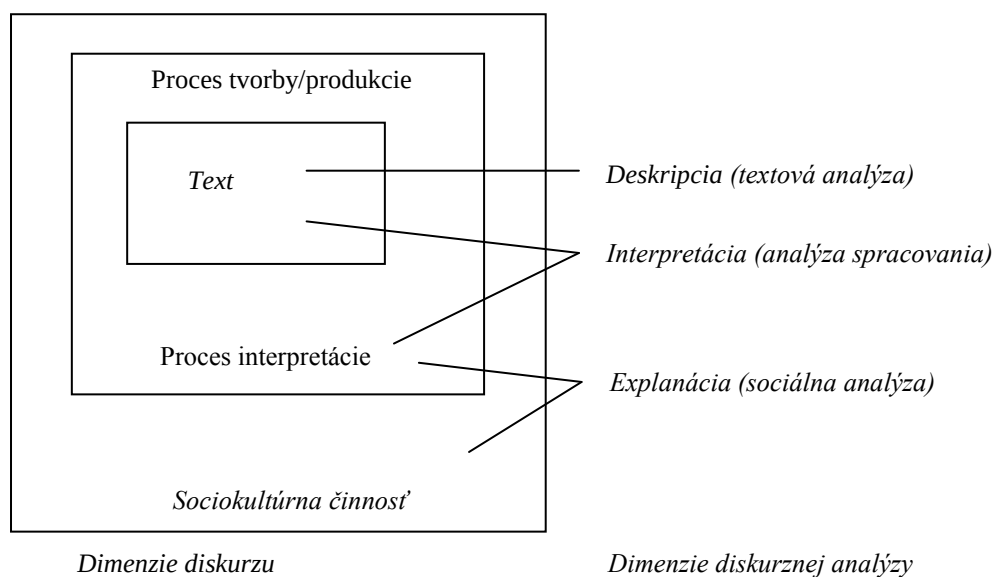
Z diachrónneho hľadiska Dolník rozlišuje dve fázy vývoja diskurznej analýzy, ktoré označuje číslami 1 a 2. *Diskurznu analýzu 1* označuje prvé obdobie skúmania diskurzu, kedy bol tento spájaný predovšetkým s pojmom rozhovor/dialóg, v analýze sa využívali poznatky plynúce z teórie rečových aktov a základnou otázkou bola otázka koherencie rozhovoru a prostriedkov jej dosahovania (porov. Dolník, 2010, s. 290-291). Rozvíjala sa spoločne s textovou lingvistikou a konverzačnou analýzou postavenou na etnometodologických princípoch, zameranou na organizáciu a štruktúru rozhovoru z hľadiska jazykových aj mimojazykových semiotických systémov.

Nástup *diskurznej analýzy 2* Dolník vysvetľuje nasledovne: „Diskurzna analýza môže byť štruktúrne orientovaná, čiže opisuje sa stavba diskurzu, jeho priebeh a pod... alebo funkčne, a to v tom zmysle, že sa osvetľuje funkcia diskurzu v sociálnom živote jednotlivca aj spoločnosti. Táto orientačná predstava zodpovedá diferenciacii N. Fairclougha (2003) medzi deskriptívnou a kritickou diskurznu analýzou (autor je výrazný reprezentant druhého prúdu). Diskurznu analýzu 2 vnímame ako funkčnú analýzu diskurzu v tomto zmysle“ (Dolník, 2010, s. 310-311).

S ohľadom na uvedenú diferenciaciu sa stotožňujeme najmä s obsahom a zameraním diskurznej analýzy 2, čiže kritickej diskurznej analýzy (critical discourse analysis – CDA), ktorú aplikujeme na texty, resp. diskurzy z našej výskumnej vzorky. Zároveň však pripomíname, že špecifikom nášho prístupu je zacielenie na funkciu idiómov v textoch komentárov, čo znamená aj čiastočné uplatnenie deskriptívnej diskurznej analýzy. Tá sa najširšie rozvinula v rámci Birminghamskej školy, ktorá vychádza z teórie rečových aktov s dôrazom na ich hierarchizáciu. Jej hlavným prínosom je prepojenie teoretickej diskurznej analýzy s aplikovanou lingvistikou, konkrétne didaktikou. Diskurz považujú za dôsledok interakcií medzi ľuďmi pokúšajúcimi sa o efektívnu komunikáciu, vytvorili teda didaktický systém vychádzajúci z reálnych situácií a využívajúci reálny jazyk (diskurz).

Všetky zásadné dimenzie diskurzu a diskurznej analýzy zhrnul Fairclough v schéme na obr. č. 1.

Obr. č. 1 Dimenzie diskurzu a diskurznej analýzy (Prameň: Fairclough, 2010, s. 133)

Akákoľvek „diskurzívna udalosť“ (teda akýkoľvek príklad diskurzu) sa tu simultánne považuje za príklad textu, príklad diskurzívnej činnosti a príklad sociálnej činnosti. Dimenzia „textu“ sa viaže na jazykovú analýzu textu. Dimenzia „diskurzívnej činnosti“, podobne ako „interakcia“ v rámci pohľadu na diskurz ako na text a interakciu, definuje povahu procesov produkcie a interpretácie textu, napr. z akých typov diskurzu (vrátane „diskurzov“ v spoločensko-teoretickom zmysle) sa čerpá a ako sa kombinujú. Dimenzia „sociálnej činnosti“ sa týka problematických otázok v sociálnej analýze, napr. inštitucionálnych a organizačných okolností diskurzívnej udalosti a ich vplyvu na povahu diskurzívnej činnosti, ako aj vyššie uvedených konštitutívnych a konštruktívnych účinkov diskurzu.

2.1.1 Obsahové vymedzenie, vývoj a metodologický aparát kritickej diskurznej analýzy (CDA)

CDA vznikla na začiatku 90. rokov 20. storočia na sympóziu v Amsterdame ako záujmová skupina vedcov. Vďaka podpore Amsterdamskej univerzity sa Teun van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo van Leeuwen a Ruth Wodaková dohodli na základných tézach CDA. Jej rozmanité korene vidia najmä v rétorike, textovej lingvistike, antropológii, filozofii, socio-psychológii, kognitívnych vedách, literárnej vede,

sociolingvistike, aplikovanej lingvistike a pragmatike. Zdôrazňujú paradigmatickú, a teda ne-metod(olog)ickú povahu CDA *per se*. Samotná metodika a metodológia je v dôsledku transdisciplinárnej a eklektickej povahy, ako aj nižšie uvedených cieľov CDA veľmi rôznorodá a pripúšťa akékoľvek relevantné metódy používané v humanitných a spoločenských vedách²⁵.

Wodaková a Meyer (2008) v tejto súvislosti zdôrazňujú, že CDA nikdy nebola, a ani sa nesnažila byť špecifickou teóriou. S tým súvisí aj spomínaná nešpecifickosť jej metodologického aparátu, rôznorodosť teoretických prameňov a výskumných dát, ba dokonca aj definícií kľúčových termínov ako diskurz, kritický, ideológia, moc atď. Takáto heterogénnosť môže na prvý pohľad vyzeráť máľúco, no predstavitelia školy CDA sú presvedčení, že práve ona vytvára priestor pre pokračujúce diskusie, prípadné zmeny cieľov a inovácie. Vymedzujú sa voči „ukončeným a uzavretým“ teóriám, ako napríklad Chomského generatívnej gramatiky či Hallidayovej systémovej funkčnej lingvistiky.

Okrem nesporných pozitív, ktoré takýto demokratický a širokospektrálny prístup prináša, však predstavitelia CDA zápasia aj s množstvom dosiaľ nevyriešených problémov a protirečení prameniáciach zo snahy používať často kontrastné prístupy a metódy. CDA ako taká vychádza zo zložitých spoločenských problémov a javov; kognitívna lingvistika, ktorú sa snažia niektorí zástupcovia CDA inkorporovať do svojich výskumov, skúma predovšetkým myseľ jednotlivca; korpusová lingvistika, ktorá má takisto svoje miesto v štruktúre ich výskumu, zasa stavia na do značnej miery (hoci nie úplne) dekontextualizovaných textoch. Kontext je však podľa Wodakovej a Meyera z hľadiska väčšiny prístupov v rámci CDA nevyhnutnou podmienkou pochopenia diskurzu, nakoľko „každý diskurz má historický charakter“ (2008, s. 35). Pojem kontextu je preto pre CDA kľúčový: explicitne totiž zahŕňa sociálno-psychologické, politické a ideologické komponenty a tým postuluje inderdisciplárny prístup. CDA okrem toho pracuje aj s pojmami intertextuality a interdiskurzivity a analyzuje vzťahy s inými textami. Môžeme teda konštatovať, že CDA je otvorená voči najširšej škále faktorov majúcich vplyv na text.

Fairclough (2005) vysvetľuje, že CDA znamená „transdisciplinárny“ spôsob práce cez dialóg s ostatnými disciplínami a teóriami, ktoré sa týkajú aktuálnych procesov

---

²⁵ CDA má svoje publikačné zázemie vo viacerých periodikách. Prvým a základným je van Dijkov časopis *Discourse and Society* (Diskurz a spoločnosť). Okrem neho sa nové poznatky publikujú aj v *Critical Discourse Studies* (Kritické štúdie o diskurze), *The Journal of Language and Politics* (Žurnál o jazyku a politike), *Discourse and Communication* (Diskurz a komunikácia) a *Visual Semiotics* (Vizuálna semiotika). Okrem toho je možné nájsť výsledky ich výskumu vo viacerých elektronických časopisoch, napr. v CADAAD.

spoločenských zmien, pričom zameranie na spoločenské zmeny prezentuje ako najaktuálnejší smer v rámci diskurznej analýzy. Cieľom je pomocou analýzy identifikovať určité lingvistické, semiotické a „interdiskurzívne“ znaky „textov“ (v širšom zmysle), ktoré sú súčasťou procesov spoločenských zmien, no urobiť to zároveň takým spôsobom, ktorý umožní produktívnu integráciu textovej analýzy do multidisciplinárneho výskumu týchto zmien (porov. 2005, s. 76). Wodaková a Krzyzanowski na margo kvalitatívneho prístupu v diskurznej analýze poznamenávajú, že tá „musí brať do úvahy intertextové a interdiskurzívne vzťahy medzi výpoveďami, textami, žánrami a diskurzmi, ako aj extralingvistické sociálne/sociologické premenné, históriu a archeológiu organizácie a inštitucionálny rámec špecifického situačného kontextu“ (2008, s. 2).

Charakteristiku obrazu štruktúry CDA Dolník vystihuje „štruktúraciou aspektov diskurzu, ktorá korešponduje s postupným kladením otázok, ktoré sú implikované základnou otázkou, prečo je daný komunikát taký, aký je (prečo nie je iný)... Výskumný záujem sa sústreďuje na otázku, čo sa deje, keď ľudia využívajú svoje jazykové znalosti získané zovšeobecnením údajov z diskurzov, s ktorými prišli do styku pri rozličných interakčných udalostiach“ (2010, s. 312). Zároveň poukazuje na historickú líniu konštruktivistického myslenia, na začiatku ktorej stojí už jazyková filozofia W. von Humboldta (porov. Dolník, 2010, s. 314).

Kontroverzná otázka moci a ideológie súvisí s kritickou podstatou CDA, ktorou sa táto vymedzuje voči ostatným prúdom v rámci širokého spektra diskurznej analýzy. Fairclough v úvode k druhému vydaniu svojho základného diela *Critical Discourse Analysis* (2010) konštatuje, že kritika vnáša do analýzy normatívny element. To znamená, že je z určitého normatívneho hľadiska zacielená na nepravosti v spoločnosti a zároveň na možné spôsoby ich nápravy alebo zmiernenia. Každá kritika vychádza z konkrétnych hodnôt a názorov - v prípade CDA názorov na to, čo tvorí „dobrú spoločnosť“, na základe ktorých hodnotí existujúcu spoločnosť a možné spôsoby jej premeny. Vychádzajúc z koherentného súboru hodnôt teda posudzuje to, čo existuje, čo by existovať mohlo a čo by existovať malo. Do určitej miery preto ide o poukazovanie na rozdiely medzi stavom, do akého sa daná spoločnosť „štylizuje“ (spravodlivá, demokratická a pod.), a stavom skutočným. (2010, s. 7). CDA sa preto primárne zameriava na diskurzívne aspekty mocenských vzťahov produkujúcich sociálnu nespravodlivosť, čím sa znova dostávame k dialektickému vzťahu medzi diskurzom a mocou vrátane otázky ideológie. Tú Fairclough považuje v súlade s Thompsonom (1984) za „význam v službách moci“. Wodaková a Meyer, v súlade s postulátom plurality definícií, ideológiu charakterizujú ako

„koherentnú a relatívne stabilnú sústavu presvedčení a hodnôt“ (2008, s. 76)

Spojitosť medzi diskurzom a ideológiou sa do hĺbky venuje aj van Dijk, ktorému Wodaková a Meyer (2008) pripisujú v rámci štruktúry lingvistov školy CDA sociokognitívny prístup. Podľa neho ideológie tvoria základ sociálnych reprezentácií a praktík členov skupín vrátane ich diskurzu, ktorý zároveň slúži ako prostriedok ideologickej produkcie, reprodukcie a protestu (bližšie pozri 2001, s. 12). V tejto súvislosti poukazuje aj na ďalšie pole výskumných možností v rámci diskurznej analýzy: „Vzhľadom na princíp zámeru, účelu a cieľov v definícii činnosti, resp. konania (angl. *action*) však kontrola konania predpokladá kontrolu mysle. Toto je podstata persuzívnej spoločenskej moci typickej aj pre moc médií a ďalších druhov verejného diskurzu. Tradičný výskum vplyvu médií tak musí byť reformulovaný s ohľadom na kognitívne procesy a reprezentácie“ (Van Dijk, 1988, s. 31).

Kritici van Dijkovej myšlienkovvej schémy, napr. Jorgenesenová a Phillipsová (2011), namietajú voči jeho jednostrannému poňatiu konceptu moci (s ideológiou ako jej prekursorom a teda neoddeliteľnou súčasťou). Uplatňovanie moci van Dijk považuje, na rozdiel od svojich súpútnikov vrátane Fairclougha, výlučne za zneužívanie (angl. *abuse*), teda neakceptuje jej produktívnu, konštruktívnu funkciu (využitie – angl. *use*). Moc je podľa neho vždy despotickej, využívaná určitými záujmovými skupinami, ktoré ňou ovládajú pasívne subjekty (2011, s. 54). Tento náhľad stojí do značnej miery v opozícii voči postštrukturalistickému chápaniu moci ako despotickeho, no zároveň produktívneho nástroja, ktorý vychádza z Foucaultovej lingvistickej filozofie a je vlastný väčšine jazykovedcov uplatňujúcich vo svojom výskume CDA. Fairclough (1975) napríklad definuje moc ako systematický a konštitutívny element/charakteristiku spoločnosti. Ide o určitú formu sociálneho konštruktivismu postavenú na foucaultovskej základnej téze, že naše uchopovanie skutočnosti je možné len cez jazyk. Jazykom vytvárame zástupné formy, ktoré nikdy nie sú iba odrazom existujúcej skutočnosti, ale prispievajú zároveň k jej vytváraniu. Neznamená to však, že realita sama osebe neexistuje. Významy a ich zástupné formy sú skutočné, aj fyzické objekty existujú – no význam nadobúdajú až vďaka diskurzu (pozri Jorgenesenovej a Phillipsovej stať o povodni v tejto práci, s. 27).

Koncept moci je kľúčom k porozumeniu dynamiky a špecifik modernej spoločnosti. Moc je však obvykle neviditeľná a preto sú v zornom uhle CDA práve jej jazykové prejavy. Vzťah medzi mocou a jazykom je zároveň výskumnou doménou nielen v CDA, ale tiež napríklad v sociológii a sociolingvistiky. Jazyk moc označuje a vyjadruje, no je tiež súčasťou sporov a vzdorovania voči nej. Vzhľadom na zásadnú rolu masmédií v štruktúre

súčasnej spoločnosti venuje CDA veľkú pozornosť práve masmediálnemu diskurzu, ktorý považuje za transparentné „sídlo“ moci – napriek snahe masmédií budiť dojem neutrálnosti a objektívnosti. Väčšina kritických diskurznych analytikov by určite súhlasila s Habermasovým tvrdením, že „jazyk je tiež médium dominancie a spoločenského tlaku. Slúži na legitimizáciu vzťahov organizovanej moci. Pokiaľ legitimizácia mocenských vzťahov... nie je (explicitne) vyjadrená... jazyk je tiež ideologický“ (Habermas, 1996, s. 209). Dolník na margo týchto skutočností poznamenáva, že nahradením vzťahu jazyk : svet vzťahom diskurz : svet sa CDA dostáva ďaleko za hranice lingvistiky (2010, s. 315), čím potvrdzuje genetickú danosť jej interdisciplinárnej povahy.

Kľúčové otázky, na ktoré chce kritická diskurzna analýza hľadať odpovede, sformulovali Jorgenesová a Phillipsová (2011, s. 42) nasledovne: (1) Reprodukuje daný diskurz (text) pravidlá diskurzu a prispieva tak ku zachovaniu spoločenského status quo? (2) Alebo pravidlá diskurzu mení a prispieva tak k sociálnej zmene? (3) Aké sú ideologické, politické a sociálne dôsledky tohto diskurzu? (4) Zakrýva a posilňuje tento diskurz nerovnoprávne mocenské vzťahy v spoločnosti, alebo ich nabúrava novým spôsobom zobrazovania skutočnosti a spoločenských vzťahov?

V predhovore k druhému vydaniu svojho základného diela však Fairclough tieto všeobecné otázky aktualizuje a konkretizuje formou istého „manifestu“, ktorý sám charakterizuje ako „verejné vyhlásenie účelu, princípov a cieľov, ako aj spôsobu ich dosiahnutia, obvykle politického charakteru“ (2010, s. 14). Prečo teda manifest v súvislosti s CDA? Fairclough argumentuje nutnosťou posunúť sa v čase celosvetovej hospodárskej krízy od kritiky štruktúr ku kritike stratégií zacielených na transformáciu rozpadnutých štruktúr²⁶. Vzhľadom na obmedzenosť takéhoto zamerania sa v našej práci s týmto manifestom nestotožňujeme a aplikovať budeme pôvodný širšie koncipovaný tematický rozsah (vrátane stratégií).

Vo výpočte relevantných zdrojov poznatkov o diskurze, diskurznej analýze a jej kritickom prúde sme mohli pokračovať ešte veľmi dlho: predovšetkým „protozdrojmi“ v dielach M. Foucaulta, J. Habermasa, L. Althussera, ďalej M. Talbotovou (2007) a jej zameraním na otázky interaktívnosti diskurzu v médiách, Mathesonovou (2005) komplexnou analýzou mediálneho diskurzu, ktorej hlavný záber pokrýva otázky identity, sociálneho zápasu a kultúry médií, a samozrejme najobsiahlejšími prameňmi, ktoré predstavujú monografie a štúdie N. Fairclougha a T. van Dijka. Z priestorových dôvodov

---

²⁶ Samotnú krízu definuje ako zlyhanie a rozpad inštitucionálnych štruktúr a mechanizmov, ktoré umožňovali fungovanie finančného a ekonomického systému

ich však zatiaľ ponecháme len v takejto „instantnej“ podobe a odložíme si ich ako lakmusové papieriky za účelom porovnávania a verifikácie výsledkov nášho primárneho výskumu.

2.1.2 Textová analýza ako hlavný metodický nástroj kritickej diskurznej analýzy

V tejto podkapitole načrtávame určitý algoritmus, resp. postup, ktorým sa riadime pri analýze nášho výskumného materiálu v širšom zmysle. Je postavený na rôznorodých otázkach, ktoré Fairclough (2003) definuje ako relevantné pre (CDA-špecifickú) textovú analýzu. Tú pritom považuje za hlavnú metódu kritickej diskurznej analýzy²⁷. Podotýkame zároveň, že nie každý skúmaný text je analyzovaný zo všetkých uvedených hľadísk, pričom výber tých relevantných závisí predovšetkým od kontextu a účelu.

Prvá oblasť otázok, na ktoré je potrebné hľadať odpovede, súvisí so *spoločenskými udalosťami*. Fairclough ich formuluje nasledovne:

(1) Súčasťou akej spoločenskej udalosti, resp. akého reťazca spoločenských udalostí je daný text? (2) S akými spoločenskými praktikami, resp. s akou sieťou spoločenských praktík²⁸ dané spoločenské udalosti súvisia, do rámca ktorých patria? (3) Je daný text súčasťou nejakého textového reťazca alebo siete? (s. 191)

Druhá oblasť sa týka *žánrovej príslušnosti* textu. Vzhľadom na jednoznačné vymedzenie tohto aspektu v našej dizertačnej práci (pozri kap. 1.2.1 o komentári) konkrétne otázky neformulujeme z dôvodu ich irelevantnosti.

Tretia oblasť sa týka *odlišnosti* a definuje niekoľko „scenárov“ prístupu k nej, ktoré je možné pozorovať v texte: a) akceptácia, uznanie a otvorenosť voči odlišnosti; explorácia odlišnosti, podobne ako v „dialógu“ v najširšom zmysle slova b) zdôrazňovanie odlišnosti, konflikt, polemika, boj o význam, normy, moc c) snaha odlišnosť „vyriešiť“ alebo prekonať d) zastieranie odlišnosti, dôraz na to, čo je spoločné, solidarita f) konsenzus, normalizácia a prijatie rozdielnosti mocou, ktorá zastiera alebo potláča významové rozdiely, na úkor noriem (s. 192).

Ďalšou oblasťou je *intertextuálnosť*, kde je potrebné sa pýtať, (4) či sú zahrnuté, príp. vylúčené aj iné relevantné texty, (5) kde sú tieto texty umiestnené a či sú špecificky

---

²⁷ Pripomíname paradigmatickú povahu CDA ako lingvistickej „školy“ či „prúdu“, teda nie metódy ako takej

²⁸ zdroj k teórii sociálnych praktík (okrem wikipédie): <http://www.slideshare.net/kselma/toward-a-theory-of-social-practices-13398723>

označené, (6) či sa na označené texty priamo alebo nepriamo odvoláva, príp. či sa z nich cituje, a tiež (7) ako sú iné texty prepojené s autorským, príp. inými textami.

Piata oblasť pokrýva *domnienky* a Fairclough v súvislosti s ňou formuluje tieto otázky: (8) Aké existenčné, propozičné a hodnotové domnienky sa vytvárajú? (9) Existuje dôvod považovať niektoré tieto domnienky za ideologické? (s. 192)

Šiestou oblasťou sú *sémantické a „gramatické“²⁹ vzťahy* medzi vetami:

(10) Aké sú prevládajúce sémantické vzťahy medzi vetami (príčinno-kauzálne, dôsledkové, účelové, podmienkové, časové, doplnkové, rozvíjajúce, kontrastívne, koncesívne)? (11) Existujú sémantické vzťahy na vyššej úrovni viažuce sa na rozsiahle časti textu (napr. problém-riešenie)? (12) Sú gramatické (syntaktické) vzťahy medzi vedľajšími vetami skôr parataktické, hypotaktické alebo vložené? (13) Sú v texte obsiahnuté obzvlášť dôležité vzťahy ekvivalencie a diferencie (odlišnosti)? (s. 192-193)

Nasleduje oblasť *zámeny, funkcií rečového prejavu a gramatického spôsobu*:

(14) Aké sú prevládajúce typy zámeny (zámena činností alebo výmena poznatkov) a funkcií rečového prejavu (konštatovanie, otázka, požiadavka, ponuka)? (15) Aké druhy konštatovaní prevládajú (konštatovanie faktu, predpovede, hypotetické, hodnotiace)? (16) Existujú „metaforické“ vzťahy medzi zámenami, funkciami rečového prejavu a gramatického spôsobu (napr. požiadavky, ktoré majú formu konštatovania, hodnotenia, ktoré majú formu konštatovania faktov)? (17) Aký je prevládajúci gramatický spôsob (oznamovací, opytovací, rozkazovací)? (s. 193)

Na margo oblastí šesť a sedem poznamenávame, že vzhľadom na zameranie našej práce sa prevažne „gramaticky“ orientovaným otázkam v rámci nich formulovaným venujeme - v súlade s Morrisovým rozdelením - len v obmedzenom rozsahu.

Ďalšiu oblasť Fairclough definoval ako „*diskurzy*“. Množné číslo naznačuje použitie pojmu diskurz v jeho partikulárnom význame³⁰, čo potvrdzujú aj otázky: (18) Aké diskurzy sú v rámci textu vytvorené a ako sú navzájom prepojené? Pozorujeme rozsiahlejšie miešanie diskurzov? (19) Aké sú charakteristické znaky skúmaných diskurzov (sémantické vzťahy medzi slovami, kolokácie, metafory, domnienky, gramatické znaky)? (s. 193)

Je zrejmé, že do tohto reťazca môžeme dosadiť aj frazémy, resp. idiómy, no hĺbka ich skúmania bude v našej analýze podstatne väčšia, než naznačuje algoritmus.

²⁹ zámerne ponechaný anglický kalk odkazujúci na vetnú modalitu, resp. syntax

³⁰ Rozdiel medzi partikulárnym a všeobecným (abstraktnejším) významom Fairclough v citovanom diele (2003) spomína aj na iných miestach.

Deviatou oblasťou sú *reprezentácie spoločenských udalostí*. Otázok je tu viacero:

(20) Ktoré prvky reprezentovaných spoločenských udalostí sú a ktoré nie sú zahrnuté a ktoré zo zahrnutých sú najnápadnejšie? (21) Ako abstraktne alebo konkrétne sú spoločenské udalosti reprezentované? (22) Ako sú reprezentované procesy? Ktoré sú hlavné typy procesov (materiálne, mentálne, verbálne, vzťahové, existenčné)? (23) Nachádzajú sa v reprezentácii procesov príklady gramatickej metafory³¹? (24) Ako sú reprezentovaní spoločensktí aktéri (aktívni/pasívni, osobní/neosobní, menovaní/klasifikovaní, špecifickí/generickí)? (25) Ako je reprezentovaný čas, priestor, príp. časopriestorové vzťahy? (s. 193)

Nasleduje oblasť *štýlu*, ktorú by sme, vzhľadom na jasne formulované štylistické atribúty komentára, mali analogicky s oblasťou žánrovej príslušnosti pokladať za a priori vyriešenú. No vzhľadom na „rozmazávanie hraníc“ nielen medzi vednými disciplínami, ale aj žánrami (a teda ich charakteristikami)³² otázky štýlu nevylučujeme. Venujeme sa im samozrejme v prípadoch, kde sú nasledovné otázky relevantné: (26) Aké štýly sa v texte vyskytujú a ako sú navzájom prepojené?

(27) Je možné pozorovať významnejšie miešanie štýlov? (28) Aké sú charakteristické znaky štýlov uplatnených v texte (lexika, metaforickosť, modalita, hodnotenie)? (s. 194)

Predposledná oblasť vyplýva z predchádzajúcej, nakoľko sa bližšie zaoberá otázkou *modálnosti*. V rámci nej formuluje tieto otázky: (29) K čomu sa autori zaväzujú v súvislosti s pravdou (epistemická modálnosť), resp. povinnosťou a nutnosťou (deontická modálnosť)?

(30) Do akej miery je modálnosť kategorická (vynútenie, popretie) a do akej miery je modalizovaná (explicitnými ukazovateľmi modálnosti)? (31) Aká je úroveň záväznosti (vysoká, stredná, nízka), keď sa modálnosť modalizuje? (32) Ktoré ukazovatele modalizácie sa v texte vyskytujú (modálne slovesá, modálne príslovky)? (s. 194)

Otázkou modálnosti (publicistických) textov sa zaoberal aj Vaňko (2006), ktorý v súlade s Narrogovou (2005) klasifikáciou rozlišuje medzi objektívnou modálnosťou, kde sa modálnosť chápe ako vzťah obsahu výpovede k objektívnej skutočnosti a uplatňuje sa opozícia reálnosť – nereálnosť (gnozeologický aspekt), a subjektívnou modálnosťou, kde sa pod modálnosťou rozumie vyjadrovanie subjektívnych postojov expedienta k obsahu výpovede (hodnotenie jej propozičného obsahu) (s. 13). Toto

³¹ v angličtine gramatická metafora znamená sémantický posun pomocou inej gramatickej konštrukcie

³² pozri kap. 1.2.1.1 Blog verzus komentár

rozdelenie je v súlade s Faircloughovou otázkou (29), kde rozlišuje epistemickú (Vaňkovými/Narrogovými synonymickými slovami gnozeologickú) a deontickú modálnosť, ktorú môžeme vzhľadom na zameranie deontológie na úmysel, resp. morálny imperatív, tiež do istej miery stotožniť s Vaňkovým/Narrogovým širším poňatím subjektívnej modálnosti ako vyjadrenia postoja. Konštatujeme blízkosť náhľadov na problematiku, ktorá potvrdzuje všeobecne platnú relevantnosť zvolenej metodiky.

Poslednou sledovanou oblasťou Faircloughovho algoritmu textovej analýzy je štylistický aspekt *hodnotenia*:

(33) K akým hodnotám (v zmysle toho, čo je želané alebo neželané) sa autori hlásia? (34) Ako sa hodnoty realizujú – ako hodnotiace vety, vety s deontickou modalitou, konštatovania s emocionálnymi mentálnymi procesmi, alebo ako predpokladané hodnoty? (s. 194).

Textová analýza je základnou metódou (najmä) textovej lingvistiky (pozri napr. Dolník – Bajžíková, 1998), ktorá funguje ako samostatná jazykovedná disciplína, no z priestorových dôvodov sa ňou v širších súvislostiach nezaobráame. Spomenieme len interpretáciu lingvistickej textovej analýzy v uvedenom diele, ktorá je rozdelená na statickú (text ako produkt) a dynamickú (text ako proces), pričom statický opis sa sústreďuje predovšetkým na štruktúru textu na horizontálnej (tematickej) a vertikálnej (gramaticko-obsahovej) rovine. Kľúčovou témou dynamického opisu je analýza produkovania textov, teda mechanizmus riadenia postupnej kombinácie jazykových znakov (porov. s. 11-12). Podobne ako pri modálnosti sa tu odlišnou terminológiou pomenúvajú otázky porovnateľné s tými, ktoré detailne formuloval Fairclough a ktoré prakticky uplatňujeme v našej analýze.

2.2 Predmet a cieľ výskumu, výber výskumného materiálu, hypotézy a metodologická schéma

V tejto sumarizujúcej podkapitole zhrnieme a doplníme predchádzajúce konštatovania týkajúce sa predmetu a cieľa nášho výskumu. Načrtujeme tiež hypotézy, pripomenieme základné metodologické prístupy a predložíme vlastnú metodologickú schému.

Predmetom nášho výskumu v širšom zmysle sú komentáre ako určitý typ mediálneho diskurzu. Konkrétne skúmame komentáre uverejnené v internetových vydaniach anglických a slovenských ekonomických periodík v rokoch 2010-2014³³. Predmetom nášho výskumu v užšom zmysle sú frazémy, resp. idiómy použité v týchto komentároch. Slovenské texty sme vybrali z denníka Hospodárske noviny a z týždenníka Trend. Zástupcom anglických týždenníkov je The Economist a denníky reprezentujú noviny Financial Times. Z každého periodika sme primárne vyselektovali 60-80 textov. Druhou selekciou sme na finálne spracovanie určili po 20 komentárov z každého periodika. Po identifikácii konkrétnych frazém sme týchto spolu 80 textov použili na spracovanie kvantitatívnej analýzy frekvencie výskytu frazém a glosára, kde sú jednotlivé frazémy sémanticky interpretované a čiastočne aj klasifikované, t.j. obsahujú konštrukčný aspekt. Výstupom tretej selekcie bolo 8 komentárov (po 2 z každého periodika), ktoré sú predmetom špecifickej textovej analýzy podľa N. Fairclougha. Kompletný korpus vybraných komentárov je riadne označený a uložený v súkromnom archíve autorky.

Naším primárnym cieľom je preskúmať frazémy ako určité aspekty komentárov, ktoré sú zložkou mediálneho diskurzu, a ich funkciu v daných textoch a kontextoch, resp. diskurzoch. Využívame na to metodologický aparát diskurznej analýzy umožňujúci využitie akýchkoľvek relevantných kvalitatívnych aj kvantitatívnych výskumných metód z oblasti lingvistiky a príbuzných spoločenských vied. Siahame preto aj po translatologickom inventári súvisiacom s interpretáciou anglických textov, a najmä po špecifickej textovej analýze podľa N. Fairclougha ako fundamentálnom metodologickom nástroji kritickej diskurznej analýzy (CDA), pomocou ktorého do hĺbky skúmame rôzne aspekty komentárov a frazém vrátane „ideológie“, sociálnych a mocenských vzťahov, poznatkov a informácií, ktoré sa pomocou diskurzu ako ich „nositeľa“ a frazém ako

---

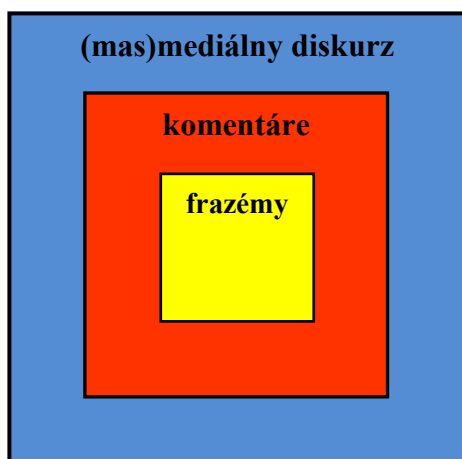
³³ Prevažná časť analyzovaných textov pochádza z rokov 2012-2013.

špecifických lexikálnych prostriedkov cez komentáre šíria v spoločnosti a majú potenciál ju vytvárať, resp. pretvárať. Ide teda predovšetkým o pragmatický aspekt komentárov a frazém v nich obsiahnutých. Okrem toho využívame na kvantitatívnu analýzu frekvencie výskytu frazém aj základné matematicko-štatistické metódy spracovania dát, ktorých výsledkom sú prehľadné tabuľky. Konečným cieľom je komparácia situácie v anglických a slovenských ekonomických periodikách, a tým čiastočne aj v spoločnostiach, ktorým sú komentáre v nich adresované.

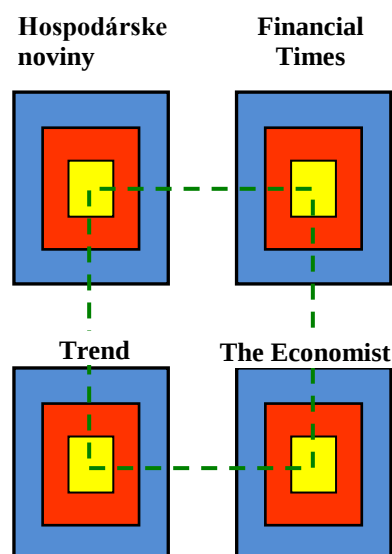
Na základe sekundárneho, ako aj čiastkového primárneho výskumu, formulujeme nasledovné hypotézy:

1. Funkciou frazém v komentároch z pragmatického hľadiska je pritiahnutie a udržanie pozornosti percipienta, hutné vyjadrenie autorovho postoja k téme, jeho efektívne šírenie a presvedčanie percipienta o jeho správnosti.
2. Zo stylistického hľadiska je cieľom ich využitia expresivizácia textu.
3. V jednotlivých periodikách existuje určitý jasne identifikovateľný ideologický rámec daný spoločensko-ekonomicko-politickým prostredím, pričom frazémy svojou pragmatikou prispievajú k podpore a šíreniu ideí z neho vyplývajúcich.
4. Funkcia frazém je v slovenských a anglických komentároch porovnateľná.
5. Frekvencia frazém je v anglických komentároch vyššia ako v slovenských.

Uvádzame tiež metodologickú schému nášho výskumu podľa vlastnej interpretácie (pozri obr. č. 2 a 3).

Obr. č.2: Diskurzna analýza: predmet výskumu

Obr. č.3: Komparácia výsledkov: výskumný materiál

3 ANALÝZA A DISKUSIA

3.1 Čiastkový výskum

Odkazujúc na poznámky k metodickým prístupom sa vraciame k hľadaniu spôsobu, ako uchopiť tému a vytvoriť dielo s kreatívnymi prvkami. Inšpirácia postupne prichádzala nielen cez rôzne prúdy súčasnej jazykovedy, s ktorými sme sa počas štúdia zoznamovali, ale aj cez samotný výskumný materiál³⁴. Výsledkom sú nasledovné úvahy publikované pôvodne ako samostatné štúdie, z ktorých vyberáme len primerane modifikované a doplnené analýzy. Pomocou nich ilustrujeme vývoj nášho prístupu k téme so záverečným vyústením do širokého prúdu kritickej diskurznej analýzy.

3.1.1 Sémanticko-translatologické východisko

Prvým odrazovým mostíkom nášho skúmania je ekonomický text, presnejšie komentár *How to stop a currency war (Ako zastaviť menovú vojnu)* uverejnený 14.10.2010 v internetovej verzii časopisu *The Economist*. Už v samotnom titulku sa nachádza slovné spojenie *currency war*, teda *menová vojna*, klasifikovateľné ako odborný (ekonomický) termín, ale tiež odborná (ekonomická) frazéma. Z oboch hľadísk ide o spojenie slov tvoriace jeden celok a nadobúdajúce tak nový význam, viac či menej nezávislý od pôvodných významov jeho konštituentov. Skutočnosť, že vzhľadom na kontext tento nový význam nepatrí do oblasti vojenskej, ale ekonomickej, upriamila našu pozornosť aj na množstvo nefrazeologických výrazov, slovných spojení a viet viac či menej expresívne zafarbených a od neutrálneho významu rôzne konotačne posunutých, no napospol pochádzajúcich z „militantných“ (komunikačných) teritórií. Príznaková je ich nápadne vysoká frekventovanosť v texte: *on a war footing* – vo vojnovom stave, *line of attack* – smer útoku/útočná línia, *war had broken out* – vojna vypukla, *combative tone* – bojovný tón, *skirmishes* – šarvátky, *menacing* – hrozivý, *weapons* – zbrane, *devastating* – ničivý,

---

³⁴ Spočiatku sme pracovali len s cudzojazyčným (anglickým) korpusom, ktorý bol až neskôr doplnený o slovenské texty.

(economic) *violence* – (ekonomické) násilie, *threats* – hrozby, *dangerous provocations* – nebezpečné provokácie, *retaliate* – pomstiť sa, (trade) *ultimatum* – (obchodné) ultimátum, *villain and victim* – násilník/zloduch a obeť, *hurt* – ublížiť.

V nasledujúcich riadkoch však zaostríme pozornosť práve na uvedené (významovo menej priezračné) frazémy, resp. frazeologizované termíny, a preskúmame ich v širšom kontexte naznačujúcom, že peniaze sa vyrovnajú zbraniam hromadného ničenia.

Currency war (menová vojna) verzus *trade fight* (obchodná vojna)

V druhej kolokácii, či presnejšie mennej frazéme, nastal pri preklade významový posun druhého konštituentu od slova *fight* – boj/bitka k slovu *vojna* – war, motivovaný ustálenosťou použitého „náhradného“ slovného spojenia („obchodný boj“ znie v slovenčine neprirodzene a preto ho nahradila *obchodná vojna*, čo je už zaužívaný zvrät). Môžeme si tiež pripomenúť synekdochický paradox, ktorým konštatujeme, že vyhratá bitka ešte neznamená víťaznú vojnu. Preklad prvého termínu (*menová vojna*) sa na prvý pohľad javí ako kalk, no s prihliadnutím na vyššie uvedené ide skôr o akýsi variant či aktualizáciu bežnejšieho ustáleného spojenia *obchodná vojna*, nakoľko spolu formálne aj sémanticky súvisia. Kľúčové slovo oboch frazém – *vojna* – je pritom k svojmu pôvodnému významu iba v metaforickom vzťahu, hoci pri čítaní katastrofických scenárov o dôsledkoch prípadných menových vojen v odbornej literatúre tento výrok poľahky stráca platnosť. Miera expresivity oboch slovných spojení je vysoká, nepochybne vyššia ako u neutrálnej lexémy *vojna*, resp. *war/fight*, aj napriek ich odbornému až terminologickému charakteru.

A second *flashpoint* is the rich world's monetary policy. (Druhým ohniskom napätia je monetárna politika bohatej časti sveta.)

flashpoint – bod vznietenia; ohnisko napätia/ potenciálne miesto vzniku konfliktu

Anglická zrazenina *flashpoint* má vo vzťahu k danému kontextu jasne motivovaný metaforický význam. Vychádza z podobného sémantického poľa ako jej slovenský ekvivalent, keďže primárny význam súvisí s (vysokou) teplotou (*bod vznietenia*), podobne ako prvý konštituent slovenskej frazémy *ohnisko (napätia)*. Z hľadiska menovej či obchodnej vojny ide skôr o abstraktné „ohnisko“ (point), keďže konflikty na hospodárskom bojovom poli sú spravidla virtuálne, teda fyzicky/geograficky neukotvené. Žiadne Sarajevo preto nemôžeme lokalizovať.

Today's *phoney war* could quickly turn into a real *dogfight*. (Súčasná čudná vojna by sa ľahko mohla zmeniť na skutočný boj zblízka.)

phoney war – nepravá/falošná/predstieraná; čudná, podivná vojna

Definícia tohto vojenského termínu v angličtine hovorí, že tak bola nazvaná úvodná časť 2. svetovej vojny od septembra 1939 do apríla 1940, keď po napadnutí Poľska napriek podpísaným dohodám a vytvoreným alianciám žiadna zo západných mocností v skutočnosti nebojovala. V nemčine existuje paralelný výraz *Sitzkrieg* (ako opak výrazu *Blitzkrieg* znamenajúceho rýchly, masívny útok koncentrovaných vojenských síl a zbraní), v slovenčine sa uvádza termín *čudná vojna*. Tento názov pochádza zrejme z poľského *dziwna wojna*, ktorý v porovnaní s anglickým ekvivalentom disponuje podstatne vyššou mierou emocionálnosti a teda expresivity (porov. *nepravý* – *čudný*). Zriedkavé prenesenie tohto termínu do ekonomickej sféry stupňuje mieru expresívnosti a podčiarkuje významovú zložku. Článok konštatuje zatiaľ len isté náznaky rizika vypuknutia skutočnej menovej či obchodnej vojny/vojen, zatiaľ čo skutočné (ekonomické) zbrane ešte mlčia.

dogfight – psia ruvačka/prestrelka/ boj zblízka/letecký boj

V kontexte vety a celého článku je zrejmé, že nepôjde o doslovný význam anglickej slovnej zrazeniny, ani o jeho leteckú alternatívu. Prestrelka či boj zblízka sa pohybujú najbližšie k aktuálnemu významu, ilustrujúc tak vektor približovania potenciálneho konfliktu. Aktuálny slovenský preklad však nemá metaforickú podobu anglického originálu a teda ani frazeologický rozmer, ktorý implikuje expresívny náboj.

S ohľadom na významový obsah textu a príslušný kontext, na ktorý v rámci intertextovosti a interdiskurzívnosti explicitne odkazuje hypertextový link v článku, je nasýtenosť, ba až presýtenosť textu vojenským výrazivom frazeologického aj nefrazeologického charakteru v dôsledku (nielen) vtedajšej reálnej situácie v medzinárodných ekonomických vzťahoch. Autor komentára spočiatku vytvára atmosféru napätia a z opisu (zatiaľ) latentného globálneho ekonomického konfliktu čítame obavu z hrozby jeho možného rozvinutia³⁵. Následne explicitnými argumentmi obavy zmierňuje³⁶, no vzápätí predsa len zdôrazňuje potrebu ostražitosti a relevantnosť aspoň

---

³⁵ In recent weeks the world economy has been on a *war footing*, at least rhetorically. Ever since Brazil's finance minister, Guido Mantega, declared on September 27th that an "international *currency war*" had broken out, the global economic debate has been recast in *battlefield terms*, not just by excitable headline-writers, but by officials themselves. Gone is the fuzzy rhetoric about co-operation to boost global growth. A more *combative tone* has taken hold (see [article](#)). (Za posledné týždne sa svetová ekonomika dostala do *vojnového stavu* - prinajmenšom rétoricky. Od chvíle, keď brazílsky minister financií Guido Mantega 27. septembra vyhlásil, že vypukla „medzinárodná *menová vojna*“, sa globálna ekonomická diskusia prezliekla do *bojového šatu*, a to nielen u popudlivých novinárov, ale aj u samotných vládnych činiteľov. Vytratila sa hmlistá rétorika o spolupráci na posilnenie globálneho rastu. K slovu sa dostal *bojovnejší tón* (pozri [článok](#))).

³⁶ For now, these *skirmishes* fall far short of a real *currency war*. Many of the "*weapons*" look less *menacing* on closer inspection. (Nateraz tieto *šarvátky* nedosahujú rozmery skutočnej *menovej vojny*. Mnohé „zbrane“ z bližšieho pohľadu vyzerajú menej *hrozivo*.)

čiasťočného ohrozenia³⁷. Vo finále odporúča zainteresovaným politikom, aby sa menovej vojne radšej vyhli („...this is a war that is best averted, not fought“).

Z hľadiska plnohodnotnej kritickej diskurznej analýzy sú na mieste otázky týkajúce sa ideológie, mocenských vzťahov a ich dôsledkov obsiahnutých v danom diskurze. Na ich komplexné zodpovedanie by sme však potrebovali relevantnú poznatkovú bázu k téme v zmysle predchádzajúcich aj nasledujúcich udalostí, ktorou napriek snahe nedisponujeme (ohľadom vývoja príslušnej medzinárodnej menovej vojny sú s odstupom štyroch rokov internetové informácie značne protirečivé). Preto sa musíme realisticky zastaviť na úrovni faircloughovskej deskriptívnej analýzy diskurzu (čiže dolníkovskej diskurznej analýzy 1) a ponechať extralingvistické presahy na témy s priezračnejším pozadím.

3.1.2 Pragma(lingvis)tický pohľad

Vzťah pragma(lingvis)tiky a frazeológie implikovaný v názve kapitoly sa na prvý pohľad javí – v kontexte hierarchie jazykovedných disciplín – ako relatívne vzdialený. No už druhý pohľad podčiarkuje relativitu ich vzdialenosti a tretí hovorí dokonca o pomerne tesnej blízkosti. Pragmatika jazyka vychádza totiž vždy v prvom rade zo situácie, resp. kontextu, ktorý určuje pragmatickú významovú zložku a teda aj celkovú interpretačnú hodnotu komunikátov. Vznikla „ako dôsledok prieniku analytickej filozofie a semiotiky (do lingvistiky – pozn. aut.) koncom 70. r. 20. stor.“ (Vajdová, 2004, s. 216). Spolu s jedným z velikánov pragmalingvistického neba, H. P. Griceom, môžeme tiež konštatovať, že pragmatika sa (v protiklade voči sémantike) nezaujíma o doslovný význam (čo to znamená), ale o význam implikovaný (čo tým chceme povedať) (porov. Hoffmannová, 1997).

Čosi podobné môžeme konštatovať aj o frazémach, t. j. predmete skúmania frazeológie. Sústrediť sa chceme na jej prienik s pragmatikou, no ešte skôr si pripomenieme

J. L. Austina, ktorého dielo *Ako niečo robiť so slovami* (2004) tvorí fundament pragmalingvistiky. Jeho rečové akty sú zároveň jedným z kľúčovým prvkov Levinsonovej definície predmetu pragmatiky (ostatnými sú deiktické výrazy, implikatúry, presupozície a aspekty štruktúry diskurzu (Hoffmannová, 1997; porov. Dolník, 2000)).

Dolník a Bajzíkova (1998, s. 7-8) vymedzujú dva významy pragmatiky. Prvý sa

---

³⁷ Still, there is no room for complacency. Today's *phoney war* could quickly turn into a real *dogfight*. (Napriek tomu nie je čas na spokojnosť. Dnešná *čudná vojna* by sa ľahko mohla zmeniť na skutočný *boj zblízka*.)

vzťahuje na komunikačný (situačný) kontext a druhý na rečové akty. Vychádzajú pritom z poznatku, že funkcie textu sa nedajú vyvodiť len z jeho štruktúry a preto sa hľadajú vzťahy medzi ním a komunikačným (situačným) kontextom. My sa v našich analýzach zameriavame na oba významy a poukazujeme tak na kontextové súvislosti, ako aj na ilokučný potenciál príslušných textov a najmä vybraných frazém.

Titulok článku zaoberajúceho sa teritoriálnym a ropnými ložiskami motivovaným japonsko-čínskym konfliktom o malý ostrov vo Východočínskom mori obývaný len divými kozami znie *Getting their goat* (E 16. 9. 2010). Na prvý pohľad je zrejmá jeho metaforickosť, po bližšom skúmaní idiomatickosť a nakoniec pragmatická multivýznamovosť. Frazéma, resp. idióm *get sb's goat* má totiž význam *(niekoho) napáliť, dohnať do zúrivosti* (Kvetko, 1991, s. 218) a vzhľadom na kontext ide priam o slovnú hračku. Etymologický online slovník³⁸ k tomuto heslu uvádza, že pochádza z roku 1910 a pravdepodobne naráža na **ukradnutie kozieho maskota/talizmanu dostihovému koňovi* (doslovný preklad, ďalšiu významovú vrstvu, resp. súvislosť uvádzame nižšie), alebo z francúzskeho výrazu *prendre sa chèvre* vo význame **vziať niekomu zdroj mlieka*. Pre porovnanie, Wordsworthov idiomatický slovník uvádza čas vzniku tohto idiómu podobne na zač. 20. storočia, no jeho pôvod definuje ako „nejasný“ a lokalizuje ho do USA (Kirpatrick-Schwarz, 1993, s. 132). Ďalšie pátranie nás priviedlo k informácii, že napr. podľa *American Heritage New Dictionary of Cultural Literacy*³⁹ táto vtedy ešte „fráza“ bola skutočne po prvý raz použitá okolo r. 1907 v severoamerickej tlači a týkala sa dostihov. Všeobecne sa totiž verilo, že prítomnosť kôz v stajni má na plnokrvníkov upokojujúci vplyv a preto ich tam večer pred dostihmi umiestňovali. Ukradnutie takejto kozy, ktorá v istom zmysle plnila funkciu maskota či talizmanu zabezpečujúceho dobré umiestnenie v dostihoch, mohlo vyvolať hnev až zúrivosť majiteľa – hoci pôvodné použitie idiómu naznačuje skôr reláciu „strata kozy rovná sa strata sebavedomia“.

Detailnosť našej interpretácie tu nie je náhodná ani samoučelná, nakoľko je za ňou snaha vytvoriť fundament na odrazenie sa k interpretácii austinovsko-pragmatického rozmeru využitia danej frazémy. Za ilokučný zámer autora považujeme popri konvenenčnom odovzdaní informácie snahu pritiahnúť pozornosť čitateľa štylisticky príznakovým, ba až expresívnym jazykovým prostriedkom (teda frazémou) a perlokučný

---

³⁸ <http://www.etymonline.com/>

³⁹ pozri rozsiahlu debatu k téme na <http://eggcorns.lascribe.net/forum/viewtopic.php?id=2016>

efekt je z vyššie uvedeného zrejmy (hoci zrejme nie univerzálny): úspešná realizácia ilokúcie (informácia prijatá, pozornosť pritiaľnutá) a navyše hlbšie porozumenie kontextu, z ktorého vyplýva spomínaná viacvýznamovosť predmetného idiómu a tiež slovnej hry, ktorú s jeho pomocou autor článku rozohráva (kozy ako takmer jediné obyvateľky ostrova, ktorý je predmetom konfliktu medzi Čínou a Japonskom o to, kto komu tento ostrov „kradne“). Máme teda do činenia s performatívom, hoci jeho lokúcia, to jest oklieštená nevetná forma (syntagma) a obsah bez jasnej performatívnej zložky, by naznačovala konštantív.

Snahu autora textu „vyťažiť“ čo najviac z vydarenej slovnej hračky podčiarkuje aj bezprostredne nasledujúci podtitulok *Trouble over some caprine islands* (Ťažkosti s istými kozími ostrovmi) alebo úvodné frázy otváracích viet prvých dvoch odsekov: *A herd of feral goats on a tiny unpopulated island* (Stádo divých kôz na maličkom neobývanom ostrove) a *The goat-infested island* (Ostrov zamorený kozami). Ilokúciu vo všetkých troch prípadoch môžeme zhrnúť ako zámer udržať pozornosť čitateľa pri geograficky (pravdepodobne) vzdialenej téme, ktorá vo svojej podstate s kozami nemá nič spoločné; hoci emócie viažuce sa k prenesenému významu idiómu v názve sú zdrojom konfliktu ekonomických a teda aj politických záujmov jeho účastníkov a tvoria východisko odbornej informácie, ktorá je skutočným obsahom článku.

Ďalšia zaujímavá frazéma bola citovaná z prejavu prezidenta USA Baracka Obamu o stave únie v januári 2011, kde konštatoval, že *America is facing a “Sputnik moment”* (V preklade: *Amerika stojí zoči-voči ďalšiemu „*momentu (vypustenia) Sputniku“*). Z internetových zdrojov⁴⁰ sme sa dozvedeli, že „moment Sputniku je bod, kde si ľudia uvedomia, že sú v ohrození alebo stoja zoči-voči výzve a musia preto znásobiť svoju snahu dobehnúť súpera. Pochádza z čias, kedy Sovietsky zväz vypustil do vesmíru prvý satelit Sputnik 1 a prinútil tak USA venovať sa vesmírnemu výskumu“. Denník The Washington Post dokonca prináša k tejto téme celý článok⁴¹ (hoci náš pôvodný zdroj bol Financial Times) vysvetľujúci kontext aj implikácie Obamovho výroku, to jest použitia tohto novodobého idiómu. Jeho cieľom má byť „prebudenie“ americkej spoločnosti, uvedomenie si hrozby aj výzvy zo strany rýchlo sa rozvíjajúcich ázijských krajín, predovšetkým Číny a Indie, ktoré - tak ako v 50. rokoch 20. storočia ZSSR - predbiehajú USA, a to dokonca vo viacerých oblastiach, predovšetkým vo vedeckých inováciách, technológiách

---

⁴⁰ <http://www.usingenglish.com/reference/idioms/sputnik+moment.html>

⁴¹ <http://voices.washingtonpost.com/44/2011/01/whats-a-sputnik-moment.html>

a ekonomickej konkurencieschopnosti. Na doplnenie kontextu ešte uvádzame poznámku z pera niekdajšej Obamovej republikánskej protivníčky s extrémistickou reputáciou (a momentálne už veľmi nízkou popularitou) Sarah Palinovej⁴², ktorá sa s odvolaním na výskum svojho kolegu z Hooverovho inštitútu Petra Schweizera vyjadrila, že práve vesmírny program Sputnik spôsobil v bývalom ZSSR vysoké vládne výdavky, ktoré nakoniec viedli až ku kolapsu komunistického bloku. Odporúča preto sústrediť pozornosť USA na príklady úspešných drobných podnikateľov a živnostníkov, ktorých považuje za „chrbtovú kosť amerického hospodárstva“. Analogicky tak nesúhlasí s nadchádzajúcim zvyšovaním výdavkov vlády USA na Obamom naznačené ciele. Zároveň však idióm, resp. kritiku vládnej politiky, ktorú by mal v istom zmysle zdôvodňovať, využíva (zneužíva?) na dosahovanie vlastných politických cieľov a hlásanie vlastných politických názorov kontrastných s jeho pôvodným významom. Ide o jasný príklad politického a teda ideologického diskurzu, na ktorý médiá poskytli „prirodzený“ priestor s vedomím a očakávaním ich persuzívneho účinku na verejnosť.

Ak vyššie uvedené opäť zasadíme do austinovsko-pragmalingvistického kontextu, uvidíme nasledovný obraz: Obamova ilokúcia = snaha o „prebudenie“ národa, perlokúcia = široké spektrum reakcií občanov USA (nielen pozitívnych – vid’ S.P.) a následne - dovoľíme si malú prognózu - smerovanie rozpočtových priorít USA do prezidentom naznačených teritórií. Až takéto pragmatické účinky teoreticky môžu mať idiómy použité v diskurze ľudí disponujúcich (veľkou) mocou.

Teraz sa bližšie prizrieme aktualizovanej frazéme pochádzajúcej z článku informujúceho o situácii na trhu s cennými papiermi (FT 4. 3. 2011).

Stocks are lower after surging oil prices return *to haunt a market* (V preklade: Hodnota cenných papierov klesla po tom, čo sa kolísavé ceny ropy vrátili a **strašia trhy*)

Na prvý pohľad je zrejmá analógia medzi pôvodnou, tradičnou frazémou *haunt the house/haunted house* (*strašiť v dome/ strašidelný dom, resp. dom, v ktorom straší*) s bežnou variantnosťou druhej (plnovýznamovej) lexémy *house* reprezentovanou príbuznými výrazmi ako *mansion/ castle* (*kaštieľ/ zámok*). Aktualizácia na formu *haunt a market* je zjavne prejavom individuálnej tvorivosti autora článku: britský národný korpus⁴³ takéto slovné spojenie vôbec neeviduje (a americký zatiaľ nie je kompletne dostupný).

⁴² <http://blogs.abcnews.com/thenote/2011/01/palins-sputnik-moment.html>

⁴³ <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>

Z pragmalingvistického pohľadu môžeme použitie aktualizovaného idiómu pripísať – podobne ako v prípade „kozieho ostrova“ – ilokučnému zámeru autora o prítiahnutie pozornosti čitateľa k téme. Vzhľadom na fakt, že ide o vysoko špecifickú, odbornú záležitosť môžeme vysloviť aj predpoklad, že táto snaha je zacielená najmä na laického čitateľa, ktorý by „za normálnych okolností“ článok o situácii na finančných trhoch nečítal. Prekrýva sa tu zrejme sémantika adjektíva „pragmatický“ vo význame lingvistickom aj tradičnom – veď médiá sú súčasťou trhu a hoci analyzujeme článok pochádzajúci z internetovej verzie časopisu Financial Times, vzhľadom na trend k ich spoplatňovaniu môžeme považovať takýto „popularizujúci“ štýl spracovania odborných tém za „investíciu do budúcnosti“, teda prítiahnutie čo najväčšieho počtu potenciálne platiacich čitateľov. Potvrdením úspešnosti tejto stratégie je tiež fakt, že sa táto frazéma dostala do našej lingvistickej (a nie napr. finančnej) analýzy, čo môžeme zároveň nazvať reálnym perlokučným účinkom.

Poslednú skúmanú frazému sme vybrali z rovnakého článku ako predchádzajúcu (FT 4. 3. 2011) so zámerom ich komparácie.

But these were lost as *the US turned tail* in its new session (No tieto [zisky na Wall Street - pozn. P.S.] sa stratili, keď USA počas ďalšieho burzového dňa **stiahli chvost*)

Vzhľadom na jednotnosť zdroja, ako aj charakteru skúmanej jazykovej jednotky sa nám táto frazéma javí podobne, ako „strašidelný trh“. Ilokúciu idiómu teda opäť stotožníme so snahou o prítiahnutie čitateľskej pozornosti najmä nezorientovaného (laického) čitateľa a perlokúciu so skutočne vyvolaným záujmom širšieho okruhu „konzumentov“ textu. Vynára sa však aj ďalší rozmer (od ktorého sme pri predchádzajúcich príkladoch abstrahovali), a to metonymická, konkrétne synekdochická povaha použitia tejto frazémy (totum pro parte). Idióm *turn tail (and run)* obsahuje význam *dať sa na útek, vziať nohy na plecia, zdupkať, cúvnuť* (Kvetko, 1991, s. 513), resp. *utiecť (z boja) / (zo strachu)*⁴⁴. Podľa internetového etymologického slovníka pochádza z 80. r. 16. stor. a vznikol v oblasti sokoliarstva. USA, ku ktorým sa jeho význam v našom kontexte vzťahuje, tak zastupujú (ako nadradená entita) burzových maklérov z Wall Street, resp. (hodnoty) cenných papierov na hlavnej americkej burze.

Pragmatika tu vystupuje vo vzťahu Wall Street k európskym burzám (Bourses), situáciu na ktorých príslušný odsek článku opisuje (aj) s pomocou predmetnej frazémy. Pretože pokiaľ platí paradox, ktorý prednedávnom presne formuloval J. Sabol: „Ak sa

⁴⁴ <http://idioms.thefreedictionary.com/turn+tail>

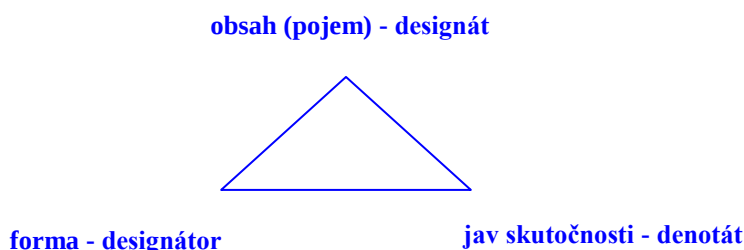
chceme vyjadriť čo najpresnejšie, siahneme po metafore“ (porov. Hut’ková-Strnádová, 2010), a metonymia podobne ako metafora patrí medzi trópy, môžeme toto jeho tvrdenie preniesť aj na tento a následne všetky idiómy, v ktorých je metaforickosť inherentná (pars pro toto).

Pragma(lingvis)tický vzťah a najmä komunikácia samotného autora článku = expedienta voči čitateľom = recipientom teda smeruje k dosiahnutiu maximálnej zrozumiteľnosti komunikácie, pričom využitie frazém vytvára a reprezentuje v tomto vzťahu hneď niekoľko rovín: apelačnú (presvedčovaciu - pritiahnutie pozornosti), explikačnú (vysvetľujúcu) aj intenzifikačnú (zosilňujúcu – použitím štylisticky zafarbeného prvku v prevažne štylisticky neutrálnom kontexte podčiarkujeme význam v ňom obsiahnutý). Preto pomerne vysoká frekvencia frazém v ekonomických odborných textoch nie je prekvapením, ale prirodzeným javom.

Odkazujúc na teoreticko-metodologické východiská tejto práce dodávame k uvedenej pragma(lingvis)tickej analýze, že všetky jej závery sú relevantné aj pre kritickú analýzu diskurzu. Rozšíriť ich môžeme uvažovaním nad kontextom situácie opísanej v komentári, ktorý je naznačený už v názve (US equities slip despite stong job data – Ceny amerických akcií klesajú aj napriek pozitívnym údajom z trhu práce) s pripomenutím Dolníkovej tézy, že diskurz je kontext a kontext je diskurz (pozri kap. 1.4.1). Vyplýva z neho, že témou komentára je vývoj na burzách (z predchádzajúcej analýzy vieme, že nielen na tej americkej) a že tento vývoj nie je príliš optimistický – aj napriek niektorým pozitívnym dátam. Fiktívny návrat v čase do roku 2011, kedy tento text vznikol, by nám nepochybne prezradil, aká situácia bezprostredne predchádzala stavu opísanému v článku, a tiež ako recipienti komunikátu vlastníaci príslušné akcie na správu reagovali a ako tým ovplyvnili situáciu nielen na burze, ale zároveň aj v spoločnosti. A hoci prostriedky na takýto návrat v istom zmysle vlastníme (internet), zostaneme pri konštatovaní, že zmeny na burze cenných papierov sú vždy priamym následkom informácií o pohybe cien a konštruktivistický princíp diskurzu je preto v tomto prípade nespochybniteľný.

3.1.3 Semiotický experiment

Východiskom našich úvah a zároveň aplikačnou platformou je sémantický trojuholník. Jeho základný tvar si pripomenieme nasledovnou schémou.

Obr. č.4: Sémantický trojuholník (upravené podľa Ondrus – Horecký – Furdík, 1980, s. 30).

Existuje množstvo ďalších foriem a aplikácií pôvodnej Ogdenovej a Richardsovej schémy, v každom prípade sa však odrážame od základnej sémiotickej teórie považujúcej trojicu designátor – designát – denotát za neoddeliteľný triumvirát, najmä pokiaľ ide o kognitívnu funkciu jazyka. Nemôžeme preto celkom abstrahovať ani od kritikov Saussureovho náhľadu na arbitrárnosť jazykového znaku a najmä vzťahov medzi jeho zložkami signifiant a signifié. Opierame sa pritom o názor Ondruša a Sabola, že „nedostatok vonkajšej podobnosti (metaforickosti) a vnútornej vecnej súvislosti (metonymickosti) pri symbolických znakoch nazývame v jazykovede arbitrárnosť“ (1981, s. 60). Hovoriac teda predovšetkým o figuratívnej, teda sémanticky nepriehľadnej podmnožine anglických idiómov (pure idioms – porov. Kvetko, 2009, s. 31), kde obraznosť (teda aj metaforickosť) je jedným zo základných atribútov, začína byť zrejmé, že realizáciu vzťahov sémantického trojuholníka nebudeme v ich prípade považovať za arbitrárnu, ale motivovanú.

Všeobecne platí, že jazykovým znakom môže byť slovo, spojenie slov i význam slova. Hoci v spleti názorov rôznych lingvistov na povahu jazykového znaku nájdeme množstvo takých, čo sa s takýmto náhľadom stotožňujú, i takých, ktorí mu protirečia, my ho budeme pre účely tohto článku považovať za axiómu. Preto logicky kategorizujeme idióm ako jazykový znak a ako taký ho budeme skúmať.

Vrátime sa teraz k sémantickému trojuholníku a sústredíme sa na obraznosť (metaforickosť, resp. metonymickosť) ako jeden zo základných znakov idiómov, úzko súvisiaci s ich sémantickou transpozičnosťou (prenesenosťou významu) a gnómicnosťou (nadčasovou platnosťou). Pretože sa teória najefektívnejšie prejavuje v praxi, vezmeme si

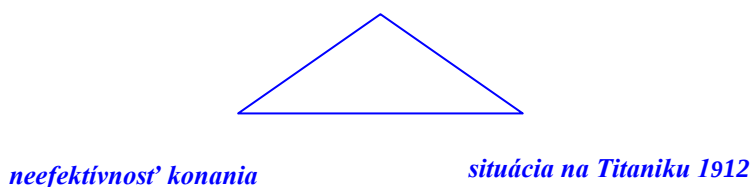
na ilustráciu jedno z našich excerpt.

Rearranging the deckchairs (E, 6. 8. 2011)

Plné znenie a význam tohto idiómu v angličtine a jeho preklad⁴⁵ sú nasledovné: *be like rearranging the deckchairs on the Titanic* (British & Australian humorous) - if an activity is like rearranging the deckchairs on the Titanic, it it will have no effect (**Byť/správať sa ako ten, kto preskupuje stoličky na palube Titaniku; ak istá činnosť pripomína preskupovanie stoličiek na palube Titaniku, nie je vôbec efektívna.*)

Na vysvetlenie významu idiómu použitého v titulku článku (resp. jeho aktualizovanej formy) bolo potrebné pátrať po jeho etymológii a následne súvislosti/podobnosti s danou situáciou či kontextom. Nakoľko sa článok týka (márnych) pokusov členov eurozóny nájsť liek na prehlbujúcu sa krízu, trefnosť použitia práve tohto idiómu je zrejmá: znamená totiž, že preskupovanie či snaha „preusporiadať“ stoličky na potápajúcom sa Titaniku bola rovnako neúčelná, ako (sa zatiaľ javia) opatrenia európskych finančníkov a politikov pri záchrane eura. Ak teda denotátom je takýto stav (jav skutočnosti), designátom jeho vnímanie v myslení žurnalistu a designátorom použitý idióm uplatňujúci obraznosť, teda v tomto prípade vnútornú podobnosť či súvislosť denotátu s pôvodnou situáciou v roku 1912, keď sa Titanik potopil, výsledkom je istý vývoj, ktorý môžeme ilustrovať na „aplikovaných“ sémantických trojuholníkoch. Situáciu načrtneme pre potreby našej práce zjednodušene, abstrahujúc od oveľa zložitejších a hlbších výskumov najmä kognitívnej lingvistiky, súc si však vedomí nástrah, ktoré modely prinášajú (nepresným reflektovaním skutočnosti počínajúc).

predstava/pojem neefektívnosti konania

Obr. č.5: Priama/vecná súvislosť medzi reálnou situáciou a pomenovaním (hodnotením) jej významu

Prvá schéma znázorňuje priamu súvislosť medzi reálnou situáciou a pomenovaním jej významu tak, že uvádza explicitne vyjadrenú neefektívnosť konania na pozícii

⁴⁵ ide o náš vlastný preklad, nakoľko sme tento idióm v dostupných prekladových lexikografických zdrojoch nenašli

designátora, predstavu o takomto konaní ako designát a situáciu na lodi Titanik v roku 1912 ako denotát.

Obr. č.6: Prenesenie obrazného (metaforického) významu (frazologizácia slovného spojenia)

Druhá schéma ilustruje prenos obrazného významu, čiže frazeologizáciu určitého slovného spojenia. Na pozícii designátora už máme „be like rearranging the deckchairs“, obsadenie druhých dvoch vrcholov sémantického trojuholníka zostáva nezmenené.

Obr. č.7: Uplatnenie frazémy v špecifickom kontexte

Tretia schéma ukazuje, ako daná frazéma funguje v určitom kontexte, keď pozície designátora a designátu zostávajú rovnaké ako v predchádzajúcom prípade, no denotát sa mení na situáciu v eurozóne v roku 2011.

Zjednodušenosť našich schém sa prejaví v situácii, keď si uvedomíme, že daný idióm bol použitý v konkrétnom diskurze. Do hry totiž vstúpi pragmatický rozmer a takpovediac zamieša karty. Ako už bolo povedané, obraznosť vzniknutá prenášaním významu (metaforizáciou, resp. metonymizáciou, ktoré patria k produktívnym spôsobom tvorenia frazém) je imanentnou vlastnosťou idiómov patriacich do nášho výskumného zorného poľa. Jej funkcia z hľadiska daného (kon)textu však zďaleka nie je iba estetizujúca či expresivizujúca – nakoniec, zdrojom je komunikát vedeckého charakteru, hoci vytvorený žurnalistom pre „populárno-vedecké“ médium v oblasti ekonómie, za aké periodiká The Economist a Financial Times môžeme s istou dávkou tolerancie považovať. Domnievame sa totiž, že najdôležitejším účelom využitia idiómu na ilustráciu, vysvetlenie

či pomenovanie javu skutočnosti je práve sprostredkovanie poznania. Využíva sa teda kognitívna zložka jazyka, resp. jeho jednotky, ktorou je jazykový znak a tým aj idióm s jeho metaforickou povahou, pretože „metafora spĺňa zákonitosti kognitívneho procesu – prechod od konkrétneho, zmyslovo vnímateľného k abstraktnému (Polčicová, 2006, s. 6).

Vzhľadom na predchádzajúce riadky môžeme toto tvrdenie použiť na vysvetlenie ich pôvodne paradoxne sa javiaceho hojného výskytu práve v takých typoch odborných textov, aké sú predmetom nášho záujmu: naopak, ich vysoká frekvencia je v plnom súlade so zámerom žurnalistov tlmočiť (aj) laickým čitateľom dianie vo svete čo najzrozumiteľnejšie a dosiahnuť tak porozumenie aj takých komplexných fenoménov, akým je napríklad finančná kríza. Navyše, ako hovorí G. Magálová: „Prínos frazeológie v publicistickom štýle je hlavne v procese aktualizácie textu, ktorá pôsobí ako hybná sila dynamizujúca informačný základ textu. Frazeológia je tu aktívnou zložkou a spĺňa funkciu nielen javy pomenovať, ale ich aj hodnotiť“ (2008, s. 60-61). Týmto sa zároveň vraciam aj k pragmatickej stránke skúmanej reality a v širšom zmysle aj ku kritickej diskurznej analýze. Narážame totiž na jednu z jej základných otázok: či, ako a do akej miery sa stvárnjuje/pretvára realita v spoločnosti vytváraním/pretváraním názorov jej členov pomocou mediálneho diskurzu.

V snahe nájsť odpoveď však narážame aj na mnohé ďalšie otázky, napríklad charakteru filozofického (skutočne disponujeme mocou vytvárať/pretvárať skutočnosť, alebo ju tvorí/mení niekto/niečo iné?), historického (máme k dispozícii skutočne pravdivé informácie o minulých udalostiach, na ktoré sa odvolávame?), sociologického (do akej miery sú jednotlivci sociálne prepojení/oddelení?), psychologického (za akých podmienok sú ľudia náchylní prijať/stotožniť sa s názorom novinára?), a samozrejme tiež ekonomického (akoľko relevantný je daný názor, z akých faktov vychádza?).

Hľadanie vyčerpávajúcich odpovedí by si vyžadovalo veľký priestor, a preto použijeme povolenú skratku späť k pôvodnej otázke. Za intenciu článku odkazujúceho na Titanic považujeme šírenie „ideologického“ obrazu o potápajúcej sa eurozóne. Zálubu Economistu v používaní takpovediac provokatívnych prvkov v zobrazovaní skutočnosti vidieť aj v súvisiacom článku z časopisu Trend. Ten referuje o ilustrácii na titulnej strane britského týždenníka zobrazujúcej niekoľko bagiet zviazaných francúzskou trikolórou, z ktorých trčí rozbuška a nad všetkým čnie titulok „Časovaná bomba Európy“⁴⁶. Opäť ide o obrazné upozornenie na ohrozenie eurozóny - tentoraz zo strany Francúzska, konkrétne

---

⁴⁶ <http://ekonomika.etrend.sk/svet/pariz-sa-rozculuje-nad-vtipom-v-the-economist.html>

pre údajne nedostatočné reformy prezidenta Hollanda a možné následné problémy najväčšej krajiny EÚ na finančných trhoch⁴⁷.

Určite by bolo prinajmenšom diskutabilné prisudzovať redakcii akékoľvek bočné úmysly, lebo rovnako pravdepodobná je možnosť, že novinári Economistu si len poctivo plnia úlohu „strážnych psov“ a upozorňujú na možné riziká s cieľom eurozónu ochrániť. Na túto stranu (pragmatických) váh prikladajú závažie aj ekonomické záujmy Británie, hoci názor vládnych predstaviteľov Albionu na eurozónu je zrejmý (aj) zo skutočnosti, že krajina sa doteraz nestala jej členom, ba ani takúto alternatívu v blízkej budúcnosti nezvažuje. Zásadný je však fakt, že eurozóna je najväčším obchodným partnerom Veľkej Británie a želať si jej pád by bolo zo strany Londýna prejavom samovražedných sklonov. Tieto skutočnosti sú nepochybne známe aj novinárom Economistu, a preto vyvodzujeme nasledujúci záver: persuzívna klíma, ktorú využité expresívne prostriedky relevantných textov vo forme idiómu v diskurze či transdiskurznej karikatúry (a vôbec „firemný diskurz“ časopisu The Economist) vytvárajú v súvislosti s myšlienkou eurozóny ohrozenej zbytočnými, nesprávnymi či nedostatočnými opatreniami európskych politikov, má za „ideologický“ cieľ presvedčiť verejnosť o nutnosti opatrení iných, správnejších a ráznejších, ktoré zabránia potopeniu Titaniku, prípadne vybuchnutiu časovanej bomby. Diskutovať o miere, akou tieto produkty mediálneho diskurzu prispeli k formovaniu budúcej sociálnej skutočnosti, by sme isto mohli dlho. V každom prípade jej aktuálny stav nahráva priznaniu aspoň čiastočného príspevku úsudku novinárov, resp. ekonómov píšucich pre The Economist, ako aj úspešnosti takejto politiky. Dôkazom sú optimistické správy o pozitívnych perspektívach eurozóny na aktuálny rok 2014⁴⁸.

Why the tail wags the dog (E 6. 11. 2011)

Plné znenie tohto idiómu, jeho význam a preklad tak náš vlastný, ako aj prevzatý zo slovníka sú nasledovné: *the tail wagging the dog* - if you describe a situation as the tail wagging the dog, you mean that the least important part of a situation has too much influence over the most important part; (v preklade: Chvost krútiaci psa/psom; ak opisujeme určitú situáciu tak, že chvost krúti psom, chceme tým povedať, že najmenej dôležitá súčasť situácie má príliš veľký vplyv na jej najdôležitejšiu časť.) V Kvetkovom Anglicko-slovenskom frazeologickom slovníku nachádzame takúto definíciu: „Chvost

⁴⁷ V tomto prípade ide o tzv. transdiskurzívnosť, nakoľko bol v mediálnej komunikácii použitý grafický typ diskurzu (obrázok – karikatúra) v spojitosti s tradičným (verbálnym) diskurzom.

⁴⁸ <http://finweb.hnonline.sk/komentare-patrie-160/eurozona-sa-docka-odmeny-tento-rok-by-sa-jej-malo-darit-600379>

krútiaci hlavou“, stúpenci kontrolujú vodcu, situácia, keď organizácia diriguje vedúceho a nie naopak“ (1991, s. 513)

Vzhľadom na konkrétny článok, z ktorého bol tento idióm vybratý, ide o jeho uplatnenie pri opise situácie vo svetovej ekonomike, kde *Two decades ago economic models treated the developing world like a dog's tail, wagged this way and that by rich countries but too small to affect them. Now the tail wags the dog*; (v preklade: Rozvojové krajiny boli v rámci ekonomických modelov ešte pred dvomi desaťročiami považované za „chvost“, ktorým podľa potreby krútili bohaté západné štáty, no ktorý bol príliš malý na to, aby mal na ne vplyv. V súčasnosti už „chvost krúti hlavou“). Zámerne sme z článku odcitovali aj záverečnú časť textu, ktorá zhrňa jeho obsah a priamo korešponduje s horeuvedeným výkladom. Ukazuje totiž príkladné „vyťaženie“ použitého idiómu, jeho aktualizáciu a fragmentáciu až do tej miery, že ho rozkladá na bežné prirovnanie (*like a dog's tail – ako psí chvost*), či metaforu (*dog's tail wagged this way and that by rich countries – psí chvost, ktorým bohaté krajiny krútia podľa vlastnej ľubovôle*). Autor sa nakoniec vracia k plnému zneniu pôvodného idiómu (*Now the tail wags the dog – Teraz chvost krúti psom/hlavou*) a myšlienkovito tak uzatvára kruh, ktorý má svoj začiatok v titulku (*Why the tail wags the dog – Prečo chvost krúti psom/hlavou*).

Pragmatickým zámerom autora takéhoto dôkladného vyťaženia sémantiky idiómu je vytvorenie kontaktu nielen medzi myšlienkami v rámci vlastného (kon)textu, ale tiež medzi textom a čitateľom. J. Hoffmannová na túto tému píše: „V základoch sémiotiky zformovaných Ch. S. Peircem a Ch. Morrisem predstavuje pragmatika (tretí člen triády syntax – sémantika – pragmatika) vzťahy medzi znakmi a ich užívateľmi“. (1997, s. 96) Preto ak platí, že považujeme idióm za jazykový znak, a čitateľa za jeho užívateľa, pragmatický uhol pohľadu nám odкрýva vzťah medzi nimi podmienený situáciou – teda kontextom a faktormi ovplyvňujúcimi spôsob vnímania čitateľa. Výsledkom bude nielen sémantická/kognitívna zložka získanej informácie, ale tiež postoj čitateľa k tejto informácii, ktorý môže byť ovplyvnený postojom autora textu. A tu je ukrytý ďalší pragmatický zámer, na ktorý sú idiómy so svojím inherentným hodnotiacim postojom výborným nástrojom. V našom konkrétnom prípade je vzhľadom na použitý idióm zrejmé, že autor situáciu ironizuje. Kumulácia viacerých variantov zvyšuje prirodzenú expresivitu idiómu aj celého textu a iróniu tak posúva až do sarkazmu, čím autor niekoľkokrát „podčiarkuje“ a tým priam „podsúva“ svoj odkaz čitateľovi. Ako s ním naloží čitateľ – teda s použitím pragmalingvistickej austinovskej terminológie, aká bude perlokúcia daného rečového aktu – záleží na každom individuálne. No pragmatické súvislosti využitia

konkrétnych jazykových znakov sú dôležitou súčasťou ich hodnotenia a uplatnenia.

“Trickle-up” economy (FT 27. 7. 2011)

Pôvodne šlo o kolokáciu, teda ustálené slovné spojenie s metaforickým základom, ktorú jej odborný význam a jasná tendencia ku frazeologizácii posunuli do kategórie odbornej frazémy (idiómu) až odborného termínu. Stotožňujeme sa s názorom M. Polčicovej, že prienik metafor a ich postupné ustaľovanie, a tým prechod k ďalšej významnej skupine obrazných výrazových prostriedkov – ku frazeologickým jednotkám, ako aj neuvedenie si ich prítomnosti vo výrazoch už terminologického charakteru sú prejavom dynamiky týchto vyjadrovacích prostriedkov (2007, s. 4). Vysvetlenie významu tentoraz nachádzame v odbornom termíne, z ktorého je odvodený.

*Executive pay: The trickle-up effect*⁴⁹ (Manažérske platy: * efekt presakovania smerom hore)

The trickle-up effect is an economic theory used to describe the flow of wealth from the poor to the affluent; it is opposite to the trickle down effect. (V preklade: Efekt presakovania smerom hore je ekonomická teória, ktorou sa opisuje tok bohatstva od chudobných k bohatým; je opakom *efektu presakovania smerom dolu.)

Cesta vzniku, resp. odvodenia tejto odbornej frazémy, resp. odborného termínu od pôvodného je naznačená v nasledujúcom úryvku zo zdrojového textu: Whereas once it was hoped that the benefits of liberal capitalism would trickle down to lower earners, many people now complain that we have a “*trickle-up*” *economy*. (V preklade: A hoci sme kedysi dúfali, že výdobytky liberálneho kapitalizmu budú presakovať aj smerom dolu, k ľuďom s nižšími príjmami, mnohí sa teraz sťažujú, že máme „*ekonomiku presakovania smerom hore*“.) Produktívnosť pôvodného metaforického základu, resp. frazeologizovanej bázy tohto termínu je zrejmá pri pohľade na ďalšie odvodeniny (rovnako odborného charakteru) s jasne determinovaným konotačným príbuzenským vzťahom: A *trickle-up program* B *trickle-up innovation* (novinka/inovácia) C *trickle-up poverty* (chudoba).

Všetky tieto novšie pojmy skutočne svojím významom súvisia s pôvodným termínom a teda ekonomickou teóriou *trickle-up effect*. Jej produktom je totiž aj boj proti chudobe cez motivačné programy mikropôžičiek na podnikanie nemajetných ľudí (*trickle-up program*), ktorí zvýšením vlastnej životnej úrovne v konečnom dôsledku prispejú k ziskom bohatých (nakoľko budú schopní nakupovať viac statkov). Obchodníci

---

⁴⁹ <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/0a752f2e-b883-11e0-8206-00144feabdc0.html#axzz1UiF87HUU>

hľadajúci nové cesty úspešného predaja niektorých (najmä technologických) inovácií zasa využívajú ich premiérové uvedenie na trh nie v rozvinutých, ale práve rozvojových krajinách (*trickle-up innovation*) argumentujúc, že najväčší záujem o novinky majú tí, ktorí ich najviac potrebujú. Nuž a odporcovia prezidenta Baracka Obamu majú jednu zo svojich vlajkových lodí v knihe Michaela Savagea *Trickle Up Poverty*, ktorá predostiera tristnú budúcnosť fatálneho rozšírenia chudoby v USA v dôsledku opatrení Obamovho kabinetu (napr. systém štátneho zdravotného poistenia pre všetkých). V poslednom prípade ide o kontextovú aktualizáciu, ktorou sa oblúkom vraciame k médiám a významu idiémov v popularizujúcich odborných textoch – Savageova kniha je politickým bestsellerom a on sám je známym rozhlasovým moderátorom kontroverznej talkshow, autorom a konzervatívnym politickým komentátorom⁵⁰.

Spolu s F. Čermákom môžeme teda konštatovať, že „úzké sepětí výsledného významu (smyslu) idiomu s kontextem je dáno... vysokou mírou potenciálnosti a neurčitosti, resp. vágnosti jeho významu. Idiomatický význam takto povoľuje poměrně snadnou a často neobvyklou aktualizaci“ (2007, s. 39).

---

⁵⁰ <http://www.michaelsavage.wnd.com/>

3.2 Kritická diskurzna analýza vybraných komentárov s dôrazom na frazémy a ich funkciu

V nasledujúcich kapitolách predkladáme výsledky nášho primárneho výskumu v podobe analýz vybraných komentárov z elektronických vydaní denníkov HN a FT a týždenníkov T a E. Texty sú analyzované podľa Faircloughovej (2003) schémy textovej analýzy tvoriacej fundament kritickej diskurzne analýzy (CDA) v širšom zmysle, pričom výber relevantných aspektov je uskutočnený v duchu demokratických pravidiel CDA s ohľadom na potreby záverečnej komparácie a verifikácie hypotéz. Najväčší dôraz pritom pochopiteľne kladieme na predmet nášho výskumu v užšom zmysle, to jest frazémy, a ich pragmatickú funkciu v kontexte daného komentára/diskurzu. Pri interpretácii jednotlivých frazém pritom vychádzame predovšetkým z internetových lexikografických zdrojov, ktoré uvádzame v zozname bibliografických odkazov. Vzhľadom na neprítomnosť štandardných aspektov referencií (rok vydania, strana) sa na ne priamo v texte pri konkrétnych prípadoch neodvolávame.

3.2.1 Kritická diskurzna analýza komentárov v denníku Hospodárske noviny

Hospodárske noviny (HN) sú celoštátny mienkotvorný denník s dôrazom na ekonomiku, v súčasnej podobe na Slovensku vychádzajúci od januára 1993, hoci svoju históriu začali písať už pred 115 rokmi. Prvé číslo vyšlo totiž 15. januára 1899, v období silnej maďarizácie a sociálneho útlaku. Vychádzali v Martine a tlačil ich Knihtlačiarenský účastinársky spolok v Martine⁵¹. Zo všetkých slovenských denníkov venujú HN najviac priestoru slovenskej i zahraničnej ekonomike, čo je aj dôvodom nášho výberu tohto denníka ako zdroja textov do korpusu.

HN sú členom federácie Európskej ekonomickej tlače European Business Press⁵² a jeho vydavateľom je vydavateľstvo Ecopress, a.s., ktoré v súčasnosti vlastní český miliardár slovenského pôvodu a zároveň nový český vicepremiér a minister financií Andrej Babiš. Meno aktuálneho majiteľa vydavateľstva Hospodárskych novín, hoci je to temporálny údaj z kategórie premenných s potenciálne vysokou mierou substitučnosti, sme

---

⁵¹ <http://medialne.etrend.sk/tlac-spravy/hospodarske-noviny-dnes-maju-devatnast-rokov.html>

⁵² http://sk.wikipedia.org/wiki/Hospod%C3%A1rske_noviny

spomenuli zámerne. Je totiž súčasťou naďalej prebiehajúcich diskusií týkajúcich sa nestrannosti žurnalistiky (pozri kap. 1.1) nielen na Slovensku. Ďalším momentom je členstvo v uvedenej európskej federácii ekonomických periodík, ktoré na svojej titulnej webovej stránke v rámci príhovoru predsedu Bariela Capolina uvádza⁵³: „Väčšina tradičných inzerentov v obchodných novinách je vo vážnej kríze. Okrem toho rastúca koncentrácia bánk a veľkých korporácií potenciálne ohrozuje konkurenciu a s ňou všetko, čo slobodná tlač zastupuje a podporuje.“ Z uvedeného pre nás vyplýva nárokovanie si Hospodárskych novín na tradičnú funkciu „strážneho psa“ demokratických princípov v spoločnosti a s tým súvisiacich trhových princípov v ekonomike. Analýza vybraných komentárov nám ukáže, či to tak skutočne je, ako sa to odráža v jednotlivých textoch a ako sa na tom podieľajú frazémy.

3.2.1.1 Komentár HN 26. 12. 2012

Po prečítaní tohto komentára sa recipient neubráni spontánnemu zhodnoteniu postoja, ktorý z neho nepochybne vyplýva: irónia až sarkazmus. Spätný pohľad na titulok („Kde nič nie je, ani lekár neberie“) tento náhľad potvrdzuje. Je totiž aktualizáciou príslovia, teda paremiologického útvaru svojou povahou blízkeho frazémam.⁵⁴ Ako východisko na realizáciu jeho aktualizácie bol použitý všeobecne známy štandardný variant znejúci *Kde nič nie je, (tam) ani smrť neberie*, hoci existuje aj niekoľko ďalších: *Kde nič nieto, tam ani smrť neberie*; *Kde nič, tam ani smrť nechodí*; *Kde niet (nieto), tam ani smrť neberie (nechodí)*; *Kde nič nie je, ani čert neberie*. Jeho význam (je zbytočné chcieť niečo z prázdneho zdroja), platnosť a využitie sú vzhľadom na kontext univerzálne a ako reprezentant parémií má s frazémami spoločný inherentne zakódovaný hodnotiaci aspekt. Aktualizácia so špecifickou paradigmatickou zámenou podmetu v druhej vete parataxy je však, na rozdiel od uvedených variantov nemeniacich základný význam, vysoko účelová s ohľadom na tému, ktorou sa komentár zaoberá a ktorá príznačne súvisí s lekármi. Významový posun je teda možné interpretovať nasledovne: pre lekárov je zbytočné chcieť niečo z prázdneho zdroja, pričom je však dôležitá viacvýznamovosť expresívneho spojenia lekárov so smrťou v rámci paradigmatickej zámeny, ktorá rezonuje

---

⁵³ <http://www.european-business-press.com/>

⁵⁴ Podľa Mlacka (1984, s. 125-126) sa paremiológia pohybuje na hraniciach frazeológie a patrí do nej len pri veľmi širokom chápaní. Na druhej strane sú práve príslovia tou zložkou paremiológie, ktorú je možné do frazeológie bez väčších výhrad zaradiť (relatívna podobnosť kvantitatívnych a najmä kvalitatívnych charakteristík)

„v pozadí“. Vychádzame pritom z predpokladu, že pri aktualizáciách frazém prebieha kognícia pomocou priradenia štandardného variantu a odvodenia jej posunutého významu na základe dosadenia aktualizovaného konštituentu do pôvodnej schémy.

Ak by sme potom vzali Faircloughovu analýzu *vice versa*, aspektu hodnotenia z hľadiska želanosti či neželanosti analyzovanej udalosti prisúdime jasné znamienko mínus, a to nielen na základe interpretácie samotnej parémie. Konkrétne informácie o spoločenských udalostiach obsiahnuté v komentári poukazujú na postup súkromných lekárov snažiacich sa prinútiť zdravotné poisťovne k navýšeniu platieb o dvadsať percent. Komentátor okrem iného poukazuje na istú nemorálnosť ich požiadaviek v súvislosti s „altruistickým“ argumentom, že peniaze potrebujú na zvýšenie plátov svojich sestier. Taktiež ich snaženie porovnáva s (vtedy) nedávnym štrajkom nemocničných lekárov, ktorý zrejme vnímal pozitívne (odkaz na aroganciu moci, s ktorou lekári zápasili). Hodnotenie aktivít lekárov z privátnych ambulancií však vyznieva rozhodne menej pozitívne tak vzhľadom na vyššie uvedené, ako aj obvinením z vydierania poisťovní odmietnutím podpísať s nimi zmluvy, čo by pre poisťovne znamenalo nedodržanie zákonom stanovenej minimálnej siete ambulancií praktických lekárov. Práve do tohto kontextu potom zapadá parémia použitá (aj) v titulku, ktorý – vďaka kontextu – zároveň poukazuje na zlodejské praktiky v štátnom sektore, tu konkrétne v rezorte zdravotníctva.

Koncept odlišnosti tu vystupuje reprezentovaný súkromnými lekármi stojacimi v opozícii voči zamestnancom v štátnych nemocniciach. Autor túto odlišnosť zdôrazňuje konfrontačne znejúcim vykreslením parametrov súkromného podnikania v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti s dôrazom na rôzne „nekalé“ praktiky, verejnosťou obvykle vnímané veľmi citlivo („Súkromná ambulancia je *lukratívne podnikanie*. *Lekár sa nemusí stresovať*, či bude mať dostatok objednávok a či mu odberateľ zaplatí. Podniká na regulovanom trhu, *bez reálnej konkurencie* a *s istými platbami* zo systému. Občas sa mu aj podarí *ošmeknúť poisťovňu* o pár eur za *fiktívne výkony*, alebo *vytiahnuť pár drobných z vrečka pacienta*, trebárs za prednostné vyšetrenie. Raz za čas, tak *dvakrát do roka*, mu nejaká *farmafirma zaplatí dovolenku*.“). Aj z tejto časti textu je možné vyextrahovať sarkastický tón a za ním skrytú frustráciu, pohrdanie, závisť a ďalšie negatívne emócie, ktoré autor zrejme „číta“ v spoločnosti a „zrkadlí“ ich sebe vlastným spôsobom. V každom prípade ide o konštatovanie tejto rozdielnosti mocou (reprezentovanou štátnym sektorom), ktorá sa ju snaží zastierať na úkor noriem.

Intertextuálnosť tohto komentára je bohatá a vzhľadom na elektronický formát sa prejavuje predovšetkým priamo, teda hypertextovými linkami (napr. Doktor -

podnikatelia však majú tiež vcelku účinnú páku; Zdravotné poisťovne sú zo zákona povinné udržiavať minimálnu sieť; Raz za čas... mu nejaká farmafirma zaplatí dovolenku). V texte sa však nachádzajú aj mnohé nepriame odkazy na súvisiace, najmä predchádzajúce udalosti a tým prirodzene aj texty (*Po nemocničných lekároch si pýtajú svoje aj tí súkromní. Rozdiel je v tom, že hoci by začali okamžite štrajkovať, nikto o život nepríde.*) Citáty v priamej reči sa v komentári nenachádzajú, no nepriama reč je prítomná (Zvlášť keď zvážime ich *nahlas deklarovaný altruistický motív.*), ako aj subjektívna interpretácia pocitov či motívov (Súkromných lekárov *ukrutne frustruje*, že kým oni legálne zarábajú slušné peniaze, vyvolení v štátnom sektore ich dokážu veľa ukradnúť. *Keď sa im už nemôžu vyrovnáť, radi by sa aspoň priblížili.*)

Pokiaľ ide o hodnotové domnienky, môžeme ich načrtnúť autorovým až cynickým pohľadom na morálnu úroveň súkromných lekárov, najmä výhodné podmienky a neférové benefity ich podnikania. V pozadí sa preto s vysokou pravdepodobnosťou nachádzajú autorove presvedčenia o potrebe väčšej transparentnosti a kontrole ich účtovníctva (poukazovanie na príležitostné „ošmeknutie“ poisťovní za fiktívne výkony) naviazané na ideologickú preferenciu neregulovaného voľného trhu (Lekár sa nemusí stresovať, *či bude mať dostatok objednávok a či mu odberateľ zaplatí. Podniká na regulovanom trhu, bez reálnej konkurencie a s istými platbami zo systému.*). Ďalej tak usudzujeme z alúzií na masívne krádeže z rozpočtu rezortu zdravotníctva, čo svedčí o zlom fungovaní kontroly štátnej moci vrátane finančných tokov. Mieru autorovho roztrpčenia nad stavom vecí však najlepšie vystihuje záverečná pointa, ktorou svoj postoj dáva jednoznačne najavo (*A keď už nemajú čo ukradnúť, skúsia vydieranie*). Okrem silnej expresivity obsiahnutej vo formálne neutrálnej lexéme „vydieranie“ nesie celá výpoveď ilokučnú záťaž vyriešeného obvinenia a zároveň poukazuje späť na titulok, od ktorého sa odvíja. V tomto zmysle môžeme interpretovať aj vyššie sémantické vzťahy, resp. hĺbkovú štruktúru textu, kde načrtávame schému „situácia – interpretácia“.

Čo sa týka syntaxe, tá je veľmi rozmanitá, pričom určiť prevalenciu para- či hypotaktických súvetí nie je možné vzhľadom na ich rovnomerné zastúpenie. Z hľadiska spôsobu sú všetky vety oznamovacie, autor teda nesiahol po žiadnej (rečnickej) otázke, ani rozkaze či zvolaní. Z pragmatického hľadiska môžeme len niekoľko viet považovať za isté propozície, resp. konštatovania faktov bez ich inherentného hodnotenia. Väčšine môžeme aj na individuálnej báze priradiť určitú evaluačnú hodnotu, ktorá je vo väčšine prípadov totožná s generálnym negatívnym hodnotením uvedeným na začiatku tejto kapitoly (*Pozitívny obraz ruší len to, že lekári žiadajú dvadsaťpercentné navýšenie platieb. To by*

bolo priveľa, aj keby sme uverili, že už teraz odovzdávajú všetky svoje príjmy sestrám, a oni sami žijú len z toho, čo vo voľnom čase vyžobujú pred poliklinikou.)

K otázke partikulárnych diskurzov a ich prípadného miešania v tomto prípade poznamenávame, že pozorujeme iba jeden diskurz zodpovedajúci žánrovo-štylistickému zaradeniu textu v súlade s predmetom skúmania našej práce v širšom zmysle (pozri kap. 1.4), teda novinovému komentáru napísanému publicistickým štýlom, ktorý zahŕňa prvky štýlu odborného (*Zdravotné poisťovne sú zo zákona povinné udržiavať minimálnu sieť*) aj umeleckého (*No to sú len omrvinky z koláča, ktorý krájajú práve v poisťovniach*).

Spoločenský aktéri, na konanie ktorých je text zacielený, sú tu klasifikovaní podľa kritéria profesie a v danom kontexte je ich správanie aktívne – snaha o navýšenie platieb z poisťovní, teda nárast vlastných príjmov aj za cenu použitia neférových prostriedkov. Procesy, do ktorých vstupujú, sú povahy verbálnej (*ich nahlas deklarovaný altruistický motív*) aj materiálnej (*legálne zarábajú slušné peniaze*).

Časopriestorové vzťahy sú pomerne jednoduché a priehľadné. Časový aspekt je čisto lineárny, odvíja sa od minulých udalostí (nedávny štrajk nemocničných lekárov) k súčasným (hrozba súkromných lekárov odmietnutím podpísania zmlúv s poisťovňami). Interpretácia týchto udalostí najmä z hľadiska motívov lekárov a podmienok ich pôsobenia na trhu zdravotnej starostlivosti je potom mimočasová, resp. nadčasová (v zmysle kontinuity). Z pohľadu (mentálneho) priestoru sa v jednotlivých odsekoch pohybujeme v závislosti od aktuálnej témy medzi štátnymi nemocnicami, zdravotnými poisťovňami a súkromnými ambulanciami, pričom každý priestor sa prirodzene viaže na zodpovedajúci čas.

Najfrekvencovanejším explicitným ukazovateľom používaným na vyjadrenie epistemickej modálnosti je podmieňovacie súvetie (napr. *hoci by začali okamžite štrajkovať, nikto o život nepríde; To by bolo priveľa, aj keby sme uverili...*). Modálne slovesá sa však vyskytujú aj v jednoduchých vetách (Vzhľadom na aroganciu moci... *by mohol byť* ich súčasný postup celkom sympatický) a využité sú aj modálne príslovky určujúce mieru pravdivosti tvrdenia (Doktori - podnikatelia však majú tiež *vcelku* účinnú páku). Explicitné markery deontickej modálnosti v podobe sémanticky adekvátnych modálnych slovies sme identifikovali iba v dvoch prípadoch (*Zdravotné poisťovne sú zo zákona povinné udržiavať...*; *Lekár sa nemusí stresovať*). Úroveň záväznosti je v prvom prípade vysoká, podporená navyše odkazom na zákon. V tom druhom je len stredná, resp. nízka – lekár sa nemusí stresovať, no zároveň mu to nikto nezakazuje (čo je, striktné vzaté, logický úsudok, no zároveň z praktického hľadiska logický nezmysel).

Posledným a najdôležitejším aspektom našej analýzy sú frazémy uplatnené v komentári. V úvode sme analyzovali titulok v podobe aktualizovanej parémie, ktorý v súlade s pravidlami publicistiky naznačuje obsah a zároveň „určuje tón“ celého komentára. Konštatovali sme tiež blízkosť paremiológie a frazeológie tak v konštrukčnej, ako aj významovej a funkčnej rovine. Teraz sa pozrieme na konkrétne frazémy, ktoré autor komentára použil.

1. Doktori - podnikatelia však *majú* tiež vcelku účinnú *páku*. Frazému *mať na niekoho/niečo (dobrú/účinnú) páku* sme v dostupných lexikografických zdrojoch (tradičných ani elektronických) nenašli. Naše subjektívne vnímanie jej zaužívanosti a petrifikovanosti je však pomerne intenzívne a preto ju klasifikujeme ako frazeologický neologizmus. Význam fyzikálnej podstaty princípu páky (vd'aka predĺženému ramenu je na vyvinutie dostatočnej mechanickej práce potrebná menšia pôsobiaca sila) môže byť prenesený na akýkoľvek predmet ľudskej činnosti. V našom prípade ide o súkromných lekárov využívajúcich z hľadiska vynaloženej energie pomerne nenáročný postup, ako „zatlačiť“ na poisťovne. Postojový element je vzhľadom na kontext v tejto časti komentára ešte vcelku pozitívny, dokonca v ňom identifikujeme prímes obdivu – azda nad bystrosťou, ktorá lekárom umožnila danú „páku“ vytvoriť a použiť. Zároveň však registrujeme iróniu, ktorá naznačuje nesúhlas a negatívne hodnotenie

2. Občas sa mu aj podarí... *vytiahnuť pár drobných z vrecka* pacienta. Štandardný variant tejto frazémy má tvar *vytiahnuť (niekomu) peniaze z vrecka*. Zrejme ide o frazeologický internacionalizmus, pretože aj v angličtine existuje idióm s analogickou formou aj významom (*pull money out of someone's pocket*). Nahradenie nocionálneho menného konštituentu „peniaze“ synonymickým syntagmatickým spojením „pár drobných“ nemení význam, ale intenzifikuje expresívnosť frazémy. Navyše má – v súlade so spomínaným „základným tónom“ komentára – príznak irónie, ktorou poukazuje na v skutočnosti značný obnos peňazí, ktorý môžu lekári vyťahovaním „pár drobných“ z vreciek jednotlivých pacientov získať. Zapadá teda tiež do ilokučného aktu obvinenia, ktorý sme celému textu prisúdili.

3. No to *sú len omrvinky* z koláča, ktorý krájajú práve v poisťovniach. Ďalšia frazéma bez garancie, resp. kodifikácie, no so 17 500 výsledkami vo vyhľadávači Google pre opäť automaticky identifikovateľný štandardný variant *ujdu sa (len/iba) omrvinky* vo forme futúra a 56 800 v präterite *ušli sa (len/iba) omrvinky*. Morfologicky je táto frazéma obmedzená na tieto dva gramatické časy/varianty, prítomnosť je pre sloveso „ujst' sa“ neformulovateľná (sémanticky sa môže vyjadriť neutrálnym synonymom „dostať“).

Zrejme preto je v aktualizácii odkazujúcej na súčasný stav, ktorá bola vytvorená v texte, slovesný konštituent vo význame „dost(áv)at“ nahradený stavovým slovesom „byť“. Frazéma sa tak navyše stáva súčasťou väčšieho metaforického, resp. metonymického celku, ktorým citovaná záverečná veta je. Do neho je zakomponovaný aj pomyselný koláč, z ktorého sa tie omrvinky drobia. Hodnotiacou zložkou odkazujeme na už pomenované prívlastky irónie a obvinenia, čo je v súlade s celkovým vyznením komentára.

4. ...kým oni legálne *zarábajú slušné peniaze*...

Anglický ekvivalent tejto frazémy znie *make decent money* a translatologicky je v doslovnom súlade s našim príkladom. V slovenčine je však rozšírenejší variant *zarobiť slušný balík peňazí*. V našom príklade je táto frazéma použitá v rámci zmiešaného zloženého súvetia (Súkromných lekárov ukrutne frustruje, že kým oni legálne *zarábajú slušné peniaze*, vyvolení v štátnom sektore ich dokážu veľa ukradnúť), v ktorom funguje viacero expresivizačných mechanizmov. Okrem príslovky *ukrutne* v prvej vete hypotaxy a našej frazémy vo vete druhej je to aj adjektívom vyjadrený podmet *vyvolení* a najmä „elektrizujúce“ verbum *ukradnúť* zmodalizované kvantifikátorom *veľa* v poslednej vete súvetia. Frustrácia explicitne pomenovaná na jeho začiatku, hoci pripisovaná samotným lekárom, sa tak stupňuje a vrcholí nasledujúcou elipsou nadväzujúcou práve na zakázanú činnosť (kradnutie) a podčiarkujúcou jeho rozsah (*Veľmi veľa*.). Z hľadiska pragmatického kontextu má preto frazéma v jadre súvetia kľúčovú funkciu tak propozičnú (nakolko je zároveň nositeľom informácie o platoch lekárov), ako aj evalvačnú (platy nie sú až také zlé, no horšia je skutočnosť únikov v štátnom sektore).

Je veľmi ťažké, ak nie nemožné odhadnúť, do akej miery a či vôbec tento komentár ovplyvnil názory svojich čitateľov, nehovoriac o ďalšom vývine udalostí (sociálno-konštrukčný účinok). Faktom však je, že súkromní lekári však svoje požiadavky stiahli a „neplánujú nátlakové akcie pre chýbajúce zdroje v zdravotníctve“⁵⁵. Časť z nich dokonca našla vlastné prebytočné zdroje na zvýšenie platov svojich sestier vyplývajúce z (vtedy) nového zákona. V každom prípade sa subjektívne hlásime k názoru vyjadrenému v komentári vrátane širšieho kontextu a oceňujeme tvorivú schopnosť autora glosovať situáciu pomocou pestrej škály príznakovej lexiky vrátane frazém.

⁵⁵ <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/173714-ambulantni-lekari-hrozili-strajkom-aj-ked-zdroje-nie-su-strajk-neplanuju/>

3.2.1.2 Komentár HN 27. 6. 1013

Expresívne znejúci titulok tohto komentára „Nie každá je Bejby“ je implicitne intertextový, interdiskurzívny aj intermediálny, pretože odkazuje na minulú udalosť mnohonásobne reflektovanú v rôznych textoch, diskurzoch a médiách. Konkrétne šlo o známu kauzu odpočúvania novinárov z novembra 2011⁵⁶, ktorá okrem iného prezradila prepojenie (v tom čase) exministra vnútra SR Róberta K. s novinárkou Vandou V. z istého mienkotvorného denníka. Dôvernosť ich vzťahu mala byť vyjadrená tým, že ju v rozhovore tituloval „miláčik“ alebo „bejby“. Podľa prepisov policajného odpočúvania jej exminister dával zadania ohľadom tém, ktoré je potrebné v denníku „pokrývať“, ako aj času a spôsobu, akým sa to má vykonať. Okrem narušenia dôveryhodnosti samotnej novinárky a príslušného média bolo dôsledkom kauzy aj niekoľko trestných oznámení a, do istej miery, tiež verejná diskusia o zákonnosti takýchto praktík a práci tajných služieb vôbec. Je tu teda inherentne prítomný celý reťazec predchádzajúcich udalostí, priamo či nepriamo⁵⁷ súvisiacich s témou nami analyzovaného komentára, ktorým je tunelovanie (pre zmenu) vojenského spravodajstva a s tým súvisiace odporúčenie policajného prezidenta investigatívnej novinárke HN, aby o téme nepísala. Reč bola dokonca i o určitom vydieraní pripomínaním jej materstva (a teda zrejme možného ohrozenia jej detí).

Implicitná intertextuálnosť je tu teda rozsiahla a mnohovrstevná, hoci explicitný, špecificky označený hypertextový odkaz je v komentári iba jeden (*Tajné služby sa otriasajú v základoch*). Nenachádzajú sa v ňom ani citáty či priame odvolania na iné texty. Autor sa zrejme spolieha na ich kontextové včlenenie, ktoré však vyžaduje vysokú mieru informovanosti a úroveň kognitívnych, resp. pamäťových schopností adresátov. S tou zjavne počítá aj pri výstavbe textu, ktorý je opäť výrazne naplnený metaforami a ďalšími figúrami, z ktorých najustálenejšie kvalifikujeme ako frazémy. Pretože pokiaľ je jednou z funkcií frazém text zhutňovať, vyžadujú aj schopnosť dešifrovať tak jeho vysoko koncentrované informačné nasýtenie, ako aj mimojazykové (t.j. sociálne) presahy.

Domnienok obsiahnutých v texte je značné množstvo. Z začať môžeme vtipnou, hoci v danom kontexte nepodstatnou narážkou na (údajnú) skutočnosť, že niektoré poľské

---

⁵⁶ <http://www.topky.sk/cl/10/1292039/Kalinak-zrejme-ukoloval-novinarku-Pravdy--Podla-prepisov-jej-hovoril-bejby>

⁵⁷ Nepriama súvislosť je aj s prípadmi šikanovania novinárov počas iných vlád, najmä Mečiarovej, naznačenými priamo v texte.

potraviny obsahujú konské mäso⁵⁸: 1. Keby bol Glváč naozaj jeho *koňom*, bol by dobrý tak do *poľských párkov*). Hoci ide o obrazné pomenovanie, referencia na spomínanú kauzu je zrejímavá. Nasledujúca domnienka už explicitne poukazuje na hlavnú tému: 2. *V takto medializovanej kauze musí byť veľmi nekomfortné, že nie každá novinárka je „Bejby,“* a týka sa autorovho vyvodzovania na základe minulých udalostí. Ďalšia sa týka spomínaného „odporúčania“ policajného prezidenta pre novinárku HN: 3. *Ak nedokáže dať redaktorke takéto odporúčanie právne relevantným spôsobom, vôbec ho nemá čo dávať*. Kľúčová je však tá, ktorou poukazuje na procesy pravdepodobne prebiehajúce v tajných službách: 4. Momentálne však *ide zrejme o viac. Tajné služby sa otriasajú v základoch. Zjavne v nich prebieha mocenský boj*, ktorý presahuje obvyklé vnútorné šarvátky. Z nej potom komentátor vyvodzuje záverečnú pointu, ktorú takisto označíme ako domnienku s podtitulom „varovanie“: 5. *Jedného dňa sa môžeme prebudiť do policajného štátu, ktorý bude Fico, alebo jeho korunný princ, riadiť cez svoju tajnú políciu*. Túto zároveň môžeme charakterizovať aj ako „ideologickú“ v tom zmysle, že poukazuje na ohrozenie aktuálneho (demokratického) zriadenia a údajnú perspektívu vládnutia pomocou totalitných nástrojov (tzv. policajný štát).

V citátoch uvedených v predchádzajúcom odseku sú tiež takmer vyčerpané príklady ukazovateľov epistemickej modality, ktoré sa v texte nachádzajú (kompletné podmieňovacie súvetia v 1. a 3.; modálne slovesá v 2. *musí byť nekomfortné* a 5. *jedného dňa sa môžeme prebudiť... ktorý bude Fico... riadiť*; epistemické príslovky v 4. *ide zrejme o viac; zjavne v nich prebieha*). V predchádzajúcom odseku chýba iba nasledovná myšlienka, resp. domnienka obsahujúca epistemické modálne slovesá: „A riaditeľ SIS... pripravuje návrh nového zákona... v ktorom *by mali* súčasní „eštebáci“ dostať aj výkonné právomoci. Také, aké *má* mať iba polícia“.

Deontická modálnosť je viditeľne, teda explicitnými markermi vyjadrená tiež viacnásobne, prevažne pomocou modálnych slovies (Ešte aj tunelovanie Vojenského spravodajstva *musia* upratať policajti; nie každá novinárka je „Bejby“, ktorej *by mohol* Ficov korunný princ „Kali“ zavolať; svedčí o mimoriadnom zúfalstve, ak *musí* policajný prezident osobne požiadať; Zatiaľ však *musia* zneužívať tú normálnu). Vyskytlo sa aj vyjadrenie plnovýznamovým slovesom s modálnym významom: Policajt však *môže* robiť iba to, čo mu zákon vyslovene *dovoľuje*.

Sémantická schéma textu vyzerá z nášho pohľadu nasledovne: problém – analógia –

---

⁵⁸ <http://www.aktuality.sk/clanok/224786/tesco-naslo-konske-maso-v-mrazenej-sekanej/>

úsudok/domnienka o hrozbe. Syntakticky je text vybudovaný prevažne zo zložených súvetí, ktoré sú miestami „spestrené“ jednoduchými a eliptickými vetami (*S veľmi pochybným motívom. A nielen za Mečiara*). Ich prevládajúca kauzálnosť je priam inherentná v téme, ktorou sú de facto viaceré kauzy. Všetky vety sú oznamovacie a pokiaľ ide o ich funkcie v rečovom prejave, vyskytujú sa tak propozičné konštatácie faktov (*Šikanovanie novinárov napokon nie je ničím novým*), ako aj hypotézy (*Momentálne však ide zrejme o viac*), predpovede s prímou varovania (*Jedného dňa sa môžeme prebudiť do policajného štátu*) a najmä hodnotenia (*Vždy, bez výnimky, to znamenalo, že novinár je na dobrej stope a gaunerí majú strach*). Hodnotenie ako hlavný pragmatický aspekt je samozrejme implicitne vyjadrený prakticky všade. Spoločenský aktéri sú menovaní i klasifikovaní (ako politici a predstavitelia vlády), a tiež hodnotení ako (až príliš/neželane) aktívni. Časopriestorové vzťahy nie sú jednoducho lineárne, pretože odkazmi na analogické kauzy „čas rozprávania“ nepravidelne osciluje medzi prítomnosťou a minulosťou. Iba prognóza, resp. varovanie v závere odkazuje na chmúrnú budúcnosť, no aj toto je vo finálnej vete vrátené späť do prítomnosti (*Zatiaľ však musia zneužívať tú normálnu [tajnú políciu - pozn. aut.]*). Rovnako potom sa „dej“ komentára mentálne presúva do rôznych priestorov podľa súradníc aktuálne pripomínanej kauzy.

Vzhľadom na vyššie uvedené fakty o absencii priamych citácií z iných textov konštatujeme prítomnosť jediného partikulárneho diskurzu, a teda aj žánru a štýlu. Autor komentára typicky zručne narába s jazykom na všetkých úrovniach a svojou kreativitou vytvára originálne dielo ozvláštnené množstvom príznakovej lexiky a umeleckých výrazových prostriedkov – tak, ako mu žáner a štýl diktujú. Neprekvapujú nás preto vysoká koncentrácia prirovnaní, metafor a iných trópov a figúr (*Keby bol Glváč naozaj jeho koňom, bol by dobrý tak do poľských parkov*; Ešte aj tunelovanie Vojenského spravodajstva *musia upratať policajti*; nie každá novinárka je „Bejby“, ktorej by mohol Ficov *korunný princ* „Kali“ zavolať *bárs aj v nedeľu na obed* a poslať ju *pozametať špinu pod koberec*; Zažili aj *drsnejšie výsluchy, pri hrubšom porušovaní práva, pod hrubším nátlakom*; V konečnom dôsledku to bolo vždy *dobré znamenie*; Vždy... to znamenalo, že novinár je *na dobrej stope* ; Tajné služby sa *otriasajú v základoch*; A riaditeľ SIS medzitým, *vo všetkej tichosti*, pripravuje návrh nového zákona), ale tiež expresívnej lexiky (*No svedčí o mimoriadnom zúfalstve*; Takto je to z jeho strany *sprostý nátlak*; *S veľmi pochybným motívom*; *Šikanovanie novinárov*; *Jedného dňa sa môžeme prebudiť do policajného štátu*, ktorý bude Fico, alebo jeho korunný princ, *riadiť cez svoju tajnú políciu*; Zjavne v nich prebieha *mocenský boj*, ktorý presahuje obvyklé *vnútorné šarvátky*;

v ktorom by mali *súčasní „eštebáci“* dostať aj výkonné právomoci; *gauneri majú strach*).

Z citovaných obrazných pomenovaní vyberáme pre nás kľúčové frazémy.

1. Ficov *korunný princ* „Kali“

Hoci v tomto prípade ide v doslovnom význame o politologický termín, v prenesenom význame funguje slovné spojenie ako frazéma označujúca (samozrejme) neoficiálneho „následníka (politického) trónu“, teda budúceho zástancu vrcholnej politickej funkcie údajne vybratého/preferovaného jej súčasným vykonávateľom. V kontexte slovenskej politiky je reč o premiérovi aspirujúcom na prezidentské kreslo a ministrovi vnútra, ktorý by ho mal podľa očakávania v prípade úspechu nahradiť v kresle premiérskom. Samotná frazéma je v kontexte komentára obohatená o prezývku „korunného princa“, ktorá podčiarkuje predpokladanú dôvernosť vzťahu aktérov konkretizujúcich význam frazémy. Hodnotenie zo strany autora je však v súlade s jeho hodnotením celej spoločenskej udalosti, resp. reťazca udalostí, teda negatívne. Preto aj emocionálny náboj frazémy tradične vnímame ako ironický.

2. poslať ju *pozametať špinu pod koberec*

Univerzálna frazéma v štandardnej neurčitkovej forme vyjadrujúca pokrytectvo, resp. snahu rýchlo zakryť negatívne skutky alebo ich následky. Vzhľadom na význam je úplne logická jej negatívna evaluačná hodnota a vzhľadom na kontext v skúmanom komentári jej prisudzujeme aj iróniu súvisiacu s kompletným odkazom na analogickú kauzu (*nie každá novinárka je „Bejby“, ktorej by mohol Ficov korunný princ „Kali“ zavolať bárs aj v nedeľu na obed a poslať ju pozametať špinu pod koberec*). Takáto kumulácia príznakových jazykových prostriedkov najmä obrazného charakteru môže byť veľmi efektívnym nástrojom na úspešnú implantáciu obsahov v nich ukotvených vo vedomí vnímavých prijímateľov. Zrejmý je teda vysoký stupeň jej persuzívnosti postavenej na historických a spoločenských stereotypoch: korupcia v najvyšších mocenských kruhoch, ovládanie a zneužívanie médií mocenskými kruhmi, schopnosť mocenských kruhov zahmlievať/zakrývať vlastné neetické/protizákonné konanie.

3. Tajné služby sa *otriasajú v základoch*.

Frazéma s medzinárodnou formou i platnosťou, teda frazeologický internacionalizmus; v angličtine má štandardne tvar *shake the foundations (of)*. Jej význam je pomerne priehľadný a poukazuje na spochybňovanie legitimacy či pravdivosti argumentov, inštitúcií a pod. Emócia na túto frazému naviazaná pramení azda až v atavistickom strachu z fyzického (zeme)trasenia, ktoré dokáže otriasť základmi existencie a ohroziť jej stabilitu. Obsahuje preto inherentnú hrozbu zo zrútenia existujúcich

štruktúr a teda aj existenciálny strach. Je to zrejme aj cieľ, ktorý chce jej použitím dosiahnuť autor komentára – vzbudiť obavy, ktorých oprávnenosť následne spečatuje varovaním pred nebezpečnou novou legislatívou, ktorej následky nás môžu zastihnúť nepripravených (*Jedného dňa sa môžeme prebudiť do policajného štátu*). Nedokážeme kvalifikovane posúdiť pravdivostnú hodnotu týchto tvrdení, no v súčasnosti sa stupňujúca snaha o kumuláciu moci vrátane posilnenia prezidentských právomocí zo strany oboch aktérov a ich vládnucej strany naznačuje ich opodstatnenosť.

Do tretice sa preto stotožňujeme s „ideologickým“ postojom, ktorý komentátor zaujíma v tom zmysle, že zdieľame jeho obavu z ohrozenia demokratických princípov výkonu moci a sme presvedčení o potrebe na tieto tendencie poukazovať, príp. sa v rámci možností snažiť im (za)brániť – keď nijako inak, aspoň šírením informácií.

Pokiaľ ide o sociálno-konstruktívny účinok textu, vďaka vývoju udalostí medzi časom jeho vytvorenia a súčasnosťou vieme, že k naplneniu hrozby ďalšej koncentrácie moci v rukách väčšinovej parlamentnej strany v podobe presunu premiéra do prezidentského úradu nedošlo a „korunný princ“ zostal na svojej pozícii. Do akej miery sa na tomto výsledku volieb podpísali (tradičné) mienkotvorné médiá a konkrétne komentár(e) v Hospodárskych novinách, to je úloha pre veľký sociologicko-politologický výskum. My sa obmedzíme iba na konštatovanie o kvapke v mori, ktorá však z princípu môže byť tou poslednou, čo spôsobí pretečenie pohára.

Na záver sa vrátíme k otázke naplnenia spoločenského poslania, resp. „ideologického rámca“ denníka Hospodárske noviny, ako bol definovaný v úvode. Analýza oboch komentárov naznačuje, že postoje vyjadrené ich autormi sú v súlade s týmto poslaním či rámcom, nakoľko vyjadrujú kritiku voči konaniu spoločenských aktérov, ktoré je v rozpore s etickými a demokratickými princípmi a potenciálne ohrozuje správne fungovanie nielen dôležitých spoločenských inštitúcií, resp. štátnych rezortov (zdravotníctvo, vláda, tajné služby). Rešpektujú teda moc v rukách demokraticky zvolených predstaviteľov, no zároveň pozorne sledujú spôsob uplatňovania tejto moci a upozorňujú na negatívne odchýlky od normy. Okrem toho je viditeľná snaha bdieť nad dodržiavaním pravidiel podnikania a voľného trhu, čo je v súlade s ekonomickým usporiadaním spoločnosti a preferenciami periodika usilujúceho sa zrejme o uplatňovanie komerčného modelu mediálnych systémov (podľa kategorizácie Hallina a Manciniho, pozri kap. 1.2). Do akej miery sa na fungovaní týchto princípov v budúcnosti odrazí do istej miery kontroverzná osoba majiteľa denníka je však otázka, na ktorú aktuálne nie je možné odpovedať.

3.2.2 Kritická diskurzna analýza komentárov v denníku Financial Times

Financial Times sú celosvetovo uznávané ako naj dôveryhodnejšie obchodné noviny. Vychádzať začali v Londýne v roku 1888. V súčasnosti majú 4 redakcie v Londýne, Hamburgu, New Yorku a Hongkongu, zamestnávajú viac ako 600 novinárov na piatich kontinentoch a denne ich celosvetovo číta asi 1,2 milióna ľudí v tlačenej aj elektronickej podobe. Vďaka žurnalistom z celého sveta poskytujú čitateľom pohľad z viacerých uhlov. Denne prinášajú aktuálne a presné informácie o svetovom obchode, financiách, ekonomike a politike.

Hlavným cieľom redakcie je poskytovať nezávislé, presné a presvedčivé správy zo sveta spolu s komentármi expertov, ako aj myšlienky provokujúce objektívne a nestranné analýzy príčin a následkov politických a ekonomických udalostí. Okrem toho sa na stránkach Financial Times nachádza medzinárodné obchodné spravodajstvo, správy o obchodných spoločnostiach a údaje z finančných trhov. Ich typickým znakom je, že sú tlačené na ružovom papieri⁵⁹. Uvedené aspirácie sú v súlade s neoliberálnym ekonomicko-politickým prúdom, ktorý je dominantný v spoločnosti, z ktorej vychádzajú. Tým je zároveň implicitne definovaný ideologický rámec. Cieľom nasledujúcich analýz je posúdiť, či a do akej miery sa redakcii darí ich všeobecne formulovaný cieľ v rámci vybraných textov naplňať.

3.2.2.1 Komentár FT 27. 7. 2011

V tejto analýze predstavujeme širší pohľad na text, ktorého súčasťou je odborná frazéma „trickle-up economy“ (FT 27.7.2011) skúmaná pôvodne v rámci nášho čiastkového výskumu. Teraz naň s odstupom času zacieme pohľad cez širší priezor kritickej diskurzne analýzy a selektívnym spôsobom naznačeným v kapitole 1.3.3 uplatníme Faircloughovu schému textovej analýzy ako jej východisko.

Odpovede na otázky prvého okruhu týkajúce sa spoločenských udalostí, na ktoré reflektuje text komentára, sú pomerne zložité. V roku 2011, len 3 roky po vypuknutí akútnej finančnej krízy na svetových trhoch, ktoré mali za následok – okrem iného – stratu dôvery verejnosti vo vrcholových zástupcov politickej moci a tiež vrcholových zástupcov finančných inštitúcií (predovšetkým bánk), priniesol denník Financial Times článok o opäť

---

⁵⁹ spracované podľa www.financialtimes.net

rastúcich platoch vrcholových manažérov týchto inštitúcií. Na začiatku krízy bolo zjavné značné pobúrenie verejnosti, ktorá z prasknutia realitnej bubliny v USA a následného celosvetového domino efektu obviňovala práve týchto ľudí – pripomeňme, že vďaka mediálne sprostredkovaným informáciám. Správa o opätovnom náraste ich platov však spočiatku nespôsobila väčší rozruch, pričom za príčinu sa v komentári označuje „len hmlistá predstava“ verejnosti o ich výške s dôvetkom, že ľudí viac zaujímajú platy kolegov, teda ľudí na podobných pracovných pozíciách (rádovo nižších ako tie vrcholné). V tejto súvislosti sa poukazuje na thatcherovské a blairovské „hodnoty individuálnych aspirácií“⁶⁰ bez ohľadu na príslušnosť k spoločenskej triede, ktoré britské stredné vrstvy prijali za svoje a ktoré upriamujú ich pozornosť na vlastný rozvoj, prípadne rozvoj ich detí, a to predovšetkým v zmysle získania čo najkvalitnejšieho vzdelania, ktoré im umožní dosiahnuť čo najvyšší platový a teda aj spoločenský status.⁶¹ Týmto zároveň odpovedáme na otázku prítomnosti (siete) sociálnych praktík (v zmysle sociologickej teórie sociálnych praktík – pozri odkaz v kap. 2.2.1), ktorá je vo forme uvedených odkazov v komentári latentne prítomná.

Podobne je to s kritikou „say on pay rule“, čiže americkej legislatívy požadujúcej zverejňovanie platov vrcholových riadiacich pracovníkov nielen od vlády a parlamentu, ale aj od veľkých firiem. Akcionári viacerých nadnárodných koncernov v USA vďaka tomu zablokovali štedré odmeňovacie balíčky, ktoré boli na ich generálnych zhromaždeniach povinne prerokované. V Británii dodnes prebieha debata o podobnom zákone, ktorý má aj v súčasnosti len nezáväznú podobu odporúčania⁶². Podobne je to aj v Európskom parlamente. Aj preto pokračuje 30 rokov trvajúci globálny proces „roztvárania nožníc“, teda prehlbujúcej sa sociálnej nerovnosti, kvantifikovaný napr. nárastom percenta celkových príjmov horného percenta obyvateľov USA z 8 v roku 1974 na súčasných 18. Do tohto kontextu potom zapadá konštatovanie sklamaných nádejí transatlantickej verejnosti na „trickle-down“ (zhora nadol) efekt liberálneho kapitalizmu, ktorý by umožnil širšej verejnosti podieľať sa na jeho výdobytkoch, namiesto ktorého je tu realita „trickle-up“, kde prebieha opačné prúdenie - teda zdola (od obyvateľstva s nízkymi príjmami) nahor (k vysokopríjmovým skupinám). Toto všetko navyše podčiarkuje fakt, že mnohí bohatí zarobili svoje peniaze špekuláciami s úsporami iných ľudí.

⁶⁰ Bližšie k politike aspirácií a jej reflexie v britskej spoločnosti pozri http://www.culturewars.org.uk/index.php/site/article/the_politics_of_aspiration/

⁶¹ Súčasná kríza vzdelávania, pozostávajúca z krízy vzdelávacích systémov a krízy vzdelávacieho obsahu, je téma na samostatnú dizertačnú prácu, no priamo súvisí s politikou aspirácií.

⁶² <http://about.bloomberglaw.com/practitioner-contributions/say-on-pay/>

Vzťah k odlišnosti v rámci textu variuje podľa aktuálneho čiastkového predmetu analýzy, pričom sa vyskytuje takmer celý diapazón možností definovaných Faircloughom, najmä však polemika, snaha o riešenie, dôraz na to, čo je spoločné či normalizácia. V závere však konštatujeme snahu odlišnosti vyriešiť a prekonať - máme pritom na mysli predovšetkým rozdiely medzi USA a Britániou v prístupe k zverejňovaniu platov vysokých manažérov, ako aj spoločenské rozdiely všeobecne.

Intertextovosť tohto komentára je vysoká, tak vo forme priamych referencií (hypertextových odkazov) na kľúčové skutočnosti, pojmy a dokumenty ([fulminating about “outrageous” executive pay awards](#), [median earnings rise 32 per cent](#), [Dodd-Frank corporate governance reforms](#), v preklade: poprask vo veci „nehorázných“ platov manažérov, mediánový nárast príjmov o 32 percent, Dodd-Frankove reformy podnikového riadenia) a citácií (*Eighteen months ago, Richard Lambert, at the time director-general of the UK’s CBI employers group, warned that “if leaders of big companies seem to occupy a different galaxy from the rest of the community, they risk being treated as aliens”*, v preklade: Pred rokom a pol varoval Richard Lambert, v tom čase generálny riaditeľ britského zväzu zamestnávateľov CBI, že „ak riaditelia veľkých firiem žijú v inej galaxii než zvyšok spoločnosti, riskujú, že sa k nim budeme správať ako k mimozemšťanom), ako aj nepriamych odkazov (*The commission says the top 0.1 per cent’s share of income, which narrowed in the three decades following the second world war, is back to 1940s levels and is heading towards those seen in Victorian times*, v preklade: Komisia tvrdí, že príjmový podiel horných 0,1 percenta, ktorý sa počas troch dekád po druhej svetovej vojne zmenšil, sa vrátil späť na úroveň zo 40. rokov 20. stor. a blíži sa k úrovni z viktoriánskej éry). Tému intertextovosti si dovoľíme zhrnúť tak trochu v poetickom duchu, ktorý síce náučnému štýlu celkom neprináleží, no vzhľadom na princípy pragmatiky ho považujeme za najvýstižnejší a preto účelný: bachtinovská polyfónia skúmaného komentára je svojou úrovňou porovnateľná s Bachovou Toccato a fúgou d-mol.

Z doteraz uvedeného jednoznačne vyplývajú hodnotové domnienky, ktoré text svojím diskurzom vytvára, ako aj ich ideologický charakter. Po predchádzajúcom porovnávaní prístupov k problému kontroly a najmä regulácie topmanažérskych platov v rôznych krajinách vrátane EÚ komentátor v závere konštatuje, že „v podnikateľskom sektore panujú obavy z neschopnosti nájsť dobrovoľne vlastné riešenie, čo by mohlo viesť ku škodlivej novej legislatíve“ (angl. *Nonetheless, there are fears in business that a failure to find a voluntary solution could lead to damaging new laws*). V celom texte vytvára

dojem všeobecnej naviazanosti nadnárodného (veľko)podnikateľského sektora na neoliberalné idey čo najmenej regulovaného voľného trhu, ktoré prinášajú (aj) v komentári pertraktované negatíva. Tieto idey boli - a napriek kríze stále sú - konštrukčnou silou významne sa podieľajúcou na vytváraní štruktúry aj obsahu života spoločnosti v krajinách, ktorých hospodárstva sú riadené v súlade s touto ekonomicko-politickou doktrínou. Ideologickosť tejto „domnienky“ tkvie v tom, že pravdepodobne existujú aj podnikatelia s odlišným „ideologickým“ myslením a etickým rámcom. Taktiež ich vykreslenie v prakticky výlučnej opozícii s inštitúciami zastupujúcimi záujmy zamestnancov, príp. zamestnávateľov z menších firiem, prispieva k polarite celkového obrazu skutočnosti, ktorý komentár vytvára.

Z pohľadu analýzy sémantických vzťahov sme dospeli k záveru, že v texte prevládajú príčinnno-kauzálne súvislosti, a to aj na „vyššej úrovni“. Opisujú sa príčiny aj následky pertraktovanej spoločenskej udalosti, resp. reťazca udalostí v rámci jednotlivých čiastkových okruhov, ale aj v rámci celku (globálna sociálna nerovnosť vyvoláva negatívne reakcie verejnosti, ktorá tlačí na politikov a veľké firmy v krajinách s trhovými ekonomikami, aby regulovali príjmy vysokých manažérov, príp. prijímali aj ďalšie opatrenia s cieľom zmenšovať sociálnu priepasť). Na vyjadrenie sémantického obsahu sú použité pestré lexikálne a gramatické prostriedky, ktorých distribúcia v princípe zodpovedá žánrovej príslušnosti textu, teda komentára, s analogickými charakteristikami publicistického štýlu (viď kap. 1.2.1).

Pokiaľ ide o partikulárne diskurzy, vzhľadom na viacero citácií konkrétnych osôb a dokumentov v texte môžeme konštatovať prítomnosť, miešanie aj prepojenosť rôznych individuálnych aj „oficiálnych“ diskurzov. Autor komentára ich najčastejšie využíva na ilustráciu vopred formulovanej myšlienky: „*Prof Noe argues that for a large company, it can make sense to pay a premium for a chief executive who may deliver a slightly better performance than its rivals. “You are much more willing to pay for tiny differences in performance, because now they are getting multiplied by a much bigger base.”* (V preklade: Prof. Noe argumentuje, že pre veľkú firmu môže byť výhodné zaplatiť vysoké prémie generálnemu riaditeľovi, ktorý podáva len o málo lepšie výsledky, než jeho súperi. „V súčasnosti je oveľa väčšia ochota zaplatiť za minimálny rozdiel vo výkone, pretože tento rozdiel sa znásobuje omnoho širšou základňou.“), alebo: *But he agrees companies must tailor pay packages more carefully to the business’s needs. “If you buy in top talent to run a relatively small operation, you will be paying more than you can afford,” he says.* (V preklade: Súhlasí však, že firmy musia dôkladnejšie prispôbiť platové balíčky

potrebám príslušného biznisu. „Ak kúpite obrovský talent a necháte ho riadiť relatívne malú prevádzku, zaplatíte viac, než si môžete dovoliť,“ *povedal*). Z hľadiska štýlu je príznačný posun k hovorovosti v prípade citácií prehovorov: *“But it’s regrettable and it will probably be inefficient. It would be far better if companies could get a grip.”* (V preklade: „Ale je to škoda a zrejme to bude neúčinné. Bolo by oveľa lepšie, keby sa firmy dostali do obrazu“), a k odbornosti v prípade citovania, resp. parafrázovania oficiálnych dokumentov: *FTSE 100 chief executives’ pay was 47 times that of average employees in 1998 but had risen to 120 times by 2010, say and Manifest*. (V preklade: „Plat topmanažérov z rebríčka FTSE 100⁶³ bol v roku 1998 47-násobkom platu priemerného zamestnanca, no v roku 2010 vzrástol na 120-násobok, píše sa v Manifeste MM&K⁶⁴“); znaky odborného štýlu sú v exaktných dátach vyjadrených číslicami, ako aj v odvolávaní sa na oficiálne štatistické údaje menovaných zdrojov. Znakmi hovorovosti sú tiež skrátené slovesné tvary (*it’s*) ako aj hovorové frázy a idiómy („*get a grip*“).

Reprezentácie času a priestoru sú rôznorodé. Základná časomiera sa prirodzene koncentruje okolo (vtedy aktuálnej) prítomnosti v rozpätí niekoľkých dní až týždňov, no v rámci odkazov zabieha tak späť do 19. storočia (viktoriánska éra v súvislosti s veľkosťou sociálnych rozdielov), ako aj dopredu a to predovšetkým v referenciách o trendoch (primárna konotácia slova implikuje futúrum). Priestorovo sa pohybuje medzi Spojenými štátmi americkými a Veľkou Britániou, resp. Európskou úniou. Transdiskurzívnosť, ktorá je zastúpená ilustratívnou fotografiou objektu na konkrétnom mieste – londýnskej fontány, kde voda vystrekuje zo zeme (kľúčový fenomén „*trickle-up*“), a tiež grafom, ktorý, ilustrujúc vývoj sociálnych rozdielov v poslednej dekáde, automaticky zahŕňa časový aspekt. Je teda dôležitým vehikulom časovopriestorových vzťahov.

Čo sa týka modálnosti, explicitné ukazovatele epistemickej modálnosti sú prítomné vo všetkých formách: modálne slovesá, plnovýznamové slovesá, resp. iné slovné druhy vyjadrujúce pragmatické stanovisko, aj podmieňovacie súvetia. Čo sa týka modálnych slovies, najfrekventovanejšie sú „*can*“, „*could*“ a „*may*“ (*it can make sense/môže to dávať zmysel*; a *failure... could lead to damaging new laws/ zlyhanie... by mohlo viesť ku škodlivej legislatíve*; *It may be a problem for society/Mohlo by to znamenať problém pre spoločnosť*). Napospol vyjadrujú určitú (zníženú) mieru pravdivosti, akú propozičnému významu výpovede prisudzuje jej expedient. Podobne je to s plnovýznamovými slovesami, resp. frázami/syntagmami s pragmatickým/epistemickým významom (*I think what’s*

⁶³ FTSE 100 – akciový index na londýnskej burze, ktorého spoluzakladateľom je denník Financial Times

⁶⁴ MM&K – významná konzultantská firma

happening is damaging/*Myslím, že to, čo sa deje, je škodlivé; The High Pay Commission says/ Komisia pre vysoké platy hovorí/tvrdí; Opinion polls suggest/Výskumy verejnej mienky naznačujú; The whole system gives the impression/Celý systém vytvára dojem; the corporate sector really does run the risk/ podnikový sektor skutočne ide do rizika) a podmienovacími súvetiami rôzneho typu (reálna/ nereálna podmienka) (*if leaders of big companies seem to occupy ..., they risk.../ak vedúci veľkých firiem podľa všetkého obývajú..., riskujú...; if these things were easy to fix, they would have been fixed/keby sa tieto veci dali ľahko napraviť, už by boli napravené*). Vaňko (2006, s. 19) tieto ukazovatele nazýva aj „explicitnými performatívnymi formulami alebo ilokučnými indikátormi“ s čím môžeme s ohľadom na teóriu rečových aktov len súhlasiť. Deontická modálnosť je zasa vyjadrená príslušnými modálnymi slovesami a pragmatickými plnovýznamovými slovesami či frázami vzťahujúcimi sa k rôznej miere povinnosti/nutnosti (*which must draft the regulations/ktoré musia vytvoriť návrh znenia predpisov; board members' earnings should be made mandatory/ zárobky členov predstavenstiev by mali byť povinné; Shareholders want to see/akcionári chcú vidieť; the remuneration committee have decided/ Odmeňovacia komisia sa rozhodla*).*

Odvolávajú sa na myšlienky formulované vyššie na margo „domnienok“, uzavrieme našu analýzu konštatovaním, že hodnoty, ku ktorým sa autor komentára hlási, sú v mnohých ohľadoch antagonistické. Najlepšie to vyjadruje podtitulok: *Top-level earnings are on the rise again – eroding trust in business* (V preklade: Zárobky na najvyššej úrovni opäť rastú – podkopávajú dôveru v biznis). Ide totiž o to, že – ako sa nám ozrejmi v analýze ďalšieho komentára z Financial Times – presadzovanie myšlienok ekonomického (neo)liberalizmu patrí do istej miery k „mentálnej výbave“ či „nastaveniu“ žurnalistov píšucich pre tento denník. Zároveň to naznačuje pravdivosť hypotézy ideologickosti a (určitej miery) „ideologickej jednoty“ prezentovanej v rámci jednotlivých periodík. Na druhej strane je však detekovateľný vnútorný konflikt autora prinášajúceho alarmujúce fakty, pričom argumenty na ich vysvetlenie či obhajobu sú zjavne nedostatočné. Práve rozsiahla modalizovanosť výpovedí, najmä pokiaľ ide o epistemickú modalitu, prezrádza pochybnosti o pravdivosti/správnosti doktríny, ktorá priamo či nepriamo zapríčinila nepriaznivú štatistiku o prehlbujúcich sa platových, príjmových a vôbec spoločenských rozdieloch na oboch stranách Atlantiku.

V nasledujúcej časti analýzy sa pristavíme pri ďalších frazémach (okrem kľúčovej „*trickle up economy/effect*“), na ktoré je skúmaný text primerane bohatý.

1. Tax rises and public spending cuts *are eating into* the already stagnant incomes of

low and middle earners. Frázové sloveso „eat into something“ expresívne vyjadrujúce využívanie, resp. odoberanie niečoho cenného (doslova ujedanie/odhrýzanie z niečoho); slovenský ekvivalent je posunutý o krok späť, keďže má formu „ukraľovať z niečoho“. Kontext je zrozumiteľný a teda význam „priehľadný“ aj bez slovníkovej konzultácie, vyjadrujúc negatívny postoj k opisovanej činnosti. Tento je v súlade s celkovým odkazom komentára a jeho využitie z hľadiska pragmatického je funkčné a opodstatnené.

2. A *green paper*... asks whether disclosure of remuneration policies and individual board members' earnings should be made mandatory. Vzhľadom na dôležitosť kontextu uvádzame preklad celej vety: „*Nezáväzný vládny návrh novej legislatívny predkladaný na verejnú diskusiu*... sa pýta, či zverejnenie odmeňovacej politiky a plátov konkrétnych členov predstavenstiev by malo byť povinné“. *Green paper* je zavedená odborná frazéma naviazaná na súvisiaci pojem *white paper* (nástroj participatívnej demokracie; meniteľný návrh vládou preferovanej záväznej legislatívy), ktorý je obvykle následný v poradí v rámci legislatívneho procesu. K etymológii príznaku farieb použitých v oboch frazémach sme sa nedopátrali, hoci predpokladáme jeho symbolickú dôležitosť – prinajmenšom v súvislosti s vyjadrením postoja, ktorý preto definujeme len subjektívne: „čierne na bielom“ konotuje definitívu, teda definitívne znenie (zákona); biela farba „zmrazuje“/petrifikuje skutočnosť. Zelená farba symbolizuje popri nádeji/pozitívnych vyhlídkach do budúcnosti aj nezrelosť, v danom kontexte neukončenosť/neúplnosť/neuzavretosť zákona či iného legislatívneho útvaru. Emocionálny náboj je preto skôr pozitívny, resp. neutrálny.

3. But what *lies behind* these powerful trends? V slovenčine využíva frazéma s ekvivalentným významom *skrývať sa za* niečím významovo zreteľnejšie verbum. Iný variant - *byť v pozadí* niečoho – je, pokiaľ ide o sémantickú transparentnosť, podobný anglickému. Emotívna/postojová zložka u všetkých spoločne naznačuje isté podozrenie či nedôveru, ba možno až obavu pred faktormi skrytými v pozadí a ovplyvňujúcimi (v tomto prípade) opísané trendy. Cieľom využitia frazémy je teda implantovať toto podozrenie, nedôver či obavu do recipienta, a udržať tak jeho pozornosť pri pomerne rozsiahlom texte komentára obsahujúcom okrem iného aj odpovede na nastolené znepokojivé otázky.

4. Executive pay in Britain has been *catching up on* that of the US. Význam tejto frazémy v podobe frázového slovesa s významom „dobiehať“ je v angličtine polysémantický, no kontext jednoznačne vymedzuje ten, ktorý je v danom diskurze aktuálny. Dobiehanie niekoho alebo niečoho naznačuje hodnotenie nedostatočnosti, ktorej

doplnenie je, prípadne nie je žiaduce. V danej vete je otázka želanosti viac-menej irelevantná, ide skôr o konštatovanie trendu, ktorý je následne hodnotený v širšom kontexte, resp. ilokučnom náboji textu.

5. It would be far better if companies could *get a grip*. V súvislosti s týmto idiómom pokračujeme v zdôrazňovaní významnej úlohy kontextu pri ozrejmovaní významu frazém aj bez pomoci lexikografie. Veta v preklade znamená: „Bolo by oveľa lepšie, keby firmy *pochopili, čo s tým*“. Napriek prvoplánovej nepriehľadnosti je význam frazémy odhadnuteľný na základe logického úsudku, čím narážame na sféru mechanizmov dekodovania komunikátu s figuratívnym významom. Vzhľadom na predmet a cieľ nášho skúmania sa však tejto otázke nevenujeme a konštatujeme len expresivitu použitej frazémy, ktorá zvýrazňuje nedostatočné porozumenie situácii a najmä spôsobu, ako na ňu správne reagovať, ale tiež negatívne hodnotenie, resp. ironické poukázanie na samotný fakt nedostatočného porozumenia.

6. Some in finance *have made fortunes* by gambling with other people's money. V slovenčine existuje ekvivalent *zarobiť veľké prachy/celý majlant*. V angličtine konotačne relatívne príbuzné významy základného významotvorného konštituentu „fortune“ (šťastena/veno/ majetok) evokujú aj význam frazémy „*make a fortune*“, ktorý ich v sebe v istom zmysle obsahuje všetky (prinajmenšom ako potenciál – napr. veno). Preferencia obraznej jazykovej jednotky na úkor neutrálnej má nepochybne tradičné pragmatické odôvodnenie zvýšenia atraktivity a nasýtenosti textu⁶⁵ a jej postojová konštanta je očividne definovaná znamienkom mínus.

7. Investors could then spend less time *poring over* executive pay details. V konštatovaní, že „investori by mohli tráviť menej času *študovaním* údajov o manažérskych platoch“ cítiť „spomedzi riadkov“ negatívne hodnotenie skutočnosti, ktorá je vyjadrená frazémou „*pore over*“ namiesto inej alternatívy z nociónálnej lexiky. Pri interpretácii širších pragmatických súvislostí sa môžeme odvolať prakticky na ktorúkoľvek z vyššie uvedených frazém, nakoľko aj táto zapadá do vzorca skúmaného diskurzu.

8. Politicians across the continent are in danger of “*taking a sledgehammer to crack a nut*”. Máme do činenia s frazémou postavenou na nepriamom prirovnaní (ide o eliptickú vetu, s ktorou sa v denotačnej rovine spája porovnávacia predložka „*like*“ (ako), resp. fráza „*it is like*“ (je to ako)). Žiada sa ponúknuť adekvátnu slovenskú frazému, no okrem „ísť

⁶⁵ Tu si opäť dovoľíme stručnú odvolávku na konzumnú dobu a spoločnosť s prebytkom tovarov a služieb vrátane informácií, ktorá oslabuje senzitivitu jednotlivcov voči „holým faktom“. Tie, pokiaľ nezbalené do vhodného obalu (lingvistický/žurnalistický marketing), skončia nepovšimnuté „na smetisku dejín“. To odôvodňuje vysokú expresivizáciu aj pôvodne oveľa neutrálnejších útvarov vrátane komentárov.

s bubnom na zajace“, ktorá sa najviac približuje významu *použiť neprimerane tvrdé prostriedky na riešenie menej závažného problému*, no stále z nášho pohľadu zostáva mimo prijateľne rozšírených hraníc zrovnateľnosti, sme v individuálnej, tradično-slovníkovej ani internetovej lexike vhodnejšiu nenašli. V každom prípade jej použitie zapadá do pragmatickej paradigmy, ktorú sme v predchádzajúcich príkladoch vytvorili a postoj ňou vyjadrený je kritický, čiže negatívny. Pridanú hodnotu ponúka (trpký) humor, resp. irónia obrazu, teda doslovného významu frazémy (roztĺkať oriešky (obrovským) kladivom).

9. But he agrees companies must tailor *pay packages* more carefully to the business's needs. „Platový balíček“ je v angličtine odborná frazéma uvádzaná aj v obchodných slovníkoch (*pay package*)⁶⁶. V slovenčine sa zatiaľ ako kalk (t.j. jeden z najproduktívnejších spôsob preberania odborných termínov všeobecne) vyskytuje len zriedkavo, preto sme pri preklade použili relatívne častejšie slovné spojenie „odmeňovací balíček“. Vzhľadom na odbornú povahu frazémy je jej expresivita limitovaná, no vo vzťahu k základnému významu slova „package“ (teda „balík“) v angličtine, ktoré nemá ani záväzne deminutívnu formu ako v slovenčine, odkazuje na štedrosť a teda potenciálne veľký rozsah odmien, ktoré obsahuje. Jej využitie je v súlade s využívaním odborných prvkov v publicistickom štýle, a to najmä v jeho analytických útvaroch.

10. Mr Cable is consulting remuneration committee heads and experts before *revealing his hand* in early autumn. Slovenský frazeologický ekvivalent s podobnou sémantikou, viažucou sa v tomto prípade na kartové hry, znie *vyložiť karty na stôl*. Kontext prezrádza, že ide o utajovanie istých skutočností, ktoré si dotyčná osoba overuje s príslušnými inštitúciami. Dôležitosť utajenia je podčiarknutá frazémou, ktorá navyše odkazuje na akúsi „hru“ s (ne)istými pravidlami, ktorú hráči hrajú, no do ktorej verejnosť zatiaľ nevidí. Preto je tu evaluačný postoj opäť negatívny a evokuje nedôveru v hráčov, hru aj výsledok, ktorý môže priniesť.

11. Short of imposing a mandatory *cap on pay*, his options are limited. Ide o ďalšiu odbornú frazému (v slovenčine *platový strop*), hoci jednoznačne vo variantnej forme. Zaužívaný odborný termín má tvar *salary/wage cap*, pričom výraz „pay“ patrí do synonymického radu adjektívnej zložky frazémy ako najhovorovejší variant. Okrem zámeny sémanticky kľúčovej jednotky vidíme tiež syntaktickú alternáciu, kde sa z pozície priameho prívlastku presúva na post predmetu v akuzatíve, resp. lokáli. Súhlasíme

---

⁶⁶ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/pay-package>

s Mlackom (2003) aj Sabolom (2004) (pozri vyššie kap. 1.2.4), že ide v istom zmysle o deštrukciu pôvodnej frazémy a narušanie konsenzuálneho pravidla petrifikovanosti vrátane (aj) syntaktickej nemennosti syntagmatických frazém. Podľa domácej klasifikácie by sme ho teda z konštrukčného hľadiska mohli zaradiť ako pozičný typ syntaktického variantu, keďže ide o zmenu poradia slov. Vzhľadom na jazykovú typológiu však treba byť opatrný, keďže slovosled má v angličtine aj morfológickú funkciu – no v tomto prípade ide skutočne o syntax, čo dokazuje aj pridanie predložky „on“ (na). Pragmatický aspekt zhrnieme zvýraznením samotnej skutočnosti vyjadrenej frazémou a jej ľahším prienikom do povedomia prijímateľov s dôrazom na persuzívny zámer.

Podobne ako pri ostatných je posudzovanie sociálno-konštrukčného efektu skúmaného textu problematické, a to nielen vzhľadom na jeho široký geografický záber. Za signifikantné však považujeme napríklad vydanie bestselleru francúzskeho ekonóma Thomasa Pikettyho *Kapitál v 21. storočí* (2013), ktorý vo svojej rozsiahlej historicko-filozofickej úvahe založenej na spracovaní obrovského množstva dát skúma problém koncentrácie bohatstva (a moci) v rukách najvyšších vrstiev spoločnosti a následného nárastu sociálnych rozdielov, pričom riešenie vidí v globálnom zdanení bohatých (80%). Pokus francúzskej vlády o praktické uplatnenie tejto teórie stroskotal na existencii daňových rajov, do ktorých francúzska oligarchia presunula svoje účty, nič to však nemení na rastúcej popularite Pikettyho názorov v transatlantickom priestore.

3.2.2.2 Komentár FT 15. 5. 2013

Samotný titulok komentára *Politicians bow to pressures to bend data* (Politici sa skláňajú pod tlakom a prekrúcajú údaje) naznačuje, že jeho obsahom bude „štekание strážneho psa“, teda plnenie základnej funkcie médií v demokratickej spoločnosti, ktorým je upozorňovanie na nedostatky v jej štruktúrach a fungovaní inštitúcií zabezpečujúcich jej chod. Chyby by totiž mohli viesť k jej zásadnému narušeniu a potenciálne až ku kolapsu.

Spoločenské (konkrétne politické) udalosti, ktoré autor komentuje, sa okrem iného týkajú skutočnosti, že britský parlament prevzal záväzky penzijného fondu poštovej spoločnosti Royal Mail a pomocou rôznych právnych kľúčiek znížil celkový objem svojich výpožičiek o sumu rovnajúcu sa cca trom štvrtinám sumy za Royal Mail. Niečo podobné sa stalo v súvislosti s úrokmi, ktoré Bank of England inkasuje za cenné papiere nakúpené v čase kvantitatívneho uvoľňovania, teda nárazového zvýšenia množstva peňazí v obehu. Britská vláda totiž našla legálny spôsob, ako tieto pripísať na svoj účet na strane príjmov.

Komentátor vo svojej kritike zároveň nadväzuje na kolegu, ktorý analyzoval druhú spomínanú udalosť (*And, as my colleague [Chris Giles has explained](#), v preklade: A ako už vysvetlil môj kolega C.G.*), vnášajúc tým prirodzene do komentára prvok intertextuálnosti. Tá je najpriamejším spôsobom, teda hypertextovými linkami, vyjadrená aj v nasledujúcich príkladoch: 1) *securities formerly held by the [Royal Mail](#) fund* (cenné papiere, ktoré v minulosti patrili Royal Mail); 2) *Most voters have no idea of the [levels of government deficit or borrowing](#)* (Väčšina voličov netuší, aká je úroveň vládneho deficitu či výpožičiek); 3) *not because – as in [Argentina](#) – the data are fabricated* (nie preto, že – ako v Argentíne – sú údaje vymyslené). Citované pasáže zároveň odkazujú na hlavnú myšlienku, resp. „domnienku“ textu, ktorou je nepravdivé, resp. nie úplne pravdivé a selektívne informovanie verejnosti o finančnej situácii štátu, ktoré závažná manipuláciou verejnej mienky. Hnacou silou takéhoto konania politikov sú podľa neho ich poradcovia (*For a time, the coalition government seemed willing to let figures tell their own story rather than one written by their political advisers; but that time seems to have passed. Hence the drive to present data in a flattering way.* V preklade: Na chvíľu sa zdalo, že koalíčná vláda nechá čísla hovoriť za seba *bez toho, aby ich ovplyvňali ich politickí poradcovia*; no vyzerá to, že tie časy sú už preč. *Preto tá snaha údaje prikrášľovať.*) Pritom však konštatuje, že politici podvádzajú hlavne seba samých (*But who are these manipulations designed to deceive? Perhaps they fool nobody, except, on occasion, their perpetrators;* V preklade: No koho vlastne majú tieto manipulácie oklamať? Možno neoklamú nikoho, iba ak príležitostne svojich páchatel'ov).

Ďalej za nebezpečnú považuje skutočnosť, že finanční analytici nie sú dostatočne informovaní a najmä dôslední v získavaní naozaj presných údajov (*And yet, financial markets are home to a community of the semi-informed; people who know a little, but not too much; Napriek tomu sú finančné trhy domovom spoločnosti poloinformovaných; ľudí, ktorí vedia málo, no nie dost*). Tvrdí, že tí, ktorí takýmto poloinformáciám veria (teda najmä politici), to robia na vlastné riziko. Ako príklad uvádza neslávne slávnu kauzu Enron a samozrejme podhubie súčasnej krízy, ktoré vytvorili o.i. analytikmi nadhodnotené akcie. Pointa jeho úvah a hlavná príčina uvedených skutočností (teda „domnienka“ textu) je podľa nášho názoru nasledovná: *But the depressing reality of modern politics is that today's headline takes priority over tomorrow's analysis or next year's outcome.* (V preklade: No smutnou skutočnosťou modernej politiky je to, že *dnešný titulok je dôležitejší než zajtrajšia analýza či budúcoročný výsledok.*) Implikuje to samozrejme vyššie uvedenú povrchnosť a nedôslednosť informácií vyúsťujúcu do prekrúcania

skutočnosti. Všetky domnienky sú zároveň ideologicky naviazané na tézu nezávislých médií, ktorú sme naznačili v úvode analýzy a ktorá je samotným týždenníkom Financial Times (resp. jeho vedením) považovaná za najvyššiu autoritu a garanciu kvality textov v ňom uverejnených.

Odlišnosti, pokiaľ ich vnímame v zmysle odklonu údajov od reality, sú preto reflektované vyslovene negatívne a komentátor je s nimi v konflikte. Jeho roztrpčenie nenaznačuje akceptáciu ani konsenzus, práve naopak – cieľom textu je na odlišnosti poukázať v nádeji, že verejnosť si vynúti korekciu tohto nepriaznivého stavu. Intertextové odkazy tak slúžia predovšetkým na podoprenie argumentov a poskytnutie práve tých informácií, ktoré boli podľa autorovej mienky zamlčané, zahmlievané či prekrútené.

Z hľadiska sémantických vzťahov medzi jednotlivými výpoveďami je rozporuplnosť a „rozporu-produktívnosť“ pertraktovaných javov a osôb viditeľná takmer na prvý pohľad. Vysoká frekventovanosť základnej odporovacej spojky *but* (ale) – 8 v texte zloženom zo 700 slov, a k tomu ďalšie spojky (*while, despite, and yet*) či dokonca vedľajšie vetné konštrukcie (*it was not... – which it manifestly was = to nebolo... – čo zjavne bolo; they were not... – which the market knew they were = neboli... – čo trhy vedeli, že sú*) hovoria o vysokej miere protirečivosti textu. Vzhľadom na obsah a štylistické vlastnosti komentára všeobecne sa však porovnateľne často vyskytujú aj vzťahy kauzálne (príčinné spojky *because* a *hence*, dôsledková spojka *as a result*). Čo sa týka spôsobu, prevažujú vety oznamovacie s výnimkou dvoch rečníckych otázok. Jednu sme už citovali (*But who are these manipulations designed to deceive?* V preklade: No koho vlastne majú tieto manipulácie oklamať?) a druhá tvorí záverečnú pointu komentára (*Why lose weight when you can reset the scales?* V preklade: Načo chudnúť, keď si môžeme resetovať váhu?). Ide o metaforické vyjadrenie „kréda“ súčasnej politiky, kde sa manipuluje s údajmi v snahe zastrieť skutočnosti, ktoré skôr či neskôr aj tak vyjdú najavo. Napriek tomu je (dokonca aj vo Veľkej Británii – pozn. aut.) pre politikov charakteristické podľa potreby meniť skôr údaje o skutočnosti než samotnú skutočnosť. Hľadanie príčin v hĺbke spoločenských vzťahov by isto nebolo márne, no obmedzený priestor nám dostatočný ponor v tejto chvíli nedovoľuje.

Iné partikulárne diskurzy než autorov individuálny sme, tak ako vo väčšine ostatných skúmaných komentárov, nezaznamenali – pravda, pokiaľ abstrahujeme od diskurzov napojených na komentár cez priame odkazy. Typická je tiež oscilácia medzi publicistickým a odborným štýlom v závislosti od toho, či autor realizuje propozičné (informatívne/faktické) výpovede, alebo tieto následne analyzuje a hodnotí. Základný

hodnotiaci aspekt komentára, teda kritiku sme skonštatovali hneď na začiatku, nakoľko ho definuje evaluačne výrazne nasýtený titulok. Zvyšok textu vypointovaný záverečnou rečníckou otázkou toto kritické hodnotenie pomocou tvrdých aj mäkkých dát vysvetľuje a odôvodňuje.

Uvedené skutočnosti je možné pozorovať aj v rovine modálnosti textu. Explicitné ukazovatele jej epistemického variantu sa zďaleka neobmedzujú len na modálne slovesá, hoci aj tie sa samozrejme v komentári vyskytujú (an episode of which the mandarins of Yes Minister *would* have been proud; V preklade: epizóda, na ktorú *by* nadutí byrokrati zo seriálu Yes Minister⁶⁷ *boli* pyšní; whatever rhetorical flourishes politicians *might* use; V preklade: nech *by* politici viedlo akokoľvek kvetnaté reči; Protection Scheme for bailed-out UK banks, *may* be less damaging than manipulations; V preklade: Plán na záchranu britských bank cez úvery *môže* byť menej škodlivý ako manipulácia). Zaznamenali sme však aj pestrejšie lexikálne prostriedky (slovesá, príslovky, vety) vyjadrujúce autorom vnímanú mieru pravdivosti (the coalition government *seemed* willing to let figures tell their own story – *zdalo sa*, že koaličná vláda nechá čísla hovoriť za seba; Yes, you *read it correctly* – *Áno, čítate správne*; Perhaps they fool nobody – *Možno* neoklamú nikoho; *I had confidence* that... the statistical information that accompanied government pronouncements was reliable. – *Mal som dôveru/veril som...* že štatistické informácie sprevádzajúce vyhlásenia vlády sú spoľahlivé; I no longer *think* that – Už si to *nemyslím*). Deontickú modálnosť sme detekovali v nasledujúcich prípadoch: The interest the Bank of England receives on the securities purchased through quantitative easing *should be* credited to the government's revenue account – Úrok, ktorý Bank of England získava za cenné papiere nakúpené počas kvantitatívneho uvlňovania *by mali byť* pripísané na účet vlády na strane príjmov; But such errors *could not* continue indefinitely – no takéto chyby *nemohli* pokračovať donekonečna; where different views *could* be properly taken – tam, kde *by sa mohli* uplatniť odlišné uhly pohľadu; money that *should have been* spent on the schools and hospitals – peniaze, ktoré *mali byť* použité na školy a nemocnice.

Z dosiaľ uvedeného vyplýva tiež hodnotenie spoločenských aktérov stojacich v pozadí opisovaných skutočností, teda (britských) politikov a finančných analytikov. Spomínané sú iba mená expremiérova M. Thatcherovej a G. Browna, a to v súvislosti s historickými koreňmi súčasnej situácie (podľa autora sa za čias „Železnej lady“ začal objavovať „nezdravý záujem“ politikov o spôsob tvorenia oficiálnych štatistík, čo sa počas

---

⁶⁷ Populárny britský sitcom, pôvodne z 80. rokov 20. stor.; obľúbený TV program M. Thatcherovej

vlády G. Browna ešte vystupňovalo). Títo, podobne ako aj „generickí“/nepomenovaní súčasní politici, sú teda nositeľmi aktivity, hoci komentátor túto aktivitu hodnotí negatívne. Z časového hľadiska sa pri vykresľovaní problému a hľadání jeho príčin logicky pohybuje predovšetkým na osi prítomnosť- minulosť. Na budúcnosť odkazuje relatívne priamo len v jednom z kľúčových obrazov komentára: „Today’s headline takes priority over tomorrow’s analysis or next year’s outcome; V preklade: „Dnešný titulok je dôležitejší než zajtrajšia analýza či budúcoročný výsledok. Budúcnosť je však podľa nášho názoru implikovaná aj v záverečnej nadčasovej pointe, ktorá komentár pomerne skepticky uzatvára: „Why lose weight when you can reset the scales?“; V preklade: „Načo chudnúť, keď si môžeme resetovať váhu?“

Odhadovať pravdepodobnosť dopadu takéhoto postoja v súvislosti s jeho spoločensko-konštrukčným potenciálom by samozrejme bolo viac-menej veštením z krištáľovej gule. Laickým i odborným recipientom však znie argumentácia v texte presvedčivo a keďže je podopretá publikáciou v renomovanom periodiku, pravdepodobnosť, že jeho postrehy a závery budú brať za bernú mincu, je pomerne vysoká. Zároveň sme zaznamenali vlastnú podvedomú snahu porovnať situáciu vo Veľkej Británii so situáciou v našej krajine a nájsť možné paralely – pochopiteľne s pozitívnym výsledkom, pokiaľ ide o identifikácie možných podobností. Subjektívne teda hodnotíme výrazný mienkotvorný vplyv textu a diskurzu na „obecenstvo“ komentára a novín vôbec.

Na margo naplnenia všeobecného zamerania a ideologického rámca Financial Times, ktoré sme v úvode definovali ako, okrem iného, snahu o „objektívne a nestranné analýzy príčin a následkov politických a ekonomických udalostí“ konštatujeme, že vybrané komentáre podľa nášho názoru tento cieľ jednoznačne naplňajú. Kritickým postojom k neetickým a manipulatívnym trendom v konaní vrcholových manažérov z krajín naprieč transatlantickým priestorom či predstaviteľov britskej vlády preukazujú objektívnosť aj nestrannosť, pričom je samozrejmosťou dôkladná analýza príčin aj možných následkov. Vzhľadom na Hallinov a Manciniho modely mediálnych systémov (pozri kap. 1.1.1) takáto vysoká miera nezávislosti od vládnucej moci vyplývajúca z relatívnej dominancie trhových systémov a komerčných médií, ako aj stotožňovanie sa s poslaním „strážneho psa“ demokracie a voľného trhu, prirodzene spája Financial Times s liberálnym modelom a korešpondujúcim ideologickým rámcom.

3.2.3. Kritická diskurzna analýza komentárov v týždenníku Trend

Týždenník Trend na svojej internetovej stránke uvádza, že je magazínom o podnikaní a podnikateľoch na Slovensku, ktorý podporuje slobodný trh a užitočné hospodárske reformy. Snaží sa o nestrannú a vecnú analýzu slovenskej i svetovej ekonomiky, biznisu a financií. Vyhyba sa emóciám, rozoberá fakty a trendy. Týždenník Trend vydáva spoločnosť TREND Holding, s.r.o., od roku 1991. Trend každý týždeň prináša hĺbkové analýzy, komentáre, spravodajstvo, servisné a „lajfstajlové“⁶⁸ témy. Okrem toho ponúka vo väčšine vydaní aj tzv. supplementy (dodatky), napr. analytické odvetvové ročenky TREND TOP. Tie sú unikátnym zdrojom informácií na porovnávanie ekonomickej úspešnosti firiem a ich vydanie je očakávanou informáciou v brandži. Prílohy TREND Špeciál zasa prinášajú ucelený pohľad na vybranú oblasť - napríklad finančné služby, logistika a doprava, vysoké školy či nehnuteľnosti⁶⁹.

Jednoznačné pomenovanie ideového východiska zaraďuje týždenník Trend do kánonu periodík podporujúcich prevládajúcu neoliberálnu ekonomickú doktrínu slobodného trhu. Zároveň však deklarujú snahu o „nestrannú a vecnú“ analýzu slovenskej i svetovej ekonomiky, ba dokonca vyhýbanie sa emóciám zameraním na fakty a trendy. V nasledujúcich dvoch analýzach sa preto snažíme zistiť, do akej miery sa redaktorom Trendu darí tieto do istej miery protirečivé ciele naplňať.

3.2.3.1 Komentár T 10. 6. 2012

Titulok tohto komentára znie „Kľúčový jún“ a jeho obsahom je predovšetkým anticipácia dôležitých udalostí, ktoré sa v čase jeho napísania chystali. Popri nesporne významných francúzskych voľbách boli tou „najkľúčovejšou“ z nich nastávajúce voľby v Grécku, ktoré mali rozhodnúť nielen o osude krajiny aktuálne čeliacej tvrdým požiadavkám hospodárskych reforiem, ktorými EÚ podmienila ďalší záchranný balíček, ale aj o celej eurozóne a spoločnej mene. Okrem toho sa v horizonte niekoľkých dní chystal samit EÚ, kde sa malo diskutovať o možných formách „zblížovania“ členských štátov smerom k hlbšej fiškálnej a politickej únii formou európskych dlhopisov a bankovej únie, teda o tom, ako chce EÚ bojovať s dlhovou krízou a ako by mala vyzerat' v dlhodobom horizonte. Zaradenie do textového reťazca alebo siete, resp. intertextuálnosť

⁶⁸ táto výpožička z angličtiny („lifestyle“, teda životný štýl) sa v médiách vyskytuje čoraz častejšie

⁶⁹ spracované podľa <http://www.etrend.sk/tlacene-tituly.html>

nie je explicitná, nakoľko komentár neobsahuje hypertextové odkazy, ba ani citáty. Implicitne však na iné texty, resp. diskurzy nadväzuje, napr.: 1) O tom, že Európska únia a hlavne eurozóna už hodnú chvíľu pre dlhovou krízu prešľapujú na jednej z najväčších križovatiek svojej histórie, *sa nejaký čas vie a otvorene hovorí*; 2) *Niektoré médiá už píšu o pripravovanom pláne novej stabilnej Európy*.

Otázka odlišnosti sa tu dá chápať v rôznych rovinách. Pokiaľ by sme za „odlišné“ považovali Grécko so svojou vtedy špecificky eskalovanou situáciou, postoj komentátora k tejto odlišnosti kopíruje zároveň postoj EÚ, resp. jej dominantných členov (predovšetkým Nemecka) a je možné ho vyjadriť snahou túto odlišnosť zdôrazniť, prípadne s ňou polemizovať (*Zatiaľ sa zdá, že SYRIZA i niektorí ďalší grécki politici nehodlajú zo svojich odmietavých pozícií k dohodnutým podmienkam pôžičiek ustúpiť*). Zároveň sa však konštatuje snaha odlišnosti prekonať s cieľom priblížiť krajinu štandardu ostatných členov eurozóny, no a určitých podmienok určených z pozície moci (*Nie je to síce možno veľmi politicky korektné, no Brusel by mal i tak do Atén i všetkých ďalších kútov Grécka ešte pred voľbami jasne a dôrazne odkázať, aké sú jeho medze, i to, čo nastane v prípade ich prekročenia*). Pokiaľ by sme odlišnosť brali v širšom meradle, teda medzi jednotlivými krajinami EÚ, plány na prehĺbenie „harmonizácie“ hovoria o snahe odlišnosti prekonávať. Zároveň sa však poukazuje na riziko rozštiepenia, ktoré by sa prílišným zbližovaním mohlo výrazne zvýšiť. Odlišnosti sa teda spätne zdôrazňujú a implicitne sa odporúča ich skôr akceptovať a sústrediť sa na to, čo je (reálne) spoločné.

Autorových domnienok sa v texte nachádza veľké množstvo. Na začiatku sme konštatovali, že hlavnou pragmatickou náplňou komentára je anticipácia budúceho vývoja. V dôsledku toho je text okrem futúra značne nasýtený podmieňovacími morfosyntaktickými prostriedkami (frekvencia výskytu podmieňovacej častice „by“ v texte s rozsahom 600 slov je 10), čo zároveň znamená vysoký stupeň modálnosti – tak epistemickej, ako aj deontickej. S ohľadom na vyššie uvedené uvádzame nasledovné príklady domnienok, napospol vychádzajúcich z minulých udalostí. V každej sú vyznačené explicitné markery modálnosti, ktorú následne bližšie špecifikujeme: a) Tohtoročnými udalosťami extra nabitý jún ruka v ruke s neutíchajúcimi problémami *by* im *mohol* pomôcť konečne naštartovať motory (modálne sloveso - epistemická m.); b) Grécke voľby *budú* napäté až do vyhlásenia výsledkov, situácia *zrejme* i po nich. (futúrum, modálna príslovka – epistemická m.); c) Je dosť *možné*, že vyhrajú ľavicoví radikáli strany SYRIZA (modálne adjektívum – epistemická m.); d) Tí *by* najradšej urobili hrubú čiaru za nepopulárnymi reformami... (podmieňovacia častica – epistemická m.); e) Lenže na to partneri Atén

nehodlajú a ani *nemôžu* pristúpiť (modálne slovesá – deontická m.); f) *Zatiaľ sa zdá*, že SYRIZA i niektorí ďalší grécki politici *nehodlajú* zo svojich odmietavých pozícií k dohodnutým podmienkam pôžičiek ustúpiť (plnovýznamové sloveso s modálnou funkciou – epistemická m.; modálne sloveso – deontická m.); g) Nie je to síce *možno* veľmi politicky korektné, no Brusel *by mal* i tak do Atén i všetkých ďalších kútov Grécka ešte pred voľbami jasne a dôrazne odkázať, aké sú jeho medze, i to, čo nastane *v prípade* ich prekročenia (modálna príslovka – epistemická m.; modálna častica a sloveso – deontická m.; predložková syntagma s významom podmieňovacej spojky „ak“ – epistemická m.); h) Lenže situácia už je tak ďaleko a natoľko nahnutá, že *nemožno* nepomenovať veci inak ako ich pravými menami (modálne sloveso – deontická m.); i) Je *zrejmé*, že hlavne eurozóna sa *bude musieť* viac zomknúť a „zharmonizovať“ (modálne adjektívum – epistemická m.; modálne sloveso – deontická m.); j) Okrem eurobondov sa hovorí aj o bankovej únii, ktorá *by umožnila* jednotnú supervíziu bánk i garančnú schému pre vklady (modálne sloveso v podmieňovacom spôsobe – kombinovaná epistemická a deontická m.); k) Hoci niektoré... sú *nesporne* príslubom do budúcnosti, stále to nie je dosť na utíšenie situácie (modálna príslovka – epistemická m.). Ideologické ukotvenie týchto domnienok je v konsenze (pro)európskych politikov a ekonómov založenom na presvedčení o nutnosti zachovať spoločnú európsku menu a úniu ako takú – teda súčasný status quo s čo najmenšími zmenami, ktoré s nimi autor komentára očividne zdieľa. Napriek tomu však v závere konštatuje: „Samozrejme, v posledných rokoch, v ktorých sa *Európa borí s hospodárskymi a dlhovými problémami*, sa krízových či kľúčových okamihov objavil celý rad. Napriek tomu sa (opäť) zdá, že *práve teraz ide do tuhého a dozrel čas na to, posunúť sa niekam ďalej*“. V pointe komentára vidíme aj najsilnejší spoločensko-konstruktívny potenciál vyplývajúci zo spôsobu, akým by mal komentár ovplyvniť verejnú mienku. Vymenovaním argumentov v prospech nutných zmien – bez ohľadu na férové upozornenia na možné nástrahy s týmito zmenami súvisiace – sa autor pokúša vytvoriť spoločenské podhubie pre prijatie prípadných „posunov niekam ďalej“. Čo by tieto posuny znamenali je zrejmé pri pohľade späť na text.

Základný vnútorný rozpor komentára vyjadrujúci priepasť medzi „víziou a skutočnosťou“ sa na morfosyntaktickej rovine premieta do mnohých odporovacích spojok. Najfrekvencovanejšou z nich je spojka *lenže* vyskytujúca sa v texte trikrát. Dvakrát sa objavujú *však* a *no*, jedenkrát *hoci* a *napriek tomu*. Kontrast je teda spolu s podmienkou (pozri vyššie) najčastejším sémantickým vzťahom medzi výpoveďami. Súvisí to tiež s výskytom a porovnávaním odlišností. Podmieňovanie je zasa viazané na hypotetické

uvažovanie o budúcnosti (domnienky). Príslušné časopriestorové vzťahy teda reflektujú, či sa autor práve odvoláva na minulé udalosti, konštatuje súčasný stav, alebo prezentuje svoju predstavu o budúcom vývoji, a tiež geografické miesta, ku ktorým sa udalosti viažu (Európska únia ako celok, Francúzsko, Grécko; Atény, Brusel, Frankfurt nad Mohanom – sídlo ECB atď.). Jednotlivé motívy nie sú lineárne, v rámci plynutia diskurzu sa medzi sebou striedajú, nie je preto možné vytvoriť jednoznačnú sémantickú schému. Vzhľadom na informatívnu zložku pragmatiky komentára vo vetách prevažuje oznamovací spôsob. K dramatizácii dochádza len v jednom prípade rečníckej otázky (*Že by išlo o neprípustné predvolebné zasahovanie do zvrchovaného rozhodovania gréckych voličov?*), ktorá podčiarkuje skrytý persuzívny zámer. Ten sa prejavuje tiež odôvodnením z podstaty veci vyplývajúcej kladnej odpovede (*Lenže situácia už je tak ďaleko a natoľko nahnutá, že nemožno nepomenovať veci inak ako ich pravými menami*).

Fakt, že skúmaný komentár neobsahuje žiadne priame hypertextové odkazy, ba ani citáty z iných textov, dokazuje prítomnosť jediného typu diskurzu. Ako vo všetkých ostatných prípadoch je tento určený mediálnym prostredím, analytickým publicistickým žánrom a štýlom charakteristickým pre žánr a autorovu individualitu. Pozorujeme typicky vysokú hladinu expresívnosti prejavujúcej sa množstvom obrazných pomenovaní rôzneho druhu vrátane frazém, ktoré však budeme skúmať osobitne. Uvádzame preto niekoľko príkladov metaforických obrazov, ktoré sme v texte identifikovali: A Európska únia a hlavne eurozóna už hodnú chvíľu pre dlhovou krízu *prešľapujú na jednej z najväčších križovatiek svojej histórie*; B Za zdĺhavé až bezradné premýšľanie, *akým smerom a rýchlosťou by z nej Európa mala vyraziť*, sa jej lídri opakovane ocitajú *pod paľbou kritiky z rôznych strán*; C Za ten čas *únijné hlavy vyprodukovali rad nápadov*, čo by sa dalo robiť; D Sľubovať si od neho *salvu okamžitých riešení* nie je namieste. Z uvedených príkladov tiež vyplýva pestrosť reprezentácií spoločenských aktérov. Neosobní politici EÚ vrátane pomenovaného prezidenta ECB Maria Draghiho sú zobrazovaní ako relatívne pasívni (...rovnako ako ďalší *čakajú odpoveď na otázku*, ako by mala eurozóna a EÚ vyzeráť v dlhodobejšom horizonte). Aktívne sa prezentuje grécka ľavicová strana SYRIZA, ktorej autor priznáva potenciál víťaza volieb a neústupčivosť voči EÚ⁷⁰, a tiež médiá predpokladajúce istý vývoj a teda k nemu istou mierou (potenciálne) prispievajúce (*Niektoré médiá už píšú o pripravovanom pláne novej stabilnej Európy, ktorý by prehĺbil fiškálnu i politickú úniu*).

---

⁷⁰ Ako sa neskôr ukázalo, tento scenár sa nakoniec nenaplnil, keďže voľby vyhrala konzervatívna proeurópska strana Nová demokracia.

Hodnotenie, teda postoj k opisovanej skutočnosti, ktoré komentár vďaka všetkým uvedeným faktom nadobúda, je – ako to nakoniec vyplýva z povahy žánra – kritické, no zároveň v istom zmysle pozitívne až konštruktívne. To súvisí s odkazom na potrebné zmeny, ktorých náčrt je súčasťou propozičnej časti textu a ktoré by v prípade rozumnej implementácie mohli priniesť kladné výsledky. Na zdôraznenie naliehavosti práve formulovaného odkazu autorovi slúžia aj frazémy, na ktoré sa sústredíme v nasledujúcej časti.

1. Jej lídri sa opakovane *ocitajú pod palbou* kritiky - ide o variant častejšieho/neutrálnejšieho tvaru *byť pod palbou*. Zvažujeme, či by následný predmet v genitíve nebolo vhodné tiež považovať za fakultatívnu súčasť frazémy, nakoľko jej paradigmatické spektrum nie je (vo frazeologickom význame) príliš rozsiahle (*kritiky/otázok/pripomienok* a pod.). Frazeologizovaná sémantika hovorí o situácii, kedy sa niekto stane objektom silného negatívneho pôsobenia (“útoku”), obvykle v rovine diskurzu. Intenzita expresívneho náboja je umocnená aj nedokonavým tvarom slovesa a príslovkou „opakovane“. Funkčnosť použitia danej frazémy je teda zrejmá – ide predovšetkým o expresivizáciu, zdôraznenie kritického postoja a najmä repetitívnosť a intenzitu kritiky.

2. udalosťami extra nabitý jún *ruka v ruke* s neutíchajúcimi problémami – využitá je tu významovo priehľadná, vysoko frekventovaná frazéma denotačne odkazujúca na fyzické spojenie končatín dvoch ľudí a znamenajúca „spolu/v spojení s niečím/niekým“. Pragmatická funkcia je tu zhodná so základnou funkciou príznakovej lexiky, ktorou je zvýšenie emocionality formy a teda zvýraznenie obsahu a jeho potenciálnej zapamätateľnosti. Z pozitívnej konotácie samotnej frazémy by mal vyplývať aj pozitívny postoj, no ten vzhľadom na kontext vyznieva opačne, keďže za frazémou nasleduje negatívny komponent výpovede („neutíchajúce problémy“).

3. by im mohol pomôcť konečne *naštartovať motory* – frazéma moderného veku označujúca spustenie činnosti, prechod do aktívnej fázy. Podobne ako v predchádzajúcom prípade sa jej funkcionalita nijako nelíši od všeobecnej, no na rozdiel od predchádzajúcej inherentne pozitívny postoj vyznieva rovnako bez kontextu, ako v kontexte – dokonca je intenzifikovaný príslovkou „konečne“, ktorá poukazuje na víťanosť zmeny naznačenej obsahom frazémy, teda prechodu od nečinnosti k (želanej) činnosti.

4. Je stále celkom *otvorenou otázkou* – vo frazeologickom význame zatiaľ nezodpovedaná otázka, resp. nevyriešený problém. Existuje aj význam terminologický – otázka, na ktorú nestačí odpoveď áno/nie, ale vyžadujúca produktívnosť a tvorivosť (teda

opak tzv. zatvorenej otázky). Otvorenosť (otázky) zároveň naznačuje možnosť viacerých prijateľných riešení, teda opak rigidnej uzavretosti a neochoty prijať nové, resp. netradičné riešenia. Pri hodnotení postoja zakódovaného vo frazéme je preto potrebné poukázať (aj) na tento aspekt, ktorý považujeme za pozitívny. V rámci daného kontextu ho akcentuje aj príslovka „celkom“, tu vo význame „úplne“.

5. otvoriť jeden z gréckych vynálezov – *Pandorinu skrinku* – ide o frazeologický internacionalizmus, ktorý je súčasťou európskeho frazeologického dedičstva s prameňom v gréckej mytológii. Príbeh krásnej Pandory, ktorú na príkaz Dia z hlíny a vody vytvoril Hefaistos s cieľom potrestať ľudí, ktorí prestali mať bohov v úcte, a zoslať na nich zlo a utrpenie. Po svadbe s Prométeovým bratom Epiméteom buď zo zvedavosti, alebo pod nátlakom manžela otvorila skrinku, ktorú dostala od bohov a z nej sa uvoľnilo zlo, strasti, choroby a utrpenie. Skrinku zavrela, keď na samom dne zostala nádej. Preto ide o veľmi expresívny symbol zhubného daru a uvoľneného zla a utrpenia. V kontexte komentára sa definuje dokonca ako „grécky vynález“, čo zosilňuje aktuálne negatívne hodnotenie krajiny vyplývajúce z kontextu, ako aj potenciál extrémnej deštrukcie, ktorá by po otvorení danej „Pandorinej skrinky“ hrozila celej Európe. Použitie danej frazémy je teda očividne polyfunkčné, pôsobiace na rôznych úrovniach vnímania vrátane evokovania stereotypov.

6. Európa by definitívne zakotvila v *dlhovej špirále* – odborná frazéma/ekonomický termín vyjadrujúci situáciu, keď si ekonomický subjekt berie na splácanie starého dlhu nový dlh. Je to synonymum staršieho termínu *dlhová pasca*, preto by sme mohli uvažovať aj o aktualizácii so substitúciou substantíva (pasca – špirála). Oba varianty sú značne expresívne, pôvodný dokonca viac než aktualizovaný (dôvodom môže byť terminologická povaha frazémy, ktorá preferuje neutrálnejšiu lexiku). Z hľadiska jazykového pôvodu ide o kalky z angličtiny (*debt spiral/trap*) a hodnotenie zakódované v samotnom význame, no tiež emocionálnom náboji predovšetkým pôvodného variantu je negatívne, dokonca s negatívnymi vyhliadkami.

7. Lenže *situácia* už je tak ďaleko a natoľko *nahnutá* – odkaz na hraničnosť situácie, ktorá sa približuje k bodu zlomu, kedy môže dôjsť k negatívnemu vývoju. Nahnutie implikuje okraj, za ktorým začína zráz či priepasť, teda (doslova) prudký pokles fyzického terénu, kde je potrebná opatrnosť a schopnosť udržať rovnováhu. Hodnotiaci aspekt teda obsahuje hrozbu/ohrozenie a do istej miery varovanie či výzvu zabrániť pádu (prudko negatívnemu zlomu vývoja).

8. nemožno *nepomenovať veci* inak ako *ich pravými menami* – negatívny morfosyntaktický variant frazémy *pomenovať veci pravými menami*, ktorý v rámci

kontextu negatívnou modálnou príslovkou („nemožno“) neguje svoju (pridanú) negativitu a teda stelesňuje pôvodný význam priameho poukázania na skutočnosť bez zastierania či zahmlievania. Funkciou dvojitého záporu je popri zatraktívnení aj „psychologická“ intenzifikácia významu jeho expresivizáciou – „musieť pomenovať“ má síce rovnaký význam, no neutráln(ejš)í emocionálny náboj a preto nižšiu pravdepodobnosť oslovenia a presvedčenia percipienta.

9. hospodárske ťažkosti *ako ťažkú železnú guľu ťahá* už nejakého dva a pol roka – lexikálno-syntaktický variant frazémy *mat' na nohe železnú guľu*. Verbálna zložka „mat“ je nahradená slovesom „ťahat“, pridaný je aj komparatívny parameter „ako“, ktorý frazému formálne transformuje na prirovnanie, a prirodzene je zmenený aj slovosled. Poukazuje na existujúcu skutočnosť (dlhodobu) brániacu (rýchlejšiemu) postupu/vývoju odkazom na historický fakt (železná guľa priviazaná väzňom k nohe im bránila v úteku). Negatívny postoj z uvedeného vyplýva automaticky, rovnako ako vysoká expresívnosť použitej symboliky a zároveň ekonomizácia textu komentára.

10. v posledných rokoch... sa *krízových* či *klúčových okamihov* objavil celý rad – skríženie frazémy a voľne(jšie)ho spojenia javiace sa ako zdvojenie adjektívneho komponentu štandardného variantu frazémy *klúčový moment/okamih* – rozhodujúci moment, ktorý určuje ďalší vývoj. Kumulácia prívlastkov, pričom ten pridaný je explicitne negatívny, podčiarkuje jeho intenzifikačnú a expresivizačnú funkciu, ako aj a negatívny postoj vložený do ich spojenia, nakoľko samotná frazéma má relatívne neutrálnu konotáciu.

11. Zdá sa, že v únii a eurozóne *ide do tuhého* – význam pomerne často využívanej frazémy hovorí, že situácia/konflikt sa vyostruje, resp. že prichádza moment nutnej konfrontácie. Pragmaticky ide teda o predpoveď/hrozbu/varovanie pred „nárazom“ (do niečoho „tuhého“, teda do tvrdej reality/ťažkého problému), čo znamená opäť potenciálne negatívne hodnotenie situácie ukryté vo frazéme. Predchádzajúci kontext v tomto prípade sémantickú ani pragmatickú zložku nijako významne neovplyvňuje, čo však neplatí o kontexte nasledujúcom (pozri nasledujúci bod).

12. *dozrel čas* na zásadné rozhodnutia – sémantika je tu pomerne priezračná: vývoj už dospel do bodu, kedy je vhodné určité konanie. Odkaz na proces zrenia nesie v sebe aspekt plynutia času, presnejšie určitého množstva času, ktorý musel uplynúť, kým nastala vhodná („zrelá“) chvíľa vyžadujúca dôležité konanie (v tomto prípade „zásadné rozhodnutia“). Bezprostredný kontext vyjadrený najmä predchádzajúcou frazémou *ide do tuhého* výrazne zvyšuje relatívne neutrálnu hladinu expresivity frazémy *dozrel čas*

a situáciu dramatizuje. Cieľom tohto procesu je gradácia emócií v klimaxe, ktorý – ak zotrváme vo svete drámy – prináša katarziu v podobe prijatia rodiacej sa zmeny. Umelecké štylistické prostriedky patria k nutnej výbave pisateľa komentárov a preto sme si dovolili po nich siahnuť aj pri ich interpretácii.

Náš vlastný postoj v tejto záležitosti nie je jednoznačne vyhranený, nakoľko sa necítíme dostatočne kompetentní posudzovať makroekonomické ukazovatele či politicko-ekonomické opatrenia tak jednotlivých vlád, ako aj predstaviteľov Európskej únie. Čo sa týka ideológie a mocenských vzťahov, považujeme ich v danom kontexte tiež za príliš komplikované na to, aby sme si dokázali na ne vytvoriť vlastný „čiernobiely“ názor. Máme dokonca podozrenie, že ani sám komentátor nemal v mnohých otázkach jasno, keďže jeho výzvy a odporúčenia sa pohybovali vo veľmi všeobecnej, nešpecifickej rovine a mali viac emocionálno-apelatívny ako prísne obsahovo-racionálny obsah. Preto je aj mienkotvorný, resp. sociálno-konštrukčný potenciál daného textu relatívne nízky.

3.2.3.2 Komentár T 15. 5. 2013

Udalosti, ktoré komentár s príznačným titulkom „Keď sa skončí hra na pekných“ interpretuje a hodnotí, sa všeobecne týkajú z ekonomického hľadiska kontroverzných krokov vlády SR snažiacich sa brániť rastúcej nezamestnanosti. Konkrétne ide predovšetkým o selektívne udeľovanie dotácií a kompenzácií veľkým nadnárodným korporáciám ako US Steel Košice a Mondi SCP Ružomberok, ktoré nimi podmienili svoje zotrvanie v SR (a teda zachovanie relatívne vysokého počtu pracovných miest). Kritika sa sústreďuje na nesystémovosť týchto opatrení, a to najmä vo svetle legislatívnych zmien vedúcich k zhoršovaniu podnikateľského prostredia pre malé a stredné podniky. Spomína sa aj presun prostriedkov z eurofondov z vedy na aktivačné práce, čo je hodnotené ako konanie negujúce význam úvodnej parémie *je lepšie učiť ľudí narábať s udicou, ako im dávať donekonečna ryby*. Inými slovami, kritizujú sa krátko-dobé a zároveň krátko-zraké riešenia na úkor dlhodobějších s potenciálne ďalekosiahlymi účinkami. Textový reťazec, do ktorého komentár zapadá, je presne definovaný v jeho závere, resp. v nasledujúcej doplňujúcej informácii (*TREND sa téme budúcnosti U.S. Steelu v Košiciach venuje v rozhovore so šéfom fabriky Davidom Rintoulom a článku Čo vrátilo Američanom komfort.*), hoci ide iba o jeden aspekt, resp. jedno tematické vlákno, ktoré sa komentárom ťahá. Zároveň sa tým definuje intertextuálny rámec, ktorý je v rámci textu rozšírený odkazom na prípad SCP (*So zrozumiteľnou hrozbou „podporte, lebo hrozí odchod“ sa už*

ozvalo aj [Mondi SCP](#) z Ružomberka a inkasovalo.). Spolu s US Steelom v danom čase reprezentovali kľúčové „kauzy“, na ktorých je komentár postavený. Okrem priamych odkazov na elektronické zdroje však komentátor využíva aj citát explicitne menovanej osoby (pôvodná reakcia R. Fica na plány U.S. Steelu odísť zo Slovenska „*nabalili sa a odchádzajú*“), ako aj parafrázu nešpecifikovaného manažéra implicitne zastupujúceho celú firmu v zmysle *pars pro toto* (So zrozumiteľnou hrozbou „*podporte, lebo hrozí odchod*“ sa už ozvalo aj Mondi SCP).

Domnienky, ktoré autor z uvedených skutočností vyvodzuje, sú napospol hodnotiace a týkajú sa rôznych aspektov komentára. Na margo nápadu presunúť eurofondové peniaze z vedy na aktivačné práce sa autor vyjadruje nasledovne: *Signalizuje, že vláda hľadá rýchlo akúkoľvek prácu namiesto toho, aby vytvárala všeobecne výhodné podmienky na zamestnávanie*. Evaluačná hodnota výroku je vďaka použitiu spojenia „namiesto toho, aby“ negatívna, nakoľko z neho vyplýva nesúhlasný názor pisateľa. K téme ekonomických rozhodnutí vlády poznamenáva: A) *Kabinet Roberta Fica akoby v ekonomike začínal strácať nervy*. Expresívnosť frazémy „strácať nervy“ podčiarkuje jej negatívnu konotáciu B) *Časy, keď bolo Slovensko dobrou adresou na investovanie, sú pre neriešené slabiny podnikateľského prostredia a pridávanie nových bremien minulosťou*. Odkaz na pozitívnu minulosť („Slovensko bolo dobrou adresou“) ukončenú súčasnými negatívnymi javmi („neriešené slabiny... pridávanie nových bremien“) opäť znamená hodnotenie so znamienkom mínus. C) *Pre to všetko slovenská vláda zúfalo potrebuje ukazovať, ako prináša alebo zachraňuje pracovné miesta*. Emocionálne nasýtené adverbium „zúfalo“ poukazuje na autorovo negatívne, ba až kritické hodnotenie situácie. Na konkrétne kroky (teda vyhovieť nadnárodným žiadateľom o stimuly) reaguje zasa takto: A) *Lenže vláda na masívne „ospravedlnenky“ neprívetivého podnikateľského prostredia v skutočnosti nemá peniaze*. Aj tu považujeme za kľúčové použitie adverbia „v skutočnosti“ naznačujúceho lživosť či predstieranie riešenia, čo je podporené tak obrazným pomenovaním v úvodzovkách („ospravedlnenky“), ako aj negatívnym prívlastkom „neprívetivý“. B) *Naopak, ak vláda takto nahrádza investície do zlepšovania podnikateľského prostredia, omnoho viac ľudí zamestnanie napokon stratí*. Túto domnienku môžeme definovať ako predpoveď negatívneho vývoja – na rozdiel od záverečnej pointy, ktorá sa snaží o (aspoň jednu) pozitívnu propozíciu: *Ľudia možno tým skôr začnú premýšľať nad prísľubmi politických strán v čase, keď sa blížia voľby*. Ideologickosť všetkých uvedených podmienok je v súlade s myšlienkovou líniou deklarovanou v „manifeste“ týždenníka Trend hlásiaceho sa k trhovému hospodárstvu a čo najmenším zásahom štátu. Explicitne je

to vyjadrené v už spomenutej úvodnej výpovedi (*Úlohu vlády v ekonomike zjednodušene opisuje známa múdrosť z Ďalekého východu: je lepšie učiť ľudí narábať s udicou, ako im dávať donekonečna ryby*).

Sémantická schéma textu by mohla vyzeráť nasledovne: problém – príčiny problému – známe následky – možné následky. Z vnútornej tenzie medzi nimi vyplývajú prevládajúce kontrastívne vzťahy medzi vetami vyjadrené spojkami *namiesto toho, aby; lenže; naopak*, ako aj vzťahy príčinnno-dôsledkové explicitne naznačené spojkami *preto, pretože*. Kumulácia a najmä stupňovanie/intenzifikácia argumentov sa zasa premieta do rôznorodého slovnodruhového, resp. vetnočlenského zastúpenia a tvorí najpočetnejšiu príznakovú skupinu: *ešte aj, ešte viac, ale najmä, nielen, čoraz viac, veľmi rýchlo, omnoho rýchlejšie, nie je iba, aj tí, omnoho viac, tým skôr*. Z hľadiska štruktúry v texte prevažujú súvetia (v pomere 3:2 k jednoduchým vetám) s približne rovnakým zastúpením parataktických a hypotaktických spojení viet. Nenachádzajú sa tam žiadne otázky ani zvolania, oznamovací spôsob sa však využíva na rôzne funkcie. Hodnotenia a predpovede sme analyzovali vyššie v odseku o domnienkach.

Pokiaľ ide o partikulárne diskurzy, tak ako pri ostatných komentároch je ten základný definovaný žánrom a jemu náležiacim štýlom, a samozrejme individualitou autora komentára. Okrem neho sa vo veľmi obmedzenej miere stretávame cez krátky citát s diskurzom premiéra (R. Fico v obave z odchodu amerických oceliarov z Košíc *veľmi rýchlo poopravil výroky typu „nabalili sa a odchádzajú“ a ponúkol kompenzácie*). Sprostredkovane medzi diskurzmi komentára môžeme zaradiť aj intertextové odkazy (pozri vyššie), takže v tomto zmysle prirodzene dochádza k miešaniu diskurzov, žánrov a štýlov.

Spoločenský aktéri vystupujúci v komentári sú buď explicitne pomenovaní (R. Fico, Mondi SCP, U.S. Steel, vláda SR,), alebo implicitne zastúpení a klasifikovaní (malé a stredné podniky). Okrem malých a stredných podnikov pasívne prijímajúcich negatívne zmeny podnikateľského prostredia⁷¹ sú všetci aktéri nejakým spôsobom aktívni: nadnárodné spoločnosti žiadajúce finančné kompenzácie, premiér a vláda zachraňujúci pracovné miesta vyhovením ich požiadavkám. Časopriestorové vzťahy sú pevne naviazané na sémantickú schému, takže sa pohybujeme medzi prítomnosťou (problém + známe následky), minulosťou (príčiny problému) a hypotetickou budúcnosťou (možné následky). Z hľadiska modálnosti v komentári výrazne prevažuje jej epistemický variant. Typických explicitných prejavov v podobe modálnych slovies/prísloviek a podmieňovacích súvetí

---

⁷¹ V danom texte sa ich reálne existujúca rezistencia či snaha o zmenu nespomína.

však nie je veľa, identifikovali sme iba nasledovné: a) „Situáciu nezlepšuje ani Európska únia, ktorá sa občas správa, *akoby* bol priemysel oslíkom, z ktorého vždy podľa potreby vytrasie peniaze na svoje nákladné politické projekty. b) Kabinet Roberta Fica *akoby* v ekonomike začínal strácať nervy. c) Nemá ich pre stovky a tisíce malých a stredných podnikov, ktoré *by* si podporu takisto zaslúžili... Na druhej strane však autor využíva iné, hoci tiež explicitné prostriedky vyjadrovania modálnosti, ako plnovýznamové slovesá, adjektíva a adverbiá s modalizujúcim významom: d) Ľudia *možno* tým skôr začnú premýšľať nad prísľubmi politických strán v čase, keď sa blížia voľby. e) *Signalizuje*, že vláda hľadá rýchlo akúkoľvek prácu *namiesto toho, aby* vytvárala všeobecne výhodné podmienky na zamestnávanie. f) Lenže vláda na masívne „ospravedlnenky“ neprívetivého podnikateľského prostredia *v skutočnosti* nemá peniaze. g) ... pretože tieto firmy sú *skutočnou* bázou ekonomiky. Jediným explicitným reprezentantom deontickej modálnosti je sloveso v nasledovnom príklade: Pre to všetko slovenská vláda zúfalo *potrebuje* ukazovať, ako prináša alebo zachraňuje pracovné miesta. Nutnosť je navyše podčiarknutá príslovkou „zúfalo“, čo poukazuje na vysokú záväznosť reprezentovanej skutočnosti. Celkové hodnotenie z aspektu želanosti opisovaných skutočností je teda zrejmé: konanie vlády vidí komentátor kriticky, nestotožňuje sa s ním a predpovedá jeho (ďalšie) negatívne dôsledky. Vyjadrené je to prevažne pomocou výpovedí zodpovedajúcich rečovým aktom hodnotenia a predpovede.

S ohľadom na akcent našej práce sa teraz pozrieme, akú úlohu v pragmatike daného textu a diskurzu zohrávajú frazémy.

1. Úlohu vlády v ekonomike zjednodušene opisuje známa múdrosť z Ďalekého východu: *je lepšie učiť ľudí narábať s sudicou, ako im dávať donekonečna ryby*. Ide o frazeologický (paremiologický) internacionalizmus, jeden z mnohých morfosyntaktických variantov pôvodne hebrejskej parémie poukazujúcej na potrebu naučiť ľudí sa postarať o seba namiesto očakávania, že sa o nich budú starať iní. Kontextové naviazanie na úlohu vlády v ekonomike je explicitne vyjadrené v uvádzacej vete, ktorá predosiela aj kontrast s následne uvedeným opisom jej reálneho (ne)uplatňovania (na Slovensku) a negatívny postoj k tejto skutočnosti. Preto hoci samotná parémia má nepochybne pozitívnu konotáciu, kontext situáciu obracia naruby a funkciou parémie je vytvoriť kontrapunkt k opisovanej skutočnosti.

2. Kabinet Roberta Fica *akoby* v ekonomike začínal *strácať nervy*. Význam tejto bežnej frazémy je „byť neistý, strácať trpezlivosť/sebaovládanie“. Veta, ktorej je súčasťou, tvorí vstup do odseku kumulujúceho informácie o „prešľapoch“, ktoré vláda v dôsledkom

„strácania nervov“ v poslednom čase urobila. Frazéma efektívne navodzuje negatívne očakávanie, ktoré je bohato naplnené. Podstatný je preto emocionálny aspekt a samozrejme hodnotenie, ktoré je v súlade s komplexným vyznením komentára.

3. Ešte aj v *stave* nastávajúcej fiškálnej *núdze* siahol na zvyšovanie daní. Odborná frazéma/právnický termín „stav núdze“ označuje kritickú situáciu, a tiež opatrenia na jej zmiernenie. Jej fiškálna konkretizácia znamená kritickú situáciu vo fiškálnej politike (súvisiacej so štátnym rozpočtom) a kontextové okolie ešte stupňuje efekt pocitu ohrozenia: samotná fiškálna núdza je extrémne nebezpečný stav, ktorý je ešte posilnený zvyšovaním daní. V rámci výpovede sa teda expresívna funkcia odbornej frazémy viaže na prirodzenú expresívnosť opisovanej skutočnosti a navzájom sa posilňujú. Zároveň z nej vyplýva jasne negatívny hodnotiaci postoj.

4. Firmy... *nehoria chuťou* rozširovať sa a zamestnávať viac ľudí. Vyznačený tvar považujeme za aktualizáciu frazémy *(za)horieť láskou* s biblickým pôvodom („horieť láskou ku Kristovi“) zdôrazňujúcu intenzitu a transformačný potenciál predmetného vzťahu, pričom lexéma *chuť* substituujúca predmet je relatívne menej príznaková než pôvodná. V rámci daného kontextu sa však „metafyzický“ rozmer pochopiteľne stráca a funkciou aktualizácie je expresivizovať len intenzitu NE-chuti, ktorej negatívnosť je explicitne vyjadrená záporovou predponou slovesného komponentu. Negatívny postoj sa tým zároveň pripisuje nielen autorovi komentára, ale tiež „firmám“, teda implicitne ich majiteľom, ktorí nie sú motivovaní k rastu a poskytovaniu ďalších pracovných miest.

5. Časy, keď bolo Slovensko *dobrou adresou* na investovanie, sú... minulosťou. „Dobrá adresa“ priamo poukazuje na objekt vhodný na určitú činnosť. Vzhľadom na sémantiku, ako aj pozitívny náboj adjektívneho komponentu, môžeme frazému „samej osebe“ priradiť plusovú evaluačnú hodnotu. Vzhľadom na daný kontext má však takúto platnosť explicitne limitovanú iba na minulosť, ktorá sa stáva kontrastom k súčasnosti. A preto výsledný efekt využitia tejto pozitívnej frazémy vnímame opäť ako vyjadrenie kritického postoja, resp. negatívne hodnotenie.

Sociálno-konštrukčná ambícia analyzovaného komentára je poctivo priznaná a explicitne pomenovaná v záverečnom odseku: *Pre podnikateľov však z toho plynie prvá nádej v ére „istôt“.* *Ľudia možno tým skôr začnú premýšľať nad prísľubmi politických strán v čase, keď sa blížia voľby.* Éra „istôt“ referuje k vláde premiéra, ktorý svojim voličom sľuboval garanciu „životných istôt“, teda predovšetkým práce. Priznaným cieľom autora komentára bolo však poukázať na to, že R. Fico svojimi krokmi k ich posilneniu neprispieva, ale paradoxne ich ešte viac oslabuje – čo by podľa názoru komentátora mohlo

mať vplyv na uvažovanie jeho voličov. Súc viazaní kritériom CDA vyjadriť vlastný postoj k sociálnej skutočnosti sa síce stotožňujeme s názorom autora komentára na škodlivosť kritizovaných opatrení vlády, no nezdieľame jeho predpoveď o možnom racionálnom prehodnocovaní predvolebných sľubov premiérovým elektorátom; pretože politika je – rovnako ako ekonomika – záležitosť viac emocionálna ako racionálna. Stav dnešného sveta, teda nielen Slovenska, je toho presvedčivým dôkazom.

Z pohľadu naplnenia vlastného „poslania“ periodika, ako bolo pomenované v úvode, môžeme v prípade oboch analyzovaných komentárov konštatovať jeho úspešnosť. Popri snahe „držať líniu“ s neoliberálnou doktrínou voľného trhu sa autori prejavili kriticky tak voči domácim, ako aj zahraničným (európskym) predstaviteľom politickej a teda aj ekonomickej moci. Z pohľadu ideológie je kritika oboma smermi (Slovensko, EÚ) prirodzená, keďže vyhodnotili konanie spoločenských aktérov ako škodlivé voči fungovaniu trhového mechanizmu a ekonomiky ako takej, a teda sa voči nemu vymedzili. Jediný aspekt, v ktorom vidíme nesúlad s deklarovanými cieľmi, je absencia emócií. Akokoľvek faktograficky nasýtený by komentár bol, samotné využitie frazém a ďalších expresívnych lexikálnych a stylistických prostriedkov je dôkazom, že tento žáner z princípu úplnú nestrannosť neumožňuje ani v prípade, že postoj je v ňom vyjadrený len implicitne, teda napr. frazémami.

3.2.4 Kritická diskurzna analýza komentárov v týždenníku The Economist

The Economist je britský týždenník založený v Londýne v roku 1843. Týždenne sa celosvetovo predá asi 1,5 milióna výtlačkov a ďalších viac ako 100 000 online. Zameriava sa hlavne na medzinárodné ekonomické a obchodné správy, komentáre a analýzy aktuálnych udalostí, ale nájdeme v ňom aj technologické novinky, vedu, kultúru či umenie. Cieľom tohto týždenníka je „zapájať sa do ťažkého súboja medzi informovanosťou, ktorá nás posúva dopredu, a nedôstojnou nevedomosťou, ktorá brzdí náš pokrok“⁷².

Podobne ako v predchádzajúcich prípadoch vnímame určitý všeobecne formulovaný „manifest“, ktorý zároveň pomenúva prevládajúcu neoliberálnu ekonomicko-politickú „ideológiu“ periodika spájajúcu individuálne a občianske slobody so slobodným trhom, hoci formulácie nie sú také explicitné, ako napr. v Trende. V nasledujúcich príkladoch sa preto pozrieme, ako sa tieto idey konkretizujú vo vybraných komentároch.

---

⁷² Spracované podľa www.economistgroup.com

3.2.4.1 Komentár E 9. 6. 2012

Hlavný titulok komentára *Start the engines, Angela* (v preklade: „Naštartuj motory, Angela“) je vysvetlený bezprostredne nasledujúcim podtitulkom: *The world economy is in grave danger. A lot depends on one woman.* (V preklade: „Svetová ekonomika je vo vážnom nebezpečenstve. Veľa závisí od jednej ženy.“). V súlade so štylistickými pravidlami publicistických žánrov teda oba titulky vystihujú hlavnú myšlienku textu a priamo odkazujú na spoločenské udalosti, ktoré ho inšpirovali – na nebezpečnú situáciu v eurozóne v lete 2012 hroziacu kolapsom spoločnej európskej meny, kedy nemecká premiérka držala v rukách (nielen podľa autora komentára) kľúč od ďalšieho vývoja. Jej neústupčivý dôraz na fiškálnu disciplínu v rámci EÚ, teda širokospektrálne šetrenie vlád jednotlivých krajín s cieľom znížiť deficit štátneho rozpočtu, ktorého odvrátenou tvárou je narastajúca nezamestnanosť a oslabovanie ekonomiky ako takej, čo znamená aj ohrozovanie stability európskej meny, kritizovali nielen ekonómovia a politici vo všetkých „nedisciplinovaných“ (prevažne) juhoeurópskych krajinách, ale na celom svete.

Hneď po expresívne nasýtenom verbálnom úvode sa prejavuje interdiskurzivita využitím ďalšieho nástroja expresivizácie diskurzu - obrázka, resp. kresleného vtipu/karikatúry zobrazujúcej potápajúcu sa svetovú ekonomiku ako loď, z ktorej prichádza volanie „*Please can we start the engines now, Mrs Merkel?*“ (V preklade: „Pani Merkelová, môžeme už prosím naštartovať motory?“). Rozhodnutia nemeckej premiérky, ktoré by si „naštartovanie motorov“ vyžadovalo, by boli totiž v ostrom protiklade s voličskými náladami a preferenciami v jej krajine: väčšina Nemcov podporovala prísnosť a trvanie na drastických reformách v Grécku a ďalších krajinách najtvrdšie zasiahnutých dlhovou krízou v presvedčení, že to je ten správny „liek“ na ich problémy. Autor komentára však uvádza dlhý zoznam argumentov v neprospech nemeckého prístupu sprevádzaný vykresľovaním temných vyhliadok samotného Nemecka v prípade jeho zotrávania na danej pozícii. Opísaný príklad je zároveň prakticky jediným, kde dochádza k explicitnému „miešaniu“ diskurzov, nakoľko v samotnom texte komentára sa to deje iba latentne (v hypertextových odkazoch – pozri nižšie odsek o intertextualite).

Z uvedeného vyplýva, že pokiaľ „odlišnosť“ pojmem ako názorovú priepasť medzi p. Merkelovou a zvyškom eurozóny, ktorej advokátom je samotný autor komentára, potom prístup k nej je charakterizovaný jej zdôrazňovaním, konfliktom a polemikou, ktorej cieľom je presvedčiť zástankyňu odlišného postoja o jeho nesprávnosti. Samotný titulok je vlastne výzvou na jeho zmenu v tom zmysle, že fiškálne reštrikčné opatrenia sú

považované za „pasívne“ nástroje ovplyvňovania ekonomiky. Od nemeckej premiérky sa však očakával súhlas s „prorastovými“ opatreniami vrátane zvyšovania vládnych výdavkov.

Intertextuálnosť je prítomná viacnásobne, a to prevažne v podobe hypertextových odkazov na súvisiace texty. Väčšina sa nachádza v prvej tretine komentára, čím vytvára istú argumentačnú bázu, na základe ktorej autor vyvodzuje svoje závery a odporúčania. Zaujímavý je nasledujúci príklad. *To an astonishing degree, the fate of the world economy depends on Germany's chancellor, Angela Merkel* (see [article](#)); v preklade: Osud svetovej ekonomiky až neuveriteľne závisí od nemeckej kancelárky Angely Merkelovej (pozri [článok](#)). Text, na ktorý autor komentára odkazuje, vyšiel v rovnaký deň, avšak v tlačennom vydaní rovnakého periodika (t.j. The Economist), a podrobne analyzuje úlohu nemeckej premiérky pri záchrane eura. Podobne ako komentár, ktorý je predmetom našej analýzy, využíva karikatúru ako nástroj ekonomizácie a konanie A. Merkelovej zhŕňa lakonicky: *If there is rescuing to be done, Germany is the obvious rescuer. Yet rather than toss out the lifebelt, Mrs Merkel offers swimming lessons*. V preklade: „Ak treba zachraňovať, potom je zrejmé, že záchrancom musí byť Nemecko. No namiesto hodenia záchranného pásu pani Merkelová ponúka kurzy plávania.“ Okrem priamych odkazov na súvisiace texty sa v komentári nachádzajú aj nepriame v podobe citácii v a) priamej, hoci bez použitia príslušnej interpunkcie, či b) nepriamej reči: a) *This is the refrain from Washington, Beijing, London and indeed most of the capitals of the euro zone. Why hasn't the continent's canniest politician sprung into action?*; v preklade: Toto je refrén z Washingtonu, Pekingu, Londýna a samozrejme väčšiny hlavných miest v eurozóne. Prečo sa najšikovnejšia politička kontinentu ešte nepustila do práce?; b) *As for Germany's idea that it could all be saved at the last minute, by, for instance, the European Central Bank (ECB) flooding a country with liquidity, that looks risky*; v preklade: Pokiaľ ide o nápad Nemecka zachrániť to všetko v poslednej chvíli napríklad tým, že by Európska centrálna banka zaplavila krajinu likviditou, tak ten vyzerá riskantne”.

Domnienok autor komentára vyjadruje viacero, a to najmä v druhej polovici textu. Súvisí to s predchádzajúcou poznámkou o organizácii obsahovej zložky, kde je na začiatku komentára zhromaždená argumentačná báza a na základe údajov z nej vyplývajúcich sú potom formulované závery, resp. domnienky. S ohľadom na ekonomicko-politickú doktrínu, ktorú autor zastáva, sú všetky smerované k téze vyjadrenej v titulku: je potrebné začať konať, teda uvoľniť prísnu fiškálnu disciplínu vrátane odpustenia časti dlhov potápajúcim sa krajinám a užšej fiškálnej integrácie krajín eurozóny. V tomto zmysle sú

preto všetky ideologické a majú za cieľ presvedčiť čitateľa o správnosti takéhoto postoja, hoci je potrebné poukázať aj relatívne vysoký stupeň “demokratickosti” textu prejavujúci sa relatívne vysokou mierou tak epistemickej, ako aj deontickej modálnosti: a) Three consecutive months of feeble jobs figures *suggest* America’s recovery *may be* in trouble; v preklade: Tri po sebe nasledujúce mesiace slabých výsledkov v oblasti znižovania nezamestnanosti *naznačujú*, že Amerika *by mohla mať* problémy; *suggest* – plnovýznamové sloveso s modálnym významom/funkciou, *may* – modálne sloveso, oboje epistemická modálnosť; b) And the biggest emerging markets *seem* to have hit a wall; v preklade: A *zdá sa*, že najväčšie nové trhy narazili na svoje hranice; *seem* – plnovýznamové sloveso s modálnym významom/funkciou; epistemická modálnosť; c) The European Union, the world’s biggest economic area, *could* plunge into a spiral of bank busts, defaults and depression; v preklade: Európska únia, najväčší hospodársky celok na svete, *by mohla* spadnúť do špirály krachujúcich bánk, platobnej neschopnosti a krízy; *could* – modálne sloveso, epistemická modálnosť; d) And even though the technocrats at the central banks *could* (and *should*) do more, they have less ammunition at their disposal; v preklade: A hoci *by* technokrati v centrálnych bankách *mohli* (a *mali*) urobiť viac, majú k dispozícii menej munície; *could* – modálne sloveso, epistemická modálnosť, *should* – modálne sloveso, deontická modálnosť; e) She *needs to* lay out a clear plan for the single currency; v preklade: *Mala by* naznačiť jasný plán pre spoločnú menu; *needs to* – plnovýznamové sloveso s modálnym významom/funkciou; deontická modálnosť; f) It *must* be specific enough to dispel all doubt about Germany’s commitment to saving the euro; v preklade: *Musí* byť dostatočne špecifický na to, aby rozptýlil všetky pochybnosti o odhodlaní Nemecka zachraňovať euro; *must* – modálne sloveso, deontická modálnosť; g) Once Germany’s commitment to greater integration is clear, the ECB *would* have the room to act more robustly; v preklade: Keď už bude zjavná ochota Nemecka ísť smerom k väčšej integrácii, ECB *by mala* priestor výraznejšie zasahovať; *would* – modálne sloveso, epistemická modálnosť; h) She *believes* that *if* disaster really strikes... Germany *could* act quickly to save the day; v preklade: *Je presvedčená*, že *ak* naozaj dôjde ku katastrofe... Nemecko *by dokázalo* rýchlo konať na svoju záchranu; *believe* – plnovýznamové sloveso s modálnym významom/funkciou, epistemická modálnosť, *if+could* – modálne slovesá v podmienovacom súvetí, epistemická modálnosť. Napriek relatívne vysokému počtu explicitných ukazovateľov modálnosti sa však všeobecná modálnosť textu javí ako značne kategorická a najmä deontická forma vykazuje vysokú mieru záväznosti.

Sémantické vzťahy v rámci celého komentára zhrnieme, s odkazom na predchádzajúce konštatovania, nasledovne: pomenovanie problému – analýza príčin a možných následkov – odporúčanie a výzva na riešenie. Z faktu najväčšieho rozsahu druhej časti, teda analýzy príčin a následkov, vyplýva vysoká kumulácia zlučovacích a stupňovacích spojok a spájacích výrazov v tejto časti textu: *and/a* (13x), *even/dokonca*, *to begin with/na začiatok*, *moreover/okrem toho*, navyše, *first/second/po prvé/po druhé*, *from-to/ počnúc-až po*. Na margo kumulácie tiež poznamenávame, že pomerne vysoký počet za sebou nasledujúcich tvrdení v podobe zväčša jednoduchých viet je zlučovaných a stupňovaných bez explicitných markerov, teda bez spojok, pričom vnútorná kohézia a koherencia je zabezpečená latentnými prostriedkami sémantickej súvislosti: a) *Economies are weakening across the globe. The recessions in the euro zone's periphery are deepening*; v preklade: Ekonomiky na celom svete oslabujú. Recesie na periférii eurozóny sa prehľbujú. b) *Brazil's GDP is growing more slowly than Japan's. India is a mess*; v preklade: Brazílsky HDP rastie pomalšie než japonský. India má veľké problémy. Vzhľadom na potirečivosť témy a názorov na riešenie problému sme prirodzene zaznamenali aj častý výskyt kontrastívnych vzťahov vo vetách doložených odporovacími spojkami: *but/ ale* (6x), *yet/ still / (oboje) predsa*, a *predsa*. V poslednej časti komentára sa pri formulovaní návrhov riešenia hojne využité podmieňovacie súvetia (spojky *if/ak*, *even if/ak aj*, *once/keď už*, *ak už*, *were/ ak*).

Z uvedeného ďalej vyplýva, že v texte prevažujú konštatovania faktov doplnené o hypotetické úvahy a prognózy, a samozrejme aj hodnotenia vyjadrené zväčša implicitne. Uvádzame však aj príklad hodnotenia explicitného: *And since Germany has largely determined this response, most of the blame belongs in Berlin*; v preklade: A keďže Nemecko do značnej miery takúto reakciu vyvolalo, väčšina viny padá na Berlín. Podobne ako v ostatných analyzovaných komentároch, prevažujú štandardné oznamovanie vety konštatujúce fakty, no identifikovali sme aj dve oslovenia podčiarkujúcu latentne dialogickú povahu komentára ako žánru. Jedným sa autor v kontexte argumentov mierne relativizujúcich zodpovednosť nemeckej kancelárky za situáciu v eurozóne nepriamo obracia na čitateľov (*But do not get too sympathetic* – No nemajte s ňou príliš veľký súcit), druhým dokonca priamo na p. Merkelovú (*Mrs Merkel, it's up to you* – Pani Merkelová, je to na vás). Druhý príklad tvorí záverečnú pointu komentára, ktorá zároveň odkazuje na už spomínaný titulok a završuje tak nástojčivosť úvodnej výzvy nesúcej znaky až priam "kategorického" imperatívu (*Start the engines, Angela* – Naštartuj motory, Angela). Signifikantné je familiárne oslovenie nemeckej kancelárky v titulku (*Angela*), čo sa

v angličtine rovná „tykaniu“, a formálnejšie – „vykajúce“ v závere (Mrs Merkel). Netrúfame si odhadnúť, či šlo o autorský zámer, ktorý by mohol mať za cieľ mierne bulvarizovaným neformálnym titulkom konvenčne pritiahnuť pozornosť recipientov a následne, po analýze snažiacej sa o objektivnosť, posunom k formálnosti zdôrazniť úctu k političke, na pleciach ktorej leží také obrovské bremeno zodpovednosti, alebo je v oslovení Mrs Merkel ironická konotácia – z textu vyplývajúce autorovo silné presvedčenie o správnosti ním predkladanej interpretácie skutočnosti, podložené množstvom argumentov, ponúka aj takúto relevantnú možnosť.

Špecifickým príkladom imperatívu je úvodná fráza komentára v podobe expresívneho „výkriku“ zvýrazneného aj uplatnením príslušného interpunkčného znamienka, teda výkričníka: *To the lifeboats!* – Do záchranných člnov! Ten zároveň odkazuje na vyššie uvedené interdiskurzívne prepojenie na ilustráciu znázorňujúcu potápajúcu sa loď svetovej ekonomiky, čo znamená silný metaforicko-metonymický koncentrát. Doplnený je vzápätí aj verbálnou explanáciou: *That is the stark message bond markets are sending about the global economy*; v preklade: Toto je strohý odkaz dlhopisových trhov o stave svetovej ekonomiky; a uzavretý finálnou vetou odseku: *Whichever it is, something is very wrong with the world economy*; v preklade: Nech je to čokoľvek, svetová ekonomika má veľký problém. Napospol ide o emocionálne vyjadrenia, ktoré určujú negatívne očakávania a negatívne nastavené hodnotenie skutočnosti. Negativita vložená do slov a slovných spojení s negatívnou konotáciou, vyvolávajúca pocit ohrozenia, je potom využívaná v celom texte: a) *a financial calamity to dwarf the mayhem unleashed by the bankruptcy of Lehman Brothers* – *finančná katastrofa* v dôsledku snahy zmenšiť *chaos* spôsobený *krachom* Lehman Brothers; b) *Nobody wants to test these various disaster scenarios* – Nikto nechce skúšať tieto rôzne *katastrofické scenáre*; c) *partisan paralysis threatens a lethal combination of tax increases and spending cuts at the end of the year* – jednostranná *paralýza hrozí smrteľnou kombináciou* zvyšovania daní a *znižovania výdavkov* na konci roka; d) *debt burdens are rising, along with the appeal of political extremes* – *daňové zaťaženie sa zvyšuje* a spolu s ním aj *príťažlivosť politického extrémizmu*. Prevažujúce hodnotiace znamienko je teda mínus.

Čo sa týka reprezentácie procesov a spoločenských aktérov, komentár sa zaoberá predovšetkým procesmi materiálnymi (reč je o dlhovej kríze a hrozbe kolapsu eura), ako aj vzťahovými v zmysle vzťahu Nemecka reprezentovaného Angelou Merkelovou (*pars pro toto*) k zvyšku eurozóny, resp. ECB. Osobne menovaná nemecká kancelárka je zároveň vykresľovaná ako pasívna, pričom od jej aktivity závisí osud mnohých. Časopriestorové

vzťahy sa logicky odvíjajú od sémantickej schémy, pričom charakteristika súčasnej situácie sa viaže na prítomnosť, vykresľovanie kauzálnych vzťahov, ktoré k nej viedli, na reprezentácie minulých udalostí, a nakoniec prognózy možného vývoja na budúcnosť.

Nasledujúca časť analýzy je venovaná nášmu kľúčovému záujmu, ktorým sú frazémy použité v texte a ich pragmaticko-funkčné špecifiká.

1. And the biggest emerging markets seem to have *hit a wall* – sémanticky môžeme frazému charakterizovať ako „dosiahnuť(vlastné) hranice/ (možné) maximum, naraziť na limit, nemôcť ďalej pokračovať“. Expresívny náboj kľúčového slovesa *hit* (naraziť), ako aj celého spojenia *hit a wall* (doslova: naraziť do steny) je intenzívny a jeho funkciou je predovšetkým zosilniť emocionálny účinok výpovede, hoci ten je na druhej strane kontextovo zjemnený modalizujúcim sloveso *seem* – zdať sa.

2. *India is a mess* – význam frazémy má pomerne priezračnú denotáciu: *mess* – neporiadok; frazeologizovaná konotácia celého spojenia sa potom definuje ako „nefungovať, mať problémy, nebyť v poriadku“ a jej prenos sa deje na základe metonymického stotožnenia v duchu totum pro parte (v neporiadku je India zastupujúca indickú ekonomiku). Kontextové „nafúknutie“ subjektu výpovede ako časti celku na „celý celok“ v spojitosti s frazémou odráža snahu autora intenzifikovať aj jej význam a dôležitosť v snahe podporiť negatívnu emocionálnosť odkazujúcu na súčasné aj budúce ohrozenia – proti ktorým ponúka vlastný liek.

3. Nobody wants to test these various *disaster scenarios* – ide o frazeologický internacionalizmus (*katastrofický scenár*) s univerzálnou platnosťou odkazujúci na pôvod v oblasti dramatických žánrov, najmä filmu. Výrazná negatívnosť frazémy zapadá do zjavného zámeru autora kumulovať obsahovo-racionálne aj odkazovo-emocionálne silné argumenty, z ktorých neskôr vyvodzuje svoje závery a odporúčania. Intenzita expresívnosti slov ako *disaster* (katastrofa) útočí priamo na mozgové centrá spúšťajúce stres, ktorý pri absencii činu (útek alebo útok) zasa spúšťa špirálu úzkosti. Tá zasa môže viesť k určitému (želanému?) správaniu percipienta napr. pri voľbách, kde má (teoreticky) možnosť vyjadriť svoj názor na kroky politikov.

4. it does not guarantee a *smooth ride* for the world economy – pozitívne znejúca frazéma s významom „bezproblémový/hladký priebeh“, ktorá je však opäť kontextovo negovaná zápornou formou slovesa (does NOT guarantee/NEzaručuje). Frazéma sa etymologicky viaže na jazdu na koni, kde „hladká“ (*smooth*) je „jazda“ (*ride*) bez prekážok. V slovenskom ekvivalente sa však nachádza všeobecnejšie substantívum „priebeh“ oproti anglickému „ride“ (jazda), čo znižuje jeho expresívny účinok. Funkčná

expresívnosť anglického originálu je teda vysoká a jej cieľom je zdôrazniť „(ne)hladkosť“, čiže komplikovanosť reťazca udalostí.

5. In one way it seems unfair to *pick on* Mrs Merkel – všeobecná frazéma v štandardnom variante, ktorej najbližší slovenský ekvivalent *sadnúť si na niekoho* sa viaže predovšetkým na školské prostredie. Anglická frazéma má však širšiu konotáciu a jej význam je „nespravodlivo niekoho kritizovať“. Kontextovo zapadá do časti komentára, kde autor pripúšťa možnú nespravodlivosť kritiky p. Merkelovej, no od začiatku je jasná „podmienečnosť“ tejto obrany (*in one way*, teda „na jednej strane“ – implikuje *in the other way*, teda „na druhej strane“, čiže protirečenie, ktoré nasledujúci text potvrdzuje). V konečnom dôsledku je to teda prostriedok na podporu argumentácie kladúcej bremeno hlavnej zodpovednosti na plecía nemeckej kancelárky.

6. Why hasn't the continent's canniest politician *sprung into action*? – opäť príklad sémanticky pomerne priezračnej frazémy so slovenským ekvivalentom *vrhnúť sa do práce*/do niečoho. Anglické sloveso *spring* doslova znamená „skočiť/vyskočiť“ a nachádza sa v podobnom významovom poli, ako slovenské „vrhnúť sa“ – spoločný je moment náhlosti, zrýchlenia a veľkej intenzity (zmeny) hybnosti; podobne to platí aj pre substantíva *action* („čin/činnosť“) a *práca*, ktoré reflektujú aktivitu a iniciatívu. Kontext tu však zápornou formou slovesa opäť modifikuje, alebo presnejšie kompletne neguje všetky uvedené atribúty, pripisujúc tak ich nositeľovi (nositeľke – A.M.) ich protipóly. Rečnícka otázka expresívnosť frazémy ešte umocňuje a z hľadiska rečových aktov by sme ju mohli definovať aj ako obvinenie implikujúce negatívnu hodnotenie.

8. The uncertainty caused by the *muddle-through* approach – frazéma bez priameho ekvivalentu v slovenčine s významom „neistý, zmätený“ (tu: prístup/konanie). V rámci textu aj kontextu jej prisudzujeme štandardné pragmatické poslanie zvýšiť expresívnosť, a teda aj presvedčovací potenciál výpovede, ktorá zahŕňa negatívny postoj ku konaniu osoby/inštitúcie.

9. As for Germany's idea that it could all be saved *at the last minute* – internacionálna frazéma s priezračnou sémantikou. Slovenský ekvivalent má tvar *v poslednej chvíli/na poslednú chvíľu*, kde môžeme okrem iného identifikovať interkultúrny rozdiel vo vnímaní časových jednotiek (minúta-chvíľa – v slovenčine vyššia vágnosť, resp. nižšia exaktnosť). Jeho použitie opäť vyvoláva pocity stresu, úzkosti a (bezprostredného) ohrozenia, ktorému je možné len tesne uniknúť, a môže preto intenzívnejšie vplývať na vnímanie recipienta. Nezanedbateľný je tiež fenomén (emocionálneho) presýtenia a následného otupenia, ktorý si vyžaduje výraznejšie citovo

zafarbené lexikálne prostriedky na dosiahnutie primeraného účinku.

10. Spain to see a full-scale *bank run* – ide o odbornú frazému/ekonomický termín opisujúci situáciu, keď vkladatelia na základe pravdivých či falošných informácií hromadne vyberajú svoje úspory z banky v obave z jej možného krachu. Slovenské preklady tohto termínu sa rôznia: *bankový run*, *run na vklady*, *nápor (vkladateľov) na banku/-ky*, *útok (vkladateľov) na banku/-ky*. Zaujímavé pritom je, že lexémy *nápor* či *útok* sú jednoznačnejším ekvivalentom kľúčového konštituentu anglického originálu *run*, čiže beh/útek, ktorý pri absencii predložky denotuje skôr útek klientov „z“ banky (čo môže zodpovedať činnosti po výbere vkladov). No opisné definície termínu pripisujú konštituentu „run“ význam behu „do“ banky, teda nápor veľkého množstva ľudí „útočiacich“ na banku v snahe zachrániť svoje peniaze. Autor komentára v danom prípade popri ekonomizácii textu využíva aj emocionálny potenciál frazémy, ktorý tvorí šírenie obáv, strachu až paniky z najhoršieho variantu možného vývoja.

11. its cost has been ruinous and it has *run its course* – frazéma označujúca nevyhnutnosť pokračovania cyklu až do jeho ukončenia. V aktuálnom kontexte konštatuje dosiahnutie konca cyklu, teda význam „prejsť/prebehnúť“ (a zastaviť/vyčerpať sa) v súvislosti s dovtedajšou nemeckou politikou. Zrejmé je preto poukazovanie na nutnosť začatia cyklu nového, resp. zmeny prístupu, čo je v súlade s pointou komentára a teda aj zámerom autora tento názor šíriť.

12. With the fear of calamity diminished, a 1) *vicious cycle* would become 2) *virtuous* – 1) Vo všeobecnom význame ide o frazeologický internacionalizmus s biblickým pôvodom *začarovaný/bludný kruh*. Prívlastok *vicious* je odvodeninou subjektu *vice*, teda zlo, nemravnosť. Frazéma však má aj odbornú konotáciu a využíva sa ako ekonomický termín označujúci reťaz udalostí, ktoré samy seba posilňujú cez spätnú väzbu a majú negatívne účinky. 2) Opozitom subjektu *vice* je *virtue*, teda cnosť, úspech; *virtuous cycle* potom logicky označuje opak *vicious cycle*, v odbornom kontexte reťazec udalostí s pozitívnymi účinkami (narazili sme na slovenský preklad „cnostný kruh“, ktorý však nemá príliš vysokú frekvenciu výskytu). V kontexte komentára sa autor snaží načrtnúť pozitívne účinky ním navrhovanej zmeny nemeckej politiky, kedy sa „zlo a nemravnosť zmení na cnosť a úspech“. Kontrast negatívne verzus pozitívne zdôrazňuje značne vyhranený pohľad na situáciu a jej riešenie, ktoré sa aj týmito prostriedkami snaží podsúvať recipientom.

13. but it would have *taken a giant step* back from disaster – štandardný variant *take steps* v plurálovej forme znamená „vykonať potrebné opatrenia (obvykle na zabránenie

niečomu)“⁷³. Aktuálne je zredukovaný na singulár a kontextovo rozšírený o fakultatívny prívlastok *giant* (obrovský), ktorý podčiarkuje veľkosť a význam opatrenia, ktoré by mohlo znamenať záchranu pred katastrofou. Autor komentára ním navíšil ďalší argument v prospech svojej vízie.

V danom komentári je tiež veľmi aktuálna otázka moci, nakoľko sme viacnásobne pomenovali jej stotožňovanie s osobou Angely Merkelovej reprezentujúcej najsilnejšiu ekonomiku eurozóny a jednu z najstabilnejších na svete. To sú všetko predpoklady pre značný mocenský potenciál, ktorý však – podľa názoru autora komentára – nemecká politička dostatočne nevyužíva, resp. ho využíva nesprávne/nehodne. Pokiaľ ide o sociálno-konštrukčný vplyv, ako pri každom komentári je nemerateľný a jeho odhad je preto nutne subjektívny. V každom prípade sa však postoje nemeckej premiérky od uverejnenia článku nijako zásadne nezmenili (s výnimkou súhlasu s emisiou spoločných európskych dlhopisov), no zároveň sa ani nekonali katastrofické scenáre naznačované autorom komentára v prípade, že A. Merkelová jeho výzvy neuposlúchne, resp. aspoň nie v takom rozsahu. Jedinou výnimkou je azda značný nárast politického extrémizmu, ktorého sme svedkami (aj) v našej krajine a ktorého príčiny experti vidia najmä v politicko-ekonomicko-sociálnej frustrácii obyvateľstva – hoci určiť mieru ich závislosti od politických krokov nemeckej kancelárky si rozhodne netrúfame. Tiež sa necítíme dostatočne kvalifikovaní posudzovať správnosť konzervatívnej politiky Nemecka všeobecne, aj keď v teoretickej rovine súhlasíme s elementárnou logikou a morálkou šetrenia v čase krízy.

3.2.4.2 Komentár E 20. 10. 2012

Autor komentára zacielfuje svoju pozornosť na oblasť medzinárodnej menovej politiky, kde vtedajší prezident centrálneho bankového systému USA (Federal Reserve System, často používaná skratka FED) Ben Bernanke vo svojej prednáške navrhoval rozvíjajúcim sa trhom⁷³ odpútanie sa od monetárnej naviazanosti na americký dolár s cieľom znížiť negatívne účinky nimi kritizovaného kvantitatívneho uvoľňovania (zvýšenia množstva peňazí v obehu). To malo byť liekom najmä na zvýšenú infláciu v rozvíjajúcich sa krajinách zapríčinenú ich prispôsobovaním sa výmennému kurzu dolára.

---

⁷³ Rozvíjajúce sa trhy (angl. emerging markets) sú krajiny/ekonomiky, ktoré majú isté znaky rozvinutých krajín/ekonomík, no nie sú úplne rozvinuté, t.j. buď boli rozvinuté v minulosti, alebo sa očakáva, že budú v budúcnosti. Najväčšími predstaviteľmi sú štáty zoskupenia BRIC (Brazília, Rusko, India, Čína).

Autor však upozorňuje na novú štúdiu Arvinda Subramaniana a Martina Kesslera z Petersonovho Inštitútu pre medzinárodnú ekonomiku (Peterson Institute for International Economics) vo Washingtone, ktorá konštatuje rastúci počet rozvíjajúcich sa ekonomík naviazaných nie na americký dolár, ale na čínsky juan – čo je paradoxne v súlade s Bernankeho odporúčaniami, no v nesúlade s pokračovaním ekonomickej hegemonie USA, ktorá je „nepísaným zákonom“ FEDu. Na tento jav upozorňuje hneď prvý titulok *Turning from green to red* (Premena zelenej na červenú) využívajúci denominalizovaný variant štandardnej frazémy *greenback* označujúcej dolárovú bankovku s typickou zelenou tlačou (doslova „zelený rub“) a metonymicky zastupujúcej celú menu (*pars pro toto*), ako aj jej aktualizácie *redback* označujúcej juan, teda čínsku menu (červená farba symbolicky odkazujúca na stojanovú bankovku, ktorá sa v rámci výmenného kurzu približne rovná jednému doláru a je výrazne červenej farby, resp. aj na čínsky komunistický režim). Na druhej strane sa pripomína historická aj súčasné naviazanie výmenného kurzu samotného juanu na dolár, čo do istej miery spochybňuje podstatu opisovaného trendu – ak sa meny rozvíjajúcich sa ekonomík primárne viažu na juan, sekundárne sa viažu aj na dolár. Okrem toho je silný vplyv čínskej meny badateľný iba vo Východnej Ázii, nakoľko africké, latinskoamerické či juhoamerické krajiny sa naďalej prispôbujú fluktuáciám dolára.

Odlišnosť hrá v tomto komentári kľúčovú úlohu. Vnímate ju ako polemiku medzi dvoma (ekonomickými) svetmi reprezentovanými Spojenými štátmi na jednej strane a Čínou na strane druhej. Tieto mocnosti sú v latentne konfliktnom postavení, nakoľko dlhodobá dominantná pozícia USA v hospodárskej oblasti je ohrozovaná čínskou expanziou. Ide preto o typický prípad mocenského boja na ekonomickom poli. Varovný tón komentára voči prezidentovi FEDu, ako aj snaha upozorniť na možné nepresnosti uvádzanej štúdie obsahujúcej takisto varovné dáta, prezrádzajú preferencie autora, pokiaľ ide o želaného víťaza tohto boja.

Z uvedeného potom logicky vyplývajú aj domnienky, ktoré v texte nachádzame a sú rozpoznateľné aj pomocou (explicitných) markerov modálnosti. Epistemická modálnosť je zastúpená oveľa viac ako deontická, čo súvisí s prevažne propozičnou, resp. hodnotovou povahou domnienok viazaných na isté ideové piliere. Nedostatok deontickej modality prezrádza tiež nedostatok návrhov možných riešení, čo súvisí s prevažne informatívnym a nanajvýš varovným účelom komentára. Jediným príkladom využitia explicitných ukazovateľov deontickej modality sú vety konštatujúce nepotrebnosť dokonalej presnosti údajov z hľadiska ich dôveryhodnosti: *It need not be a perfect correlation. It need only be close enough to rule out coincidence*; v preklade: *Nemusí to byť dokonalá korelácia. Musí*

to byť len dostatočne tesné, aby sa vylúčila náhodnosť. Príkladov explicitných markerov epistemickej modality je však podstatne viac a navyše vykazujú pomerne vysokú formálnu variabilitu. A) modálne slovesá: a) emerging economies *can* insulate themselves from his decisions (rozvíjajúce sa ekonomiky sa *môžu* odizolovať od jeho rozhodnutí); b) Policymakers *may* heed Mr Bernanke's words (Tí, čo ovplyvňujú politické rozhodnutia, si *môžu* všimnúť slová pána Bernankeho); c) This "co-movement" *could* reflect market forces, not official policies (Tento "spolu-pohyb" *by mohol* odrážať tlaky trhu a nie oficiálnu politiku); d) China's currency *should* surpass the dollar as a key currency some time around 2035 (Čína *by mala* predbehnúť dollar ako kľúčová mena niekedy okolo roku 2035); d) But China's currency *will* continue to grow (No čínska mena *bude* pokračovať v raste) B) plnovýznamové slovesá s modalizujúcim významom: a) But a number of countries... *appear to* have slipped anchor since the financial crisis (Ale *zdá sa*, že mnoho krajín... od vypuknutia finančnej krízy otočilo kurz); b) currencies *were assumed* to be following the dollar (*predpokladalo sa*, že tieto meny kopírujú dollar) c) ...Mr Subramanian *guesses* (...*myslí si* pán Subramanian); C) modálna príslovka: *Of course*, the yuan does not yet float freely itself (Juan sám osebe ešte *samozrejme* nepláva voľne). Celkovo však nemožno text charakterizovať ako príliš modalizovaný (explicitnými ukazovateľmi) a jeho modálnosť je preto značne kategorická – čo súvisí aj s jasnou argumentačnou ukotvenosťou propozícií.

Vrátime sa však ešte k domnienkam a najmä k tej, ktorej varovná funkcia je najintenzívnejšia. Nachádza sa v závere komentára: *By that point, the Fed chairman will be the one pulling in the smaller audiences*; v preklade: Kým sa tak stane, bude predseda FEDu tým, kto pritiahne menšie publikum. Je zhrnutím obsahu, odkazom na úvod článku (*In Tokyo last week the bigwigs of international finance paid close attention to a speech by Ben Bernanke, chairman of America's Federal Reserve*; v preklade: Minulý týždeň v Tokiu venovali veľké zvieratá medzinárodných finančných trhov veľkú pozornosť vystúpeniu Bena Bernankeho, predsedu Amerického systému štátnych rezerv), a tiež na súvisiace konštatovanie v druhom odseku: *In a (more thinly attended) speech on the same day, a deputy governor of China's central bank pointed out that China no longer hoovers up dollar reserves with its past abandon*; v preklade: V ten istý deň zdôraznil vo svojom vystúpení (pre menšie publikum) zástupca guvernéra čínskej centrálnej banky, že Čína sa už nevrhá na dolárové rezervy s takou vervou ako v minulosti. Uzatvára tým pomyselný kruh myšlienok, ktorého vyústením je varovanie obsiahnuté v už citovanej prognóze predstihnutia dolára čínskym juanom v súťaži o dominanciu na svetových trhoch okolo

roku 2035, ktoré autor komentára prevzal zo štúdie tvoriacej faktografickú základňu textu. Hroziace zníženie významu amerického dolára potom naznačuje budúcou nižšou účasťou na prednáške prezidenta FEDu v porovnaní s počtom poslucháčov vystúpenia guvernéra čínskej centrálnej banky.

Ak neberieme do úvahy spomenuté prednášky, kľúčová štúdia Arvinda Subramaniana a Martina Kesslera je zároveň jediným priamym intertextovým odkazom komentára, hoci netradične bez hypertextového linku⁷⁴. Okrem toho reprezentuje aj jeho interdiskurzívny rozmer pomocou citácie grafu zobrazujúceho vývoj vo viacerých rozvíjajúcich sa ekonomikách v súvislosti s naviazaním ich meny na čínsky juan.

Z hľadiska gramatických vzťahov medzi vetami je okrem parataktických v texte prítomný pomerne vysoký počet hypotaktických konštrukcií, čo dokazuje aj vysoký výskyt spojky *that* (že) až v šiestich súvetiach a spojky *when* (keď) v troch prípadoch. Podrad'ovací vzťah môžeme expandovať aj na symboliku podriadenosti menového kurzu rozvíjajúcich sa krajín buď americkému doláru, alebo čínskemu juanu, a v psychologickvej rovine tak interpretovať nadpriemerný výskyt podrad'ovacích súvetí. Z prirad'ovacích spojok má najvyššiu frekvenciu odporovacia spojka *but* (ale), ktorá zasa naznačuje prevahu kontrastívnych sémantických vzťahov medzi výpoveďami. Tento fakt nakoniec vyplýva aj zo samotného titulku využívajúceho kontrastnú symboliku farieb: premena zelenej na červenú môže byť spojená aj s ikonizáciou týchto farieb v súvislosti s dopravnými predpismi, kde zelená znamená uvoľnenie, pohyb, a červená naopak zastavenie pohybu. Z hľadiska americkej ekonomiky a najmä jej globálneho vplyvu by strata vedúcej pozície samozrejme znamenala v istom zmysle „červenú“ v oblasti medzinárodnej expanzie. Summa summarum, sémantický vzorec komentára je pomerne jednoduchý a priamočiary: konštatovanie situácie – kumulácia argumentov – vyslovenie negatívnej prognózy, resp. latentnej hrozby. Časopriestorové vzťahy sa potom analogicky pohybujú na časovej osi prítomnosť (situácia) – minulosť (argumenty) – budúcnosť (prognóza pre USA), pričom pohyb nie je jednosmerný, ale sa v rámci stylistickej výstavby textu mení podľa potreby autora. Priestorovo sa zasa pohybujeme predovšetkým v USA a Číne, resp. Východnej Ázii.

Naplnenie uvedenej sémantickej schémy sa deje takmer výlučne bezpríznakovo, pokiaľ ide o spôsob, teda takmer všetky vety sú oznamovacie. Jedinou výnimkou je (na prvý pohľad) rečnícka otázka využívajúca pre daný komunikát dosť netypicky zložitú

---

⁷⁴ Štúdia je v súčasnosti dostupná na internete pod názvom *The Renminbi Bloc is Here: Asia Down, Rest of the World to Go?*

konštrukciu zloženého súvetia: *How can they tell if a currency is following in the dollar's footsteps or the yuan's, if those two currencies are moving in close step with each other?*; v preklade: Ako vedia, či určitá mena nasleduje dolár alebo juan, ak sa obe tieto meny hýbu koordinovane? Všeobecné základné funkcie rečnickej otázky, ako je oživenie a nadviazanie virtuálneho dialógu s percipientom, zaradenie opytovacej vetnej konštrukcie do daného textu nepochybne napĺňa. No vzhľadom na odpoveď, ktorá za otázkou nasleduje, ju v konečnom dôsledku nemôžeme za rečnicu otázku považovať.

Špecifická je v tomto komentári otázka spoločenských aktérov. Hlavnými sú samozrejme prezident FEDu Ben Bernanke a zástupca guvernéra čínskej centrálnej banky, ktorého meno však uvedené nie je. Príčinou môže byť buď autorova neznalosť, čo je veľmi málo pravdepodobné vzhľadom na dostupnosť informácií na internete, alebo (podvedomé) vyhnutie sa ťažko zapamätateľnému ázijskému menu, alebo, čo považujeme za najpravdepodobnejšie, (tiež podvedomé) prisúdenie nižšej dôležitosti či osobnému významu spomínaného viceguvernéra – čo je inherentné hodnotenie, resp. definovanie postoja. Vyjadrujeme preto domnienku, že v zmysle pars pro toto tento nemenovaný vysoký predstaviteľ čínskeho finančníctva môže reprezentovať mentálny koncept čínskeho komunistického režimu (kde na individualite nezáleží), ako ho vníma autor komentára.

Čo sa týka procesov, vzhľadom na tému a oblasť spoločenských udalostí ide predovšetkým o procesy materiálne a vzťahové – teda vývoj naviazanosti menových kurzov a ďalších monetárnych aspektov rozvíjajúcich sa krajín na americkú, resp. čínsku menu, čo úzko súvisí s ich vzájomnými ekonomicko-politickými vzťahmi. Z toho vyplývajú aj implicitné hodnoty, ktoré autor medzi riadkami prezrádza: potenciálna dominancia juanu vystriedaním dolára v pozícii najvplyvnejšej svetovej meny je jav neželaný, nakoľko USA zabezpečujú lepšiu stabilitu finančných trhov aj v čase krízy. Autor preto opísané tendencie hodnotí negatívne a jeho cieľom je informovať a v rámci možností ovplyvniť laickú a najmä odbornú verejnosť tak, aby sa naznačený vývoj zastavil.

Ako sme konštatovali vyššie, vzhľadom na tému vyznieva tento komentár zo štylistického hľadiska relatívne neutrálne. Napriek tomu sa v texte nachádza porovnateľný počet frazém ako v ostatných – nakoniec, ich prítomnosť a najmä výber zodpovedá hutnosti autorovho vyjadrovania a v zhode s ich pragmatickou funkčnosťou napomáha exaktnosti a ekonomickosti jeho prejavu. V nasledujúcich riadkoch sa im budeme venovať podrobnejšie.

1. the *bigwigs* of international finance – papaláš, „*veľké zviera*“, veľmi dôležitá

osoba (V.I.P); Anglická forma etymologicky odkazuje na historickú skutočnosť „veľkých parochní” (čo je doslovný preklad frazémy), ktoré nosili hodnostári a predstavitelia moci. Ironický emocionálny odtienok tejto frazémy pomáha definovať kontext odkazujúci na najdôležitejšie osobnosti finančných trhov načúvajúc aktuálne zástupcovi amerického FEDu, no v budúcnosti hroziacu preferenciu vystúpenia jeho čínskeho náprotivku. V tomto zmysle je teda význam „veľkých parochní” iluzórny až smiešny a zaslúži si sarkazmus prítomný v pragmatickej dimenzii frazémy.

2. Currencies that used to shadow the *greenback* ... or *redback* – americký dolár/dolárová bankovka typicky zelenej farby, resp. čínsky juan/stojuanová bankovka červenej farby zodpovedajúca hodnotou jednému doláru. Pôvodný a teda štandardný variant je „greenback”; tvar “redback” považujeme za aktualizáciu, ktorej frekvencia použitia narastá a stáva sa variantom. K (pravdepodobnej) symbolike červenej farby v názve čínskej meny sme sa vyjadrili vyššie (okrem potlače stojuanovje bankovky odkazuje aj na komunistickú ideológiu), preto použitím kontrastu *greenback-redback* vzniká aj kontrast ideový, resp. ideologický.

3. they are steadily *falling under the spell* of a different currency – byť niekým/niečim fascinovaný; *podľahnúť čaru*; odkaz na „mágiu” či iracionalitu v súvislosti s rastúcim vplyvom čínskej meny, ktorý prezrádza snahu označiť krajiny podliehajúce tomuto vplyvu ako nerozumné a stav ako vyžadujúci racionalizáciu či nápravu. Funkčnosť využitia frazémy je teda nielen v samotnom ohodnotení, ale aj vo varovaní a výzve voči „racionálnym” (neo-liberálnym/kapitalistickým) silám, aby pomenovaný trend (rastúcu dominanciu „iracionálneho” komunistického štátu) zastavili. V tomto zmysle môžeme opäť konštatovať ideologický rozmer využitia frazémy.

4. But a number of countries... appear to have *slipped anchor* - doslova „zhodiť kotvu” – frazéma (paradoxne) označujúca náhlu a neočakávanú zmenu smeru, resp. trendu. Metaforické pozadie vytvára obraz plavby globálnej „flotily” po značne rozbúrenom mori finančných trhov, kde sa menšie lode snažia pripútať k veľkým v snahe o dosiahnutie väčšej stability a teda šance na prežitie. A hoci sú dve najväčšie lode vzájomne previazané, ich spoločné lano je dostatočne dlhé na to, aby sa plavili (zdanlivo) rôznymi smermi a nútili tak menšie lode zvažovať, ktorý smer je pre ne výhodnejší, a zároveň tým posilňovať či oslabovať ich autoritu.

5. How can they tell if a currency is *following in the dollar's footsteps* or the yuan's – ide o frazeologický internacionalizmus, ktorý má v slovenčine tvar *ísť v šlapajách* niekoho, nasledovať niekoho. V nadväznosti na predchádzajúci obraz lodí ide o kumuláciu

figúr znázorňujúcich závislosť, resp. nasledovanie siln(ejši)eho vzoru. Tentoraz je obraz umiestnený na pevnine a svojou pozitívnou konotáciou v spojitosti s dolárom uvedeným na prvom mieste výberu podčiarkuje autorovu preferenciu dominancie zelených bankoviek.

6. But some of the yuan's apparent prominence may still be the dollar's *reflected glory* – kompletný štandardný variant znie *bask in reflected glory* – doslova „vyhrievať sa v odraze (cudzej) slávy“, slovenský ekvivalent *chváliť sa/pýšiť sa cudzím perím*. Prisvojovanie si úspechu niekoho iného, identifikácia s cudzím úspechom sa obvykle viaže na človeka, resp. ľudské správanie. V tomto prípade ide preto opäť o princíp transferu významu pars pro toto: dolár či juan zastupujú cez menu a finančnú politiku nielen finančníkov a politikov, ale prakticky celú spoločnosť svojich domovských krajín. Negatívna, ba kritická konotácia frazémy zároveň odkazuje na morálne princípy, ktoré juan (t.j. Čína) pravdepodobne porušuje (konštatácia je modifikovaná slovesom *may*, ktoré znižuje jej pravdivostnú hodnotu).

Na záver je ešte potrebné poznamenať, že medzičasom došlo k personálnej zmene vo vedení FEDu⁷⁵, ktorá však neznamená žiadnu zásadnú zmenu (menovej) politiky USA. Nemáme však možnosť relevantne posúdiť sociálno-konštrukčný účinok daného diskurzu a to nielen z priestorových dôvodov, ale najmä pre vysokú odbornosť a zložitosť témy, ktorá vyžaduje rozsiahlu komplexnú analýzu. Z týchto dôvodov sa zdržiavame aj vyjadrenia vlastného postoja. Zopakujme iba fakt, že súboj o dominanciu v monetárnom svete je jednou z kľúčových „frontových línií“ súčasného globálneho mocenského boja a preto je motivácia zúčastnených k víťazstvu vysoká.

Z hľadiska naplnenia ideologického zamerania či poslania týždenníka, ktorého formuláciu sme označili ako pomerne všeobecnú, konštatujeme súlad vyznenia obsahu komentárov s týmto zámerom. Podporovať informovanosť, ktorá „nás posúva dopredu“ a potláčať tým nevedomosť, ktorá „brzdí náš pokrok“, znie frázovito, no zároveň to presne vyjadruje žurnalistickú misiu ako takú. Otáznou zostáva miera objektívnosti a pravdivosti predkladaných informácií, ktorá je v súčasnosti spochybňovaná nielen predstaviteľmi vládnucej moci, na hlavy ktorých dopadá kritika novinárov, ale tiež rôznymi „nezávislými“, prevažne internetovými médiami podsúvajúcimi „alternatívne“ informácie z neudaných, a preto často neoverených a neoveriteľných zdrojov. Ukazuje sa tak opäť paradox odvrátenej strany demokracie, ktorá vlastným rešpektom voči pluralite názorov prispieva k informačným vojnám a rastu nedôvery a napätia v spoločnosti. Zostáva preto

---

⁷⁵ Bena Bernankeho nahradila vo februári 2014 zástankyňa podobne „holubičej“ monetárnej politiky Janet Yellen

úlohou tradičných médií obhájiť vlastnú spoľahlivosť a tým aj hodnoty demokracie.

3.2.5 Porovnanie rozdielov medzi slovenskými a anglickými ekonomickými periodikami v relevantných parametroch Faircloughovej textovej analýzy

V tejto kapitole porovnáme jednotlivé aspekty, resp. parametre Faircloughovej textovej analýzy, pomocou ktorej sme skúmali komentáre vybrané zo slovenských a anglických ekonomických periodík. Výsledky našich pozorovaní na záver zhrnieme v prehľadnej tabuľke a vyvodíme príslušné závery.

Prvý parameter, resp. oblasť otázok, na ktoré sme hľadali odpovede, sa týkala spoločenských udalostí a ich reťazcov inšpirujúcich jednotlivé komentáre. Komentáre sme vyberali tak, aby sa týkali tém lokálnych aj medzinárodných, pričom v slovenských periodikách je prirodzene prevaha lokálnych problémov v pomere 3:1 a v anglických naopak v rovnakom pomere prevažujú témy medzinárodné. V dvoch prípadoch rezonuje v danom čase najpálčivejšia otázka gréckej krízy v EÚ, ku ktorej sa vyjadrili komentátori domáci (T 10. 6. 2012) aj zahraniční (E 9. 6. 2012).

Iná je situácia v rámci parametra odlišnosti a prístupov k nej. Vo viacerých prípadoch sme konštatovali vnútornú variabilitu v rámci jednotlivých textov, napríklad v komentári FT 27. 7. 2011, kde konštatujeme prítomnosť polemiky, dôrazu na to, čo je spoločné, normalizácie a nakoniec snahy odlišnosť vyriešiť a prekonať. No vyskytli sa tiež komentáre s prístupom vyhraneným. V denníku Hospodárske noviny tak prevažovalo zdôrazňovanie odlišnosti autorom na jednej strane a snaha o jej zastieranie na úkor noriem zo strany štátnej moci (HN 26. 12. 2012). Pre komentár T 10. 6. 2012 v týždenníku Trend je typické rozdelenie pohľadu na odlišnosť zo strany komentátora (v užšom zmysle) a zo strany aktérov (v širšom zmysle). Komentátor odlišnosť zdôrazňuje, prípadne s ňou polemizuje, zatiaľ čo zo strany aktérov je zaznamenané úsilie odlišnosti prekonávať, príp. ich akceptovať a sústrediť sa na to, čo je (reálne) spoločné. V komentároch týždenníka The Economist nachádzame v oboch skúmaných prípadoch v súvislosti s odlišnosťami ich zdôrazňovanie, konflikt a polemiku, a to bez rozlíšenia pohľadu autora a aktérov. Môžeme preto konštatovať, že s výnimkou The Economistu sme nezaznamenali jednoznačný či typický prístup k odlišnosti. Vysporiadanie sa s ňou teda prirodzene závisí od témy a postoja autora, resp. postoja aktérov z pohľadu autora.

Oblasť intertextuálnosti je podmienená elektronickou formou našej vzorky. Preto až na výnimku komentára E 20. 10. 2012, ktorý bol podľa údajov na webovej stránke prebratý

z tlačeneho vydania týždenníka *The Economist* a neobsahuje ani jeden priamy hypertextový odkaz, sa vo všetkých ostatných textoch takéto priame odkazy vo väčšej či menšej miere nachádzajú. Najvyššie zastúpenie majú v denníku *Financial Times*, čo je pochopiteľné aj vzhľadom na najväčší rozsah ich komentárov. Pokiaľ ide o nepriame odkazy v podobe citátov, parafráz či alúzií, ich prítomnosť opäť konštatujeme vo všetkých komentároch, nakoľko to vyplýva z ich žánrovo-štylistickej povahy.

K otázke domnienok konštatujeme, že vzhľadom na ich nadväznosť na rôzne spoločenské udalosti je z obsahového hľadiska ich vzájomná komparácia irelevantná. Na druhej strane je však potrebné konštatovať prevažovanie domnienok z kategórie hodnotových, pričom mnohé z nich považujeme tiež za ideologické v zmysle ich súladu s ideologickým zameraním jednotlivých periodík. Vzhľadom na zdieľanú príslušnosť ku krajinám s trhovou ekonomikou majú v tomto smere všetky štyri periodiká spoločné preferencie voči myšlienkam voľného trhu, globalizácie, podnikateľských slobôd a ďalších hodnotových markerov niektorej z foriem neoliberalnej ekonomickej doktríny. Preto je aj ideologická náplň všetkých spomínaných domnienok v súlade s vyššie uvedenými tézami.

Parameter sémantických a gramatických vzťahov medzi vetami je v jednotlivých textoch už z definície variabilný, a zároveň vopred približne načrtnutý žánrovo-štylistickým kontextom komentárov. Prevalencia oznamovacích viet je všeobecným javom, len miestami spestreným rečníckymi otázkami (FT 15. 5. 2013, T 10. 6. 2012, E 20. 10. 2012) či imperatívom, resp. výzvou (E 9. 6. 2012). Podobné konštatovanie platí o súvetiach prevažujúcich nad jednoduchými vetami, kde ozvlášťujúcu úlohu zohrávajú vety eliptické (napr. HN 27. 6. 2013). Sémantické schémy či vzorce jednotlivých textov zodpovedajú ich rôznorodosti a pohybujú sa od jednoduchých typu „situácia - interpretácia“ (HN 26. 12. 2012), cez zložitejšie ako „problém - analógia - domnienka o hrozbe“ (HN 27. 6. 2013) či „situácia - kumulácia argumentov - negatívna prognóza“ (E 20. 10. 2012), až po „problém - príčiny problému - známe následky - možné následky“ (T 15. 5. 2013). Najčastejšie sa vyskytujú kauzálne a kontrastívne súvislosti medzi vetami/výpoveďami, čo dokazuje aj vysoká frekvencia príslušných spojok.

Oblasť diskurzov logicky priamo nadväzuje na otázky intertextuálnosti a vedie ku konštatovaniu existencie interdiskurzívnosti nielen v zmysle priamych či nepriamych odkazov na iné texty, ktoré sú prítomné vo všetkých skúmaných komentároch, ale aj netextových diskurzívnych komunikačných prostriedkov ako sú obrázky či grafy (pozri prílohy č. 3, 7, 8), ktoré jednotlivým textom v oboch anglických periodikách pridávajú ďalší komunikačný a najmä argumentačný rozmer priamo nadväzujúci (v zmysle podpory)

na všetky domnienky a hodnotenia v nich zakomponované. Slovenské komentáre tieto prostriedky nevyužívajú, čo dávame opäť do súvislosti s odlišným definičným rozsahom žánra v mediálnom priestore.

Na margo reprezentácie časopriestorových vzťahov poznamenáme, že sú opäť individuálne naviazané na obsahovú zložku jednotlivých komentárov a zároveň podmienené charakteristikou žánru. Časové súradnice preto vychádzajú vždy zo súčasnosti⁷⁶ a aj využité jazykové prostriedky preto v gramatickej, resp. morfosyntaktickej rovine oscilujú primárne okolo bodu prítomnosti. V závislosti od sémantickej schémy sa potom vyskytujú buď lineárne alebo nepravidelné posuny smerom do minulosti pri odkazoch na súvisiace udalosti (obvykle cez prostriedky intertextovosti/interdiskurzívnosti) a/alebo do budúcnosti v rámci formulácie hypotéz a prognóz či už s pozitívnym, alebo negatívnym emocionálnym nábojom. Preto sa futúrum veľmi často vyskytuje ako súčasť podmieňovacích súvetí. Priestorovo sa autori komentárov pohybujú opäť v závislosti od témy a obsahu buď v lokálnych alebo širších (medzinárodných až globálnych) dimenziách. Aj tu intertextovosť zohráva dôležitú úlohu, nakoľko explicitný či implicitný odkaz na súvisiaci diskurz v mnohých prípadoch rozširuje (geografický) záber textu a tým aj argumentačnú bázu vrátane posilnenia persuzívneho tlaku.

Na samotné spoločenské udalosti a časopriestorové vzťahy nadväzuje tiež otázka spoločenských aktérov. Ich aktivita či pasivita, osobnosť či neosobnosť, ako aj menovanosť či len všeobecná klasifikovanosť preto priamo závisí od obsahu a napospol pokrýva celý diapazón možností, ktoré podrobne charakterizujeme v analýzach jednotlivých komentárov. Logickým faktom však je, že väčšina aktérov je osobne pomenovaná a aktívna, nakoľko komentátori hodnotia konkrétne skutky (zväčša) politikov či iných predstaviteľov moci. Paradoxne preto vyznieva fakt, že pasivita je predmetom kritiky v prípade komentárov týkajúcich sa reakcií politických predstaviteľov členských štátov EÚ a najmä nemeckej kancelárky Angely Merkelovej na krízovú situáciu v Grécku v roku 2012 (E 9. 6. 2012, T 10. 6. 2012).

Čo sa týka modálnosti, vo všetkých textoch prevažuje epistemická nad deontickou. Súvisí to okrem iného so žánrovou povahou komentára, ktorého náplňou je na jednej strane práca s overenými, teda pravdivými faktami, no na strane druhej z nich autor vyvodzuje vlastné závery a vytvára rôzne hypotézy či prognózy (inak povedané domnienky), kde sa

---

⁷⁶ Hoci presnejšie by bolo povedať, že vychádzajú z nedávnej minulosti, keďže reflektujú udalosti, ktoré sa už stali a preto sú de facto už minulosťou

pravdivostná hodnota automaticky znižuje. Z uvedeného následne vyplýva aj redukovaná možnosť apelovať na povinnosť či nutnosť. Výrazové prostriedky, resp. explicitné markery oboch typov modálnosti sú vo všetkých textoch zastúpené širokospektrálne, pričom rozdiely v typológii súvisia predovšetkým s individuálnym štýlom autora a výberom výrazových prostriedkov. Rozdiely vo frekvencii a distribúcii majú priamy vzťah jednak k rozsahu komentárov (podstatne vyšší počet v anglických), a tiež k miere autorovho presvedčenia o pravdivosti jeho výpovedí, resp. nutnosti uskutočnenia jeho prognóz.

Posledná sledovaná oblasť sa týka hodnotenia, na vyjadrenie ktorého všetky komentáre využívajú popri iných jazykových prostriedkoch aj frazémy – postoj či hodnotenie je ich inherentnou vlastnosťou, takže ich považujeme za významné indikátory práve v tejto otázke. Okrem frazeologických jednotiek však autori komentárov na pomenovanie svojho postoja využívajú tiež explicitné hodnotiace výpovede (pozitívne alebo negatívne) tak s nociónálnou, ako aj expresívnou lexikou, či vety s deontickou modalitou. Kvalitatívne sú tieto hodnotenia naviazané aj na ideologický rámec jednotlivých periodík, no v žiadnom prípade nemôžeme konštatovať jednostrannosť či nekritickosť voči vlastnej doktríne (napr. komentár FT 27. 7. 2011 o narastaní plátov vrcholových manažérov bez ohľadu na finančnú krízu).

Pri analyzovaní textov a spracúvaní dát sme sa v súlade s povahou Faircloughovej textovej analýzy zameriavali na kvalitatívne parametre, hoci viaceré aspekty sú vyjadrené (aj) v kvantitatívnych dimenziách. Vzhľadom na rozsahové limity dizertačnej práce, ale tiež cieľ a zameranie nášho výskumu aj samotnej CDA, sme jednotlivé zložky systematicky nekvantifikovali exaktnými ciframi v absolútnom ani relatívnom vyjadrení⁷⁷ – takýmto spôsobom sme skúmali výlučne frekvenciu výskytu frazém v širšej vzorke komentárov, o čom pojednávame v kapitole 3.2.5. Považujeme ich však za perspektívny priestor pre ďalšie výskumné snaženia autorky či iných vedeckých pracovníkov, ktorí sa nechajú Faircloughovou textovou analýzou inšpirovať.

Zistenia z uvedenej komparácie sme zhrnuli do nasledujúcej tabuľky.

---

⁷⁷ Číselné údaje napr. o počte jednotlivých druhov spojok v súvetiach nie sú systematické a majú skôr funkciu ilustrácie kvalitatívnej informácie, na ktorú poukazujú.

Parameter/ periodikum	Hospodárske noviny	Financial Times	Trend	The Economist
Spoločenské udalosti	lokálne (SK)	medzinárodné (EÚ – USA), lokálne (UK)	medzinárodné (EÚ), lokálne (SK)	medzinárodné (EÚ/USA-RC)
Odlišnosť	zdôrazňovani e	polemika, dôraz na spoločné, normalizácia, snaha o prekonanie	zdôrazňovanie/snaha o prekonanie	zdôrazňovanie, konflikt, polemika
Intertextivosť	explicitná/ implicitná, priame hypertextové odkazy	explicitná/ implicitná, priame hypertextové odkazy	explicitná/ implicitná, priame hypertextové odkazy	explicitná/ implicitná, BEZ priamych hypertextových odkazov
Domnienky	hodnotové, ideologické	hodnotové, ideologické	hodnotové, ideologické	hodnotové, ideologické
Sémanticko- gramatické vzťahy	oznamovacie vety; súvetia, elipsa	oznamovacie vety, rečnicke otázky; súvetia	oznamovacie vety, rečnicke otázky; súvetia	oznamovacie vety, imperatív; súvetia
Interdiskurzívno sť	priama/ nepriama textová	priama/nepriama textová, obrázky	priama/nepriama textová	priama/nepriama textová, obrázky a grafy
Časopriestorové vzťahy	lineárne/ nelineárne prítomnosť- minulosť	nelineárne prítomnosť/minulosť / budúcnosť	nelineárne prítomnosť/minulosť / budúcnosť	nelineárne prítomnosť/minulosť / budúcnosť
Spoločenský aktéri	menovaní/ klasifikovaní/ aktívni	menovaní/ klasifikovaní/ generickí/ aktívni	menovaní/ klasifikovaní/ aktívni/ pasívni	menovaní/ klasifikovaní/ generickí/ aktívni/ pasívni
Modálnosť	epistemická > deontická; podmieň. súvetia, modál. slovesá, modál. príslovky	epistemická > deontická; podmien. súvetia, modál. slovesá, modál. príslovky	epistemická > deontická; modál. slovesá, modál. príslovky, adjektíva	epistemická > deontická; modál. slovesá, modál. príslovky, plnovýznamové slovesá s modál. významom
Hodnotenie	explicitné + implicitné (frazémy); ideologické	explicitné + implicitné (frazémy); ideologické	explicitné + implicitné (frazémy); ideologické	explicitné + implicitné (frazémy); ideologické

Tabuľka č. 2: Porovnanie rozdielov medzi slovenskými a anglickými periodikami v relevantných parametroch Faircloughovej textovej analýzy (Zdroj – vlastné spracovanie)

Súhrnne môžeme konštatovať pomerne vysokú mieru korelácie medzi jednotlivými parametrami Faircloughovej textovej analýzy v rámci komentárov tak v anglických, ako aj v slovenských ekonomických periodikách. Najviac rozdielov sme zaznamenali v oblastiach priamo naviazaných na obsah, teda jednotlivé spoločenské udalosti tvoriace témy komentárov, napr. v otázkach prístupu k odlišnostiam, časopriestorových vzťahov či spoločenských aktérov. Menej výrazné rozdiely sú v oblasti výrazových prostriedkov

(intertextovosť, interdiskurzívnosť, modálnosť, sémanticko-gramatické vzťahy), nakoľko sú do istej miery dané spoločným žánrom a jeho stylistickou charakteristikou. Absolútnu zhodu konštatujeme pri domnienkach a hodnotení. Ide o čisto pragmatické ukazovatele, ktoré naznačujú aj potvrdenie našich hypotéz.

3.2.6 Sémantická interpretácia frazém a kvantitatívna analýza frekvencie ich výskytu vo vybraných komentároch

Na účely tejto časti nášho výskumu sme z nášho korpusu vybrali vzorku osemdesiatich komentárov z elektronických vydaní denníkov Hospodárske noviny a Financial Times a týždenníkov Trend a The Economist, ktoré vyšli v rokoch 2010-2014 (v slovenských periodikách prevažne 2013-2013), a to po dvadsať z každého periodika. Zoradili sme ich podľa dátumu uverejnenia a vyselektovali z nich frazémy. Ku každej slovenskej frazéme pripájame v prípade potreby stručnú formálnu klasifikáciu (najmä pri variantoch a aktualizáciách) a interpretáciu jej sémantickej zložky. Pokiaľ ide o variant či aktualizáciu, uvádzame tiež štandardnú, resp. najčastejšie používanú formu. V prípade prevzatia z angličtiny alebo iného cudzieho jazyka (napr. latinčiny) heslo obsahuje aj anglický či iný cudzojazyčný ekvivalent. Anglické frazémy/idiómy prekladáme, resp. interpretujeme ich význam a pokiaľ je to možné, ponúkame analogickú slovenskú frazému. V prípade variantnosti či aktualizovanosti uvádzame tiež štandardný variant. Kompletný korpus vyselektovaných frazém a ich sémantickú interpretáciu sumarizujeme v podobe glosára v prílohovej časti našej práce (prílohy č. 9-12). Na základe vytvoreného korpusu potom konštatujeme výsledky kvantitatívnej analýzy frekvencie výskytu frazém v jednotlivých komentároch, ako aj v jednotlivých periodikách (kumulovane). Následne tieto údaje v kapitole 3 navzájom porovnávame a verifikujeme hypotézy.

Údaje relevantné pre kvantitatívnu analýzu sú v záujme prehľadnosti zhrnuté v nasledujúcej tabuľke.

Denník	Počet frazém v komentároch	Priemerný počet frazém na 1 komentár	Priemerný rozsah textu komentárov (počet slov)	Frekvencia výskytu frazém na 100 slov
Hospodárske noviny	60	3	340	0,8
Financial Times	195	10	900	1,0
Trend	88	4	380	0,95
The Economist	189	9,5	850	0,9

Tabuľka č.3: Kvantitatívna analýza frazém vo vybraných komentároch jednotlivých periodík vzhľadom na rozsah textu (Zdroj – vlastné spracovanie)

V reprezentačnej vzorke celkovo 20 komentárov z denníka Hospodárske noviny sme identifikovali 60 frazém, ktoré sú distribuované nerovnomerne. Najnižší počet v texte je 1, najvyšší 5, priemerne 3 frazémy v jednom komentári. Rozsah väčšiny komentárov je 250-400 slov, rozsah komentára HN 15. 5. 2013a je 600 slov, v priemere zaokrúhlene 340 slov. Výsledná frekvencia výskytu frazém v komentároch je teda 0,8 frazémy na 100 slov.

V reprezentačnej vzorke celkovo 20 komentárov z denníka Financial Times sme identifikovali 195 frazém, ktoré sú distribuované veľmi nerovnomerne. Najnižší počet v texte je 4, najvyšší 15, v priemere teda 10 frazém v jednom komentári. Rozsah väčšiny komentárov je 600-800 slov, rozsah komentára FT 5. 7. 2013 1500 slov a FT 16. 6. 2012 až 2200 slov, v priemere zaokrúhlene 900 slov. Výsledná frekvencia výskytu frazém v komentároch je teda presne 1 frazéma na 100 slov.

V reprezentačnej vzorke celkovo 20 komentárov z týždenníka Trend sme identifikovali 88 frazém, ktoré sú distribuované nerovnomerne. Najnižší počet v texte je 2, najvyšší 13, v priemere 4 frazémy v jednom komentári. Rozsah komentárov je 220-600slov, v priemere teda 410 slov, rozsah komentára E 12. 10. 2012 je 1100 slov, celkovo v priemere zaokrúhlene 380 slov na jeden komentár. Výsledná frekvencia výskytu frazém v komentároch je teda 0,95 frazémy na 100 slov.

V reprezentačnej vzorke celkovo 20 komentárov z týždenníka The Economist sme identifikovali 189 frazém, ktoré sú distribuované nerovnomerne. Najnižší počet v texte je 3, najvyšší 26, v priemere teda 9,5 frazém v jednom komentári. Rozsah komentárov je od 380 slov do 1800 slov, v priemere zaokrúhlene 850 slov. Výsledná frekvencia výskytu frazém v komentároch je teda presne 0,9 frazém na 100 slov.

Z uvedeného vyplýva, že najrozsiahlejšie komentáre prináša denník Financial Times (priemerne 900 slov) a najkratšie sa nachádzajú v denníku Hospodárske noviny (340 slov).

Stredové hodnoty prislúchajúce dvom skúmaným týždenníkom zároveň vykazujú podobne vysoký rozptyl, keďže priemerný rozsah komentárov v *Trende* je 340 slov a v *The Economist* 850 slov. Súvisí to zrejme s odlišným pohľadom na žáner komentára v slovenskom a anglosaskom prostredí, ktorému sa podrobne venujeme v kapitole 1.2, pričom máme na mysli primárne prostredie mediálne, nie lingvistické (hoci nepochybne v oboch prípadoch navzájom súvisia). Rozsah anglických komentárov, či azda skôr „komentárov“ (z hľadiska slovenskej terminológie), je v porovnaní so slovenskými takmer trojnásobný. Tento všeobecný koeficient platí podobne pre denníky, ako aj týždenníky, pričom je pomer rozdielu rozsahov nižší v prípade týždenníkov.

Za zaujímavý považujeme tiež fakt, že rovnako aj najvyššiu frekvenciu výskytu frazém sme zaznamenali v denníku *Financial Times* (1,0/100slov) a najnižšiu v denníku *Hospodárske noviny* (0,8). Opäť tu odkazujeme na interlingválnu analýzu terminologických a štylistických, predovšetkým žánrovo-definičných rozdielov medzi slovenským a anglosaským ponímaním komentára, ktorý skúmame v kapitole 1.2. Na druhej strane je však potrebné vziať do úvahy minimálnosť odchýlky nielen medzi krajnými hodnotami frekvencie výskytu frazém, teda v *Hospodárskych novinách* (0,8) a vo *Financial Times* (1,0), ale vôbec medzi všetkými skúmanými vzorkami vrátane týždenníkov *Trend* (0,95) a *The Economist* (0,9). Tento fakt do istej miery relativizuje spomínané anglicko-slovenské rozdiely tak z kvantitatívneho hľadiska, teda čo sa týka miery využitia frazém, ako aj z hľadiska kvalitatívneho v súvislosti so štylistickým a pragmatickým rozmerom komentárov. Všetky skúmané periodiká sa totiž zhodujú v porovnateľne frekventovanom výskyte týchto jazykových jednotiek a ich porovnateľnom funkcionalitou (viac ku kvalitatívnym parametrom a funkčnosti pozri kap. 4).

Keď teda zhrnieme dáta vyplývajúce z tabuľky č. 3, tieto nás oprávňujú konštatovať, že z kvantitatívneho hľadiska sa kontrast medzi slovenskými a anglickými ekonomickými periodikami najviac prejavuje v rozsahu komentárov, a analogicky tiež v celkovom aj priemernom počte frazém na komentár. V prepočte na 100 slov sú však rozdiely sumárne relatívne malé až zanedbateľné, hoci pri pohľade na jednotlivé periodiká vyvstáva väčšia diskrepancia medzi denníkmi (HN 0,8, FT 1,0) než medzi týždenníkmi (T 0,95, E 0,95). Vyvodzujeme preto záver o vysokej miere korelácie frekvencie výskytu frazém v komentároch slovenských a anglických ekonomických periodík.

3.2.7 Vyhodnotenie kvalitatívnej a kvantitatívnej analýzy z hľadiska cieľa výskumu a verifikácia hypotéz

Primárnym cieľom nášho výskumu bolo definovať funkciu frazém vo vybraných komentároch slovenských a anglických ekonomických periodík. V nadväznosti na hlavný metodický nástroj sme druhý cieľ formulovali ako porovnanie situácie v skúmaných periodikách vzhľadom na ich domicil a analogické rozšírenie príslušných záverov aj na situáciu v daných spoločnostiach.

Na základe výsledkov kvantitatívnej analýzy výskytu frazém vo vybraných komentároch denníkov Hospodárske noviny a Financial Times a týždenníkov Trend a The Economist, ako aj na základe výsledkov Faircloughovej textovej analýzy, t.j. hlavného metodického nástroja kritickej diskurznej analýzy aplikovanej na vybrané komentáre z uvedených periodík, sme v súvislosti s cieľmi a hypotézami formulovanými v kapitole 2.2 dospeli k nasledovným zisteniam.

Funkcia frazém v analytických publicistických textoch je skutočne viacrozmerná, pričom zo štylistického hľadiska je cieľom ich využitia predovšetkým expresivizovať text v súlade s lexikálnymi charakteristikami komentára ako žánru. Z pragmatického hľadiska ide o účinný nástroj využívaný v snahe jednak pritiahnuť/udržať pozornosť percipienta, ale najmä koncentrovane vyjadriť postoj autora k téme a tým ho z pozície novinárskeho mandátu potenciálne masovo šíriť a presvedčať percipientov o jeho správnosti. Toto platí tak v slovenskom, ako aj v anglosaskom mediálnom prostredí a poukazuje na čiastočné prekrývanie ich vývoja - máme na mysli približovanie slovenských ekonomických periodík k liberálnemu modelu mediálnych systémov. Potvrdila sa tiež podpora určitých ideového, resp. ideologického rámca šíreného príslušným médiom v určenom sociálnom kontexte; takýto rámec existuje v každom periodiku a vo všetkých vybraných periodikách je identifikovateľný, ba dokonca v internetovom priestore aj explicitne pomenovaný samotnou redakciou v podobe cieľov či misie. Pri porovnávaní naplnenia ideologického rámca jednotlivých denníkov a týždenníkov v konkrétnych komentároch sme bez výnimky konštatovali úspešnosť a súlad s deklarovanými cieľmi. Tie sa medzi sebou v základných aspektoch zhodovali, čo je zrejme dôsledkom podobného ekonomicko-politického nastavenia na Slovensku a vo Veľkej Británii vyplývajúceho aj zo spoločného členstva v medzinárodných štruktúrach (EÚ, NATO atď.). Napriek pochopiteľným rozdielom a odchýlkam v mnohých aspektoch a detailoch je všade rozpoznateľná preferencia ekonomických slobôd garantovaných voľným trhom a ďalšími atribútmi neoliberálnych

ekonomických prúdov, dominantným postavením euroatlantického ekonomického priestoru a zároveň snahou o nezávislú kritiku s tým súvisiacich procesov a javov zo strany médií. Spoločensko-konštrukčný účinok a dopad na spoločenskú klímu sú však ťažko merateľné činitele vyžadujúce iný druh komplexného, sociologicky orientovaného výskumu s prepracovanou metodikou. Nemôžeme preto vysloviť relevantné závery vedeckého formátu.

Posledná hypotéza, v ktorej sme predpokladali vyššiu frekvenciu frazém v anglických komentároch, sa nám nepotvrdila. Frekvencia výskytu frazém je v slovenských a anglických ekonomických periodikách porovnateľná i napriek malej, hoci v jednotlivých ukazovateľoch nie úplne štatisticky zanedbateľnej odchýlke v prospech anglických. Rozdiel bol výraznejší v prípade denníkov, kde sme vo Financial Times zaznamenali frekvenciu 1,0 frazémy na 100 slov a v Hospodárskych novinách 0,8. Odchýlka medzi týždenníkmi Trend (0,95) a The Economist (0,9) je v porovnaní s diskrepanciou denníkov oveľa menšia.

Na základe uvedených údajov môžeme súhrnne konštatovať potvrdenie štyroch z piatich hypotéz, ktoré sme formulovali na základe sekundárneho a najmä čiastkového primárneho výskumu. Ten považujeme za dôležitý aspekt vysokej úspešnosti hypotéz a potvrdzujeme tým jeho význam a dôležitosť pri vedeckom skúmaní.

4 ZHRNUTIE, ZÁVERY, PERSPEKTÍVY

Vedecké skúmanie v súčasnej postmodernej a postindustriálnej spoločnosti charakterizujú silné konvergentno-divergentné tendencie, ktorých výsledkom je celá plejáda nových kombinovaných vedných disciplín s prívlastkami začínajúcimi predponami inter- či trans-. Je to nepochybne dôsledok kumulácie obrovského množstva poznatkov, ktorých izolované chápanie v istom bode prestalo prinášať uspokojivé výsledky a ich prepájanie sa preto ukázalo ako nevyhnutné. Medzi novodobé interdisciplinárne prúdy v rámci jazykovedy zaraďujeme aj diskurznu analýzu, ktorá okrem lingvistického fundamentu využíva poznatky predovšetkým z ďalších spoločenských vied ako sociológia, antropológia, politológia, história, kognitívna a sociálna psychológia, teória komunikácie atď. Existujúca diferenciácia vnútri samotnej lingvistiky zároveň prirodzene dáva diskurznu analýzu do súvislosti najmä s ostatnými smermi a prúdmi, ktoré vznikli (a stále vznikajú) po pragmaticko-komunikačnom obrate a zacielení pozornosti jazykovedcov na stránku saussurovského parole, teda na konkrétny rečový prejav v konkrétnom jazykovom aj nejazykovom kontexte. Spomenieme aspoň pragmalingvistiku, sociolingvistiku, konverzačnú analýzu, s ktorou vývoj diskurznej analýzy pomerne úzko súvisí, a tiež textovú lingvistiku, čo zasa vyplýva z príbuznosti predmetu ich skúmania (o vzťahu diskurz - text pozri nižšie).

Z názvu dizertačnej práce je zrejmý základný predmet výskumu, ktorým sú frazémy v slovenských a anglických ekonomických textoch. Takéto poňatie zároveň naznačuje ďalšiu (inter)disciplinárnu nadväznosť na ekonómiu. Vzhľadom na fakt, že výskumnú vzorku sme sa rozhodli vytvoriť z anglických a slovenských ekonomických textov pochádzajúcich z odborných internetových periodík, do úvahy sme museli vziať aj kontext masmediálnej komunikácie, ktorá potom tvorí jedno z teoretických východísk nášho výskumu.

V prvej kapitole sme priniesli v prvom rade prehľad sekundárneho výskumu v existujúcej odbornej literatúre. Už spomínané poznatky o masmediálnej komunikácii majú skôr rámcovú povahu, keďže kreujú kontextovú zložku výskumnej bázy. Opierali

sme sa predovšetkým o dielo D. Hallina a P. Manciniho, a to najmä ich teóriu mediálnych systémov vo vzťahu k systémom politickým. Uviedli sme charakteristiky ich troch modelov (liberálneho, demokraticko-korporativistického a modelu polarizovaného pluralizmu), ktoré sa odvíjajú práve od typu politického systému v danej krajine, ktorý sa vždy určitým spôsobom odráža vo fungovaní a obsahu mediálnej sféry. Citovali sme tiež D. McQuaila a jeho výskum pojmu masy a masovosti, ktorá sa s mediálnou komunikáciou prirodzene veľmi často spája. Z domácich autorov sme siahli po Školayovi, ktorý tiež stavia svoje bádanie na medzinárodnej informačnej databáze.

V rámci tejto kapitoly sme ďalej charakterizovali komentár ako publicistický žáner, pretože komentáre tvoria predmet nášho výskumu v širšom zmysle. Opierali sme sa pritom najmä o názory J. Findru, J. Mistríka a J. Vaňka. Venovali sme sa tiež polemike o oprávnenosti zaradenia blogov medzi komentáre, pričom sme dospeli k negatívnemu záveru a blogy sme z výskumnej vzorky vylúčili. Príčinou je nielen pojmová nejasnosť a nedostatočný konsenzus, čo sa týka názorov na miesto a povahu blogov v žánrovej hierarchii publicistického štýlu, ale najmä kvalitatívna nevyrovnanosť a profesionálna nesúrodosť autorov tohto novodobého publicistického žánru s prívlastkom „výsostne demokratický“ nesúcim význam „prístupný každému“.

Predmetom nášho výskumu v užšom zmysle sú frazémy, a preto v ďalšej časti prvej kapitoly nadväzuje lingvistický fundament z oblasti frazeológie a idiomatiky. Porovnali sme postavenie frazeológie ako vednej disciplíny v kontexte slovenskej, resp. (stredo/východo)európskej a anglosaskej jazykovedy, kde bol historický vývoj značne odlišný a svojimi dôsledkami pretrváva až do súčasnosti. Frazeológia ako samostatná vedná (sub)disciplína preto v anglosaskom systéme aj napriek snahám jednotlivcov naďalej absentuje. Predmet skúmania frazeológie, t.j. frazémy sú tam kategorizované ako súčasť lexiky a teda patria do sféry lexikológie. J. Sinclair definuje dve hlavné príčiny tohto v stavu, ktorými je podľa neho jednak fakt, že frazeológia údajne nerozlišuje medzi gramatikou a lexikou (uplatňuje holistický pohľad na „frázy“, čo je v rozpore s tradičným prístupom), a tiež skutočnosť, že frazeológia dáva väčší dôraz na syntagmatické vzorce než na paradigmatické. Zhrnuli sme tiež najdôležitejšie fakty o frazeologických jednotkách a porovnali prístupy rôznych domácich (J. Mlacek, P. Kvetko, P. Ďurčo, D. Baláková, J. Dolník) aj zahraničných, prevažne anglosaských lingvistov (F. Čermák, J. Sinclair, S. Gries, S. Granger, F. Meunier) k ich definícii a funkcii. Podľa Griesa sú frazeologizmy identifikovateľné podľa šiestich základných dimenzií, resp. parametrov, ktoré sú prevažne kvantitatívneho charakteru (napr. počet prvkov, z ktorých sa frazeologizmus skladá,

koľkokrát sa slovné spojenie musí zopakovať, aby sa mohlo považovať za frazeologizmus atď.). V porovnaní s uvedeným je prepracovanosť Mlackovej definície a klasifikácie frazeologizmov v systéme slovenskej jazykovedy, ktoré sú základom domácich frazeologických výskumov, oveľa pokročilejšia. My sme sa jej však, vzhľadom na cieľ našej práce, do hĺbky nevenovali a zamerali sme sa na iné aspekty. Pri riešení terminologickej dilemy týkajúcej sa používania najvhodnejšieho kľúčového pojmu sme sa priklonili k termínu frazéma, hoci s ohľadom na polovicu výskumného materiálu pochádzajúceho z anglických textov bola silná aj argumentácia v prospech idiómu, teda termínu omnoho častejšie využívanému v rámci anglosaskej jazykovedy. Zaujal nás tiež pohľad F. Čermáka, ktorý navrhuje riešenie dichotómie frazéma/idióm pozdĺž osi forma/obsah, kde pojem frazéma by prislúchal opisu formálnych rysov a idióm stránke sémantickej. V dôsledku častého prekryvania sa oboch hľadísk sme sa však rozhodli pre jednotný termín frazéma. V závere kapitoly sme zhrnuli poznatky o aktuálnych trendoch vo frazeologických výskumoch na Slovensku aj v zahraničí so zameraním na frazeologické varianty, aktualizácie a inovácie.

V nasledujúcej časti kapitoly sme nastavili metodologické parametre nášho výskumu. S odkazom na úvodné riadky konštatujeme, že sme sa rozhodli siahnuť po metódach vlastných diskurznej analýze. Tá priamo korešponduje s vytvoreným mediálno-komunikačným rámcom a vzhľadom na svoju interdisciplinárnu povahu taktiež poskytuje široký diapazón metód predovšetkým kvalitatívneho, ale tiež kvantitatívneho charakteru. V úvode sme vysvetlili pojem diskurz a jeho zaradenie do synonymického radu text, prehovor, jazykový prejav a komunikát, pre ktorý je charakteristické najmä kľúčové slovo kontext. Ďalej sme opísali diskurznu analýzu ako samostatný lingvistický prúd či školu z pohľadu rôznych domácich (J. Dolník, V. Patráš, M. Bočák) aj zahraničných (J. Hoffmannová, N. Fairclough, T. van Dijk, R. Wodaková) jazykovedcov a jeho hlavný myšlienkový zdroj v diele M. Foucaulta. Podrobne sme sa venovali jednej z odnoží diskurznej analýzy, tzv. kritickej diskurznej analýze a jej rozsiahlemu metodologickému aparátu pripúšťajúcemu akékoľvek relevantné metódy používané v humanitných a spoločenských vedách. Z praktických dôvodov sme z takto široko koncipovanej ponuky vybrali kľúčový nástroj vytvorený jedným z hlavných predstaviteľov kritickej diskurznej analýzy

N. Faircloughom. Je ním špecifická textová analýza, ktorú sme uplatnili v analytickej časti dizertačnej práce. Je postavená na systéme hľadania odpovedí na otázky súvisiace s rôznymi vonkajšími parametrami ako sú spoločenské udalosti, resp. ich reťazce,

reprezentácie ich procesov a aktérov a hodnotové či ideologické domnienky, ale tiež vnútornými parametrami, za ktoré považujeme intertextuálnosť a interdiskurzívnosť, sémantické a „gramatické“ vzťahy medzi vetami/výpoveďami, epistemickú a deontickú modálnosť, či funkcie rečového prejavu. V závere kapitoly sme zhrnuli konštatovania týkajúce sa predmetu a cieľa výskumu, ako aj spôsobu výberu výskumného materiálu z elektronických verzií denníkov Hospodárske noviny a Financial Times a týždenníkov Trend a The Economist a tvorby korpusu. Cieľ výskumu sme si určili ako preskúmanie funkcie frazém v komentároch ako určitých typoch mediálneho diskurzu, s následným porovnaním situácie v slovenských a anglických periodikách a teda aj spoločnostiach. Na základe sekundárneho a čiastkového primárneho výskumu sme sformulovali hypotézy a vytvorili vlastnú metodologickú schému výskumu.

Druhá kapitola má názov Analýza a diskusia a obsahuje priebeh a výsledky primárneho výskumu. Úvod je venovaný čiastkovému výskumu, ktorý sme ilustrovali na troch praktických príkladoch. Komentáre a frazémy sme skúmali postupne z aspektu sémanticko-translatologického, pragma(lingvis)tického a semiotického, čím sme vyznačili najvýznamnejšie míľniky na ceste hľadania najvhodnejšieho metodického prístupu k zvolenej problematike. V ďalšej podkapitole sme už pristúpili k aplikácii samotnej kritickej diskurznej analýzy. Na ôsmich komentároch vybraných zo štyroch skúmaných periodík sme sledovali jednotlivé parametre Faircloughovej textovej analýzy. Uviedli sme tiež charakteristiky ideologického nastavenia sledovaných denníkov a týždenníkov, ktoré je viac či menej explicitne definované vo formuláciách ich vlastného poslania, obvykle dostupných na internete. V komentároch je toto nastavenie prirodzene reflektované, na základe čoho sme následne formulovali závery. Vo všeobecnosti sme v nich konštatovali koreláciu medzi ideologickými cieľmi a obsahom, resp. odkazom jednotlivých komentárov. Dodatok ku každej analýze tvoril prehľad konkrétnych frazém, najmä z hľadiska ich významu a funkcie v daných textoch a kontextoch. Zozbierané údaje sme nakoniec porovnali a zhrnuli v prehľadnej tabuľke.

Súčasťou tejto kapitoly je tiež kvantitatívna analýza frekvencie výskytu frazém v celkovo osemdesiatich vybraných komentároch a ich sémantická interpretácia, ktorá sa v podobe rozsiahleho glosára nachádza v prílohovej časti práce. Výsledky kvantitatívnej analýzy sme spracovali do tabuľky, z ktorej vyplýva značná odlišnosť, čo sa týka rozsahu komentárov. Tie sú v anglických periodikách (denníku aj týždenníku) v priemere takmer trojnásobne dlhšie ako v slovenských. Vyplýva to zrejme z rozdielov v definícii žánru, a to prinajmenšom v mediálnej sfére. Za podstatnejšie však považujeme zistenie, že

frekvencia výskytu frazém je v slovenských a anglických ekonomických periodikách porovnateľná i napriek malej, hoci v jednotlivých ukazovateľoch štatisticky nezanedbateľnej odchýlke v prospech anglických. Rozdiel bol výraznejší v prípade denníkov, kde sme vo Financial Times zaznamenali frekvenciu 1,0 frazémy na 100 slov a v Hospodárskych novinách 0,8. Odchýlka medzi týždenníkmi Trend (0,95) a The Economist (0,9) je v porovnaní s diskrepanciou denníkov oveľa menšia. V tomto smere sme teda skonštatovali vysokú mieru korelácie, ktorá sa odráža aj v podobnej funkčnosti frazém odrážajúcich postoj autora k téme a expresivizujúcich text komentára, čo prispieva k zvýšeniu jeho atraktívnosti pre čitateľov. Môžeme preto zhrnúť, že v oboch typoch médií (elektronických verziách printových denníkov a týždenníkov s ekonomickou problematikou) existujú pri uplatňovaní frazém v komentároch napriek žánrovým rozdielom v slovenskom aj anglickom jazykovom prostredí podobné tendencie, čo svedčí o rozsiahlych styčných plochách v rámci pôsobenia médií v spoločnosti a na spoločnosť. S odkazom na mediálne systémy D. Hallina a P. Manciniho zároveň konštatujeme približovanie slovenského odborného (web)žurnalizmu k liberálnemu modelu, ktorý je v anglosaskom prostredí uplatňovaný s dlhodobou tradíciou. S tým by mal analogicky súvisieť aj celospoločenský vývoj, hoci skutočný trend nevyznieva príliš v prospech tejto teórie (vysoká miera korupcie a naviazanosť väčšiny mienkotvorných periodík na politické zoskupenia svedčí skôr o pretrvávajúcom modeli polarizovaného pluralizmu).

Prirodzene sa tu ponúka aj otázka priameho vplyvu frazém na percipienta, ktorá súvisí so sociálno-konštrukčným účinkom komentárov. Ten sme napriek časovému odstupu a dostupným údajom o následnom vývoji udalostí nedokázali spoľahlivo odhadnúť ani v hypotetickej rovine, pretože by to vyžadovalo veľa komplexnejší, sociologicky zameraný prieskum a prepracovanejšiu metodiku (námet na budúci výskum). Charakteristika frazém použitých v analyzovaných komentároch však okrem postojovej zložky v mnohých prípadoch obsahuje aj odkazy na predpokladaný emocionálny účinok na percipienta, ktorý môže podporiť úspech persúázie autora. Príkladom je vysoká frekvencia militaristických výrazov, ktoré majú pevné miesto vo figuratívnej ekonomickej terminológii vrátane frazém. Vyvolávaním predstavy konfliktu sa v percipientovi aktivuje potreba zaujať stanovisko, resp. pridať sa k niektorej z bojujúcich strán. To vytvára priestor pre autora komentára, ktorý pomocou frazém nevtieravo naznačuje, kto je alebo mal by byť víťazom, resp. kde je ukrytý nepriateľ. Môžeme preto konštatovať, že frazémy sú určitou formou štylistickej kamufláže.

V poslednej podkapitole sme zosumarizovali výsledky kvalitatívnej aj kvantitatívnej

analýzy vzhľadom na stanovené ciele výskumu a verifikovali hypotézy. Zaznamenali sme potvrdenie štyroch z piatich hypotéz formulovaných na základe nielen sekundárneho, ale tiež čiastkového primárneho výskumu, čo nám potvrdilo jeho význam a dôležitosť. Výsledky teda zhrnieme ešte raz vo vzťahu k týmto hypotézam. Funkcia frazém v komentároch ako analytických publicistických textoch je viacrozmerná, pričom zo štylistického hľadiska je cieľom ich využitia predovšetkým expresivizovať text v súlade s lexikálnymi charakteristikami komentára ako žánru. Z pragmatického hľadiska ide o účinný nástroj využívaný v snahe jednak pritiahnuť a udržať pozornosť percipienta, ale najmä implicitne vyjadriť postoj autora k téme a tým ho z pozície novinárskej autority potenciálne masovo šíriť a presviedčať percipientov o jeho správnosti. Toto platí tak v slovenskom, ako aj v anglosaskom mediálnom prostredí a poukazuje na čiastočné prekryvanie ich vývoja. Máme na mysli približovanie slovenských ekonomických periodík k liberálnemu modelu mediálnych systémov. Potvrdila sa tiež podpora ideologického rámca šíreného príslušným médium v určenom sociálnom kontexte. Takýto rámec existuje v každom periodiku a vo všetkých periodikách z našej výskumnej vzorky je identifikovateľný, ba dokonca v internetovom priestore aj explicitne pomenovaný samotnou redakciou. Jediná nepotvrdená hypotéza sa týka kvantitatívneho ukazovateľa, teda miery využitia/frekvencie výskytu frazém v komentároch. Tá je v slovenských a anglických textoch sumárne porovnateľná a vykazuje len malú, štatisticky zanedbateľnú odchýlku v prospech anglických, hoci v konkrétnom ukazovateli denníkov je rozdiel predsa len znateľný.

Čo sa týka praktického uplatnenia výsledkov nášho výskumu, vyjadrujeme presvedčenie, že zistenia toho sekundárneho obohatia a rozšíria aktuálne teoretické obzory slovenskej jazykovedy s interdisciplinárnym presahom, keďže sme preštudovali množstvo pôvodných zdrojov publikovaných v angličtine. Napriek tomu, že sme sa zrejme nedopátrali ku všetkým relevantným dielam v slovenskom jazyku, našim cieľom je prispieť k prehĺbeniu a rozšíreniu poznatkov týkajúcich sa diskurznej analýzy, kritickej diskurznej analýzy a Faircloughovej textovej analýzy dostupných v slovenčine. Za porovnateľne dôležitý považujeme aj náš primárny výskum, v ktorom sme prakticky uplatnili metodický nástroj kritickej diskurznej analýzy, teda jedného z prúdov diskurznej analýzy. Je ním práve Faircloughova textová analýza, ktorá sa svojím širokým záberom môže stať inšpiráciou tak pre pedagógov a študentov rôznych jazykovedných odborov na postgraduálnej úrovni, ako aj pre vedeckých pracovníkov hľadajúcich alternatívne perspektívy pohľadu na svoj predmet výskumu. Limitovaný rozsah dizertačnej práce nám

nedovolil hlbšie preskúmať jednotlivé parametre, no za veľmi perspektívnu považujeme oblasť kvantifikácie a následnej komparácie faktorov vhodných na takéto spracovanie (teda napr. explicitné markery modálnosti, gramatické vzťahy medzi vetami atď.). Odkazujúc na interdisciplinárny záber CDA a diskurznej analýzy vidíme zároveň možnosti ďalšieho rozširovania nami získaných poznatkov aplikáciou spomenutých metodických nástrojov nielen v rámci budúcich autonómnych výskumných snažení autorky, ale tiež v spolupráci s kolegami pôsobiacimi v rôznych oblastiach spoločenských vied vrátane ekonómie. V neposlednom rade pripomíname aj praktický charakter sémantickej interpretácie a čiastočne aj formálno-kvalifikačnej charakteristiky frazém vybraných z výskumnej vzorky 80 komentárov, ktorá v podobe glosára obsiahnutého v prílohách č. 9-12 predstavuje cenný zdroj poznatkov a praktickú pomôcku pre pedagógov a študentov predmetov s lingvistickým a ekonomickým zameraním a študijných odborov v angličtine.

Na záver si dovoľujeme vyjadriť presvedčenie, že k naplneniu uvedených cieľov a perspektív prispeje aj prezentovanie a publikovanie výsledkov nášho výskumu na rôznych domácich aj zahraničných vedeckých konferenciách, a tiež jeho plánované vydanie v podobe vedeckej monografie.

RESUMÉ

The title of our dissertation thesis implies the essential research object – phrasemes in Slovak and English economic texts. Such conception also indicates its interdisciplinary connection to economy. Due to the fact we decided to choose the research material from the Slovak and English economic texts published in the professional internet periodicals, we had to take the context of mass media communication, which creates one of the theoretical sources of our research, into consideration.

The first chapter provides the overview of the secondary research within the existing literature on the subject. The above mentioned findings about mass media communication basically form a framework as they provide the context part of the research base. We have used Hallin and Mancini's work as the key resource, mainly their theory of media systems in relation to the political systems. It is built on the three models (liberal, democratic-corporate and polarized pluralism) which are derived from the type of political system in a given country that is always somehow reflected in the content and functioning of the media. We have also quoted McQuail and his research into the concept of a mass, which is often naturally related to the media communication. Local authors are represented by Školay who also builds his observations on the international information database.

Next we have characterized commentary as a journalist genre as commentaries are the object of our research in a broad sense. Here we mainly relied on the opinions of Findra, Mistrík and Vaňko. We have also presented arguments both in favour and against the inclusion of blogs among commentaries, while reaching the negative conclusion and excluding blogs from the research sample. The reasons were not only opacity of the concept and insufficient consensus of the opinions concerning the position and character of the blogs in the genre hierarchy of the journalistic style, but mainly quality streakiness and professional inconsistency of the authors of this latter-day journalistic genre bearing the attribute of "paramountly democratic" with the meaning "available to everyone".

Our research object in-a-narrow-sense are phrasemes. Therefore the next part of the first chapter provides the linguistic fundamentals from the field of phraseology

and idiomatics. We have compared the position of phraseology as a scientific discipline in the context of the Slovak, or (East)European, and Anglo-Saxon linguistics with rather different historic development and its consequences persisting to this day. That is why phraseology as an independent (sub)discipline is still missing in the Anglo-Saxon system, despite the efforts of a few scientists. Research object of phraseology, i.e. phrasemes, are categorized as part of lexis and so studied within lexicology. Sinclair defines two key reasons for this situation: firstly, he believes that phraseology does not distinguish between grammar and lexis (applying holistic view of the “phrases“, which is contrary to traditional approach), and secondly, that phraseology prioritizes syntagmatic patterns over paradigmatic ones. We have also summarized the most important facts about phraseological units and compared approaches of various local (J. Mlacek, P. Kvetko, P. Ďurčo, D. Baláková, J. Dolník) and foreign, predominantly Anglo-Saxon (F. Čermák, J. Sinclair, S. Gries, S. Granger, Meunier) linguists to their definition and function. Then we have solved the terminological dilemma concerning the use of the most appropriate key notion by choosing the term phraseme, although due to the fact that half of the research material comes from the English texts, the arguments in favour of idiom - the term more frequently used by the Anglo-Saxon linguists - were also strong. There is also an interesting view of F. Čermák who proposes the solution of the phraseme/idiom dichotomy along the form/content axis where the notion phraseme should pertain to the description of formal features, and idiom to the semantic aspect. However, with regard to the frequent overlaps of both aspects we have finally opted for the single term phraseme. In the end we have summarized findings about the current trends in phraseological research in Slovakia and other countries, with special focus on phraseological variants, updates and innovations.

In the next sub-chapter we have set the methodological parameters of our research. In this regard we have decided to reach for the methods typical for discourse analysis which directly corresponds with the media-communication framework and because of its interdisciplinary nature it also provides a wide range of methods of both qualitative and quantitative character. First, we have explained the concept of discourse and its position in the synonymic line of text, speech, utterance and communicate, which is characteristic with the key word of context. Next we have described Discourse Analysis as an independent linguistic school from the points of view of several local (J. Dolník, V. Patráš, M. Bočák) and foreign (J. Hoffmannová, N. Fairclough, T. van Dijk, R. Wodak) linguists, as well as its essential source of inspiration in the work of M. Foucault. We have paid special attention to so called critical discourse analysis, one of the discourse analysis

branches, and its large methodological instrument set allowing any relevant methods used in humanities and social sciences. For practical reasons, we have chosen the core instrument created by one of the main CDA representatives N. Fairclough. It is a special text analysis, which we applied in the analytical part of our dissertation thesis. In conclusion we have summarized previous statements related to the research object and goal, as well as the manner of corpus creation by research material selection from the electronic versions of the dailies *Hospodárske noviny* and *Financial Times*, and weeklies *Trend* and *The Economist*. We have defined the research goal as study of the function of phrasemes contained in the commentaries as certain types of media discourse, followed by the comparison of the situation in the Slovak and English periodicals and, analogically, also in both societies. On the grounds of secondary and preliminary research we have formulated hypotheses and outlined our own methodological research scheme.

The second chapter is titled *Analysis and Discussion* and it describes our primary research. It starts with the course and results of preliminary research, which we have illustrated by three practical examples. Commentaries and phrasemes were studied from three aspects: the ones of semantics and translatology, pragma(lingui)stics and semiotics. Thus we have marked the most important milestones on our way of seeking the most suitable approach to the topic. In the next subchapter we have applied the method of Critical Discourse Analysis. We have observed the individual parameters of the Fairclough's text analysis in eight commentaries selected from all four periodicals. We have also provided characteristics of the ideological set-up of the pursued dailies and weeklies, the manifestations of which are reflected in the commentaries. Finally we have formulated the conclusions on the grounds of the analysis results. We have stated general correlation between the ideological goals and contents, or messages of the individual commentaries. Each analysis was imparted with an overview of particular phrasemes analysed mainly from the aspect of their meaning and function in given texts and contexts. Collected data was then compared and summarized in a concise table. This chapter also contains quantitative analysis of phraseme frequency in the total of eighty selected commentaries and their semantic interpretation, which is attached as a glossary. The results of quantitative analysis were also put in the table, which suggests significant differences regarding the length of commentaries. In the English periodicals (both daily and weekly) they are almost three times as long as in the Slovak ones. It may be the result of the differences in genre definition, at least in the media context. However, we assign more importance to the observation that the frequencies of phrasemes in the Slovak

and English economic periodicals are comparable, with just a small variation in favour of the English ones. The difference is greater in the dailies, where frequency in *Financial Times* was 1.0 and in *Hospodárske noviny* 0.8, while the variation between *Trend* (0.95) and *The Economist* (0.9) is much smaller. So in this sense we have observed a high rate of correlation that is also reflected in similar functionality of phrasemes mirroring the author's attitude to the topic and making the text of commentary more expressive, which increases its attractiveness to the readers. In the final subchapter we have summarized the results of both qualitative and quantitative analyses considering the research goals, and verified the hypotheses. We have confirmed four out of the total five hypotheses previously formulated on the grounds of not only secondary, but also preliminary primary research, which has proved its importance. The only hypothesis that was not proved concerns frequency of phraseme occurrence in the English periodicals: we had presumed it would be higher than in the Slovak ones but, in reality, they were generally comparable with just a very small and thus statistically negligible variation. The other hypotheses concerning stylistic and pragmatic aspects of the phraseme function in the commentaries of Slovak and English economic periodicals, as well as the one dealing with the existence of an ideological framework in all periodicals being supported by the commentaries and, specifically, by phrasemes implying and spreading the commentators' opinions.

As for practical application of our research results, we believe the results of the secondary one will enrich and widen the current theoretical horizons of the Slovak linguistics with interdisciplinary overlap, as we have studied and registered the findings from a number of original sources published in English. Despite the fact that we may not have discovered all relevant works in the Slovak language, our objective is to make at least a minor contribution to deepening and widening of the databasis related to discourse analysis, critical discourse analysis and Fairclough's text analysis available in Slovak. On the other hand, we consider our primary research similarly significant as it provides the practical use of the methodical instrument of the critical discourse analysis, i.e. Fairclough's text analysis. It can be an inspiration for the teachers and students of various linguistic studies at post-gradual level, as well as for the researchers seeking alternative perspectives and approaches to their research objects. Referring to the interdisciplinary gear of discourse analysis, we also point at the prospective of further deepening of our findings by the application of the above mentioned methodological instruments not only in the author's own future research, but also in cooperation

with the colleagues in various fields of social sciences. Last but not least, we have elaborated semantic interpretation and, partially, formal and qualification characteristics of the phrasemes selected from the sample of 80 commentaries. In the form of glossary contained in the attachments 9-12, it represents a valuable source of knowledge for the teachers and students of study programmes in English, primarily with linguistic and economic specialization.

In conclusion, we presume that meeting the goals and objectives above will also be supported by the presentation of our research results at various local and foreign scientific conferences, as well as by its planned publishing in the form of scientific monograph.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Tlačené časopisy, zborníky a monografie

AUSTIN, John Langshaw. 2004. *Ako niečo robiť slovami*. Bratislava : Kalligram, 2004. 184 s. ISBN 80-7149-659-6.

BALÁKOVÁ, Dana – ĎURČO, Peter. 2007. *Frazeologické štúdie V. Princípy lingvistickej analýzy vo frazeológii*. Ružomberok : FF KU, 2007. 425 s. ISBN 978-80-8084-204-8.

ČERMÁK, František. 2007. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha : UK, 2007. 718 s. ISBN 978-80-246-1371-0.

ČERNÝ, Jiří. 1996. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc : Votobia, 1996. 512 s. ISBN 80-85885-96-4.

ČMEJRKOVÁ, Světlá - HOFFMANNOVÁ, Jana. 2003. *Jazyk, média, politika*. Praha : Academia, 2003. 258 s. ISBN 80-200-1034-3.

DOLNÍK, Juraj – BAJZÍKOVÁ, Eugénia. 1998. *Textová lingvistika*. Bratislava : Stimul, 1998. 134 s. ISBN 80-85697-78-5.

DOLNÍK, Juraj. 2000. *Spisovná slovenčina a jej používatelia*. Bratislava : Stimul, 2000. 215 s. ISBN 80-88982-36-7.

DOLNÍK, Juraj. 2007. Princíp iracionality vo frazéme. In: *Frazeologické štúdie V. Princípy lingvistickej analýzy vo frazeológii*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007. s. 58-69. ISBN 978-80-8084-204-8.

DOLNÍK, Juraj. 2010. *Všeobecná jazykoveda*. Bratislava : VEDA, 2010. 376 s. ISBN 978-80-224-1078-6.

FAIRCLOUGH, Norman. 1995. *Media Discourse*. New York: Oxford University Press, 1995. 214 s.

FAIRCLOUGH, Norman. 2005. Critical Discourse Analysis. In: *Marges Linguistiques*, č. 9, 2005, s. 76-94.

FAIRCLOUGH, Norman. 2010. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Harlow : Pearson Education, 2010. 591 s. ISBN 978-1-4058-5822-9.

- FINDRA, Ján. 2004. *Štylistika slovenčiny*. Martin : Osveta, 2004. 232 s. ISBN 80-8063-142-5.
- FINDRA, Ján. 2009. *Jazyk v kontextoch a v textoch*. Banská Bystrica : UMB, 2009. 317 s. ISBN 978-80-8083-924-6.
- HALLIN, Daniel - MANCINI, Paolo. 2008. *Systémy médií v postmoderním svete*. Praha : Portál, 2008. 368 s. ISBN 978-80-7367-377-2.
- HAWKING, Stephen. 2002. *Vesmír v orechovej škrupinke*. Bratislava : Slovart, 2002. 216 s. ISBN 978-80-556-0390-2.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. 1997. *Stylistika a...Současná situace stylistiky*. Praha : Trizonia, 1997. 200 s. ISBN 80-85573-67-9.
- HORVÁTH, Juraj. 2009. Critical Discourse Analysis of Obama's Political Discourse. In: *Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World. International Conference Proceedings*. Prešov 2009. ISBN: 978-80-555-0025-6.
- CHORVÁT, Ján. 1996. Metafora v anglickom ekonomickom texte a jej ekvivalenty v slovenčine. In: *Sociololingvistické a psycholingvistické aspekty jazykovej komunikácie. Komunikáty z 2. medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici 6. – 8. 9. 1994*. 2. diel. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela 1996, s. 65 – 71.
- CHORVÁT, Ján. 1998. Metaphors in English for Business Purposes. In: *Economy and Foreign Languages*. Edited by Rudolf Murh and Katarína Miková. Banská Bystrica, 1998, s. 24 – 44.
- CHORVÁT, Ján. 2000. Preklad metaforických termínov v ekonomických textoch. In: *Preklad a tlmočenie 2*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Filologická fakulta, 2000, s. 239 – 247.
- KROŠLÁKOVÁ, Ema - KRALČÁK Ľubomír. 2001. *K aktuálnym otázkam frazeológie*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2001. 214s. ISBN 80-8050-407-5.
- KUBEKOVÁ, Janka. 2010. *Frazeológia v ekonomických periodikách* : dizertačná práca. Bratislava : FF UK, 2010. 228 s.
- KVETKO, Pavol. 2009. *An Outline of English Phraseology*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2009. 165 s. ISBN 978-80-8105-111-1.
- MAGÁLOVÁ, Gabriela. 2008. *Frazeológia (nielen) pre žurnalistov*. Nitra : UKF, 2008. 88 s. ISBN: 978-80-8094-336-3.
- MALÁ, Jiřina. 2004. Frazeologizmy v masmédiách. In: *Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach*. Banská Bystrica : UMB, 2004. 509 s. ISBN 80-8055-979-1.

McHOUL, Alec - GRACE, Wendy. 1993. *A Foucault Primer: Discourse, Power and the Subject*. London : Routledge, 1993.

McQUAIL, Denis. 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha : Portál, 2009. 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.

MEŠKOVÁ, Ľudmila. 1995: Ponímanie frazeológie v súčasnej francúzskej lingvistike. In: *Slavica Slovaca*, 1/30, 1995, s. 56-66.

MISTRÍK, Jozef a kol. 1993. *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava : Obzor, 1993. 513 s. ISBN 80-215-0250-9

MISTRÍK, Jozef. 1984/1997. *Štylistika*. Bratislava : Media Trade – SPN, 1997. 598 s. ISBN 80-0802529-8

MLACEK, Jozef. 1984. *Slovenská frazeológia*. Bratislava : SPN, 1984. 156 s.

MLACEK, Jozef. 2001. *Tvary a tváre frazém v slovenčine*. Bratislava : Stimul, 2001. ISBN 80-88982-40-5.

MLACEK, Jozef. 2003. Premeny súčasnej slovenskej frazeológie. In: *Letná škola prekladu 1*. Bratislava : Stimul, 2003, s. 146 – 156. ISBN 80-85697-49-1.

MLACEK, Jozef – BALÁKOVÁ, Dana – KOVÁČOVÁ, Viera. 2009. *Vývin súčasnej frazeológie: východiská, podoby, uplatňovanie, akceptácia*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2009.

NARROG, Heiko. 2002. On Defining Modality Again. In: *Language Sciences*, 27, 2005, 2, s. 165 – 192. ISSN: 0388-0001.

OLEJÁROVÁ, Miriam. 1999. Einige Bemerkungen zu den Eigenschaften der Phraseologismen. In: *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*. Burlington U.S.A.: Departement of German and Russian, The University of Vermont, 1999, s. 279 – 285. ISSN 0743-782X.

ONDRUS, Pavel – HORECKÝ, Ján – FURDÍK, Juraj. 1980. *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 232 s.

ONDRUŠ, Šimon – SABOL, Ján. 1981. *Úvod do štúdia jazykov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 320 s.

PATRÁŠ, Vladimír. 2002. *Interdisciplinárne kooperácie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2002. 103 s. ISBN 80-8055-684-9.

PATRÁŠ, Vladimír. 2004. Kulturologické aspekty jazykovej komunikácie v elektronickom prostredí. In: *Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2004, s. 56 - 65. ISBN 80-8055-979-1.

PATRÁŠ, Vladimír. 2009. *Sociolingvistické aspekty elektronicky podmienenej komunikácie*. Karviná : Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2009. 150 s. ISBN 978-80-7248-522-2.

POLČICOVÁ, Mária. 2007. *Modely obraznosti v jazyku odbornej komunikácie*. Banská Bystrica : EF UMB, 2007. 82 s.

ROSENBAUM FRANKOVÁ, Lucia. 2010. *Dynamické procesy vo frazeológii odborných textov z oblasti ekonómie* : dizertačná práca. Bratislava : FF UK, 2010. 216 s.

SABOL, Ján. 2007. Semiotická podstata frazém. In: *Frazeologické štúdie V*. Princípy lingvistickej analýzy vo frazeológii. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007, s. 120-127. ISBN 978-80-8084-204-8.

ŠKOLKAY, Andrej. 2009. *Médiá a globalizácia*. Bratislava : Škola komunikácie a médií, 2009. 351 s. ISBN 978-80-970202-7-9.

THORNBURY, Scott. 2005. *Beyond the Sentence. Introducing discourse analysis*. Oxford : Macmillan Education, 2005. 192 s. ISBN 1-4050-6407-2.

VAJDOVÁ, Libuša. 2007. Pragmatika prekladu. In: *Preklad a kultúra 2*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. 600 s. ISBN 978-80-8094-233-5.

VAN DIJK, Teun. 1983. Discourse Analysis: Its Development and Application to the Strucutre of News. In: *Journal of Communication*, č. 332, 1983, s. 20-43.

VAN DIJK, Teun. 1985. Introduction: Discourse Analysis in (Mass) Communication Research. In: *Discourse and Communication*, č. 5, 1985, s. 69-93.

VAN DIJK, Teun. 1988. *News as Discourse*. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1988. 200 s. ISBN 0-8058-0828-0.

VAN DIJK, Teun. 2001. Discourse, Ideology and Context. In: *Folia Linguistica*, XXX/1-2, 2001, s. 11-40.

VAN LEEUWEN, Theo. 1993. Genre and Fields in Critical Discourse Analysis: a Synopsis. In: *Discourse and Society*, 1993, 4/2, s. 193-223.

VAŇKO, Juraj - KRÁL, Ábel - KRALČÁK, Ľubomír. 2006. *Jazyk a štýl súčasnej slovenskej publicistiky*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2006. 152 s. ISBN 80-8050-957-3.

WODAK, Ruth - KRZYZANOWSKI, Michal. 2008. *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2008. 232 s. ISBN 978-0230019874.

Tlačené lexikografické zdroje

KIRPATRICK, E. M. – SCHWARZ, C. M. 1993. *The Wordsworth Dictionary of Idioms*. Ware : Wordsworth Editions Ltd, 1993. ISBN 978-18-5326309-5.

KVETKO, Pavol. 1991. *Anglicko-slovenský frazeologický slovník*. Bratislava : SPN, 1991. 593 s. ISBN 80-08-01343-5.

PARKINSON, D. 2005. *Oxford Business English Dictionary*. Oxford : Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0-19-431584-5.

THOMPSON, D. 2005. *The Concise Oxford English Dictionary*. Oxford : Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0-1996010-80.

Elektronické časopisy, zborníky a monografie

BLOOD, Rebecca. 2003. Weblogs and Journalism: Do They Connect? *Nieman Reports*, Fall 2003. Harvard: The President and Fellows of Harvard College, 2003.

Dostupné na internete:

<http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/101025/Weblogs-and-Journalism-Do-They-Connect.aspx>

BOČÁK, Michal. 2009. Diskurz: neurčitá cesta kultúrnych, mediálnych a komunikačných štúdií do centra svojho záujmu. In: *Kultura – média – komunikace*. Olomouc, 2009, 1, č. 1, s. 117 – 146. Dostupné na internete:

<http://michalbocak.weebly.com>.

COWIE, Anthony Paul. 1998. *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. New York : Oxford University Press Inc., NY, 1998. 258 s. ISBN 0-19-829425-5.

Dostupné na internete:

<http://www.questia.com/library/book/phraseology-theory-analysis-and-applications-by-anthony-paul-cowie.jsp>

FAIRCLOUGH, Norman. 1989. *Language and Power*. London and New York: Longman Group, 1989. 259 s. Dostupné na internete:

http://books.google.sk/books?id=ZRHCNMN3qqUC&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false

FAIRCLOUGH, Norman. 2003. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. London : Routledge, 2003. 273 s. ISBN 0-415-25892-8. Dostupné na internete:

http://www.amazon.co.uk/dp/0415258936/ref=rdr_ext_sb_ti_sims_2#reader_0415258936

FINDRA, Ján. 2009. Elektronická komunikačná sféra a jazyk internetovej komunikácie. In *Kultúra slova* [online]. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine, roč. 43, r. 2009, č. 1, s. 11 – 18. Dostupné na internete:

<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2009/1/ks2009-1.pdf>

GRANGER, Sylvianne - MEUNIER, Fanny. 2008. *Phraseology: an Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam : John Benjamins Publishing company, 2008. 476 s.

ISBN 978-90-272-3246-5. Dostupné na internete:

<http://books.google.sk/books?id=0untckS7NEC&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>

GRICE, Herbert Paul. 2010. Logika a konverzácia. In.: *Ostium*. Internetový časopis pre humanitné vedy. 4/2010/Preklady. Pusté Úľany: Schola Philosophica. ISSN 1336-6556. Dostupné na internete:

<http://ostium.sk/index.php?mod=magazine&act=show&aid=9>

HABERMAS, Jurgen. 1996. *On the Logic of the Social Sciences*. Cambridge, Massachusetts : MIT Press, 1996. 225 s. ISBN 0-262-58104-3. Dostupné na internete:

http://www.amazon.com/dp/0262581043?tag=encyclopediap-20&camp=14573&creative=327641&linkCode=as1&creativeASIN=0262581043&adid=0NQQZXQ96PDAJGB1J8XS#reader_0262581043

- JAWORSKI, Adam - COUPLAND, Nikolas. 1999. *The Discourse Reader*. Abingdon : Routledge, 1999. 604 s. ISBN 0-415-19733-3. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=PBLAxyzupB70C&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>
- JOHNSTONE, Barbara. 2005. *Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishing, 2005. 311 s. ISBN 978-1-4051-4427-8 Dostupné na internete: http://www.amazon.com/Discourse-Analysis-Barbara-Johnstone/dp/1405144270#reader_1405144270
- JORGENESEN, Marianne – PHILLIPS, Louise. 2002. *Discourse Analysis as Theory and Methods*. London, Sage Publications, 2002. 229 s. ISBN 0761971114. Dostupné na internete: http://www.amazon.co.uk/Discourse-Analysis-as-Theory-Method/dp/0761971122#reader_0761971122
- MATHESON, David. 2005. *Media Discourses. Analysing media texts*. Maidenhead : Open University Press, 2005. 206 s. ISBN 0-335-21469-X. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=rthhVDVSZ94C&pg=PA191&lpg=PA191&dq=Fairclough,+N.+Media+Discourse,+London:+Edward+Arnold+1995&source=bl&ots=pmkaLFW0qE&sig=c8NLThDdqR8BsTj1zQwn4zNnYLC&hl=sk&sa=X&ei=v7gRT6e4C9GdOvbxrYYO&ved=0CFMQ6AEwBTgK#v=onepage&q=Fairclough%2C%20N.%20Media%20Discourse%2C%20London%3A%20Edward%20Arnold%201995&f=false>
- NACISCIONE, Anita. 2010. *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam : John Benjamins Publishing company, 2010. 476 s. ISBN 978-90-272-8769-4. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=izOOrQcFW9kC&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>
- PIKETTY, Thomas. 2014. *Capital in the Twent-First Century*. Cambridge, masachussets : Harvard University Press, 2014. 685 s. ISBN 978-0-674-43000-6. Dostupné na internete: http://www.amazon.com/Capital-Twenty-First-Century-Thomas-Piketty-ebook/dp/B00I2WNYJW/ref=tmm_kin_swatch_0?encoding=UTF8&sr=&qid=#reader_B00I2WNYJW
- TALBOT, Mary. 2007. *Media Discourse: Representation and Interaction*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2007. 198 s. ISBN 978-0-7486-2348-8. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=dKmxlGQgULYC&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>
- THOMPSON, John Brookshire. 1984. *Studies in the Theory of Ideology*. Berkeley : University of California Press, 1984. ISBN 0-520-05412-1. Dostupné na internete: <http://books.google.sk/books?id=z0FBVLqceJgC&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>

VAN DIJK, Teun. 1985. Introduction: Discourse Analysis in (Mass) Communication Research. In: *Discourse and Communication*, č. 5, 1985, s. 69-93. Dostupné na internete: <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20Analysis.Its%20Development%20and%20Application.pdf>

WODAK, Ruth – MEYER, Michael. 2008. Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. 2008. 33 s. Dostupné na internete: http://www.corwin.com/upm-data/24615_01_Wodak_Ch_01.pdf

Elektronické lexikografické zdroje

Websterov výkladový slovník: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/blog>

Ekonomické a finančné slovníky: <http://www.qfinance.com/dictionary>

www.investopedia.com/dictionary/

<http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/>

<http://www.wallstreetoasis.com/finance-dictionary>

Etymologický slovník: <http://www.etymonline.com/>

Frazeologické slovníky: <http://idioms.thefreedictionary.com>

<http://itools.com/tool/cambridge-international-dictionary-of-idioms>

<http://idioms.yourdictionary.com/>

Britský národný korpus: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>

Články Teuna A. van Dijka: <http://www.discourses.org/download/articles/>

Knihy Teuna A. van Dijka: <http://www.discourses.org/download/books/>

Elektronické korpusové zdroje

<http://hnonline.sk/>

<http://www.etrend.sk/>

<http://www.ft.com/home/europe>

<http://www.economist.com/>

PRÍLOHY

Príloha č. 1

HN 26. 12. 2012

Kde nič nie je, ani lekár neberie

Po nemocničných lekároch si pýtajú svoje aj tí súkromní. Rozdiel je v tom, že hoci by začali okamžite štrajkovať, nikto o život nepríde. Život ohrozujúce stavy nikto nelieči ambulantne.

Doktori - [podnikatelia](#) však majú tiež vcelku účinnú páku. Zdravotné poisťovne sú zo [zákona](#) povinné udržiavať minimálnu sieť. To nedokážu, pokiaľ s nimi špecialisti odmietnu podpísať zmluvy. Vzhľadom na aroganciu moci, ktorú poisťovne voči lekárom s obľubou uplatňovali, by mohol byť ich súčasný postup celkom sympatický a hodný podpory. Zvlášť keď zväžíme ich nahlas deklarovaný altruistický motív – pýtajú viac peňazí na platy svojich sestier.

Pozitívny obraz ruší len to, že lekári žiadajú dvadsaťpercentné navýšenie platieb. To by bolo priveľa, aj keby sme uverili, že už teraz odovzdávajú všetky svoje príjmy sestrám, a oni sami žijú len z toho, čo vo voľnom čase vyžobujú pred poliklinikou.

Súkromná ambulancia je lukratívne [podnikanie](#). Lekár sa nemusí stresovať, či bude mať dostatok objednávok a či mu odberateľ zaplatí. [Podniká](#) na regulovanom trhu, bez reálnej konkurencie a s istými platbami zo systému. Občas sa mu aj podarí ošmeknúť poisťovňu o pár eur za fiktívne výkony, alebo vytiahnuť pár drobných z vrečka pacienta, trebárs za prednostné vyšetrenie. Raz za čas, tak dvakrát do roka, mu nejaká farmafirma zaplatí [dovolenku](#). No to sú len omrvinky z koláča, ktorý krájajú práve v poisťovniach.

Súkromných lekárov ukrutne frustruje, že kým oni legálne zarábajú slušné peniaze, vyvolení v štátnom sektore ich dokážu veľa ukradnúť. Veľmi veľa. Keď sa im už nemôžu vyrovnáť, radi by sa aspoň priblížili. A keď už nemajú čo ukradnúť, skúsia vydieranie.

Príloha č. 2

HN 27 .6. 2013

Nie každá je Bejby

Čo si chudák Kaliňák neurobí sám, to nemá. Keby bol Glváč naozaj jeho koňom, bol by dobrý tak do poľských párkov. Ešte aj tunelovanie Vojenského spravodajstva musia upratať policajti.

V takto medializovanej kauze musí byť veľmi nekomfortné, že nie každá novinárka je „Bejby“, ktorej by mohol Ficov korunný princ „Kali“ zavolať bárs aj v nedeľu na obed a poslať ju pozametať špinu pod koberec. No svedčí o mimoriadnom zúfalstve, ak musí policajný prezident osobne požiadať redaktorku Hospodárskych novín, aby prestala písať.

Policajt však môže robiť iba to, čo mu zákon vyslovene dovoľuje. Ak nedokáže dať redaktorku takéto odporúčanie právne relevantným spôsobom, vôbec ho nemá čo dávať. Takto je to z jeho strany sprostý nátlak. S veľmi pochybným motívom.

Šikanovanie novinárov napokon nie je ničím novým. Zažili aj drsnejšie výsluchy, pri hrubšom porušovaní práva, pod hrubším nátlakom. Ba aj omnoho ráznejšie varovania od policajných prezidentov či riaditeľov rôznych služieb. A nielen za Mečiara. V konečnom dôsledku to bolo vždy dobré znamenie. Vždy, bez výnimky, to znamenalo, že novinár je na dobrej stope a gaunerí majú strach.

Momentálne však ide zrejme o viac. Tajné služby sa otriasajú v základoch. Zjavne v nich prebieha mocenský boj, ktorý presahuje obvyklé vnútorné šarvátky. A riaditeľ SIS medzitým, vo všetkej tichosti, pripravuje návrh nového zákona o spravodajskej službe, v ktorom by mali súčasní „eštebáci“ dostať aj výkonné právomoci. Také, aké má mať iba polícia.

Jedného dňa sa môžeme prebudiť do policajného štátu, ktorý bude Fico, alebo jeho korunný princ, riadiť cez svoju tajnú políciu. Zatiaľ však musia zneužívať tú normálnu.

Príloha č. 3

FT 27. 7. 2011

Executive pay: The trickle-up effect

Top-level earnings are on the rise again – eroding trust in business

London fountain: not quite a rising tide that lifts all boats. The pay of top UK chief executives is now 120 times the average for staff

Vince Cable, Britain's outspoken business secretary, is [fulminating about "outrageous" executive pay awards](#) – and threatening government action. Across the developed world, bosses' earnings are bouncing back as profits recover from the recession. The political temperature is rising.

"There's a serious problem, because executive pay has got way out of line with company performance and you're getting rewards for failure, and the average of high-level pay has gone far ahead of share prices," growls Mr Cable, a member of the junior party in the Conservative-Liberal Democrat coalition government. "We're looking at various ways of dealing with it."

After a pause during the recession, bosses' earnings are now increasing at the most sensitive time – just as tax rises and public spending cuts are eating into the already stagnant incomes of low and middle earners. Even some corporate leaders are worried about the damage this could do to already low levels of public trust in business.

Eighteen months ago, Richard Lambert, at the time director-general of the UK's CBI employers group, warned that "if leaders of big companies seem to occupy a different galaxy from the rest of the community, they risk being treated as aliens". Now, Sir Richard says: "I think what's happening is damaging and ultimately unsustainable."

Chief executives at FTSE 100 companies saw their [median earnings rise 32 per cent](#) last year, treble the rise in share prices and well above workers' average 2 per cent pay award, according to MM&K, a reward consultancy, and Manifest, a proxy voting agency. The corporate leaders' median salary rise was just 2 per cent but total earnings were boosted by a 70 per cent increase in pay-outs under incentive plans and share option schemes.

Public opacity

Could public opinion ultimately stop the executive pay spiral? It helped to narrow differentials in the 1950s and 1960s, though that was in a more egalitarian era. Opinion polls suggest Britons want differentials narrowed, but one reason there has not been more anger is that most have a hazy idea of what top executives earn. People care more about what their peers receive. Professionals such as doctors and architects compete with the super-rich for houses and schools. But the middle classes have largely accepted the values of individual aspiration as promoted by Margaret Thatcher and Tony Blair.

In the US, where top pay is also bouncing back, shareholders have been using new [“say on pay” rules](#) to stage protest votes during this year’s annual meeting season. Executive pay packages have been rejected in at least 39 companies, including [Hewlett-Packard](#) and [Jacobs Engineering](#).

Controversy is raging over a clause in the [Dodd-Frank corporate governance reforms](#), due to come into effect over the coming months, which requires companies to publish the ratio of the boss’s pay to that of the median worker. Congress is under pressure to scrap the rule – passed while the Democrats were in charge – while the Securities and Exchange Commission, which must draft the regulations, has been inundated with objections from companies warning of a “logistical nightmare”.

In Europe, the financial crisis and growing shareholder activism have helped to propel the issue up the agenda. “Say on pay” rules are spreading, as are disclosure requirements. A [green paper by Michel Barnier](#), the European Union’s internal market commissioner, asks whether disclosure of remuneration policies and individual board members’ earnings should be made mandatory, and whether it should be obligatory for such policies to be put to shareholders for approval.

All this comes amid a 30-year [global trend towards inequality](#) that has taken the pre-tax income of the top 1 per cent in the US, for example, from 8 per cent of the total in 1974 to 18 per cent in 2008. Whereas once it was hoped that the benefits of liberal capitalism would trickle down to lower earners, many people now complain that we have a “trickle-up” economy.

But what lies behind these powerful trends? Is the link between executive pay and performance as broken as critics say – and if it is, can anything meaningful be done?

The phenomenon has been building for years. FTSE 100 chief executives’ pay was 47 times that of average employees in 1998 but had risen to 120 times by 2010, say MM&K and Manifest. Bosses’ packages have more than doubled in value over that period, while share prices have barely changed.

The [return of big bonuses for bankers](#), in defiance of efforts by governments to curb those, is responsible for much of the public anger. According to the UK’s High Pay Commission – set up by Compass, a centre-left pressure group, and the Joseph Rowntree Charitable Trust – the financial sector accounts for 30 per cent of the top 0.1 per cent of the income distribution scale but just 4 per cent of the overall population.

However the issue goes wider. The commission says the top 0.1 per cent’s share of income, which narrowed in the three decades following the second world war, is back to

1940s levels and is heading towards those seen in Victorian times. This trend is most pronounced in the US and the UK but is found in a milder form in other countries. Executive pay in Britain has been catching up on that of the US, the world's highest. The gains also extend well beyond the country's top 100 quoted companies.

Sir Richard says: "It's a collective problem, in that what might appear to make sense for an individual company makes no sense at all for the FTSE 250. It reflects the way compensation committees have subcontracted out decision-making to consultants and have shown very little grip on what is going on – and seem from time to time to be incredibly feeble, arguing that they have no alternative because otherwise they will lose good people."

He admits, however, that he can see no obvious solutions. He thinks government action is likely sooner or later. "But it's regrettable and it will probably be inefficient. It would be far better if companies could get a grip."

...

Globally, there are many theories about why inequality is widening. For those at the top of the pay scale, the revolution in communications has allowed them to expand sales from a local to a global audience. Some in finance have made fortunes by gambling with other people's money.

The High Pay Commission says the growth of performance-related pay has itself added to the complexity of remuneration and boosted the amount that can be received. Where once bosses received only their basic salary and an annual cash bonus, now they also have share-based incentive plans, often calculated on total shareholder return or earnings per share – but it is hard to demonstrate an individual's contribution to these measures.

Rules aimed at greater disclosure, which sought to tackle the problem, may have fuelled it because a boss's pay is now more easily comparable with that of his or her peers – and few companies are willing to say their chief executive is worth less than the industry norm, so pay is ratcheted up all round. Some academics argue that over-powerful executives have been able to extract excessive awards.

Not everyone agrees with the consensus view, however. Thomas Noe, professor of management studies at Oxford's Saïd Business School, says it is fundamentally incorrect. "It may be a problem for society, if society values equality between workers and CEOs, but is that evidence that CEOs are controlling the compensation process and that compensation is inefficient from the point of view of shareholders? I would say it's not."

In the US, he argues – and probably in the UK, too – most of the increase in executive pay can be accounted for by an increase in company size. Between the 1980s and the 2000s, the pay of US bosses went up sixfold but so did the value of companies, he says. Other academics dispute this and say pay has grown disproportionately.

Prof Noe argues that for a large company, it can make sense to pay a premium for a chief executive who may deliver a slightly better performance than its rivals. "You are much more willing to pay for tiny differences in performance, because now they are getting multiplied by a much bigger base."

If shareholders were unhappy, he adds, they would vote against company pay policies – but these have been accepted in 98.5 per cent of this year’s US “say on pay” votes. Shareholders in UK companies have had an advisory vote on remuneration reports since 2002. Most are accepted, though average votes against have grown in the FTSE 100 from 3.3 per cent in 2006 to 8 per cent last year, according to Pirc, a corporate governance group.

Robert Talbut, chief investment officer at Royal London Asset Management and a member of the High Pay Commission says: “Shareholders are engaging but the tools available to them are very limited, because all we do is get an advisory vote once the remuneration committee have decided what they want to do.”

The real problem, he says, is that remuneration committees are showing “insufficient steel” and not doing the job that shareholders want them to do. “The whole system gives the impression of having been captured by the insiders.” Shareholders want to see clear company-specific linkages between strategy, risk and remuneration rather than generic market-based comparisons. Investors could then spend less time poring over executive pay details and devote more of their efforts to issues of strategy, he adds.

Carl Sjostrom, director of executive reward for Europe at Hay Group, a consultancy, says politicians across the continent are in danger of “taking a sledgehammer to crack a nut”. Executive pay has risen partly because of better company performance and partly because more bosses are being hired from outside to change strategies, he says.

But he agrees companies must tailor pay packages more carefully to the business’s needs. “If you buy in top talent to run a relatively small operation, you will be paying more than you can afford,” he says. “If everybody aimed for a median level of compensation, by definition you would always have increasing levels of pay.”

Mr Cable is consulting remuneration committee heads and experts before revealing his hand in early autumn. Short of imposing a mandatory cap on pay, his options are limited. “He knows that if these things were easy to fix, they would have been fixed,” says an aide.

Opinion polls suggest the British public feels frustrated: a large majority would support government action to narrow the [gap between high and low earners](#) but they have no faith in government or business to tackle excessive pay.

Nonetheless, there are fears in business that a failure to find a voluntary solution could lead to damaging new laws. Mr Talbut warns: “I think that without appreciable change from remuneration committees, the corporate sector really does run the risk of potentially foolhardy but well-meaning legislation.”

Príloha č. 4

FT 15. 5. 2013

Politicians bow to pressures to bend data

For a time, the coalition seemed willing to let figures tell their own story

The British government recently assumed the £37bn liabilities of the Royal Mail pension fund. As a result, government borrowing was reduced by £28bn. Yes, you read it correctly. The explanation is that, by convention, unfunded pension liabilities do not represent government borrowing while, by a different convention, public assets intended for sale – such as securities formerly held by the [Royal Mail](#) fund – may be offset against borrowing.

And, as my colleague [Chris Giles has explained](#), the government has also decided the interest the Bank of England receives on the securities purchased through quantitative easing should be credited to the government's revenue account. Nothing of substance has changed but the reported public deficit is reduced to a level consistent with the government's borrowing targets.

During the Thatcher years, politicians began to take an unhealthy interest in how official statistics were compiled. The regime of Gordon Brown took statistical prestidigitation to new heights. The [economic cycle](#) was redefined several times, always with the result that the target of controlling borrowing over the cycle had, despite appearances, been met. The status of Network Rail and its financing arrangements were reformulated several times to pretend the body responsible for Britain's rail infrastructure was not an agency of government – which it manifestly was – and that its borrowings were not guaranteed by government – which markets knew they were; an episode of which the mandarins of *Yes Minister* would have been proud.

For a time, the coalition government seemed willing to let figures tell their own story rather than one written by their political advisers; but that time seems to have passed. Hence the drive to present data in a flattering way.

But who are these manipulations designed to deceive? Perhaps they fool nobody, except, on occasion, their perpetrators. Most voters have no idea of [the levels of government deficit or borrowing](#) even in order-of-magnitude terms. They have only some vague, and well-founded, sense that both deficit and borrowing are too high. The much smaller number of people who follow these numbers closely know that games are being played and can look for substance.

And yet, financial markets are home to a community of the semi-informed; people who know a little, but not too much; who give attention to numbers but lack ability or inclination to ask pertinent questions about them. These were the analysts who puffed Enron, for example, or who rated complex debt securities. But such errors could not continue indefinitely; the discipline of cash ultimately overtakes companies, debtors and even governments.

Anyone who relies on the verdicts of these semi-informed observers does so at their own

peril – as the fate of those who succumbed to Enron’s puffs showed. But the depressing reality of modern politics is that today’s headline takes priority over tomorrow’s analysis or next year’s outcome. When I began my career in economic research in Britain, I had confidence that whatever rhetorical flourishes politicians might use, the statistical information that accompanied government pronouncements was reliable. I no longer think that: not because – as in [Argentina](#) – the data are fabricated, but because the presentation of figures is selective, because legitimate areas of judgment, where different views could be properly taken, are often resolved in a biased fashion, and because – as with the Royal Mail pension fund – technical loopholes are exploited to give inappropriately favourable impressions.

Transparent accounting devices, such as the recategorisation of interest receipts by the Asset Protection Scheme for bailed-out UK banks, may be less damaging than manipulations that involve actual changes in behaviour and therefore impose economic costs. Taxpayers have spent billions of pounds in interest costs through the private finance initiative to enable tens of billions of pounds to be taken off the government balance sheet – money that should have been spent on the schools and hospitals.

When in opposition, the present government acknowledged the issues and committed itself to clarity and openness in presentation. But it seems the exigencies of office have proved too demanding. Why lose weight when you can reset the scales?

Príloha č. 5

T 10. 6. 2012

Kľúčový jún

Zdá sa, že v únii a eurozóne ide do tuhého – dozrel čas na zásadné rozhodnutia

O tom, že Európska únia a hlavne eurozóna už hodnú chvíľu pre dlhovou krízu prešľapujú na jednej z najväčších križovatiek svojej histórie, sa nejaký čas vie a otvorene hovorí. Za zdĺhavé až bezradné premýšľanie, akým smerom a rýchlosťou by z nej Európa mala vyraziť, sa jej lídri opakovane ocitajú pod paľbou kritiky z rôznych strán. Tohtoročný udalosťami extra nabitý jún ruka v ruke s neutíchajúcimi problémami by im mohol pomôcť konečne naštartovať motory. Je stále celkom otvorenou otázkou, či nakoniec Európa vyrazí vpred pod ťarchou okolností, alebo na základe vlastného rozhodnutia. Ani v jednom prípade istotne nie je a ani nebude jasné, kam ju zvolená cesta nakoniec dovedie a či sa ju eurozóne podarí v súčasnej podobe a so ťou prečkať.

Najdôležitejším dátumom mesiaca, a možno aj roku, bude z únijného pohľadu jednoznačne nedeľa 17. júna. Na ňu sú okrem iného plánované francúzske parlamentné voľby, lenže tie tentoraz rovnako ako všetko ostatné prebijú Gréci. Rovnako totiž zamieria k urnám a ich hlasy rozhodnú nielen o zložení parlamentu, ale i o zotrvaní v eurozóne a tým aj o ďalšom osude klubu 17 štátov EÚ platiacich eurom.

Grécke voľby budú napäté až do vyhlásenia výsledkov, situácia zrejme i po nich. Je dosť možné, že vyhrajú ľavicoví radikáli strany SYRIZA. Tí by najradšej urobili hrubú čiaru za nepopulárnymi reformami, ktorými je podmienený balík pôžičiek vo výške 130 miliárd eur od MMF a eurozóny. Lenže na to partneri Atén nehodlajú a ani nemôžu pristúpiť. Zdiskreditovali by sa v očiach trhov i pred svojimi voličmi. Navyše by tým mohli otvoriť jeden z gréckych vynálezov – Pandorinu skrinku, kvôli ktorej by Európa definitívne zakotvila v dlhovej špirále.

Zatiaľ sa zdá, že SYRIZA i niektorí ďalší grécki politici nehodlajú zo svojich odmietavých pozícií k dohodnutým podmienkam pôžičiek ustúpiť. A pred voľbami to nikto už ani nečaká. Nie je to síce možno veľmi politicky korektné, no Brusel by mal i tak do Atén i všetkých ďalších kútov Grécka ešte pred voľbami jasne a dôrazne odkázať, aké sú jeho medze, i to, čo nastane v prípade ich prekročenia. Že by išlo o neprípustné predvolebné zasahovanie do zvrchovaného rozhodovania gréckych voličov? Lenže situácia už je tak ďaleko a natoľko nahnutá, že nemožno nepomenovať veci inak ako ich pravými menami.

EÚ dlhovou krízu a s ňou súvisiace hospodárske ťažkosti ako ťažkú železnú guľu ťahá už nejakého dva a pol roka. Za ten čas úijné hlavy vyprodukovali rad nápadov, čo by sa dalo robiť a ako na krízu reagovať. Hoci niektoré, napríklad väčšiu automatickosť trestania rozpočtových hriešnikov alebo posilnenie nástrojov na ich rýchlejšie odhaľovanie, sú nesporne prísľubom do budúcnosti, stále to nie je dosť na utíšenie situácie a získanie priestoru na „nekrízovú“ prácu.

Ďalšou významnou udalosťou bude samit 28. a 29. júna. Sľubovať si od neho salvu okamžitých riešení nie je namieste. No šéf Európskej centrálnej banky Mario Draghi

rovnako ako ďalší čakajú odpoveď na otázku, ako by mala eurozóna a EÚ vyzerat' v dlhodobejšom horizonte. Je zrejmé, že hlavne eurozóna sa bude musiet' viac zomknúť a „zharmonizovať“.

Niektoré médiá už píšu o pripravovanom pláne novej stabilnej Európy, ktorý by prehĺbil fiškálnu i politickú úniu. Pri ňom však hrozí, že by mohol úniu rozštiepiť. Okrem eurobondov sa hovorí aj o bankovej únii, ktorá by umožnila jednotnú supervíziu bánk i garančnú schému pre vklady. Ožívujú sa i diskusie o európskom ministerstve financií dozerajúcom na národné rozpočty. To by sa však so súčasnými zmluvami dalo len ťažko, takže by sme sa nevyhli martýriu s dojednávaním a ratifikovaním nových zmlúv, čoho sa po Lisabonskej zmluve chcela EÚ na dlho vyvarovať.

Samozrejme, v posledných rokoch, v ktorých sa Európa borí s hospodárskymi a dlhovými problémami, sa krízových či kľúčových okamihov objavil celý rad. Napriek tomu sa (opäť) zdá, že práve teraz ide do tuhého a dozrel čas na to, posunúť sa niekam ďalej.

Príloha č. 6

T 15. 5. 2013

Ked' sa skončí hra na pekných

Úlohu vlády v ekonomike zjednodušene opisuje známa múdrosť z Ďalekého východu: je lepšie učiť ľudí narábať s udicou, ako im dávať donekonečna ryby. Totálne ju *však* neguje čerstvý nápad kabinetu presunúť peniaze z eurofondov z vedy na aktivačné práce. Signalizuje, že vláda hľadá rýchlo akúkoľvek prácu *namiesto toho, aby* vytvárala všeobecne výhodné podmienky na zamestnávanie.

Kabinet Roberta Fica akoby v ekonomike začínal strácať nervy. Najskôr sa zľakol, že nebude mať v rozdeľovacej kompetencii dosť peňazí. *Ešte aj* v stave nastávajúcej fiškálnej núdze siahol na zvyšovanie daní a zároveň nákladov práce. Teraz sa *ešte viac* ľaká nezamestnanosti. Firmy *nielen* podľa ankiet a rebríčkov, *ale najmä* podľa reálnej aktivity nehoria chuťou rozširovať sa a zamestnávať viac ľudí. Časy, keď bolo Slovensko dobrou adresou na investovanie, sú pre neriešené slabiny podnikateľského prostredia a pridávanie nových bremien minulosťou. Situáciu nezlepšuje ani Európska únia, ktorá sa občas správa, akoby bol priemysel oslíkom, z ktorého vždy podľa potreby vytrasie peniaze na svoje nákladné politické projekty.

Pre to všetko slovenská vláda zúfalo potrebuje ukazovať, ako prináša alebo zachraňuje pracovné miesta. Strategickým riadením štátu jej to nejde. *Preto sa čoraz viac* púšťa do vyvažovania slabín prostredia peniazmi. R. Fico v obave z odchodu amerických oceliarov z Košíc veľmi rýchlo poopravil výroky typu „nabalili sa a odchádzajú“ a ponúkol kompenzácie. Pri Continentali skúša vzbudiť dojem, že vysokými stimulmi bojuje o príchod investora do Púchova. *Lenže* Nemci sú na Slovensku pol druhá dekády. So zrozumiteľnou hrozbou „podporte, lebo hrozí odchod“ sa už ozvalo aj [Mondi SCP](#) z Ružomberka a inkasovalo. Tieto žiadosti budú pribúdať omnoho rýchlejšie ako firmy, ktoré si zvolia Slovensko za novú výhodnú lokalitu pre svoj biznis.

Lenže vláda na masívne „ospravedlnenky“ neprívetivého podnikateľského prostredia v skutočnosti nemá peniaze. Nemá ich pre stovky a tisíce malých a stredných podnikov, ktoré by si podporu takisto zaslúžili, *pretože* tieto firmy sú skutočnou bázou ekonomiky. A žiadnu pomoc nikdy nedostali.

Vládna selektívna podpora vybraných subjektov *nie je iba* taká nevinná hra na pekných. Pracovné miesta u veľkých zamestnávateľov dotujú daňoví poplatníci – ľudia aj firmy. Aj tí, ktorí z nich nebudú mať úžitok v podobe pracovných miest. *Naopak*, ak vláda takto nahrádza investície do zlepšovania podnikateľského prostredia, *omnoho viac* ľudí zamestnanie napokon stratí.

Pre podnikateľov *však* z toho plynie prvá nádej v ére „istôt“. Ľudia možno tým skôr začnú premýšľať nad príslubmi politických strán v čase, keď sa blížia voľby.

TREND sa téme budúcnosti U.S. Steelu v Košiciach venuje **v rozhovore so šéfom fabрики Davidom Rintoulom** a článku **Čo vrátilo Američanom komfort.**

Príloha č. 7

E 9. 6. 2012

Start the engines, Angela

The world economy is in grave danger. A lot depends on one woman

“TO THE lifeboats!” That is the stark message bond markets are sending about the global economy. Investors are rushing to buy sovereign bonds in America, Germany and a dwindling number of other “safe” economies. When people are prepared to pay the German government for the privilege of holding its two-year paper, and are willing to lend America’s government funds for a decade for a nominal yield of less than 1.5%, they either expect years of stagnation and deflation or are terrified of imminent disaster. Whichever it is, something is very wrong with the world economy.

That something is a combination of faltering growth and a rising risk of financial catastrophe. Economies are weakening across the globe. The recessions in the euro zone’s periphery are deepening. Three consecutive months of feeble jobs figures suggest America’s recovery may be in trouble (see article). And the biggest emerging markets seem to have hit a wall. Brazil’s GDP is growing more slowly than Japan’s. India is a mess (see article). Even China’s slowdown is intensifying. A global recovery that falters so soon after the previous recession points towards widespread Japan-style stagnation.

But that looks like a good outcome when set beside the growing danger of a fracturing of the euro. The European Union, the world’s biggest economic area, could plunge into a spiral of bank busts, defaults and depression—a financial calamity to dwarf the mayhem unleashed by the bankruptcy of Lehman Brothers in 2008. The possibility of a Greek exit from the euro after its election on June 17th, the deterioration of Spain’s banking sector and the rapid disintegration of Europe’s cross-border capital flows have all increased this danger (see article). And this time it will be harder to counter. In 2008 central bankers and politicians worked together to prevent a depression. Today the politicians are all squabbling. And even though the technocrats at the central banks could (and should) do more, they have less ammunition at their disposal.

Made in Athens, made worse in Berlin

Nobody wants to test these various disaster scenarios. It is now up to Europe's politicians to deal finally and firmly with the euro. If they come up with a credible solution, it does not guarantee a smooth ride for the world economy; but not coming up with a solution guarantees an economic tragedy. To an astonishing degree, the fate of the world economy depends on Germany's chancellor, Angela Merkel (see article).

In one way it seems unfair to pick on Mrs Merkel. Politicians everywhere are failing to act—from Delhi, where reform has stalled, to Washington, where partisan paralysis threatens a lethal combination of tax increases and spending cuts at the end of the year. Within Europe, as Germans never cease to point out, investors are not worried about Mrs Merkel's prudent government, whose predecessor restructured the economy painfully ten years ago; the problem is a loss of confidence in less well-run, unreformed countries.

But do not get too sympathetic. To begin with, past virtue counts for little at the moment: if the euro collapses, then Germany will suffer hugely. The downgrading of some of its banks this week was a portent of that. Moreover, the undoubted mistakes in Greece, Ireland, Portugal, Italy, Spain and the other debtor countries have been compounded over the past three years by errors in Europe's creditor countries. The overwhelming focus on austerity; the succession of half-baked rescue plans; the refusal to lay out a clear path for the fiscal and banking integration that is needed for the single currency to survive: these too are reasons why the euro is so close to catastrophe. And since Germany has largely determined this response, most of the blame belongs in Berlin.

Be bold, bitte

Outside Germany, a consensus has developed on what Mrs Merkel must do to preserve the single currency. It includes shifting from austerity to a far greater focus on economic growth; complementing the single currency with a banking union (with euro-wide deposit insurance, bank oversight and joint means for the recapitalisation or resolution of failing banks); and embracing a limited form of debt mutualisation to create a joint safe asset and allow peripheral economies the room gradually to reduce their debt burdens. This is the refrain from Washington, Beijing, London and indeed most of the capitals of the euro zone. Why hasn't the continent's canniest politician sprung into action?

Her critics cite timidity—and they are right on one count. Mrs Merkel has still never really explained to the German people that they face a choice between a repugnant idea (bailing out their undeserving peers) and a ruinous reality (the end of the euro). One reason why so many Germans oppose debt mutualisation is because they (wrongly) imagine the euro could survive without it. Yet Mrs Merkel also has a braver twin-headed strategy. She believes, first, that her demands for austerity and her refusal to bail out her peers are the only ways to bring reform in Europe; and, second, that if disaster really strikes, Germany could act quickly to save the day.

The first gamble can certainly claim some successes, notably the removal of Silvio Berlusconi in Italy and the passage, across southern Europe, of reforms that would recently have seemed unthinkable. But the costs of this strategy are rising fast. The recessions spawned by excessive austerity are rendering it self-defeating. Across much of Europe debt burdens are rising, along with the appeal of political extremes. The uncertainty caused by the muddle-through approach is draining investors' confidence and increasing the risk

of a euro disaster.

As for Germany's idea that it could all be saved at the last minute, by, for instance, the European Central Bank (ECB) flooding a country with liquidity, that looks risky. Were Spain to see a full-scale bank run, even an emboldened Mrs Merkel might not be able to stop it. If Greece falls out, yes, the German public would be more convinced that sinners would be punished; but, as this newspaper has argued before, a "Grexit" would cause carnage in Greece and contagion around Europe. Throughout this crisis, Mrs Merkel has refused to come up with a plan bold enough to stun the markets into submission, in the same way that America's TARP programme did.

In short, even if her strategy has paid some dividends, its cost has been ruinous and it has run its course. She needs to lay out a clear plan for the single currency, at the latest by the European summit on June 28th, earlier if Greece's election spreads panic. It must be specific enough to dispel all doubt about Germany's commitment to saving the euro. And it must include immediate downpayments on deeper integration, such as a pledge to use joint funds to recapitalise Spanish banks.

This would risk losing her support at home. Yet with these risks comes the possibility of rapid reward. Once Germany's commitment to greater integration is clear, the ECB would have the room to act more robustly—both to buy many more sovereign bonds and to provide a bigger backstop for banks. With the fear of calamity diminished, a vicious cycle would become virtuous as investors' confidence recovered.

The world economy would still have to grapple with ineptitude elsewhere and with weak growth. But it would have taken a giant step back from disaster. Mrs Merkel, it's up to you.

Príloha č. 8

E 20. 10. 2012

Turning from green to red

The yuan is displacing the dollar as a key currency

IN TOKYO last week the bigwigs of international finance paid close attention to a speech by Ben Bernanke, chairman of America's Federal Reserve. His speech urged them, in effect, to pay less attention. Many policymakers in emerging markets complain that Fed easing destabilises their economies, contributing to higher inflation and asset prices. Mr Bernanke pointed out that emerging economies can insulate themselves from his decisions by simply decoupling their currencies from the dollar. It is their habit of shadowing America's currency, however loosely, that obliges emerging economies to ease monetary policy whenever he does.

Policymakers may heed Mr Bernanke's words—freeing them to ignore his decisions—sooner than he thinks. In a (more thinly attended) speech on the same day, a deputy governor of China's central bank pointed out that China no longer hoovers up dollar reserves with its past abandon. And according to a new study by Arvind Subramanian and Martin Kessler of the Peterson Institute for International Economics in Washington, DC, the dollar's influence is waning in the emerging world. Currencies that used to shadow the greenback (dollar?) are no longer following it so closely. Some are floating more freely. But in other cases they are steadily falling under the spell of a different currency: the yuan.

Some inflation-prone emerging economies, such as Ecuador, have adopted the dollar as their official currency. Others, such as Jordan, peg their exchange rate to it. These official policies are one measure of the dollar's international role. Messrs Subramanian and Kessler use a different measure, based on the way exchange rates behave in the market. They identify currencies that tend to move in sympathy with the dollar in its daily fluctuations against a third currency, such as the Swiss franc. This "co-movement" could reflect market forces, not official policies. It need not be a perfect correlation. It need only be close enough to rule out coincidence.

Based on this measure, the dollar still exerts a significant pull over 31 of the 52 emerging-market currencies in their study. But a number of countries, including India, Malaysia, the Philippines and Russia, appear to have slipped anchor since the financial crisis. Comparing the past two years with the pre-crisis years (from July 2005 to July 2008), they show that the dollar's influence has declined in 38 cases.

The greenback has in the past played a dominant role in East Asia. But if anything, the region is now on a yuan standard. Seven currencies in the region now follow the yuan, or redback, more closely than the green (see chart). When the dollar moves by 1%, East Asia's currencies move in the same direction by 0.38% on average. When the yuan moves, they shift by 0.53%.

Of course, the yuan does not yet float freely itself. Since June 2010 it has climbed by about 9% against the dollar, fluctuating within narrow daily bands. Its close relationship with the greenback poses a statistical conundrum for Messrs Subramanian and Kessler. How can they tell if a currency is following in the dollar's footsteps or the yuan's, if those two currencies are moving in close step with each other? In previous studies, wherever this ambiguity arose, currencies were assumed to be following the dollar. The authors relax this assumption, arguing that the yuan now moves independently enough to allow them to distinguish its influence. But some of the yuan's apparent prominence may still be the dollar's reflected glory.

Outside East Asia, the redback's influence is still limited. When the dollar moves by 1%, emerging-market currencies move by 0.45% on average. In response to the yuan, they move by only 0.19%. But China's currency will continue to grow in stature as its economy and trading activity grow in size. Based on these two forces alone, China's currency should surpass the dollar as a key currency some time around 2035, Mr Subramanian guesses. By that point, the Fed chairman will be the one pulling in the smaller audiences.

Príloha č. 9

Sémantická interpretácia frazém - Hospodárske noviny

HN 26. 6. 2012 (5)

- 1) *Kde nič nie je, ani lekár neberie* – aktualizovaná parémia; (*Tam, kde nič nie je, ani smrť (čert) neberie*; je zbytočné chcieť niečo z prázdneho zdroja
- 2) Doktori - podnikatelia však *majú* tiež vcelku účinnú *páku* – morfosyntaktický variant frazémy *mať na niekoho/niečo páku*; prinútiť niekoho k niečomu s vynaložením malej námahy
- 3) Občas sa mu aj podarí... *vytiahnuť pár drobných z vrečka* pacienta – synonymický variant frazémy *vytiahnuť (niekomu) peniaze z vrečka* (peniaze → pár drobných); angl. *pull money out of someone's pocket*; získať od niekoho peniaze (proti jeho vôli/bez jeho vedomia, no nie krádežou)
- 4) No to *sú len omrvinky* z koláča, ktorý krájajú práve v poisťovniach – synonymický variant frazémy *dostať/ujsť sa (len/iba) omrvinky* (dostať/ujsť sa → byť); získať len veľmi malý podiel
- 5) kým oni legálne *zarábajú slušné peniaze* – častejší variant: *zarobiť slušný balík peňazí*; angl. *make decent money*; zarobiť veľa peňazí

HN 28. 6. 2012 (2)

- 6) *Diabol skrytý v detailoch* – deverbalizovaný variant parémie *Diabol je/býva skrytý v detailoch*; prehliadnutie detailu môže mať ďalekosiahle (negatívne) následky
- 7) *Čierne stavby* – odborná frazéma/termín z oblasti stavebníckej legislatívy; štandardne v singulári *čierna stavba*; stavba realizovaná bez stavebného povolenia

HN 6. 7. 2012 (4)

- 8) Eurobanka *je na kolenách* – variant štandardnej frazémy *padnúť na kolena* (padnúť → byť); dostať sa do nepriaznivej situácie
- 9) Neschopnosť politikov dohodnúť sa na riešení krízy *tlačí ECB k múru* – morfológický variant frazémy *tlačiť/pritlačiť niekoho k múru*; nútiť k negatívnemu/nechcenému riešeniu/konaniu
- 10) môže dnes... výraznejšie *zamiešať karty* - frazéma v štandardnej neurčitkovej forme; (nečakane) zmeniť situáciu

11) nákup z trhu nemusí byť... pokiaľ jej *ruku nepodajú* i európski politici – morfológický variant frazémy *podat' (niekomu) ruku*; angl. *give sb. a hand*; pomôcť/ponúknuť pomoc

HN 9. 7. 2012 (1)

12) Po summite: *od desiatich k piatim* – deverbalizovaný variant frazémy; štandardný variant *ísť od desiatich k piatim*; označuje negatívny trend, (prudko) sa zhoršujúcu situáciu

HN 11. 7. 2012 (4)

13) Bruselom diktované zákony o *dlhovej brzde* – odborná frazéma/ekonomický termín; ang. *debt brake*; opatrenia na spomalenie nárastu dlhu

14) Bohužiaľ, *na svoj obraz* – menná frazéma, akási (historická) aktualizácia odkazujúca na biblický pôvod (*na obraz Boží*); podľa seba, podľa svojich predstáv

15) čerstvé *daňové bremeno* pre podnikateľov – odborná frazéma/ekonomický termín; angl. *tax burden*; finančná záťaž vyplývajúca z daňovej povinnosti; všetky peniaze zaplatené na daniach

16) Socialisti sa však rozhodli *neprekročiť svoj tieň* – negatívna forma štandardného variantu *prekročiť svoj tieň*; prekonať osobné limity

HN 12. 7. 2012 (5)

17) Inde takých manažérov *vyvažujú zlatom* – morfológický variant štandardného s opačným slovosledom *zlatom vyvážiť*; (dostatočne) vysoko oceniť

18) Conquistador *so sklopenými ušami* – morfológická variant štandardnej frazémy *sklopit' uši*; priznať porážku, podrobiť/pokoriť sa

19) Najhoršie na tom je, že to môže *spustiť špirálu* poklesu – odborná frazéma/ekonomický termín; angl. *set off a spiral*; obvykle zahŕňa predmet alebo prívlastok bližšie určujúci druh špirály; naštartovať nejaký negatívny trend/proces

20) *hodí cez palubu* majiteľov podriadeného dlhu – populárna frazéma; *obetovať niekoho/niečo v snahe o záchranu seba/iných*

21) čo si pri gréckom „haircute“ dlhopisov *odniesli* všetci súkromní investori, tu si to *odskáču* najmä drobní vkladatelia – dva varianty frazémy *odniesť/odskákať si to*; pocítiť na sebe negatívne následky (obvykle nespravodlivo)

HN 22. 8. 2012 (5)

22) aj vyštudovaný politruk si môže *uchovať štipku súdnosti* a slušnosti – vysoko „fexibilná“ frazéma s netypicky rozsiahlou paradigmou; *mať/zachovať/uchovať štipku cti/slušnosti/súdnosti*; základný variant so slovesom *mať* obvykle v negatívnej forme, s pridaním častice *ani*: *nemať ani štipku cti/súdnosti/slušnosti*; odkaz na (ne)dodržanie morálnych noriem

23) *Vymývali mozgy* a úzkostlivo sledovali, či bol výplach účinný – štandardne v mennej forme *vymývanie mozgov*; angl. *brainwashing*; indoktrinácia, zavádzanie, výchova v duchu (škodlivej) ideológie; vždy negatívna konotácia

24) vytiahnuť z ich bezodných *kádrových rezerv* ešte nejakého ľudáka – morfologický variant odbornej frazémy/polit(olog)ického termínu *kádrové rezervy*; v súčasnosti viac-menej archaizmus využívaný obvykle ironicky; zoznam politicky lojálnych kandidátov vhodných na určitú funkciu

25) A keďže sa veľkí producenti stále *držia nad vodou* – morfologický variant frazémy *byť/(u)držať sa nad vodou/hladinou*; prežiť/vytrvať napriek nepriaznivým okolnostiam

26) Je však neisté, či takúto *chôdzu po tenkom ľade* zvládnu – menný variant frazémy *chodiť po tenkom ľade*; úspešne sa vyhýbať bezprostrednému ohrozeniu

HN 24. 8. 2012 (1)

27) pripomína *honbu na čarodejnice* – menná frazéma odkazujúca na historické udalosti v stredoveku; štandardný variant *hon na čarodejnice*; prenasledovanie domnelého vinníka/nepriateľa na základe iracionálneho/nespravodlivého/účelového obvinenia (prameniaceho zo strachu/osobnej nenávisti/fanatickej viery)

HN 28. 8. 2012 (2)

28) *Doma je ťažké byť prorokom*, zvykne sa hovoriť – aktualizácia parémie; štandardne *Doma nie je nikto prorokom* (biblický odkaz); blízke okolie človeka neprijíma myšlienky, ktoré ocenia niekde inde

29) schopná *urobiť* taký *zásadný rez* vo fungovaní úradov – aktualizácia frazémy *urobiť radikálny rez*; definitívne niečo ukončiť a začať odznova

HN 17. 10. 2012 (1)

30) Babiar si *špinavú robotu* objednal u policajného agenta – deverbilizovaný variant

frazémy *urobiť špinavú robotu*; angl. *do the dirty work*; vykonať negatívny/trestný čin namiesto/na objednávku niekoho iného

HN 12. 12. 2012 (4)

31) Tu už vlastne *končia* aj nevkusné *žarty* – aktualizácia štandardnej frazémy *tu (už) končia všetky žarty*; nutnosť uvedomenia si vážnosti situácie a adekvátneho konania

32) táto *búrka v kantorskom kalamári* - aktualizácia mennej frazémy *búrka v pohári (vody)*; (neprimerane búrlivá) hádka o malichernom probléme.

33) väčšina z nich *to* aj tak *zabalila* – podoba základného variantu *zabalit' to* v préterite; angl. *pack up*, slang *crap out*; ukončenie činnosti na základe neúspechu či nedostatku odvahy/motivácie

34) pred riaditeľňou už poslušne *zrážala opätky* – štandardne častejšie dokonavá forma *zraziť opätky/podpätky*; (*prlišná*) *konformita až pasivita*, (*prlišný*) *rešpekt pred autoritou*

HN 5. 2. 2013 (3)

35) jeho *kosa narazila na kameň* akademickej loby – štandardne viacero variantov *trafila, padla, narazila, udrela kosa na kameň*; vznik konfliktu/stretu dvoch (rovnako silných) protivníkov

36) Pretože platí „za *všetkým hľadaj politika*“ – aktualizácia okrídlenej frázy *za všetkým hľadaj ženu (cherchez la femme)* z diela A. Dumasa, ktorá je vnímaná ako parémia; skutočná/skrytá príčina/motivácia/vplyv v pozadí udalostí vytváraných mužmi je vždy žena

37) Vytiahol *tvrdý kaliber* daňových úľav – denotačne vojenský termín (kalibrovanie deštrukčnej efektívnosti streľiva; tvrdý kaliber je pre potenciálne účinnejšie zbrane vyššieho rádu); frazéma prenášajúca význam do variabilných kontextov

HN 15. 5. 2013a (5)

38) Potom si však *vypýtajú svoju daň* – frazéma s univerzálnou platnosťou odkazujúca na pôvod v ekonomickom kontexte; za všetko sa (skôr či neskôr) platí – nielen peniazmi

39) naša ekonomika by predávala *ako namydlený blesk* – frazéma vo forme prirovnania; veľmi rýchlo

40) HDP by *rástol ako po daždi* – zrejme preklep v predikáte, kt. vytvoril nesprávny rod (HDP by *rástlo*); variant prirovnania *rásť ako huby po daždi*; rásť veľmi rýchlo

41) Devalvácia by *tŕň z päty* Grécku proste *nevytrhla* – štandardná forma *vytrhnúť tŕň*

z päty; zbaviť príčiny ťažkostí; významne pomôcť

42) A riešiť by sme mali *problém pri jeho koreňoch* – nutnosť hľadať príčinu problému

HN 15. 5. 2013b (4)

43) Keby *mal za chrbtom* silného šéfa – morfológický variant; *mať (niekoho) za chrbtom*; mať podporu niekoho silného/významného

44) Verejná „poprava“ dvoch *bielych koní* – odborná frazéma/právnický/kriminologický termín; štandardný variant v singulári *biely kôň*; anlg. *straw man*; človek nasadený zvyčajne ako hlava nejakej spoločnosti, ktorý buď nevie, že sa dopúšťa trestnej činnosti, alebo sa snaží zakryť skutočných páchatel'ov

45) tú správnu *hru pre ľud*, ktorému sa dostáva stále menej *chleba* – rozložený aktualizovaný variant interlingválnej frazémy (*dajte ľudom/ludu chlieb a hry* (pôvodne lat. *panem et circenses*); v úpadkovom období Rímskej ríše prístup panovníkov, ktorí využívali na svoje ciele priazeň ľudu získanú za rozdanie jedla a zábavu; v súčasnosti detto

46) celé *tieňové vlády* – odborná frazéma/politologický termín; teoretická alternatíva vládnuceho kabinetu zložená z opozičných politikov, resp. odborníkov

HN 15. 5. 2013c (1)

47) Nejde len o *maslo na hlave* Roberta Fica

HN 27. 6. 2013a (3)

48) a potom boli tí, čo *mali smolu* – vysoko frekventovaná frazéma; ocitnúť sa v nepriaznivých okolnostiach

49) Stavbári *mali* svoje cesty k pánskym sídlam *vychodené* – kontextovo-morfológický variant frazémy *mať vychodené cestičky*; mať overené kontakty na správnych (vplyvných) ľuďoch

50) musíme *držať palce* – vysoko frekventovaná frazéma; želať šťastie/úspech

HN 27. 6. 2013b (3)

51) Ficov *korunný princ* „Kali“ – denotačne odborná frazéma/politologický termín; angl. crown prince; prenesene neoficiálny „následník (politického) trónu“, teda budúci zástanca vrcholnej politickej funkcie (údajne) vybratý/preferovaný jej súčasným vykonávateľom.

52) poslať ju *pozametať špinu pod koberec* -. snaha rýchlo zakryť negatívne skutky alebo ich následky v záujme zachovania dobrého mena

53) Tajné služby sa *otriasajú v základoch* – interlingválna frazéma, angl. *shake the foundations (of)*; spochybňovanie legitimacy či pravdivosti argumentov, inštitúcií a pod.

HN 27. 6. 2013c (3)

54) Kaliňák ich bude *chrániť vlastným telom* – obraňovať za každú cenu/za každých okolností

55) SIS, ktorá je príliš *na očiach* – byť (príliš) nápadný/sledovaný

56) A Kaliňákovi ľudia... *skončili bez škrabanca*... vyhnúť sa (zaslúženému) trestu

HN 4. 7. 2013 (2)

57) Pred rokom *padali* na summite EÚ *silné slová* – frazéma bez neurčitkovej formy; robiť/ dávať (zdanlivo) závažné/zásadné vyhlásenia/sľuby

58) do roka oddelia *spojené nádoby* – pôvod frazémy vo fyzikálnom úkaze; dva úzko súvisiace a navzájom sa nutne ovplyvňujúce osoby/skutočnosti/udalosti

HN 26. 7. 2013 (2)

59) *držať v šachu* český parlament – angl. *keep sb./st. in check* ; mať niekoho pod kontrolou, brániť mu v slobodnom pohybe/konaní

60) A to by ani nemusel *zájsť za hranu* – aktualizácia frazémy *ísť na hranu*; (svojím konaním) doviest' situáciu do krajnosti/na hranicu prípustnosti; aktualizáciou vyjadrené prekročenie tejto hranice

Príloha č. 10

Sémantická interpretácia frazém - Financial Times

FT 27. 7. 2011 (15)

1. Bosses' earnings are *bouncing back* - *to bounce back* – (rýchlo) sa vrátiť na pôvodnú úroveň
2. Executive pay has got way *out of line* with company performance - *be out of line (with sb./st.)* – nezapadať, nebyť v súlade s niekým/niečím
3. Tax rises and public spending cuts *are eating into* the already stagnant incomes – *to eat into st.* – (neoprávnene) si prisvojovať podiel, „ukraľovať“ z niečoho
4. Could public opinion ultimately *stop the executive pay spiral*? - *zastaviť špirálu* – zastaviť negatívny fenomén/trend
5. Most have *a hazy idea* of what top executives earn - *matná predstava* - málo (neúplných) informácií o niečom
6. A *green paper*... asks whether disclosure of remuneration policies... should be made mandatory – nezáväzný vládny návrh novej legislatívny predkladaný na verejnú diskusiu
7. But what *lies behind* these powerful trends? – *to lie behind st.* – skrývať sa za niečím/ v pozadí niečoho
8. Executive pay in Britain has been *catching up on* that of the US – *catch up on sb./st.* *dobiehať* niekoho/niečo (prenesene)
9. It would be far better if companies could *get a grip* – *pochopiť, čo s tým* – porozumieť /nájsť riešenie situácie/problému
10. Some in finance *have made fortunes* by gambling with other people's Money - *zarobiť veľké prachy/celý majlant* – zarobiť veľa peňazí
11. Investors could then spend less time *poring over* executive pay details - *podrobne študovať/skúmať*
12. Politicians across the continent are in danger of “*taking a sledgehammer to crack a nut*” - použiť neprimerane tvrdé prostriedky na riešenie menej závažného problému
13. But he agrees companies must 1) *tailor* 2) *pay packages* more carefully to the business's needs - 1) *tailor to sb/st* - (u)šit' na mieru (niekomu/niečomu) 2) *odmeňovacie balíčky*
14. Mr Cable is consulting remuneration committee heads and experts before *revealing his hand* in early autumn – *reveal one's hand* - *vyložiť karty na stôl* – odhaliť (predtým

utajované) skutočnosti

15. Short of imposing a mandatory *cap on pay*, his options are limited. - *salary/wage cap* - *platový strop* – regulácia maximálnej výšky platu

FT 26. 6. 2012 (6+1)

16. America is no longer *a land of opportunity* – *krajina príležitostí*“ „zasľúbená zem“ – krajina ideálov tzv. Amerického sna (rovnaká šanca na úspech pre každého, kto sa snaží, bez ohľadu na pôvod)

17. But those who have really transformed our society *earn a relative pittance* – zarobiť *žobrácky groš* – zarobiť veľmi málo

18. One might feel better about inequality if there were 1) *a grain of truth* in 2) *trickle-down economics* – 1) *zrnko pravdy* – aspoň kúsok pravdy 2) *ekonomika prúdenia zhora nadol* – ekonomická teória založená na predpoklade, že z bohatstva vyšších vrstiev budú mať úžitok aj chudobnejšie vrstvy

19. Financial regulations allow *predatory lending* – odborná frazéma/ekonomický termín - *predátorské /vykorisťujúce/dravé úverovanie, predátorské požičiavanie*) - nepoctivé konanie veriteľa pri procese vzniku úveru

20. *The gilded age* led to the progressive era – „*pozlátený vek*“ - historické obdobie koncom 21. storočia v USA pomenované M. Twainom – zdanlivo žiadne problémy, pod povrchom hrozivá skutočnosť

FT 6. 7. 2012 (5)

22. Mr Romney tried to *stake out* his position – zabráť/obsadiť (pozíciu)

23. Mr Fehrnstrom *caused a stir* among his party's strategists – spôsobiť poplach/vyvolať rozruch

24. undercutting a popular *line of attack* against the president – útočná čiara/línia – prenesne *stratégia útoku*

25. Mr Romney is trying to *have it both ways* – mať/získať aj to, aj to; spojiť dve protichodné veci; *sedieť na dvoch stoličkách*

26. policy that *bears a marked similarity* to his own – bear a resemblance/similarity to sb/st – byť niekomu/niečomu podobný; *nie mať znaky podobnosti*

FT 14. 6. 2012 (10)

27. Production processes: *A lightbulb moment* – moment náhlej inšpirácie/osvietenia

28. *in the very heart of the island city* – v (samom) srdci niečoho – v (úplnom) strede/centre (obvykle geografická poloha)
29. This development places the world *on the brink of* the fifth era for manufacturing - *na pokraji* – na samom začiatku
30. a US-based industry *think-tank* – internacionalizmus/ frazeologický neologizmus/ anglický termín, kt. sa zvyčajne neprekladá - neformálny termín, označujúci organizáciu, jej časť alebo skupinu expertov, zaoberajúcu sa vysoko synergickým výskumom a poradenstvom v oblasti vedy, technológie, priemyslu, alebo podnikania; doslova „nádrž na myslenie/mysliacich (ľudí)“
31. Mass personalisation *opens the door to* a period of much deeper creativity – *otvárať dvere* – umožňovať vstup/realizáciu/d'alší vývoj niekoho/niečoho (nového)
30. Big and small companies will ... start to *melt away* – doslova rozpúšťať sa; *miznúť* (z *povrchu zemského*)
33. Product developers will be able to design “*off piste*” – lyžiarsky termín – lyžovanie na prachovom snehu mimo upravených tratí; prenesene: tvoriť slobodne, bez štandardných/etablovaných postupov; *mimo vychodených ciest/chodníkov*
34. The techniques also potentially *level the playing field* – doslova *vyrovnávať ihrisko* – vytvárať rovnaké podmienky pre všetkých zúčastnených/konkurentov
35. It will make it easier for nations... *to leapfrog* the conventional route – doslova “(urobiť) veľký skok” – *hravo preskočiť* (prekážku/fázu vývoja)
36. Standardisation *paved the way for* the making of interchangeable parts – *(vy)dláždiť (niekomu/niečomu) cestu* – umožniť príchod/úspech niekoho/niečoho

FT 20 .8. 2012 (9)

37. Growth and climate change: how emerging markets *feel the heat* – dostať sa do nepríjemnej situácie; doslova „(po)cítiť horúčavu“ – v kontexte globálneho otepľovania dvojzmysel
38. The study covered 125 countries, grouping them by GDP *per capita* – ekonomický internacionalizmus – pôvodne latinský termín – (v prepočte) na hlavu/na (jednu) osobu
39. Mozambique *jumps out as* a country that saw tremendously positive change – *vyskakovať (z radu)* – byť výnimkou, nepatriť do radu
40. Botswana *bore the brunt of* a severe temperature change – dostať to najhoršie, *nieť (to) najväčšie/najťažšie bremeno/ťažarchu*
41. making it something of a *poster child* for the study – *stelesnenie/archetyp* –

človek/fenomén reprezentujúci určitú skupinu, nesúci jej typické znaky

42. it moved from a poor pearl farming community to an international oil *powerhouse* – denotačne – elektrárň, konotačne – odborná vrazéma/ekonomický termín – veľmi úspešná firma produkujúca obrovské zisky

43. it affects the country's long-run growth rate, [and it's] not *a one-off hit* – jediný zásah – *jednorázový úspech*

44. As emerging nations *are playing catch-up* in terms of technology – *hrat' sa na naháňačku* – predbiehať sa/snažiť sa navzájom dobehnúť, resp. predbehnúť

45. *being knocked off course* is not good news – štandardný variant *knock off course* – *odkloniť od (pôvodného) kurzu* – (náhle) zmeniť smer; pasívny tvar naznačuje vonkajšie okolnosti ako príčinu

FT 24. 9. 2012 (4)

46. Aid funding: How to *get more bangs for your buck* – získať za menej peňazí vyššiu hodnotu – *za málo peňazí veľa muziky*

47. It had not been *an easy ride* – ľahká, resp. *bezstarostná jazda*; nenáročná úloha/ľahko dosiahnutý výsledok

48. Republicans and Democrats [are] *at loggerheads* over... fiscal policy – byť (s niekým) v konflikte – *byť na nože*

49. allowing poor countries to build their *social safety nets* – odborná frazéma /socioekonomický termín; *sociálne bezpečnostné siete* – sústava opatrení zabraňujúcich klesnutiu najchudobnejších ľudí pod hranicu chudoby

FT 24. 9. 2012 (7)

50. Brazil: A bank *too big to be beautiful* – aktualizácia idiómu pomenúvajúceho teóriu britského ekonóma E.F.Schumachera *small is beautiful* (krásne je to, čo je malé), kt. je v opozícii teórii *bigger is better* (čím viac/väčšie, tým lepšie); vzťahuje sa väčšinou na veľkosť výrobných kapacít, množstvo výrobkov atď. (proti masovej veľkovýrobe)

51. facing criticism for having set up the deal *behind the back* of his partner – *za chrbtom* (niekoho) – bez vedomia/informovania (niekoho)

52. Carrefour's *arch-rival*, the French supermarket group Casino – *arcisúper/arcinepriateľ* – najväčší/najsilnejší/hlavný súper

53. The idea that ... would be used to finance... daring plan... *was one step too far* – (krok) *za hranicou únosnosti/tolerancie*

54. BNDES has been accused of *crowding out* the private sector – *vytláčať* (z fyzického či mentálneho priestoru)

55. With the cash, JBS *went on an* acquisition spree – mať záchvat/nezastaviteľný prúd (nejakej činnosti); *ísť na záťah*

56. BNDES will *become a shadow of its former self* – *stať sa (iba) tieňom seba samého/svojho vlastného ja* – stratiť niekdajšiu silu/výkonnosť/dôležitosť

FT 25. 9. 2012 (8)

57. Global shift: A bank of and for the Brics *is in the air* – (*niečo*) *je vo vzduchu* – tušenie/očakávanie (novej) udalosti/javu

58. the Brics bank could *showcase* the 21st century rise of emerging states – *byť výkladnou skriňou* – byť dokonalým príkladom (niečoho)

59. Supporters of the bank have suggested various *financing niches* that it could fill – odborná frazéma/ekonomický termín; špecifické trhové segmenty s nedostatkom financií

60. Those could include *green technologies* to counter climate change – *zelené technológie* – technológie s nízkou alebo nulovou produkciou uhlíkových emisií

61. A *ballpark* proposal is that each country would contribute \$10bn – (*out of the*) *ballpark* – úplne nesprávny odhad; približný odhad, „číslo z brucha“

62. South Africa's *pockets are not as deep as* China's – (*to have*) *deep pockets* – mať veľa peňazí; v slovenčine opačne – *NEmať hlboko do vrečka*

63. Negotiations ... are likely to continue *on the fringes of* the IMF... annual meetings – na začiatku/na pokraji/na sklonku (porov. 17)

64. starting a new development bank provides a *bargaining chip* – silný argument pri vyjednávaní - *tromf*

FT 23. 10. 2012 (13+1)

65. Obama *takes the offensive* in US debate – *začať/zahájiť útok*

66. Barack Obama and Mitt Romney *locked horns* – dostať sa do konfliktu/pobiť sa; *skrížiť meče*

67. in a *debate* over foreign policy which was often *hijacked* by both candidates – *hijack the debate* – presadiť svoju tému/názor do diskusie; vynútiť si svoj príspevok do diskusie

68. separated by small margins in the *battleground states* of Ohio, Florida, Virginia, Colorado, Iowa and New Hampshire – taktiež *swing states* – americké štáty s približne rovnakou podporou republikánov a demokratov; získať väčšinu v nich sa povzuje za

strategický volebný cieľ vedúci k víťazstvu

69. trying to *goad* his opponent *into* sharp argument – dotlačiť/*dohnať* (k niečomu)

70. But Mr Romney mostly refused to *take the bait* – *zhltnúť návnadu* – nechať sa nalákať/prinútiť k niečomu (proti svojej vôli a záujmom)

71. Mr Romney's diplomatic policy was "*all over the shop*" – zmätený a dezorganizovaný, bez jasnej vízie

72. 1) *Catch up on* 2) *the face off* between Mitt Romney and Barack Obama – 1) dať niekomu vedieť o niečom/povedať novinku 2) konfrontácia/stret

73. reject this radical violent extremism, which is certainly *not on the run* – *be on the run* – byť na úteku/ústupe

74. Republican candidate Mitt Romney *takes on* President Barack Obama – zaútočiť

75. *in the race for* the White House – v súťaži/v boji o (niečo)

76. You saw a *raw and reckless* Mitt Romney tonight – drsný a neľútostný/*drsniak*

77. With the *airwaves* and the internet – rozhlasové a televízne vlny/vysielenie

FT 19. 2. 2013 (12)

78. We are forgetting the *golden rule* – *zlaté pravidlo* – tradičné/overené/všeobecne rešpektované pravidlo

79. *In the light of* several public scandals – *vo svetle (niečoho)* – vzhľadom na niečo, v kontexte niečoho

80. The supposed *breakdown of trust*... is a cliché of our times – zrútenie/rozpad dôvery

81. there was not so much a breakdown of trust as a *mood of suspicion* – podozrievavý postoj/nálada/nastavenie

82. *At its root lies* a lack of respect for fellow citizens – *koreňom veci je* – príčinou problému je/príčina tkvie v

83. There will always be criminals, but when other people *turn a blind eye* – byť nevšímavý, tváriť sa, že (niečo) nevidím, *byť slepý (voči niečomu)*

84. admit to perverting *the course of justice* over speeding offences – vykonávanie/konanie spravodlivosti (nad niečím/niekým)

85. *They're lining their pockets*, and so the rest of us – *naplniť/napchať si (svoje/vlastné) vrecká* (obvykle neférovane/nelegálne)

86. She *set off a* Twitter storm – vyvolať búrlivú reakciu/diskusiu

87. many people... were said to be *less than happy* – doslova „menej ako šťastný“; prenesene nešťastný/nahnevaný

88. Brum has social and financial problems but it shows some sign of *getting to grips with* them – začať konštruktívne riešiť problém/ťažkú situáciu; *dať si (s niečím) rady*

89. Liverpool was *the butt of jokes* after the 1980s – byť terčom posmeškov

FT 19. 2. 2013 (12)

90. Obama is right to resist the *Syria hawks* – odborná frazéma/polit(olog)ický termín; zástancovia politiky *jastrabov* – agresívne krídlo snažiac sa presadiť vojenské riešenia konfliktov/použitie vojenskej sily

91. The president's lack of diplomatic creativity... is his real *Achilles heel* – *Achillova päta* – frazeologický internacionalizmus s koreňmi v starogréckej mytológii, resp. Homérovom diele; označuje (jediné) zraniteľné miesto

92. He just *sits cynically on his hands* while the slaughter escalates – *sedieť so založenými rukami* – nič nerobiť (napriek tomu, že je potrebné konať)

93. But he *dwelt at length* on the US withdrawal from Afghanistan – *zoširoka vykladať* – hovoriť (príliš) dlho

94. he will continue to resist *being railroaded into* a Syria intervention – *byť k niečomu dotlačený* – byť donútený niečo urobiť

95. secreting arms to a fragmented rebel army *rings* an Afghan *alarm bell* – *spustiť poplach/poplašné sirény* – varovať pred nebezpečenstvom

96. As it *turns out*, few of the conditions that helped in Iraq applied to Afghanistan – ukázať sa/výjsť najavo

97. John F. Kennedy felt *bounced* by US generals *into* approving the Bay of Pigs fiasco – prinútiť k niečomu (porov. 92.)

98. He *slapped down* similar advice from Leon Panetta – umlčať/odmietnuť/zhodiť zo stola

99. Having *turned down* Mr Petraeus – odmietnuť (porov. 96.)

100. *With an eye on* where things are heading in Syria – *so zrakom upretým na niečo* – sledujúc (niečo)

101. allies of Mrs Clinton *leaked the news* – *pustiť informáciu/správu*

102. If there is a *middle ground* between doing nothing and taking military action – *stredná cesta* – riešenie vyhýbajúce sa dvom krajným extrémom

FT 5. 7. 2013 (7+1)

103. Abandon Britain's *white elephant* – niečo nízkej/pochybnej hodnoty/haraburda/*danajský dar*

104. Britain's political parties have been fiercely *at odds* on a plethora of issues – v rozpore/konflikte
105. the coalition and Labour have *marched in lock-step* – *pochodovať/ísť v jednom šíku* – spolupracovať/mať (prekvapivo) rovnaký názor
106. he wants a thorough review of its merits before the *final go-ahead is given* – *dať definitívny súhlas*
107. revealed 1) *the slippage in cost* is 2) *wide of the mark* – 1) odborná frazéma/ekonomický termín; sklz/schodok v nákladoch 2) *úplne od veci/úplne mimo*
108. the DfT ultimately reached required mandarins *to massage the numbers* – sfalšovať čísla/údaje
109. But given the much larger amount of cash *at stake* – v stávke/v banku

FT 5. 7. 2013 (15)

110. Why *the doors have slammed* in Edward Snowden's face – *zabuchnúť (dvere) pred nosom* – doslova: odmietnuť vpustiť dnu; prenesene: odmietnuť pomôcť
111. Who wants to *pick a fight* with the US – *púšťať/pustiť sa do bitky/boja*
112. Edward Snowden is still *holed up* in the transit lounge of Moscow's airport - *zalezený*
113. *From almost every corner of the world* has come the sound of doors slamming – *zo všetkých kútov sveta* – frazeologický internacionalizmus
114. Now it produces a *diplomatic ripple* like that from a pebble thrown into a pond – odborná frazéma/polit(olog)ický termín; sčerenie diplomatickej hladiny
115. France *has led the field* – byť lepší než ostatní – *býť na čele*
116. The European Commission *has lodged a protest* – odborná frazéma/právnický termín – *podať protest*
117. Those prone to *Orwellian nightmares* profess themselves horrified – doslova: orwelovské nočné mory – strach/paranoja z neustáleho (prena)sledovania (Big Brother is watching you – “Veľký brat ťa sleduje”)
118. Why *pick a fight* with Washington over a self-styled *whistleblower*? – odborná frazéma/ekonomicko-právny termín; *informátor/zamestnanec*, ktorý informuje úrady o nelegálnej činnosti vo firme
119. True, Bolivia *is up in arms* – veľmi nahnevaný/rozzúrený; *tasíť zbraň/kolty*
120. Nor is the US alone in *checking up on* friends – *dozerat/dohliadnuť na niekoho* (aby robil to, čo by mal); tu: ironicky
121. Mr Assange *comes across* more egomaniac than disinterested seeker of truth – *javiť*

sa ako/budiť dojem (ohľadom charakteru)

122. Mr Snowden's choice of authoritarian refuges does not speak to a natural reverence for *the rule of law* – odborná frazéma/právnický termín - *právny štát* (štát, v ktorom vládne právo – ústava a zákony)

123. *The lesson is surely* – *poučenie* (z toho vyplývajúce) je

124. accountability and oversight of the intelligence agencies *have been left behind* – *zostať zabudnutý* – (vedome) nechať za sebou, nevziať (ďalej) so sebou

FT 5. 7. 2013 (11)

125. Risks of a *hard landing* for China – *tvrdé pristátie* – prísť do kontaktu s realitou po (dlhom) čase ilúzií

126. Chinese leadership is trying to manage... difficult of economic manoeuvres: slowing down *a flying economy* – odborná frazéma/ekonomický termín; rozbehnuté/bežiacie hospodárstvo

127. the attempt of the authorities to bring “*shadow banking*” under control – tieňové bankovníctvo (nebankové subjekty poskytujúce podobné služby ako banky)

128. Yet this is *part of a bigger picture* - súčasť zložitejšieho obrazu/situácie

129. rapidly expanding economy is like a speeding train; *let up on the throttle* and it slows down – *ubrať plyn*

130. It continues *to roll along the track* as before, just not as rapidly – *bežať po koľajniciach*; prenesene: pokračovať ďalej

131. He argues, instead, that China is more like *a jumbo jet* – odborná frazéma/technický termín; veľké prúdové lietadlo

132. but if it slows too much, it will *drop out of the sky* – spadnúť z neba

133. net exports ceased to be *a driving force* for the economy – vedúca/hlavná sila

134. Chinese authorities now also wish to reduce the reliance on *credit-fuelled investment* – odborná frazéma/ekonomický termín; *úverové investície* (investície financované z úverov)

135. At least, *forewarned is forearmed* – *šťastie praje pripraveným* – kto sa vopred pripraví, má väčšiu šancu uspieť

FT 15 .5. 2013 (7)

136. A strain of *collective madness* has descended over the Conservative party in recent days odborná frazéma/sociopolitický termín – *kolektívne šílenstvo*; správanie veľkej

skupiny ľudí nabúravajúce existujúce sociálne normy

137. *backbenchers* vying to trample on David Cameron's European policy – radoví členovia parlamentu (sediaci na “zadných laviciach”) bez významnejšieho vplyvu

138. Declaring themselves to be the *guardians of the public interest* – odborná frazéma/právnický termín - ochrana verejného záujmu/záujmov verejnosti

139. obscure *rank-and-file* MPs ... radoví členovia parlamentu (porov. 135)

140. go further and *bring forward* an immediate referendum bill – predložiť (návrh zákona)

141. There has always been an incorrigible core of *hardliners* on the Tory backbenches – stúpenec tvrdej línie; *tvrdý konzervatívce*

142. urged his colleagues to stop “*banging on about* Europe” – hovorová frazéma - (donekonečna) *tárať* (o niečom) – dlho a nudne rozprávať

FT 15. 5. 2013 (9)

143. Telecommuting in China is *blurring the boundaries* between home and work – *rozmazávať hranice* – spochybňovať to, čo oddeľuje; spájať pôvodne oddelené javy

144. Marissa Mayer may want to *take a leaf out of* the Chinese HR manual – štandardne *take a leaf out of someone's book* – *vziať si z niečoho/od niekoho ponaučenie*

145. leisure has had a *bad rap* in China – hovorová frazéma - *nezsalúžená kritika*

146. since the days of the *iron rice bowl* – pôvodne čínsky idióm označujúci zamestnanie s nízkym rizikom jeho straty, dobrým platom a ďalšími výhodami, najčastejšie v štátnej správe alebo armáde; doslova: železná miska ryže

147. have begun to *sing the praises of* something other than nonstop toil – *spievať chvály/ódy* na niečo – vyzdvihovať pozitíva

148. Jack Ma, founder of the e-commerce titans, used his *swansong* as CEO – *labutia pieseň* -

posledný (dobrý) výkon/výtvor pred ukončením činnosti; frazeologický internacionalizmus, prvýkrát sa objavil v starogréckej mytológii; viaže sa na skutočnosť, že labute tesne pred smrťou „spievajú“ (vydávajú harmonické zvuky)

149. Attrition rates among those in pyjamas were 50 per cent below the *white-collar* cohort –odborná frazéma/ekonomický termín; *biele goliere* – ľudia pracujúci intelektuálne (opak – manuálne pracujúci – *modré goliere/blue-collar*)

150. before Ms Meyer *got around to it* - dostať sa k niekomu/niečomu – mať príležitosť sa s niekým/niečím stretnúť

151. At that rate, they might *be better off* on holiday – komparatív štandardného variantu *be well-off* – byť bohatý; byť na tom (finančne) dobre

FT 15. 5. 2013 (5)

152. Politicians *bow to pressures* to bend data – *skloniť sa pod (ná)tlakom* – súhlasiť s niečím proti svojej vôli, byť k niečomu donútený

153. For a time, the coalition seemed willing to let figures *tell their own story* – *(po)rozprávať (sám za seba)* – povedať svoju verziu (pravdy)

154. people who follow these numbers closely know that *games are being played* – štandardný variant *play games* – *hrať tajné/zákulisné hry* – podvádzať a klamať (o svojich úmysloch), používať nečestné spôsoby, nehrať

155. Anyone who relies on the verdicts... does so *at their own peril* – *na vlastné riziko*

156. *today's headline takes priority over tomorrow's analysis or next year's outcome* – doslova: dnešný titulok je dôležitejší ako zajtrajšia analýza či budúcoročný výsledok; „paremiologický neologizmus“ s limitovanou odbornou (žurnalistickou/politologickou) platnosťou; s istou dávkou odvahy by sme ho mohli definovať ako „profesijnú“ aktualizáciu všeobecnej parémie „lepší vrabec v hrsti, ako holub na streche“

FT 26. 7. 2013 (13+1)

157. Apple's magic act faces *falling curtain* as sales slow – *padajúca opona* – odkaz na koniec predstavenia; prenesene: koniec činnosti/úspechu

158. Jobs' successors *have just come within a whisker* of repeating that sales decline – *uniknúť niečomu o chlpu/fúz/vlások* – tesne sa niečomu (obykle negatívne) vyhnúť

159. a performance that officially brings an end to the years of *breakneck growth* – *krkolomný rast* – príliš rýchly rast

160. For a sense of the *doldrums* into which the ... company is in danger of falling – štandardný variant *in the doldrums* - nečinný, stagnujúci, pasívny; *v závoze*

161. you only have to look at the *foot traffic* in its stores – odborná frazéma/ekonomický termín; „pešia premávka“/počet (peších) chodcov/návštevníkov

162. Windows software may not *set the heart on fire* – *zapáliť plameň v srdci* – vzbudiť (emocionálnu) príťažlivosť (v technickom kontexte mierne ironický náboj)

163. The iPhone 4 and iPad 2 have 1) *turned into* 2) *the workhorses* – 1) premeniť sa na 2) *tážny kôň* – najvýkonnejší/najspoľahlivejší článok reťazca

164. with a wider group of more price-conscious buyers *getting on board* – pridať

sa/súhlasiť

165. But for now, Apple is still *calling the shots* – rozhodovať/mať rozhodovacie právomoci/udávať smer; *byť pri kormidle/držať taktovku*

166. Apple's fortunes are still tightly *tied to* the iPhone – *tie to* – zviazať s niečím/naviazať na niečo/priviazať k niečomu – prenesene: spojiť/dať do súvislosti s niečím/vytvoriť závislosť na niečom

167. The seven-inch iPad mini, though a *bona fide* hit – frazeologický internacionalizmus; latinská frazéma v pôvodnej forme; v dobrej viere, s dobrým úmyslom; „povedzme, že/dajme tomu“

168. *giving* the overall tablet market *a new jolt* of growth – *nakopnúť* – dať nový impulz

169. that should give investors plenty *to chew on* – *prežúť*; preniesť sa cez niečo (neprijemné)

FT 26. 7. 2013 (11+1)

170. *Crocodile tears* to be shed over SAC's Stevie – frazeologický internacionalizmus; (*roniť*) *krokodílie slzy* – predstieraný/neúprimný smútok

171. *Wheeling and dealing* from his well air-conditioned trading cocoon – hľadať a využívať všetky (nie vždy poctivé) možnosti na získanie bohatstva; „šmejdiť“

172. It's what happens when *you are a big deal* – (v tomto kontexte) – dôležitá osoba/“*pán dôležitý*“/“*velký šéf*“

173. But *the good old days* are over for Mr Cohen – *staré zlaté časy* – nostalgická spomienka na šťastnú minulosť

174. If the US authorities 1) *get their way*, Mr Cohen 2) *will be barred from* managing money for other people – 1) dostať možnosť konať/získať niečo podľa svojej vôle – „(u)rob/maj čo/ako chceš“ 2) mať zakázaný vstup/činnosť

175. Mr Cohen... *will be free to play around with* his personal billions – zvážiť (najlepšie) riešenie/popremýšľať, čo urobiť (v danej situácii)

176. and that has prompted audible *teeth-gnashing* in the local trading community – štandardný variant *gnashing of teeth* - *škrípanie zubami*; medzinárodná frazéma biblického pôvodu („...plač, nárek a škrípanie zubami“); prejav hnevu, pobúrenia

177. There is an element of *apples and oranges* in this comparison – hrušky a jablká/*miešať hrušky s jablkami* – porovnávanie dvoch neporovnateľných vecí

178. if we confine ourselves to *the backs of* our envelopes – štandardný variant *on the back of an envelope/ the-back-of-the-envelope* (calculation) – unáhlený, nepresný; odvodené od

spôsobu výpočtu/odhadu „na zdrape papiera“, teda nie do detailov presného

179. it only takes one good week in main street finance *to make up for* a Cohen of Wall Street – nahradit' (niekoho)

180. there was a time not so long ago when they *were falling over themselves* to do just that — *išli si nohy/krky polámať/zlámať* – snažiť sa zo všetkých síl/príliš/nevhodným spôsobom

181. Wall Street outfits subsequently 1) *muddied the waters* by selling the public 2) *boatloads of* bad technology stocks – (z-/za-)mútiť vodu – sťažiť/skomplikovať situáciu 2) veľké množstvo – *kopa/hrba/hromada* / „na mraky“

182. But *there is still fun to be had* – ešte zažijeme kopu srandy; ironická konotácia – v skutočnosti opak - dajú sa očakávať (veľké) problémy

183. if Wall Street firms can persuade savers who *are earning peanuts* or less – štandardný variant *for peanuts* – takmer za nič/za veľmi málo peňazí; *za pár drobných*; nadväzná parémia *if you pay peanuts, you get monkeys* – kto málo platí, nepritiahne kvalitných zamestnancov

184. the US authorities pursuing Mr Cohen *are doing* Wall Street *a favour* – (u)robiť láskavosť/preukázať službu

FT 26. 7. 2013 (6)

185. Prince George affects Britain's *soft power* in the world – odborná frazéma/polit(olog)ický termín; *mäkká sila/moc* - schopnosť pritiahnuť a kooptovať bez použitia násilia či peňazí; opak (tradičnej) *hrubej sily/moci* – teda vojenskej a ekonomickej sily

186. *For better or worse*, the monarchy still matters in global politics – doslova: v *dobrom aj zlom* (súčasť manželskej prísahy pri cirkevnom sobáši); prenesene *tak či onak/akokoľvek/bez ohľadu na situáciu*

187. a compelling narrative with more durability than the *15 minutes of fame* – *15 minút slávy*; okridlená fráza Andyho Warhola (“Myslím, že v budúcnosti každý zažije svojich 15 minút slávy”); používaná najmä vo vzťahu k „celebritám“

188. Britain has recently been *enjoying a good innings* in the soft-power league – štandardný variant *have had a good innings* - dlhý a úspešný život/obdobie (zvyčajne v práci)

189. Monocle magazine argued that Britain had *displaced* the US *in the top slot* – nahradit'/vystriedať (niekoho) *na najvyššej priečke* – stať sa víťazom namiesto niekoho iného

190. The result is an explosion of information and that has produced a “*paradox of plenty*” – odborná frazéma/ekonomický termín; *paradox hojnosti* - fenomén známy aj ako *resource curse* - *prekliatie prírodných zdrojov* – ekonomický paradox: krajiny s hojnosťou zdrojov nerastných surovín majú tendenciu vykazovať nižší ekonomický rast a pomalší rozvoj ako krajiny s menšími prírodnými zdrojmi

Príloha č. 11

Sémantická analýza frazém – Trend

T 10. 6. 2012a (12)

1. Zdá sa, že v únii a eurozóne *ide do tuhého* – situácia/konflikt sa vyostruje
2. *dozrel čas* na zásadné rozhodnutia – vývoj dospel do bodu, kedy je vhodné určité konanie
3. jej lídri sa opakovane *ocitajú pod palbou* kritiky – variant častejšieho/neutrálnejšieho tvaru *byť pod palbou*; zvažujeme, či by následný predmet v genitíve nebolo vhodné tiež považovať za súčasť frazémy, nakoľko jeho paradigmatické spektrum nie je vo frazeologizovanom význame veľké (*kritiky/otázok/pripomienok* a pod.); stať sa objektom veľkého množstva (“útoku”) (negatívneho) diskurzu
4. udalosťami extra nabitý jún *ruka v ruke* s neutíchajúcimi problémami – priehľadná, vysoko frekventovaná frazéma; spolu/v spojení s niečím/niečím
5. by im mohol pomôcť konečne *naštartovať motory* – spustiť činnosť, prejsť do aktívnej fázy
6. Je stále celkom *otvorenou otázkou* – v tomto (frazeologickom) kontexte zatiaľ nezodpovedaná otázka; existuje aj význam terminologický – otázka, na ktorú sa neodpovedá áno/nie, ale odpoveď vyžaduje tvorivosť
7. otvoriť jeden z gréckych vynálezov – *Pandorinu skrinku* – priamy odkaz na súčasť európskeho frazeologického dedičstva s prameňom v gréckej mytológii – symbol zhubného daru a uvoľneného zla a utrpenia
8. by Európa definitívne zakotvila v *dlhovej špirále* – odborná frazéma/ekonomický termín – situácia, keď si ekonomický subjekt berie na splácanie starého dlhu nový dlh; pôvodne nerformálne synonymum termínu *dlhová pasca*, dnes štandardný variant; angl. *debt spiral/trap*
9. Lenže *situácia* už je tak ďaleko a natoľko *nahnutá* – odkaz na hraničnosť situácie, ktorá sa približuje k bodu zlomu, kedy môže dôjsť k negatívnemu vývoju
10. nemožno *nepomenovať veci* inak ako *ich pravými menami* – morfosyntaktický variant frazémy *pomenovať veci pravými menami* – priamo poukázať na skutočnosti, nezastierať, nezahmlievať
11. hospodárske ťažkosti ako ťažkú *železnú guľu ťahá* už nejakého dva a pol roka – lexikálno-syntaktický variant frazémy *mať na nohe železnú guľu* – nahradenie verbálnej

zložky mať slovesom ťahať, pridanie komparatívneho parametra (transformácia do formy prirovnania;), zmena slovosledu; poukázanie na existujúcu skutočnosť (dlhodobu) brániacu (rýchlejšiemu) postupu/vývoju odkazom na historický fakt (železná guľa priviazaná väzňom k nohe im bránila v úteku)

12. v posledných rokoch... sa *krízových* či *klúčových okamihov* objavil *celý rad* – skríženie frazémy a voľne(jšie)ho spojenia javiace sa ako zdvojenie adjektívneho komponentu štandardného variantu frazémy *klúčový moment/okamih* – rozhodujúci moment, ktorý určuje ďalší vývoj

T 26. 6. 2012b (3)

13. uznesenie, ktoré stále *stojí na vode* – nemať pevnú argumentačnú oporu

14. vládna strana bude čoskoro rovnako *opitá mocou* – variant častejšieho frazeologického spojenia *byť opitý láskou* – strata súdnosti a schopnosti racionálneho myslenia v spojitosti s alkoholom, zamilovanosťou a prenesene aj mocou (z kognitívno-psychologicko-psycholingvistického hľadiska pri modifikácii vnímania a spracúvania podnetov v čase ich pôsobenia pôsobia podobné mechanizmy)

15. Odvolanie šéfky RTVS... bude znamenať výrazný *krok späť* – substantívna frazéma označujúca degradáciu vývoja, resp. posun v protismere (želaného) vývoja

T 26. 6. 2012c (5)

16. robia zo Slovenska jeden z *ostrovčekov pozitívnej deviácie* – frazéma svojou sémantikou historicky ukotvená pred rokom 1989 a kultúrne rezonujúca (zrejme) iba v krajinách bývalého sovietskeho bloku; odkazuje na ľudí/zoskupenia, ktoré sa svojimi názormi nezhodovali („odkláňali“) od totalitnej ideológie a zo spätého hľadiska sú – vzhľadom na zmenu ideológie - preto hodnotené pozitívne; v súčasnosti význam prenášateľný na ľudí/zoskupenia nerešpektujúce konformné/prevažujúce prúdy, čo vedie k určitým pozitívnym výsledkom

17. pustiť do zväčšovania *kapitálových vankúšov* – odborná frazéma/ekonomický termín; v bankovníctve množstvo kapitálu potrebné na garanciu krytia rizík kapitálového trhu

18. Štátna kasa *potrebuje* poriadnu *injekciu* a tentoraz sa neuspokojí s drobnými – lexikálny variant štandardnej formy *dostať (finančnú) injekciu*; frazeologizovaný význam viazaný na adjektívum v zátvorke („nepovinný“ konštituent) je popri lexikálnom podľa nášho názoru dostatočne petrifikovaný, aby sme slovné spojenie mohli považovať za frazému

19. môžu pripomínať známu pravdu *o neodvratiteľnosti smrti a daní* – alúzia na výrok Winstona Churchilla: "The only things certain in life are death and taxes" (V preklade: „Existujú len dve istoty: smrť a dane“)

20. A pridať k nej aj inovovanú *o zákone padajúcej... istoty* – kontextová aktualizácia slangovej frazémy využívajúcej vulgarizmus označujúci fekálie, ktorý bol nahradený lexémou vyplývajúcou z kontextu a pointujúcou celý text

T 9. 7. 2012a (5)

21. európski lídri *nad sebou potrebujú bič* – aktualizácia štandardného variantu frazémy „*mať nad sebou bič*“ odkazujúca na nutnosť dôslednej kontroly (konkrétneho človeka či inštitúcie)/prísnych kritérií s cieľom dosiahnuť splnenie úlohy

22. aby sa podarilo vystúpiť *z bludného kruhu* dlhovej krízy – internacionálna frazéma; iné bežné varianty *začarovaný/uzavretý kruh* – bezvýchodisková situácia, opakujúci sa (negatívny) vzorec; tiež odborná frazéma/ekonomický termín - zložitý reťazec udalostí navzájom posilňujúcich svoj účinok so škodlivým výsledkom; angl. *vicious circle*

23. možnosť *nalievať* do bánk v problémoch *peniaze* – pravdepodobne kalk anglickej hovorovej frazémy *pour money into st.*; investovať do niečoho nedostatočne fungujúceho veľké prostriedky, obvykle s pochybným výsledkom

24. Práve táto veta síce *vyčarila široké úsmevy na tvárach* – štandardná frazéma „vyčariť úsmev na tvári“ v pluráli (vyplývajúcom z kontextu), rozšírená o intenzifikujúci prívlastok „široké“; vzbudiť radosť/spokojnosť

25. v tomto smere A. Merkelová *neustúpila ani o piad'* – morfologický variant v préterite; trvať na svojich (pôvodných) podmienkach/požiadavkách

T 9. 7. 2012b (3)

26. Dotácie na pracovné miesta... *majú poriadne ďaleko od* odstraňovania problému – štandardne *mať od niečoho poriadne ďaleko* - nezhodovať sa s niečím

27. podnikateľom *stúpa tlak* pri kontakte s verejnou a štátnou správou – vyjadrenie nástupu negatívnych emócií, predovšetkým hnevu

28. Namiesto toho chce tieto *peniaze prejesť* – hovorová frazéma - utrátiť peniaze namiesto sporenia/investície

T 12. 10. 2012 (12+1)

29. *Súboj titanov*: Rupert Murdoch vs. George Soros – alúzia na názov úspešného filmu,

ktorý je alúziou na antický mýtus o Perzeovi; kontextový význam je určený menami „titanov“

30. Mediálne impérium bojuje s finančno-nadačným *na život a na smrť* – neľútostne, bezohľadne, s cieľom protivníka zničiť

31. Rupert Murdoch... ako človek, alebo skôr *štvaná zver* – štandardný variant vo forme prirovnania *ako štvaná zver*; (dlhodobý) prenasledovaný

32. napríklad *položil na kolená* britskú Libru – poraziť/zničiť/vážne poškodiť

33. ale *vo svetle* iných aktivít to mohla byť investícia – minimálna frazeologická jednotka; vzhľadom /s ohľadom na niečo

34. a *nie je konca kraja* toho – pokračujúci (obvykle negatívny) jav

35. Jeho plátky prinášali nechutnosti *najhrubšieho zrna* – frazéma vyjadrujúca mieru negatívneho javu; obvykle sa preto viaže s lexémami s negatívnou konotáciou (napr. v tomto prípade „nechutnosti“)

36. Murdoch tam začal byť príliš *vplyvným hráčom* – osoba s veľkými právomocami/vplyvom

37. náhle spáchal samovraždu po tom, ako predtým tvrdil, že „*po ňom idú*“ – hovorová frazéma; (prena)/sledovať niekoho

38. tohto božského muža *bez servítky* – synonymická frazéma *bez škrupúl*; otvorene, priamo, pravdivo/nediplomaticky pomenovať skutočnosť, bez ohľadu na dôsledky/city dotknutých osôb

39. *Špina*, ktorú by normálne obe gorily svorne *zametali pod koberec* – syntakticko-morfologický variant frazémy *zametať špinu pod koberec*; (verejne) nepriznať/zakrývať neetické/nelegálne konanie

40. *sa teraz vďaka ich súboju* 1) *dostáva na svetlo sveta* 2) *v celej svojej nahote* – skríženie (kontaminácia) frazém a) *uzrieť svetlo sveta* a b) *vyjsť na svetlo božie* variované dosadením príbuzného verbálneho konstituentu - ukázať pravdivé fakty (po predchádzajúcom skrývaní) 2) bez príkras, bez možnosti modifikovať skutočnosť

T 17. 10. 2012 (3)

41. *Hviezda* prosperujúceho Slovinska *vyhasína* – variant štandardnej frazémy s lexikálne aj morfológicky limitovanou verbálnou zložkou *hviezda zhasla*; označuje úpadok po predošlom (veľkom) úspechu

42. Slovinská ekonomika navonok pôsobila, že *je vo vynikajúcej forme* – byť v (dobrom) stave/kondícii

43. museli *na vlastnej koži* zažívať prechod k trhovému hospodárstvu – sám na sebe, vlastnou skúsenosťou

T 16. 11. 2012 (3)

44. *na oplátku* ho prirovnal k francúzskemu týždenníku – minimálna frazeologická jednotka; v snahe oplatiť/vrátiť (obvykle v pozitívnom aj negatívnom význame)

45. môže *upadnúť do nemilosti* finančných trhov – frazéma s biblickými koreňmi; stratiť priazeň/byť vystavený dôsledkom straty priazne

46. Investori totiž Francúzsko rovnako ako Nemecko považujú za *bezpečný prístav* eurozóny – odborná frazéma/ekonomický termín; krajina/oblasť menovej stability a teda spoľahlivosti a investičnej bezpečnosti; angl. *safe haven*

T 12. 12. 2012 (3)

47. Za túto pátku je *do posledného centa* osobne zodpovedný R. Fico – aktualizácia (v doslovnom – časovom zmysle slova) od r. 2009 archaickej frazémy *do posledného haliera*; celá suma/celá zodpovednosť za niečo

48. akcionári poisťovní *sa* budú *domáhať* svojich *práv* – žiadať uznanie/uplatnenie náležitých/nárokovateľných práv

49. politicky *zlomil odpor* koaličných partnerov – presvedčiť/prinútiť nesúhlasiacich k súhlasu

T 14. 2. 2013 (3)

50. Keď socialistickí ministri *nevedia kam z konopí* – neschopnosť nájsť (iné) riešenie

51. ako *čínsky múr* proti novinárskym otázkam – silná/účinná/nepriestrelná obrana

52. štát bude platiť žold týmto *vojakom bez príčiny* – alúzia na ikonický americký film zo 60. rokov 20. stor. Rebel bez príčiny, ktorého názov sa stal istým klišé; bezpríčinnosť symbolizuje ideovú vyprázdnenosť/absenciu zmyslu

T 15. 5. 2013a (3)

53. Keď rakúska Volksbank ohlasovala príchod nového investora, *napätie* na regionálnom bankovom trhu *sa dalo krájať* – obrazné vyjadrenie veľkej intenzity napätia ústiacej až do jeho „zhmotnenia“

54. Teda okrem získania *odrazovej plochy* do celej EÚ a eurozóny zároveň – štandardný variant skôr *odrazový mostík*; použitý variant zrejme kalkový preklad anglického výrazu

springboard; pomoc/podpora na začiatku práce/aktivity

55. Po dvadsiatich rokoch... *sa vietor mení* – veľmi voľná aktualizácia frazémy *odkiaľ vietor fúka*; skôr alúzia na frazému

T 15. 5. 2013b (4+1)

56. komisár pre ekonomiku Olli Rehn pri obhajovaní *politiky ťahovania opaskov* – ekonomicko-politický termín prebratý z fondu všeobecných frazém; politika šetrenia (znižujúca kúpyschopnosť domácností, nútiaca ľudí znižovať výdavky a viac šetriť)

57. Vyzeral pritom, že *nie je vo svojej koži* – necítiť sa dobre, vyzerať nespokojne

58. Takisto *prikladali* väčšiu *váhu* údajom z krajín, ktoré podporovali ich tézu – viac (niečomu) dôverovať, vkladať väčšiu dôveru do niečoho

59. Lebo sa *ozýva čoraz viac hlasov* volajúcich po *zmiernení škrtov* – 1) narastá počet ľudí (ne)súhlasiacich s danou vecou 2) odborná frazéma/ekonomicko-politický termín – politika väčšej podpory výdavkov na úkor šetrenia (opak ťahovania opaskov – pozri č. 56.)

T 15. 5. 2013c (3)

60. *Patovú situáciu* na Ústavnom súde SR – frazéma prebratá zo šachovej hry; neriešiteľná situácia bez východiska

61. Tento *vznešený princíp* preložený do slovenských podmienok – kontextovo ironicky použitá frazéma označujúca rešpektovanú morálnu/etickú zásadu

62. *nič nie je také zlé, aby to pokus o nápravu nemohol ešte zhoršiť* - dvojité kontextová aktualizácia pôvodnej parémie *nič nie je také zlé ako sa (na prvý pohľad) zdá* – pozitívny význam – na prvý pohľad negatívne sa javiace veci môžu mať aj pozitívne stránky; častá hovorová aktualizácia znie *nič nie je také zlé, aby to nemohlo byť ešte horšie* – význam sarkasticky odporujúci odkazu pôvodnej „ľudovej múdrosti“;

T 15. 5. 2013d (5)

63. Úlohu vlády v ekonomike zjednodušene opisuje známa múdrosť z Ďalekého východu: *je lepšie učiť ľudí narábať s udicou, ako im dávať donekonečna ryby* – jeden z variantov pôvodne hebrejskej parémie poukazujúcej na potrebu učiť ľudí sa postarať o seba namiesto očakávania, že sa o nich budú starať iní; kontextové naviazanie na úlohu vlády v ekonomike je explicitne vyjadrené v uvádzacej vete

64. Kabinet Roberta Fica akoby v ekonomike začínal *strácať nervy* – byť neistý, strácať trpezlivosť/sebaovládanie

65. Ešte aj v *stave* nastávajúcej fiškálnej *núdze* siahol na zvyšovanie daní – odborná frazéma/právnický termín; opatrenia na zmiernenie kritickej situácie
66. Firmy... *nehoria chuťou* rozširovať sa a zamestnávať viac ľudí – kontextová aktualizácia frazémy *(za)horieť láskou* – biblický pôvod (horieť láskou ku Kristovi); lexéma *chuť* substituujúca predmet je menej príznaková než pôvodná
67. Časy, keď bolo Slovensko *dobrou adresou* na investovanie, sú ... minulosťou – objekt vhodný na určitú činnosť

T 15. 5. 2013e (2)

68. Koho už *bolia uši* z *rečí* o hokeji v Helsinkách – najčastejší variant vo forme oslovenia v 2. osobe *bolia ma uši z Tvojich rečí*; vyjadrenie únavy z prílišného množstva informácií/slov
69. po absolvovaní poslednej skúšky *nebude mať ani páru*, ako to v praxi funguje – vôbec nevedieť, nemať žiadne vedomosti/informácie

T 27. 6. 13a (2)

70. Smer *čierna diera* – slovné spojenie fungujúce ako astronomický termín (koncentrácia hmoty s takmer nekonečnou hustotou a teda extrémnou gravitáciou, ktorá do seba „vsaje“ takmer všetky častice z okolia a takmer žiadne z nej neuniknú); aj prenesene ako obraz „skazy, z ktorej niet úniku“
71. V tejto veci sa zjavne držia starej Murphyho zásady: *Ak niekoho nemôžeš presvedčiť, tak sa ho snaž aspoň popliesť* – „umelá parémia“ prebratá z populárnych „Murphyho zákonov“ ironizujúcich bežné logické chyby v ľudskom myslení a koknaní

T 27. 6. 13b (5+1)

72. Európska komisia *uvoľnila opraty* – frazéma, ktorá už stráca ukotvenie v pôvodne každodennej realite (jazda na koni je už len športom/koníčkom), no jej prenesenú platnosť/frekvenciu to neoslabuje; zmierniť prísnosť predpisov/zákonov
73. Financial Times: *Zmena kurzu* je priznaním – štandardne slovesný variant *zmeniť kurz* – frazéma s etymologickým pôvodom v námorníctve; zmeniť smer(ovanie)
74. Neznamená to, že EK by naraz 1) *dala štátom voľnú ruku* 2) *na rozhadzovanie* – skríženie (kontaminácia) dvoch frazém 1) *dať (niekomu v niečom) voľnú ruku* - udeliť právo samostatného rozhodovania v danej veci 2) *mať peniaze na rozhadzovanie* – mať veľa peňazí, nemusieť sa obmedzovať vo výdavkoch

75. čo pre mnohých zamestnancov znamená to isté čo *rozpočtové škrt*y - odborná frazéma/ekonomický termín; vyradovanie výdavkových položiek z rozpočtu; porov. č. 59
76. ale *posun v tóne* je viditeľný – zrejme kalk anglickej frazémy *tone shift*; pôvodne literárny a/alebo mediálny trópus; zmena nálady/postoja

T 27. 6. 2013c (3)

77. Podnikatelia a *ľudia bez tváre* – voľná aktualizácia/deverbalizovaný variant – štandardne *zachovať si (vlastnú/ľudskú) tvár* – bez vlastnej identity/morálnych hodnôt
78. v kontakte s novinami sú *chudobní ako kostolné myši* – vysoko frekventovaná internacionálna frazéma (angl. *poor as a churchmouse*); celkom chudobný, bez majetku
79. navyše sa správajú *placho ani srnky* – prirovnanie v príznakovej forme s porovnávacou časticou „ani“ namiesto bezpríznakovej „ako“; ironizujúci podtext i kontext

T 4. 7. 2013a (3)

80. *hlavy štátov* sa budú správať tak, aby zabezpečili riadny chod ústavných orgánov – vedúci predstaviteľ štátu
81. O takom štáte sa dá povedať, že to *nemá v hlave celkom v poriadku* – ironizujúce rozvíjanie pôvodného obrazného pomenovania; byť psychický chorý
82. je novou *nočnou morou* českej, ale aj slovenskej demokracie – prenesený význam reálneho javu (desivého sna); hrozba, hrôzostrašná predstava

T 4. 7. 2013b (6)

83. Naďalej *v bode nula* – štandardná odborná frazéma *nulový bod* (matematika/ekonómia/astrofyzika); prenesene bez smeru, bez pohybu, bez aktivity
84. napriek skutočne veľkému *finančnému balíku* – odborná frazéma/ekonomický termín; veľký objem kapitálu pochádzajúci z viacerých zdrojov
85. prichystanému *na sklonku* eurofondového rozpočtového obdobia – na konci; minimálna frazéma fixovaná na typický predmet v genitíve (najčastejšie *dňa/roka/života* – určitého časového obdobia)
86. neváhali pri tom *privierať oči nad* jej ekonomikou – bežné varianty predikátu zatvárať/prižmúriť/prižmurovať; zaujímať málo/menej prísny postoj, určiť nenáročné/menej náročné kritériá
87. vedľa viest' firmu k rastu ako *učebnicový pozitívny príklad* manažérskej privatizácie – typický/“klasický“ príklad

88. stavebný trh ani *verejné financie* nám reálne nespasí – odborná frazéma/ekonomický termín; súbor výdavkov a príjmov štátu/vedný odbor skúmajúci úlohu štátu v národnom hospodárstve; angl. *public finance*

Príloha č. 12

Sémantická analýza frazém – The Economist

E 9. 6. 2012 (14+1)

1. And the biggest emerging markets seem to have *hit a wall* – dosiahnuť (možné) maximum, naraziť na limit, nemôcť ďalej pokračovať
2. India is a mess – nefugovať, nebyť v poriadku (priežračná konotácia: mess – neporiadok)
3. Nobody wants to test these various *disaster scenarios* – frazeologický internacionalizmus; katastrofický scenár
4. it does not guarantee a *smooth ride* for the world economy; bezproblémový priebeh (*hladký priebeh*) – v slovenskom ekvivalente všeobecnejšie substantívum „priebeh“ oproti anglickému „ride“ (jazda); etymologický viazané na jazdu na koni – hladká je jazda bez prekážok
5. In one way it seems unfair to *pick on* Mrs Merkel – nespravodlivo niekoho kritizovať – „*sadnúť si na niekoho*“
6. the succession of *half-baked* rescue plans – nedostatočne pripravený, neúplný
7. peripheral economies the room gradually to reduce their *debt burdens* – odborná frazéma/ekonomický termín – *daňové zaťaženie*
8. Why hasn't the continent's canniest politician *sprung into action*? – vrhnúť sa do toho/do práce
9. The uncertainty caused by the *muddle-through* approach – neistý, zmätený
10. As for Germany's idea that it could all be saved *at the last minute* – v poslednej chvíli/na poslednú chvíľu
11. Spain to see a full-scale *bank run* – odborná frazéma/ekonomický termín – situácia, keď vkladatelia hromadne vyberajú svoje peniaze z banky v obave z jej možného krachu (na základe pravdivých/falošných informácií); slovenské preklady sa rôznia: *bankový run*, *run na vklady*, *nápor (vkladateľov) na banku/-ky*, *útok (vkladateľov) na banku/-ky*
12. its cost has been ruinous and it has *run its course* – frazéma označujúca nevyhnutnosť pokračovania cyklu až do jeho ukončenia; v aktuálnom gramatickom kontexte dosiahnutie konca cyklu; „prejsť/prebehnúť“ a vyčerpať sa
13. With the fear of calamity diminished, a 1) *vicious cycle* would become 2) *virtuous* – 1a) všeobecne: frazeologický internacionalizmus; *začarovaný/bludný kruh*; 1b) tiež

odborná frazéma/ekonomický termín označujúci reťaz udalostí, ktoré samy seba posilňujú cez spätnú väzbu a majú negatívne účinky. 2) opak 1b – reťazec udalostí s pozitívnymi účinkami; virtue – cnosť, úspech

14. but it would have *taken a giant step* back from disaster – štandardný variant *take steps* rozšírený o prívlastok „giant“ („obrovský“); vykonať potrebné opatrenia (obvykle na zabránenie niečomu)

E 9. 7. 2012 (8+1)

15. Cyprus *takes the helm* at a time of crisis – frazeologický internacionalizmus s námorníckou etymológiou; prevziať kormidlo

16. you can *take in* simultaneously the troubles of Cyprus – plne pochopiť

17. By *a twist of fate*, the troika arrived in Cyprus – náhla/neočakávaná zmena udalostí; „zákruty osudu“

18. Brussels *frets over* the prospect – robiť si starosti, *zžierať sa* pre niečo

19. Cyprus should not have been 1) *let in* before 2) *striking a deal* – 1) dovoliť vstúpiť (prenesene stať sa členom organizácie; v danom kontexte členom EÚ); 2) dosiahnuť dohodu

20. Those with Turkey were testy even before Cyprus *took the chair* – stať sa predsedom/prevziať funkciu predsedu (v danom kontexte – EÚ)

21. about half the south's electricity production was *wiped out* – odrovnať

22. But tourism and services *have not kept up with* rising imports – *držať krok* s niekým/niečím

E 9. 6. 2012 (4)

23. Turkey... has been *sabre-rattling* - rinčať zbraňami; prenesene vyhrážať sa vojnou

24. This *marriage of convenience* could become a more permanent union – *svadba z rozumu* – zväzok na základe rozumovej úvahy/pragmatického rozhodnutia a nie citov

25. *Sooner rather than later*, the EU must think of Cyprus – aktualizácia štandardnej formy *sooner of later* – frazeologický internacionalizmus *skôr či neskôr*; aktualizované na „radšej skôr ako neskôr“

26. *Time for Europe to wake up* and smell the gas – „prebudiť sa“ v prenesenom (frazeologizovanom) význame; *spamätať sa*

E 29. 9. 2011 (16)

27. A shaky time to *shake things up* – prenesene zreorganizovať, *prevátiť hore nohami* (v pozitívnom zmysle)
28. 50% is the figure *being bandied about* – ohovárať, šíriť klebety
29. Why *on earth* would Indonesia uproot the ownership structure...? – výraz podčiarkujúci veľké začudovanie, poukazujúci na jasnosť opačnej odpovede; prečo “preboha” by...?
30. Part of this is the (hopefully temporary) shortage of *greenbacks* – dolárové bankovky
31. subject to capital flows when *the good times are rolling* – štandardný variant *let the good times roll* – žiť naplno, užívať si dobré asy /nechať dobre rozbehnuté veci plynúť
32. and teeth-chattering fear when *the end is nigh* – “koniec sa blíži”; biblická etymológia – vízia apokalypsy
33. Regulators cannot *take* investor sentiment *for granted* – brať/považovať za samozrejmosť
34. tycoons channeled funds into whichever businesses they saw fit (happily termed “*piggy banking*”) – odvodené od frazémy *piggy bank* – detská sporiteľnička (zvyčajne v tvare prasiatka); zaujímavá etymológia – v 15. stor. slovo “pygg” znamenalo istý druh oranžovo sfarbenej hliny, z ktorej sa vyrábali rôzne nádoby vrátane pohárikov/džbánikov na mince;
35. foreign companies willing to *take a punt on* Indonesia - trúfnuť si na niekoho(dovoliť si do niekoho
36. like a game of “*passing the parcel*” and just as childish – podávať si niečo ako *horúci zemiak* (*hot potato* game alternatívne existuje aj v angličtine)
37. Not only is this a hasty *change of course*, but it seems like the wrong one – *zmena kurzu* – zmena smeru/zamerania činnosti
38. Most countries with *healthy banking systems* have concentrated banking ownership – odborná frazéma/ekonomický termín; *zdravé bankovníctvo* – bankový systém bez toxických aktív, bezprostredne neohrozovaný krízou
39. each with just *a handful of* major banks – za hrst'/zopár – niekoľko, nie veľa
40. restricting ownership will *scare off* suitors – odplašiť uchádzačov/pytačov – prenesene odradiť záujemcov
41. This is a harder *case to make* but I think it ought to be made – štandardný tvar *make a case for st.* – uviesť dôvody, vysvetliť, prečo je potrebné niečo urobiť
42. regulators will no doubt be *under the cosh* from foreign investors – doslova: pod obuškom; prenesene: pod (ná)tlakom

E 11. 6. 2012 (3)

43. It is rather like the game of *Old Maid* – slovenský (rovnako aj nemecký a maďarský) ekvivalent *Čierny Peter* – nežiadúca nepríjemnosť/bremeno; odvodené od kartovej hry, kde sa hráči snažia karty s Čiernym Petrom zbaviť (nakol'ko znamená definitívnu prehru)
44. if there is one strong country... which can afford to *take the hit* – tiež: odborná frazéma/ekonomický termín; utrpieť stratu
45. Not, *by and large*, top-hatted capitalists - v pozitívnom tvare význam “vcelku/v zásade”; v negatívnom *ani zďaleka / ani náhodou*

E 22. 6. 2012 (6)

46. a large political package containing *bitter pills* more palatable to the public – frazeologický internacionalizmus; *horká pilulka* – (pravdepodobne) účinné, no nepríjemné/ťažké riešenie problému
47. Germany went on a borrowing binge – štandardná forma *go on a binge* - niečo preháňať (obvykle nejakú činnosť), *mať záchvat*; rozšírenie o prívlastok “borrowing” (požičiavanie si) definuje druh prehnanej činnosti
48. *In a nutshell*, Germany was like Greece on steroids – skrátka, v súhrne, *v kocke*
49. Germany and Japan have become the classical *showcases* of successful liberal intervention – frazeologický internacionalizmus; *výkladná skriňa* – príklad niečoho pozitívneho (napr. riešenia), na ktoré je autor hrdý a vystavuje ho na obdiv
50. the rise of *political fringe parties* – odborná frazéma/polit(olog)ický termín - strany na okraji politického spektra (t.j. extrémistické)
51. Woe if those historical analogies *bear out* – potvrdiť sa

E 3. 7. 2012 (9)

52. *Each way bet* – dvojitá stávka; etymologicky výraz z oblasti konských dostihov – stávka na výhru aj umiestnenie; prenesene – situácia s vyššou mierou rizika (než obvykle)
53. Treasury bonds and gold, both of which had enjoyed rather long *bull markets* – odborná frazéma/ekonomický termín; situácia na trhu (najčastejšie cenných papierov), kde ceny (dlhodobo) stúpajú; v odbornom kontexte sa miestami kalkuje (*býčí trh*) a miestami používa pôvodný (anglický) termín
54. One might traditionally think of gold as an *inflation hedge* - odborná frazéma/ekonomický termín — investícia, od ktorej sa očakáva ochrana pred klesajúcou

menovou hodnotou a teda infláciou. Zvyčajne preto ide o komodity ako zlato, ropa, pôda a pod., u ktorých sa predpokladá zachovanie hodnoty za určité (dlhšie) obdobie

55. One way of *squaring the circle* is to look at QE – nájsť riešenie zdanlivo neriešiteľnej situácie vyznačujúcej sa protichodnými záujmami zúčastnených

56. why they *hedge* their bets with gold - odborná frazéma/ekonomický termín - *balancovanie straty* – ochrana pred infláciou čiastočným investovaním do komodít (porov. č. 54)

57. once the printing presses were *put on overdrive* – štandardný variant *go into overdrive* – začať veľmi tvrdo/horúčkovo pracovať; vzhľadom na neživotnosť subjektu (tlačiareň) bolo aktívne sloveso “go” (ísť) nahradené pasívnym “put” (položiť/uviesť); *ísť/(s)pustiť na plné obrátky*

58. Except when imminent default risk causes a *flight to safety* - odborná frazéma / ekonomický termín; označuje situáciu na trhu cenných papierov, kedy obchodníci nakupujú bezpečnejšie aktíva s nižšou likviditou (zlato, štátne dlhopisy) za cenu nižšieho zisku, čo je znakom obáv z negatívneho vývoja; doslova “útek do bezpečia”; častejšie sa používa všeobecnejší synonymický termín a *flight to quality*

59. neither does it set the *benchmark* for private borrowing - odborná frazéma / ekonomický termín; norma/sústava noriem, na základe ktorých sa posudzuje výkon alebo úroveň kvality; *normál*// mierka; pôvodne označenie bodu na stupnici merania výšky prílivu

60. so it's not as directly important to the economic *feedback loop* - odborná frazéma / ekonomický termín; princíp *spätnej väzby/spätnej slučky* na trhu: cyklické javy, napr. stúpanie a klesanie hodnoty aktív pod vplyvom racionálnych a iracionálnych aspektov ľudského faktora (rast - pozitívne očakávania, no vedomie nutnosti dosiahnutia vrcholu a následne zlomu – klesanie – dosiahnutie dna – opäť rast atď.)

61. They say: *misery loves company* – parémia konštatujúca známy jav, že negatívne javy sa zvyknú zhlukovať; *nešťastie nikdy nechodí samo* (veľmi expresívna slovenská forma “na pokakaného aj záchod spadne”)

E 9. 7. 2012 (8)

62. A *hedge-fund* manager - odborná frazéma/ekonomický termín; agresívne spravované súkromné investičné portfólio prístupné obmedzenému počtu investorov a vyžadujúce veľmi vysokú minimálnu vstupnú investíciu; adjektívna frazéma sa obvykle neprekladá, len foneticky kopíruje a gramaticky prispôsobuje slovenčine: „hedžový“ fond;

63. has been circulating around *trading floors* – odborná frazéma/ekonomický termín; burza cenných papierov, priestor, kde prebieha predaj akcií a dlhopisov (etymologicky odvodené z tradičného spôsobu obchodovania, kde sa nahlas vykrikovali ceny a ohlasovala kúpa/predaj vo veľkoplošnej miestnosti; v súčasnosti sa to deje zväčša elektronicky, tzn. burza je virtuálna)
64. Mr Klarman *keeps a low profile* - nenápadné, skromné správanie s cieľom vyhýbať sa pozornosti okolia; *držať sa v pozadí/úzadí /držať sa spiatočky*
65. who has managed to stay *out of the spotlight* – štandardný variant v pozitívnej forme – *in the spotlight* – frazeologický internacionalizmus pochádzajúci z prostredia filmu; *žiarivo vo svetle reflektorov* – v centre pozornosti; aktualizované na mimo pozornosti
66. Mr Klarman is a devotee of “*value investing*” - odborná frazéma/ekonomický termín; investovanie za výhodné ceny; škola investovania, ktorej najznámejším (a najbohatším) predstaviteľom je Warren Buffet
67. But in every investment he insists on a “*margin of safety*” - odborná frazéma/ekonomický termín; rozdiel medzi trhovou cenou a skutočnou, “vnútornou” cenou, akú kupca u cenného papieru odhaduje; *medza bezpečnosti*
68. The ability to be *one-stop shopping* for an urgent seller is very advantageous – *všetko pod jednou strechou*; pôvodne obchodná myšlienka, ktorá vznikla v 20. rokoch 20. stor. v USA – fyzická kumulácia služieb na jednom mieste; dnes aplikovateľná na akékoľvek činnosti koncentrované fyzicky alebo virtuálne
69. Given Baupost’s allure, it could easily *make a killing on fees* – dosiahnuť obrovský úspech, najčastejšie zárobok; *mať/urobiť (veľké) terno*

E 12. 5. 2012 (12+1)

70. Europe’s *Achilles heel* – frazeologický internacionalizmus; pôvod v antike – gréckej mytológii; *Achillova päta* (pozri FT 19.2.2013, č. 91)
71. the euro zone has yet to *face up to the task* – akceptovať (neprijemný fakt, skutočnosť) – *čeliť niečomu*
72. the *night terrors* are back – doslova *nočné desy*; prenesený význam zrejme ekvivalentný s frazémou *nightmare* (*nočná mora*); ohrozenie/ hrozba neprijemností/nebezpečenstva
73. Mrs Merkel will... swallow the *moral hazard* of rewarding defiance – v danom kontexte odborná frazéma/ekonomický termín; *morálny hazard* - riziko, že druhá strana transakcie nepodpísala zmluvu v dobrej viere, poskytla nepravdivé informácie o svojom

majetku, záväzkoch či úverovej kapacite, príp. je ochotná ísť do nadmerného rizika v snahe dosiahnuť profit za každú cenu

74. or, more likely, a) *stand firm* and b) *cut the Greeks adrift* – a) nenechať sa prehovoriť, odmietnuť, pevne čeliť /odolávať; b) odpojiť, oddeliť, osamostatniť

75. *politics has fallen prey to self-delusion* – doslova “stať sa korisťou”/ *padnúť za obeť* – byť poškodený, utrpieť škodu, dostať sa pod negatívny vplyv

76. *welfare states* (not popular in southern Europe) – odborná frazéma/ekonomický termín; štát blahobytu / *sociálny štát* – koncept štátu, v ktorom vláda aktívne zasahuje do života spoločnosti a nesie veľkú časť zodpovednosti za blahbyt všetkých jeho členov

77. Although he *pays lip-service* to fiscal consolidation - predstierať falošnú podporu/lojalitu; *päťolizačstvo*

78. Across Europe *the pattern repeats itself* – frazeologický internacionalizmus ; *vzorec sa opakuje* – tá istá udalosť/ten istý sled udalostí sa opakuje

79. if every country confronts the choice it *shies away from* – vyhýbať sa niečomu, odvracať sa od niečoho

80. challenge its politicians *to grasp their own destiny* – *vziať osud do vlastných rúk* – prevziať zodpovednosť za svoje konanie a snažiť sa aktívne ovplyvňovať udalosti ohľadom na situáciu, rozumne

E 22. 8. 2012 (4)

82. From a) *pipsqueak* to b) *powerhouse* – a) prenesene nula, niktoš; ekon. - bezvýznamná firma (implikuje nízke zisky) b) firma s veľkým vplyvom (implikuje vysoké zisky)

83. Apple's stock had entered *bubble territory* – odborná frazéma/ekonomický termín; cenová hladina, kde začína (hroziť) tzv. *bublinový efekt* (príliš rýchly rast cien nezodpovedajúcich reálnej hodnote akcií)

84. the *stellar rise* of the firm's share price is far from over – odborná frazéma/ekonomický termín; *hviezdny rast* – zrejme kalk z angličtiny; veľmi rýchly a intenzívny rast (ceny a pod.)

85. This smacks of hype rather than *hard-headed* analysis – v danom kontexte: vykonaný s chladnou hlavou, racionálny; aj tvrdohlavý

E 22. 8. 2012 (12)

86. Since Mr Romney chose Mr Ryan as his *running mate* – odborná frazéma/polit(olog)ický termín; osoba nominovaná na nižší z dvoch súvisiacich politických

postov počas volieb (napr. prezident a viceprezident)

87. Mr Ryan is ...much more *down-to-earth* – rozumný, priamočiary, realistický; *nohami na zemi*

88. It is all *a far cry from* Mr Romney's car lifts and Swiss bank accounts – niečo veľmi odlišné, (myšlienkov) vzdialené

89. frightening the elderly voters who *keep them in office* – štandardný variant *be in office* – *byť vo funkcii*/ vykonávať funkciu

90. Most radically of all, his *budget blueprint* involves deep cuts – odborná frazéma/ekonomický termín; *návrh rozpočtu*; doslova rozpočtová modrotlač

91. his ideas is not so much fiscal rectitude as *small government* -

92. eliminating *tax loopholes* – odborná frazéma/ekonomický termín; *diery v daňovom systéme*

93. As Mr Ryan *has risen through the ranks* in Congress – dosiahnuť vysokú pozíciu z pôvodne nízkej; *prepracovať sa (na pozíciu)*

94. commentators have served as *cheerleaders* for his proposals – roztlieskavač;

95. a trio of self-styled “*young guns*” – (*nádejný* - sebavedomý a asertívny) mladý muž, zástupca nastupujúcej generácie;

96. Democrat won... by *harping on about* Mr Ryan's plans for Medicare – neustále/dokola o niečom rozprávať, *točiť* / *mliet* dookola (o niečom)

97. But *for good or for ill* – v dobrom i zlom – tak či onak

E 6. 9. 2012 (9+1)

98. *Sickness on the Danube* – narážka na frázu *Beauty on the Danube* (*Kráska na Dunaji*), ktorú si obvykle prisvojuje Bratislava, globálne sa však častejšie prisudzuje Budapešti; aktualizovaná substitúciou subjektového komponentu s jednoznačne pozitívnou konotáciou (“*beauty*” – krása/kráska) za substantívum s negatívnou konotáciou (“*sickness*” – choroba)

99. It *churns out* grandiose plans – chrliť; prenesene – produkovať rýchlo a veľa

100. But the excuses *are wearing thin* – prest(áv)at' byť účinný/uveriteľný z dôvodu príliš častého používania; *začínať byť deravý*

101. Hungary needs \$15 billion *to roll over* its foreign debt - odborná frazéma/ekonomický termín; predĺžiť (s)platnosť finančného nástroja zakúpením rovnakého/podobného

102. The parlous state of the economy *has* political as well as financial *roots* – frazeologický internacionalizmus; *mať korene* (aké/v čom) – mať príčinu

103. Corruption is now institutionalised, say *watchdogs* – *strážni psi* – pozorovatelia

(najčastejšie novinári, príp. experti)

104. And hardliners are *ramming through* their cultural agenda – *pretláčať*

105. Agnes Vadai, a left-wing MP, was *howled down* – *prehlušiť*

106. by a) *right-wing* and b) *far-right* opponents – odborná frazéma/polit(olog)ický termín

– a) pravičiarsky/z pravého krídla b) krajne pravicový

E 23. 10. 2012 (6)

107. the *bigwigs* of international finance – “*veľké zviera*”; veľmi dôležitá osoba (V.I.P)

108. Currencies that used to shadow the *greenback* – americký dollar/dolárová bankovka

109. they are steadily *falling under the spell* of a different currency: the yuan – byť niekým/niečím fascinovaný; *podľahnúť čaru*

110. But a number of countries... appear to have *slipped anchor* - *zhodiť kotvu* – frazéma (paradoxne) označujúca náhlu a prudkú zmenu smeru

111. How can they tell if a currency is *following in the* dollar's *footsteps* or the yuan's – frazeologický internacionalizmus; *ísť v šľapajách* niekoho, nasledovať niekoho

112. But some of the yuan's apparent prominence may still be the dollar's *reflected glory* – plný variant *bask in reflected glory* – prisvojovanie si úspechu niekoho iného, identifikácia s cudzím úspechom

E 5. 11. 2012 (26)

113. America could *do better than* Barack Obama – ako frazéma *mať na viac* (najmä pokiaľ ide o výber partnera a pod.)

114. sadly, Mitt Romney does not *fit the bill* – vyhovovať, zodpovedať potrebám, *hodiť sa*

115. A man who once personified hope and centrism *set a new low* – plná forma *set a (high/low) bar* – nastaviť (vysokú/nízku) latku; useknutá frazéma rozšírená o prívlastok „new“ (nový)

116. America was in a downward economic spiral when he *took over* – nastúpiť do úradu, prevziať funkciu

117. That is a hard *message to sell* on the doorstep – štandardný variant *to sell a message* – presvedčiť, zrozumiteľne vysvetliť

118. Two other things count, *on balance*, in his favour – *po zrelej úvahe/vzhľadom na* všetko ostatné

119. George Bush senior, who handled the end of *the cold war* – odborná frazéma/polit(olog)ický termín; *studená vojna* – a) druh vojenského konfliktu, kde

znepriateľené strany nebojujú otvorene (teda nie je tam *horúca vojna*), ale len podporujú spojencov, ktorí otvorenú vojnu vedú; b) skrytý konflikt medzi západným a východným blokom trvajúci od r. 1947 do r. 1989

120. set beside the younger Bush, however, Mr Obama has been *a safe pair of hands* – spoľahlivý človek, ktorý bezchybne vykoná úlohu

121. Obamacare has generated a tangle of *red tape* – byrokracia; etymologický pôvod v tradícii britského parlamentu, kde sa spisy/zákony preväzovali červenou páskou

122. Bashing business seems *second nature* to many of the people around Mr Obama – „druhá prirodzenosť“; niečo, čo je niekoho prirodzenou súčasťou

123. *White House* itself has too often seemed insular – frazeologický internacionalizmus; *Biely dom* - sídlo amerických prezidentov vo Washingtone, D.C.; v rámci totum pro parte samotný prezident, resp. americká vláda

124. but he must also *shoulder some blame* – *niešť vinu na svojich pleciach*; prijať zodpovednosť za neúspech

125. Mr Obama spends regrettably little time *buttering up* people who disagree with him – lichotiť, podkladať sa, podlizovať sa

126. *Many a Mitt makes a muddle* – podtitulok, ktorý je aktualizáciou parémie *Many a little makes a mickle* – veľakrát málo urobí nakoniec veľa; z pozitívnej konotácie je vytvorená negatívna nahradením neurčitej číslovky „little“ (málo) menom republikánskeho kandidáta Mitta (Romneyho) a substantíva „mickle“ (malá minca) slovom „muddle“ (zmätok)

127. one who could *balance the books* and overhaul government – (aj) odborná frazéma/ekonomický termín; zabezpečiť účtovný poriadok a rovnováhu (príjmov a výdavkov)

128. But elsewhere he has repeatedly *taken a more bellicose line* – aktualizovaný variant štandardnej frazémy *take a hard line (with someone)* – byť voči niekomu prísny, tvrdý, neústupný; „bellicose“ – doslova „bojovný“

129. Mr Romney is still *in the cloud-cuckoo-land* of thinking – štandardný variant *live in the cloud-cuckoo-land* - veriť v možnosť realizácie nerealizovateľného; *lietať v oblakoch*

130. it is far harder to imagine that he will *reverse course* entirely – *otočiť kurz* – zásadne zmeniť smer (prenesene aj politiku)

131. yet he is *steaming ahead* with his plan – aktualizovaný štandardný variant *full steam ahead* – frazeologický internacionalizmus – *plnou parou vpred*; odhodlane napredovať

132. to embrace an ever more *Southern-fried* approach to social policy – doslova

vyprázaný v trojobale; prenesene – kultúrny idióm: *južanský* - súvisiaci s charakteristikami južných štátov USA

133. The rights of immigrants (who have hardly *had a good deal* under Mr Obama) – mať sa dobre, „vyhrať/vymáknut“ to; v danom negatívnom kontexte: ...ktorí „to s pánom Obamom *príliš nevyhrali*“

134. where “*small government*” meant keeping the state out of people’s bedrooms - odborná frazéma/ekonomický termín („*málo štátu*“/nízka miera zasahovania štátu do života spoločnosti) doplnený o definíciu

135. *The devil we know* – štandardný variant *better the devil you know* – preferencia známeho, hoci nie príliš obľúbeného variantu oproti neznámemu; nahradenie zámena „you“ (ty/vy) zámenom „we“ (my) súvisí s vyjadrením spoločného postoja redakcie Economistu k voľbe prezidenta USA; vypustenie adjektíva/častice „better“ (lepší/radšej) naznačuje opatrný postoj až odmietanie označenia postoja ako pozitívneho

136. with his vice-president *keeping* the headbangers in the Republican Party *in line* – mať/držať pod kontrolou, *vládnuť tvrdou rukou*

137. Mr Obama ... *has made a decent fist of* foreign policy – štandardný variant *make a good fist of (something)* – robiť niečo dobre/správne

138. So this newspaper would *stick with* the devil it knows, and re-elect him – zotrvať pri niekom/niečom, zostať verný niekomu/niečomu

E 15. 5. 2013 (13+1)

139. *Making a hash of* finding the cash – pokaziť, *pobabrať*

140. the amount a) *siphoned off* by Egypt’s Mubarak clan may just b) *be on the high side* – a) ako odborná frazéma/právnický termín - spreneverovať (dlhodobo), odčerpávať (financie); b) byť zvýšený, mať zvýšenú hodnotu

141. But amid legal blockages, investigative *dead-ends* and recriminations – *slepá ulička*; v danom kontexte vyšetrovanie (prípadu) bez výsledku

142. Now some signs suggest *the tide is turning* – štandardný variant *tide turned*; zmena trendu, smerovania

143. Stephenson Harwood, *has drawn fire* – byť/stat’ sa terčom kritiky/zožať kritiku

144. for reportedly taking a large *upfront fee* – odborná frazéma/ekonomický termín; poplatok, ktorý musí klient zaplatiť bankovému syndikátu za získanie pôžičky

145. by investigative *bounty-hunters* – odborná frazéma/právnický termín; špecifická pozícia v americkom právnom systéme – nájomný „lovec“ utečencov (z väzby), ktorý za

finančnú odmenu hľadá obvinených vyhýbajúcich sa súdu

146. those who trade in *dirty money* – frazeologicko-terminologický internacionalizmus; *špinavé peniaze*; peniaze pochádzajúce z nelegálnych transakcií/kriminálnej činnosti

147. countries such as Libya “need *hand-holding*” – frazeologický internacionalizmus; „*vodiť za ručičku*“ – potrebovať neustálu podporu, nebyť schopný samostatne fungovať

148. failed states that lack the resources to build *watertight cases* – nevyvrátiteľné/“nepriestrelné“ argumenty

149. PEPs in the jargon of anti-*money-laundering* efforts – frazeologicko-terminologický internacionalizmus; *pranie špinavých peňazí*

150. the dodgiest clients favour harder-to-trace gold or *bearer securities* - odborná frazéma/ekonomický termín; cenné papiere bez informácií o vlastníkovi, kde ich fyzický nositeľ je považovaný za vlastníka; cenné papiere na doručiteľa

151. In January a federal court in effect *put* asset repatriation *on hold* - zadržať, odložiť

E 4. 7. 2013 (6)

152. *An out-of-the-box* boss – štandardný variant *think outside the box* – myslieť nekonvenčne, kreatívne, bez tradičného ohraničenia a škrupulí; aktualizácia na adjektívum charakterizujúce vlastnosť „šéfa“

153. These range from a failure to produce *blockbuster* new games – „*trhák*“ – najčastejšie filmový (v danom kontexte v oblasti elektronických hier)

154. Mr Mattrick was *on the lookout* for a new post – *byť na postriežke* – intenzívne hľadať

155. because he risked *being sidelined* in a sweeping internal reorganisation – *byť odsunutý na vedľajšiu koľaj* – byť vynechaný z dôležitých rokovaní

156. To succeed, Mr Mattrick will have to *pull off* a tricky *hat-trick* – kombinovaná frazéma; *pull a trick* (on someone) – niekoho podviesť, oklamať/“okabátiť“; *pull off* something – niečo (neočakávane) dokázať/“zmáknúť“; *hat-trick* – kúzelnícke číslo (vytiahnutie predmetu z prázdneho kolobúka); v danom kontexte nutnosť niečo „vykúzliť“, resp. oklamať verejnosť s cieľom dosiahnuť úspech

157. And he will have to *fend off* competition – *odraziť* (útok)

E 25. 2. 2013 (9)

158. *Brave new words* – slovná hračka a alúzia na slávny verš W. Shakespeara, a tiež knihu Aldouxa Huxleyho *Brave new world* (*Prekrásny nový svet*); nahradenie lexémy

world (svet) lexémou word(s) (slová), ako aj význam sám osebe sú v oboch prípadoch, ako aj v ostatných podobných (Voltaire) myslené ironicky

159. Rich-world central banks explore more *doveish strategies* – odborná frazéma/ekonomický termín – holubičia stratégia centrálnej banky – snaha o oživenie ekonomiky po predchádzajúcom poklese nízkymi úrokovými mierami a kvantitatívnym uvoľňovaním

160. rich-world central banks *have done their best* to rejuvenate economies – *(u)robiť všetko, čo je v (niečích) silách*

161. The three *front-runners*, in ascending order of doveishness – doslova: vedúci pretekár; prenesene (v danom politicko-ekonomickom kontexte) – pravdepodobný víťaz politického boja

162. the bank must do “*anything and everything*” to hit its 2% target – „*všetko na svete*“ – čokoľvek, všetky dostupné prostriedky

163. But putting deflation-fighters *at the helm* – *pri kormidle*; na vedúcej/riadiacej pozícii

164. Ms Yellen *laid out a* theoretical *path* to meeting the Fed’s dual goals – vytýčiť/určiť cestu; prenesene navrhnúť spôsob

165. *There is also a question-mark over* what this wave of central-bank experimentation can achieve – (nad danou vecou) *visí otáznik* – (daná vec) je neistá, s neistým/nezaručeným výsledkom či ďalšou existenciou

166. buoyant stockmarkets are *giving* the activists *the thumbs-up* – ukazovať „*palce hore*“ – narážka na neverbálne gesto symbolizujúce súhlas, resp. obdiv/gratuláciu (v angličtine regulérny idióm)

E 25. 2. 2013(5)

167. to make sure that Britain *stays the course* – zotrvať v danom kurze/ *(u)držať kurz* – zachovať smerovanie, trend

168. The dangers ahead are of not one, but two, *vicious circles* - odborná frazéma/ekonomický termín označujúci reťaz udalostí, ktoré samy seba posilňujú cez spätnú väzbu a majú negatívne účinky; porov. č. 13 – *vicous cycle* (synonymum)

169. The first is the one seen in Europe, where *austerity programmes* - odborná frazéma/ekonomický termín označujúci sériu redukcií verejných výdavkov v snahe znížiť deficit štátneho rozpočtu

170. there was another big depreciation *in the wake of* the financial crisis – v dôsledku, v nadväznosti na, ako následok; wake – doslova bdenie/brázda;

171. Expecting central banks *to sort out these problems* – vyriešiť/nájsť riešenie (problému)

E 25. 2. 2013 (3)

172. The economy is stuck *in the doldrums* – v závoze; nečinný, pasívny

173. They *did not blink* when the US was downgraded

174. they have to *take* a lot of *flak* over rating changes – zniesť *palbu kritiky*

E 15. 5. 2013 (11)

175. *Fresh blood* – frazeologický internacionalizmus; *čerstvá krv* – nový člen tímu (od ktorého sa očakávajú nové myšlienky, energia)

176. The fate of the WTO's Doha round *is in the hands* of two new trade officials – frazeologický internacionalizmus; *byť v (niečích) rukách* – byť niekým ovládaný, manipulovaný, závisieť od niekoho

177. Doha round of trade liberalisation, which has been stuck *in a cul-de-sac* – francúzsky výraz doslova znamenajúci "zadná strana tašky", používaný vo význame *slepá ulička*; prenesene „*na mŕtvom bode*“ – bez možnosti ďalšieho posunu/vývoja

178. the world's rich economies *have gone their own way* – frazeologický internacionalizmus; *ísť svojou (vlastnou) cestou* – konať podľa vlastného rozhodnutia

179. Yet rekindled interest in trade talks does not amount to *full-throated* support – úplný, jednoznačný, *bez pardónu*

180. Mr Froman... will be assumed to *have* the president's *ear* – doslova „mať ucho“ významnej osobnosti, ktorá je ochotná počúvať a prípadne realizovať myšlienky radcu

181. guiding regional trade deals through *treacherous ground* – aktualizácia štandardného variantu *dangerous ground* – nebezpečná pôda; prívlastok *dangerous* „nebezpečná“ substituovaný adjektívom *treacherous* „zradná“, ktorý zvyšuje mieru expresivity

182. which would guarantee trade deals an amendment-free, *up-or-down vote* – odborná frazéma/právnický termín; jednoduché hlasovanie za alebo proti návrhu zákona či jeho úprave bez zdĺhavých procedurálnych komplikácií, nazývané tiež „*clean vote*“ („čisté hlasovanie“);

183. Mr Azevêdo *edged out* Herminio Blanco, of Mexico – postupne vytlačiť, prinútiť odísť

184. That could *spell trouble* for the global negotiations – nazačovať/znamenat'/ohlasovať (budúce) problémy

185. Emerging markets *fall well short of* a coherent trade bloc – nedosahovat'
(požadovanú/očakávanú) úroveň